

2018 M. LAPKRIČIO 28 D.

Europos Sąjungos investicijų į regionų plėtrą ir jų poveikio gyvenimo kokybės pokyčiams vertinimas

GALUTINĖ VERTINIMO ATASKAITA

FINANSŲ
MINISTERIJA

2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Paslaugų sutartis yra finansuojama
iš Europos socialinio fondo, o
Paslaugos teikiamos Finansų
ministerijos užsakymu.

Sutarties informacija:

Sutartis Nr. 14P-32 „Dėl Europos Sąjungos investicijų į regionų plėtrą ir jų poveikio gyvenimo kokybės pokyčiams vertinimo paslaugų“ suteikimo, pasirašyta 2018 m. gegužės 3 d. tarp Lietuvos Respublikos finansų ministerijos ir UAB „BGI Consulting“

Perkančioji organizacija:

Lietuvos Respublikos finansų ministerija

Paslaugų teikėjas:

UAB „BGI Consulting“

Paslaugos suteiktos 2018 m. gegužės 3 d – 2018 m. lapkričio 28 d. laikotarpiu

Dėl detalesnės informacijos apie tyrimų studiją kreiptis:

Jonas Jatkauskas

UAB „BGI Consulting“ direktorius

Didžioji g. 25-6, LT-01128, Vilnius

Tel.: +370 5 215 4075

El. paštas: jonas@bgiconsulting.lt

www.bgiconsulting.lt

Vertinimo ataskaitą redagavo lietuvių kalbos redaktorė Daina Julija Lyderienė

Tyrimų komandos nuomonė nebūtinai sutampa su Perkančiosios organizacijos nuomone

TURINYS

TURINYS.....	3
LENTELIŲ SĄRAŠAS.....	5
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS.....	7
NAUDOJAMOS SANTRUMPOS.....	9
ĮVADAS.....	10
1. GKI SKAIČIAVIMO TVARKA.....	12
1.1 GKI PRIELAIDOS.....	12
1.2 GKI REIKŠMIŲ ATNAUJINIMAS.....	13
2. GKI SKAIČIAVIMO REZULTATAI.....	15
2.1 BENDRO GKI INDEKSO 2007-2016 M. REIKŠMIŲ DINAMIKA.....	15
2.2 MATERIALINIŲ GYVENIMO SĄLYGŲ SUBINDEKSO REIKŠMIŲ DINAMIKA 2007-2017 M.	17
2.3 GYVENTOJŲ VERSLUMO IR VERSLO KONKURENCINGUMO SUBINDEKSO REIKŠMIŲ DINAMIKA 2007-2016 M.....	20
2.4 SVEIKATOS PASLAUGŲ SUBINDEKSO REIKŠMIŲ DINAMIKA 2007-2017 M.	23
2.5 ŠVIETIMO PASLAUGŲ SUBINDEKSO REIKŠMIŲ DINAMIKA 2007-2017 M.	26
2.6 DEMOGRAFIJOS, PILIETINIO IR VISUOMENINIO AKTYVUMO SUBINDEKSO REIKŠMIŲ DINAMIKA 2007-2017 M.....	30
2.7 VIEŠOSIOS INFRASTRUKTŪROS IR GYVENAMOSIOS APLINKOS SUBINDEKSO REIKŠMIŲ DINAMIKA 2007-2016 M.....	33
3. VEIKSMŲ PROGRAMOS INTERVENCIJŲ Į GKI SRITIS VERTINIMAS.....	36
3.1 UŽIMTUMO SKATINIMAS IR ŽMOGIŠKIEJI IŠTEKLIAI.....	37
3.2 VERSLO KONKURENCINGUMAS, VERSLUMAS IR INVESTICIJŲ SKATINIMAS.....	41
3.3 VIEŠŲJŲ ERDVIŲ IR BENDRUOMENINĖS INFRASTRUKTŪROS ATNAUJINIMAS IR PLĖTRA.....	44
3.4 SUSISIEKIMO SISTEMŲ IR GATVIŲ INFRASTRUKTŪROS PLĖTRA.....	47
3.5 ŠVIETIMO, SVEIKATOS IR SOCIALINIŲ PASLAUGŲ INFRASTRUKTŪROS ATNAUJINIMAS IR PLĖTRA.....	50
3.6 TURIZMO INFRASTRUKTŪROS PLĖTRA.....	56
3.7 APLINKOS KOKYBĖS GERINIMAS, VANDENS TIEKIMO IR NUOTEKŲ TVARKYMO INFRASTRUKTŪROS RENOVAVIMAS IR PLĖTRA.....	59
4. GKI PRITAikomumas INVESTICIJŲ Į REGIONUS PLANAVIMUI.....	62
4.1 KITŲ INSTITUCIJŲ TAIKOMI PLANAVIMO METODAI.....	62
4.1.1 PLANAVIMAS NACIONALINIŲ LYGIU.....	62
4.1.2 PLANAVIMAS SAVIVALDYBIŲ LYGIU.....	67
4.2 ESAMO GKI APRIBOJIMAI.....	70
5. ALTERNATYVOS ESAMAM GKI.....	71
5.1 GYVENIMO KOKYBĖS SAMPRATA.....	71

5.2	SIŪLOMI GKRI RODIKLIAI	76
5.3	GKI IR GKRI SUDERINAMUMAS	82
5.4	GKRI REZULTATAI	83
6.	GKRI PRITAIKOMUMAS INVESTICIJŲ Į REGIONUS PLANAVIMUI	88
6.1	GALIMA GKRI VIETA ESI FONDŲ INVESTICIJŲ PLANAVIMO SISTEMOJE	88
6.2	INTERVENCIJŲ LOGIKOS ANALIZĖ IR INVESTICIJŲ POTENCIALAS GKRI ATŽVILGIU	90
7.	IŠVADOS IR SIŪLYMAI	95
7.1	IŠVADOS.....	95
7.2	STRATEGINIAI SIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS	101
	PRIEDAS NR. 1. NAUDOJAMI VERTINIMO METODAI	104
	PRIEDAS NR. 2. GKI SUBINDEKSŲ REIKŠMIŲ DINAMIKA	108
	PRIEDAS NR. 3. GKI IR GKRI PALYGINIMAS	115
	PRIEDAS NR. 4. GKRI SKAIČIAVIMO METODIKA	124
	PRIEDAS NR. 5. INTERVENCIJŲ LOGIKOS ANALIZĖ.....	137
	ŠVIETIMO SRITIS	137
	SAUGUMO SRITIS.....	148
	PRIEDAS NR. 6. SAVIVALDYBĖS A ATVEJO STUDIJOS.....	153
	ŠVIETIMO SRITIES SITUACIJA SAVIVALDYBĖJE A: ATVEJO STUDIJA	154
	SAUGUMO SRITIES SITUACIJA SAVIVALDYBĖJE A: ATVEJO STUDIJA	174
	PRIEDAS NR. 7.SAVIVALDYBĖS B ATVEJO STUDIJOS	185
	ŠVIETIMO SRITIES SITUACIJA SAVIVALDYBĖJE B: ATVEJO STUDIJA	186
	SAUGUMO SRITIES SITUACIJA SAVIVALDYBĖJE B: ATVEJO STUDIJA	206
	PRIEDAS NR. 8. NAUDOTI ŠALTINIAI	215

LENTELIŲ SĄRAŠAS

LENTELĖ 1. ATSKIRŲ SUBINDEKSŲ VĒLIAUSI ANALIZUOJAMI METAI	14
LENTELĖ 2. ANALIZUOJAMOS VP PRIEMONĖS, PAGAL KURIAS INVESTUOTA Į UŽIMTUMO SKATINIMĄ IR ŽMOGIŠKUOSIUS IŠTEKLIUS.....	37
LENTELĖ 3. SAVIVALDYBIŲ, TURĖJUSIŲ PRASČIAUSIUS GKI SUBINDEKSO „MATERIALINĖS GYVENIMO SĄLYGOS (UŽIMTUMAS, PAJAMOS IR BŪSTAS)“ ĮVERČIUS 2014 M., VIENAM GYVENTOJUI TEKUSIOS VP INVESTICIJOS Į UŽIMTUMO SKATINIMĄ IR ŽMOGIŠKUOSIUS IŠTEKLIUS, EUR	39
LENTELĖ 4. ANALIZUOJAMOS VP PRIEMONĖS, PAGAL KURIAS INVESTUOTA Į VERSLO KONKURENCINGUMĄ, VERSLUMĄ IR INVESTICIJŲ SKATINIMĄ	41
LENTELĖ 5. SAVIVALDYBIŲ, TURĖJUSIŲ PRASČIAUSIUS GKI SUBINDEKSO „GYVENTOJŲ VERSLUMAS IR VERSLO KONKURENCINGUMAS“ ĮVERČIUS 2014 M., VIENAM GYVENTOJUI TEKUSIOS VP INVESTICIJOS Į VERSLO KONKURENCINGUMĄ, VERSLUMĄ IR INVESTICIJŲ SKATINIMĄ, EUR	43
LENTELĖ 6. ANALIZUOJAMOS VP PRIEMONĖS, PAGAL KURIAS INVESTUOTA Į VIEŠŲJŲ ERDVIŲ IR BENDRUOMENINĖS INFRASTRUKTŪROS ATNAUJINIMĄ IR PLĖTRĄ	44
LENTELĖ 7. SAVIVALDYBIŲ, TURĖJUSIŲ PRASČIAUSIUS GKI SUBINDEKSO „VIEŠOJI INFRASTRUKTŪRA, GYVENAMOSIOS APLINKOS KOKYBĖ IR SAUGUMAS“ ĮVERČIUS 2014 M., VIENAM GYVENTOJUI TEKUSIOS VP INVESTICIJOS Į VIEŠŲJŲ ERDVIŲ IR BENDRUOMENINĖS INFRASTRUKTŪROS ATNAUJINIMĄ IR PLĖTRĄ, EUR.....	46
LENTELĖ 8. ANALIZUOJAMOS VP PRIEMONĖS, PAGAL KURIAS INVESTUOTA Į SUSISIEKIMO SISTEMŲ IR GATVIŲ INFRASTRUKTŪROS PLĖTRĄ	47
LENTELĖ 9. SAVIVALDYBIŲ, TURĖJUSIŲ PRASČIAUSIUS GKI SUBINDEKSO „VIEŠOJI INFRASTRUKTŪRA, GYVENAMOSIOS APLINKOS KOKYBĖ IR SAUGUMAS“ ĮVERČIUS 2014 M., VIENAM GYVENTOJUI TEKUSIOS VP INVESTICIJOS Į SUSISIEKIMO SISTEMŲ IR GATVIŲ INFRASTRUKTŪROS PLĖTRĄ, EUR.....	49
LENTELĖ 10. ANALIZUOJAMOS VP PRIEMONĖS, PAGAL KURIAS INVESTUOTA Į SVEIKATOS IR SOCIALINIŲ PASLAUGŲ INFRASTRUKTŪROS ATNAUJINIMĄ IR PLĖTRĄ	50
LENTELĖ 11. ANALIZUOJAMOS VP PRIEMONĖS, PAGAL KURIAS INVESTUOTA Į ŠVIETIMO PASLAUGŲ INFRASTRUKTŪROS ATNAUJINIMĄ IR PLĖTRĄ	52
LENTELĖ 12. SAVIVALDYBIŲ, TURĖJUSIŲ PRASČIAUSIUS GKI SUBINDEKSO „SVEIKATOS PASLAUGOS“ ĮVERČIUS 2014 M., VIENAM GYVENTOJUI TEKUSIOS VP INVESTICIJOS Į SVEIKATOS IR SOCIALINIŲ PASLAUGŲ INFRASTRUKTŪROS ATNAUJINIMĄ IR PLĖTRĄ	54
LENTELĖ 13. SAVIVALDYBIŲ, TURĖJUSIŲ PRASČIAUSIUS GKI SUBINDEKSO „ŠVIETIMO PASLAUGOS“ ĮVERČIUS 2014 M., VIENAM GYVENTOJUI TEKUSIOS VP INVESTICIJOS Į ŠVIETIMO PASLAUGŲ INFRASTRUKTŪROS ATNAUJINIMĄ IR PLĖTRĄ, EUR	55
LENTELĖ 14. ANALIZUOJAMOS VP PRIEMONĖS, PAGAL KURIAS INVESTUOTA Į TURIZMO INFRASTRUKTŪROS PLĖTRĄ.....	56
LENTELĖ 15. SAVIVALDYBIŲ, TURĖJUSIŲ PRASČIAUSIUS GKI SUBINDEKSO „VIEŠOJI INFRASTRUKTŪRA, GYVENAMOSIOS APLINKOS KOKYBĖ IR SAUGUMAS“ ĮVERČIUS 2014 M., VIENAM GYVENTOJUI TEKUSIOS VP INVESTICIJOS Į TURIZMO INFRASTRUKTŪROS PLĖTRĄ, EUR	58
LENTELĖ 16. ANALIZUOJAMOS VP PRIEMONĖS, PAGAL KURIAS INVESTUOTA Į APLINKOS KOKYBĖS GERINIMĄ, VANDENS TIEKIMO IR NUOTEKŲ TVARKYMO INFRASTRUKTŪROS RENOVAVIMĄ IR PLĖTRĄ	59
LENTELĖ 17. SAVIVALDYBIŲ, TURĖJUSIŲ PRASČIAUSIUS GKI SUBINDEKSO „VIEŠOJI INFRASTRUKTŪRA, GYVENAMOSIOS APLINKOS KOKYBĖ IR SAUGUMAS“ ĮVERČIUS 2014 M., VIENAM GYVENTOJUI TEKUSIOS	

VP INVESTICIJOS Į APLINKOS KOKYBĖS GERINIMĄ, VANDENS TIEKIMO IR NUOTEKŲ TVARKYMO INFRASTRUKTŪROS RENOVAVIMĄ IR PLĖTRĄ, EUR.....	61
LENTELĖ 18. GKRI RODIKLIŲ SĄRAŠAS.....	76
LENTELĖ 19. KONKREČIŲ RODIKLIŲ TURINYS IR PASIRINKIMO PRIEŽASTYS.....	77
LENTELĖ 20. SUMINIO GKRI REIKŠMĖS ATSKIRAIS METAIS IR 2014–2016 M. ĮVYKĘS POKYTIS	83
LENTELĖ 21. SUMINIŲ GKRI SUDARANČIŲ SRIČIŲ ĮVERČIAI 2016 M.....	84
LENTELĖ 22. STRATEGINIAI SIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS	101
LENTELĖ 23. NAUDOTI VERTINIMO METODAI.....	104
LENTELĖ 24. MATERIALINIŲ GYVENIMO SĄLYGŲ SUBINDEKSO REIKŠMIŲ DINAMIKA 2007–2017 M. 108	
LENTELĖ 25. GYVENTOJŲ VERSLUMO IR VERSLO KONKURENCINGUMO SUBINDEKSO REIKŠMIŲ DINAMIKA 2007–2016 M.....	109
LENTELĖ 26. GYVENTOJŲ VERSLUMO IR VERSLO KONKURENCINGUMO SUBINDEKSO REIKŠMIŲ DINAMIKA 2007–2016 M.....	110
LENTELĖ 27. SVEIKATOS PASLAUGŲ SUBINDEKSO REIKŠMIŲ DINAMIKA 2007–2017 M.	111
LENTELĖ 28. ŠVIETIMO PASLAUGŲ SUBINDEKSO REIKŠMIŲ DINAMIKA 2007–2017 M.	112
LENTELĖ 29. DEMOGRAFIJOS, PILIETINIO IR VISUOMENINIO AKTYVUMO SUBINDEKSO REIKŠMIŲ DINAMIKA 2007–2017 M.....	113
LENTELĖ 30. VIEŠOSIOS INFRASTRUKTŪROS IR GYVENAMOSIOS APLINKOS SUBINDEKSO REIKŠMIŲ DINAMIKA 2007–2016 M.....	114
LENTELĖ 31. GKI SUBINDEKSAI IR JUOS APRAŠANTYS RODIKLIAI.....	115
LENTELĖ 32. GKRI SRITYS IR JAS APRAŠANTYS RODIKLIAI	116
LENTELĖ 33. GKI IR GKRI PALYGINIMAS	117
LENTELĖ 34. RODIKLIŲ REIKŠMIŲ ŠALTINIAI	124
LENTELĖ 35. VIDUTINIO METINIO VARTOJIMO KAINŲ INDEKSO IR PERSKAIČIAVIMUI Į REALIAS KAINAS NAUDOTINO KOEFICIENTO SKAIČIAVIMAI	128
LENTELĖ 36. VIDUTINĖS DISPONUOJAMOSIOS PAJAMOS PER MĖNESĮ (PINIGINĖS PAJAMOS IR PAJAMOS NATŪRA), TENKANČIOS VIENAM NAMŲ ŪKIO NARIUI, EUR (Į REALIAS PERSKAIČIUOTOS REIKŠMĖS)	129
LENTELĖ 37. PILIETINĖS GALIOS INDEKSO NORMALIZUOTŲ REIKŠMIŲ SKAIČIAVIMAI.....	130
LENTELĖ 38. RODIKLIAI, KURIŲ KRYPTĮ BŪTINA PAKEISTI.....	131
LENTELĖ 39. KIEKVIENOS SRITIES INDĖLIS Į 2014–2016 METAIS ĮVYKUSĮ POKYTĮ	133
LENTELĖ 40. SUMINIO INDEKSO REIKŠMĖS 2016 METAIS IR JŲ IŠSKLEIDIMAS.....	134
LENTELĖ 41. NUOLATINIŲ GYVENTOJŲ LIEPOS 1 D. SKAIČIAUS POKYTIS <i>SAVIVALDYBĖJE A</i> , PROC.	153
LENTELĖ 42. SAVIVALDYBĖS KELIŲ EISMO ĮVYKIUOSE SUŽEISTŲJŲ IR ŽUVUSIŲJŲ SKAIČIUS, TENKANTIS 10 TŪKST. GYVENTOJŲ, PROC.....	181
LENTELĖ 43. NUOLATINIŲ GYVENTOJŲ LIEPOS 1 D. SKAIČIAUS POKYTIS <i>SAVIVALDYBĖJE B</i> , PROC.	185
LENTELĖ 44. 25–64 M. AMŽIAUS ASMENŲ, TURINČIŲ BENT VIDUTINĮ IŠSILAVINIMĄ, DALIS PROC. NUO VISŲ GYVENTOJŲ, TURINČIŲ IŠSILAVINIMĄ	192
LENTELĖ 45. SAVIVALDYBĖS KELIŲ EISMO ĮVYKIUOSE SUŽEISTŲJŲ IR ŽUVUSIŲJŲ SKAIČIUS, TENKANTIS 10 TŪKST. GYVENTOJŲ, PROC.....	211

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

PAVEIKSLAS 1. GYVENIMO KOKYBĖS INDEKSO REIKŠMIŲ POKYTIS NUO 2007 IKI 2016 M.....	15
PAVEIKSLAS 2. VIENAM SAVIVALDYBĖS GYVENTOJUI TENKANČIOS VP INVESTICIJOS Į UŽIMTUMO SKATINIMĄ IR ŽMOGIŠKUOSIUS IŠTEKLIUS, EUR.....	38
PAVEIKSLAS 3. VIENAM SAVIVALDYBĖS GYVENTOJUI TENKANČIOS VP INVESTICIJOS Į VERSLO KONKURENCINGUMĄ, VERSLUMĄ IR INVESTICIJŲ SKATINIMĄ, EUR	42
PAVEIKSLAS 4. VIENAM SAVIVALDYBĖS GYVENTOJUI TENKANČIOS VP INVESTICIJOS Į VIEŠŲJŲ ERDVIŲ IR BENDRUOMENINĖS INFRASTRUKTŪROS ATNAUJINIMĄ IR PLĖTRĄ, EUR	45
PAVEIKSLAS 5. VIENAM SAVIVALDYBĖS GYVENTOJUI TENKANČIOS VP INVESTICIJOS Į SUSISIEKIMO SISTEMŲ IR GATVIŲ INFRASTRUKTŪROS PLĖTRĄ, EUR.....	48
PAVEIKSLAS 6. VIENAM SAVIVALDYBĖS GYVENTOJUI TENKANČIOS VP INVESTICIJOS Į SVEIKATOS IR SOCIALINIŲ PASLAUGŲ INFRASTRUKTŪROS ATNAUJINIMĄ IR PLĖTRĄ, EUR.....	51
PAVEIKSLAS 7. VIENAM SAVIVALDYBĖS GYVENTOJUI TENKANČIOS VP INVESTICIJOS Į ŠVIETIMO PASLAUGŲ INFRASTRUKTŪROS ATNAUJINIMĄ IR PLĖTRĄ, EUR.....	53
PAVEIKSLAS 8. VIENAM SAVIVALDYBĖS GYVENTOJUI TENKANČIOS VP INVESTICIJOS Į TURIZMO INFRASTRUKTŪROS PLĖTRĄ, EUR.....	57
PAVEIKSLAS 9. VIENAM SAVIVALDYBĖS GYVENTOJUI TENKANČIOS VP INVESTICIJOS Į APLINKOS KOKYBĖS GERINIMĄ, VANDENS TIEKIMO IR NUOTEKŲ TVARKYMO INFRASTRUKTŪROS RENOVAVIMĄ IR PLĖTRĄ, EUR.....	60
PAVEIKSLAS 10. PAJĖGUMŲ PRIEIGOS (IŠSKIRTA PARYŠKINTAI) LOGIKA IR SANTYKIS SU DISPONUOJAMAIŠ RESURSAIS BEI SUBJEKTYVIU VERTINIMU GRĮSTAIS POŽIŪRIAIS.....	74
PAVEIKSLAS 11. GALIMA RODIKLIŲ SISTEMŲ, SUSIJUSIŲ SU GYVENIMO KOKYBĖS STEBĖSENA, HIERARCHIJA.....	89
PAVEIKSLAS 12. PAGRINDINĖS PRIEŽASTYS, MAŽINANČIOS IKIMOKYKLINIO UGDYMO APRĖPTĮ, IR VP PRIEMONĖS, TURINČIOS POTENCIALĄ PRISIDĖTI PRIE KONKREČIŲ PROBLEMŲ SPRENDIMO	138
PAVEIKSLAS 13. PAGRINDINĖS PRIEŽASTYS, MAŽINANČIOS IŠSILAVINIMO PRIEINAMUMĄ, IR VP PRIEMONĖS, TURINČIOS POTENCIALĄ PRISIDĖTI PRIE KONKREČIŲ PROBLEMŲ SPRENDIMO	141
PAVEIKSLAS 14. PAGRINDINĖS PRIEŽASTYS, MAŽINANČIOS MOKYMOSI VISĄ GYVENIMĄ LYGĮ, IR VP PRIEMONĖS, TURINČIOS POTENCIALĄ PRISIDĖTI PRIE KONKREČIŲ PROBLEMŲ SPRENDIMO	144
PAVEIKSLAS 15. PAGRINDINĖS PRIEŽASTYS, TRUKDANČIOS GERINTI MOKINIŲ PASIEKIMUS, IR VP PRIEMONĖS, TURINČIOS POTENCIALĄ PRISIDĖTI PRIE KONKREČIŲ PROBLEMŲ SPRENDIMO	146
PAVEIKSLAS 16. PAGRINDINĖS PRIEŽASTYS, BLOGINANČIOS NUSIKALSTAMUMO SITUACIJĄ, IR VP PRIEMONĖS, TURINČIOS POTENCIALĄ PRISIDĖTI PRIE KONKREČIŲ PROBLEMŲ SPRENDIMO	148
PAVEIKSLAS 17. PAGRINDINĖS PRIEŽASTYS, BLOGINANČIOS EISMO SAUGUMO SITUACIJĄ IR VP PRIEMONĖS, TURINČIOS POTENCIALĄ PRISIDĖTI PRIE KONKREČIŲ PROBLEMŲ SPRENDIMO	152
PAVEIKSLAS 18. VAIKŲ IKIMOKYKLINIAME UGDYME DALIS, PALYGINTI SU 1–6 METŲ AMŽIAUS VAIKAIS, PROC.	155
PAVEIKSLAS 19. ABITURIENTŲ, GAVUSIŲ 86–100 BALŲ LIETUVIŲ KALBOS BRANDOS EGZAMINO ĮVERTINIMO, DALIS, PROC.	165
PAVEIKSLAS 20. VIDUTINĖ METINĖ BEDARBIŲ DALIS NUO DARBINGO AMŽIAUS GYVENTOJŲ, PROC..	178
PAVEIKSLAS 21. VAIKŲ IKIMOKYKLINIAME UGDYME DALIS PROC., PALYGINTI SU 1–6 METŲ AMŽIAUS VAIKAIS	187

PAVEIKSLAS 22. ABITURIENTŲ, GAVUSIŲ 86–100 LIETUVIŲ KALBOS BRANDOS EGZAMINO ĮVERTINIMO BALŲ, DALIS, PROC.	197
PAVEIKSLAS 23. VIDUTINIS METINIS BEDARBIŲ PROC. NUO DARBINGO AMŽIAUS GYVENTOJŲ	209

NAUDOJAMOS SANTRUMPOS

BETA – VšĮ Būsto energijos taupymo agentūra

BVP – bendrasis vidaus produktas

ES – Europos Sąjunga

ESI fondai – Europos struktūriniai ir investicijų fondai (šiuo vertinime ESI fondų investicijos suprantamos kaip Europos regioninės plėtros fondo, Europos socialinio fondo ir Sanglaudos fondo investicijos pagal 2014–2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programą)

FM – Lietuvos Respublikos finansų ministerija

GKI – gyvenimo kokybės indeksas, aprašytas 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos poveikio Lietuvos miestams ir miesteliams vertinime, atliktame LR finansų ministerijos užsakymu 2016 m. (studiją parengė UAB „ESTEP Vilnius“)

GKRI – gyvenimo kokybės regionuose indeksas – šio tyrimo autorių siūlomas atnaujintas GKI rodiklių sąrašas

ITV – integruotos teritorinės investicijos

LR – Lietuvos Respublika

NPP – 2014–2020 m. Nacionalinės pažangos programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. lapkričio 28 d. nutarimu Nr. 1482

SD – Lietuvos statistikos departamentas

SSGG – stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių analizė

ŠMM – Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija

ŪM – Lietuvos Respublikos ūkio ministerija

VP – 2014–2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programa

VRM – Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija

ZIPS – Žmogiškųjų išteklių stebėsenos ir prognozavimo sistema

IVADAS

Ši vertinimo ataskaita parengta remiantis 2018 m. gegužės 3 d. tarp Lietuvos Respublikos finansų ministerijos ir paslaugų teikėjo UAB „BGI Consulting“ pasirašyta sutartimi Nr. 14P-32 „Dėl Europos Sąjungos investicijų į regionų plėtrą ir jų poveikio gyvenimo kokybės pokyčiams vertinimo paslaugų“.

Vertinimo tikslas – optimizuoti investicijas į regionų plėtrą, aktualizuojant GKI ir jį sudarančių subindeksų reikšmes.

Tam, kad tikslas būtų pasiektas, vertinimo techninėje specifikacijoje suformuluoti šie vertinimo **uždaviniai**:

1. Lietuvos savivaldybių GKI 2007–2016 m. ir GKI pokyčių 2015–2016 m. analizė. Įgyvendinant šį vertinimo uždavinį buvo apskaičiuotos GKI ir jį sudarančių subindeksų 2007–2016 metų (arba 2007–2017 metų, jeigu prieinami visų subindekse naudojamų rodiklių 2017 m. duomenys) reikšmės pagal visus GKI sudarančius rodiklius. GKI ir jį sudarančių subindeksų reikšmės apskaičiuotos laikantis GKI skaičiavimo metodikos, pateikiamos ES struktūrinės paramos poveikio Lietuvos miestams ir miesteliams vertinimo ataskaitoje¹. Nustatytos visų subindeksų visose šalies savivaldybėse reikšmės ir jų pokyčiai aktualiu laikotarpiu analizuojami šios ataskaitos 2-ame skyriuje bei pateikiami interaktyviuose žemėlapiuose². Ataskaitoje taip pat pateikiami pastebėjimai dėl GKI naudojamų rodiklių ir skaičiavimo metodikos trūkumų, kurie išryškėjo darbo proceso metu. Trūkumai turėtų būti išspręsti, jeigu GKI norima naudoti kaip investicijų planavimo instrumentą.

2. 2014–2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programos intervencijų logikos gyvenimo kokybės srityje rekonstravimas ir intervencijų sąsajų su GKI sudarančiais subindeksais bei rodikliais įvertinimas. Įgyvendinant šį vertinimo uždavinį buvo tiriamos visos aktualios 2014–2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programos priemonės, turinčios sąsajas su GKI subindeksais. Skaičiuota ir analizuota kaip įvairių sričių VP investicijos pasiskirsto tarp šalies savivaldybių ir kaip tai atitinka GKI ir jo subindeksų indikuojamą savivaldybių situaciją investicinio laikotarpio pradžioje (2014 m.). Analizė pagal šiuos klausimus pateikiama ataskaitos 3-iame skyriuje. Siekiant detaliau nustatyti VP investicijų jautrumą konkrečių vietovių gyvenimo kokybei aktualioms problemoms, papildomai buvo atliktos keturios atvejo studijos. Atvejo studijos paremtos detalia intervencijų logikos, siekiant su gyvenimo kokybe susijusių tikslų švietimo ir saugumo srityse³, analize. Atvejo studijos atliktos dviejose šalies savivaldybėse, atstovaujančiose labiau miestiškos ir kaimiškos savivaldybių tipus. Atvejo studijos pateikiamos šios ataskaitos 6 ir 7 prieduose.

3. GKI pritaikomumo investicijų į regionus planavimui, stebėsenai ir poveikio vertinimui analizė. Įgyvendinant šį vertinimo uždavinį buvo tiriamas, kokie įrankiai buvo naudojami planuojant ESI fondų investicijas savivaldybėse bei ministerijose, kokia jų sąsaja su GKI ir kaip tinkamas GKI panaudojimas galėtų būti sustiprintas. Kadangi atnaujinant GKI ir jį sudarančių subindeksų reikšmes buvo nustatyta, kad

¹ ES struktūrinės paramos poveikio Lietuvos miestams ir miesteliams vertinimas (2016). LR finansų ministerijos užsakyму atliko UAB „ESTEP Vilnius“.

² Interaktyvūs žemėlapiai pasiekiami adresu <https://arccg.is/1rfuu4>

³ Naudojami atnaujinti gyvenimo kokybės rodikliai, pasiūlyti šio vertinimo metu.

dalį GKI rodiklių, o taip pat skaičiavimo metodika turi tam tikrų trūkumų, dėl kurių GKI reikšmių sąsajos su realia gyvenimo kokybe yra abejotinos, be to ministerijos naudoja savo planavimo įrankius, kurie nėra tiesiogiai suderinami su GKI, identifiкуotas poreikis pasiūlyti esminius GKI ir jų sudarančių rodiklių pakeitimus, kurie galėtų būti pritaikyti plėtojant gyvenimo kokybės rodikliais pagrįstą nacionalinio lygmens planavimo ir stebėsenos sistemą. Siūlomas naujas platesnis požiūris į gyvenimo kokybę (iš viešosios politikos priemonių perspektyvos), nacionaliniu strateginiu lygiu orientuojantis į su gyvenimo kokybe siejamus gyventojų pasiekimus, o resursų, įgalinančių šiuos pasiekimus, planavimą paliekant šakinėms ir vietos iniciatyvoms. Atnaujinta gyvenimo kokybės rodiklių sistema – GKRI – pagrindžiama ir analizuojama šios ataskaitos 4–6 skyriuose ir prieduose.

Vertinimas atliktas 2018 m. gegužės – spalio mėn. Vertinimo metu naudoti įvairūs metodai: anketinė internetinė savivaldybės tarnautojų apklausa, reprezentatyvi anketinė gyventojų apklausa tiesioginio interviu būdu, pirminių ir antrinių informacijos šaltinių analizė, kokybiniai interviu su vietos ir nacionalinių institucijų atstovais, statistinių duomenų analizė ir kiti.

1. GKI SKAIČIAVIMO TVARKA

1.1 GKI PRIELAIDOS

GKI buvo sudarytas UAB „ESTEP Vilnius“ LR finansų ministerijos užsakymu, atliekant ES struktūrinės paramos poveikio Lietuvos miestams ir miesteliams vertinimą. Šiame tyrime GKI buvo sudarytas turint tikslą įvertinti skirtumus tarp šalies savivaldybių ir nustatyti 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos indėlį GKI pokyčiams.

GKI struktūriškai sudarytas iš subindeksų, o šie – iš tyrimo autorių parinktų gyvenimo kokybę atspindinčių rodiklių. Indeksas sudarytas iš dviejų tipų rodiklių – sietinų su konkrečia administracine teritorija (infrastruktūros tankumas, oro ir vandens kokybė ir pan.) ir sietinų su konkrečioje teritorijoje gyvenančiais individais (įvairių paslaugų vartotojų skaičius, pajamos ir pan.). Daroma prielaida, kad toks rodiklių derinys „sudaro prielaidas tiksliau įvertinti gyvenimo kokybę miestuose, nes matuoja ne vien teritorijos potencialą (esamą infrastruktūrą), bet ir teritorinio potencialo naudojimą (infrastruktūra pasinaudojusią asmenų skaičius, galimybes, kurias individams suteikia esama infrastruktūra)⁴. Kita vertus, toks įvairaus tipo rodiklių (matuojančių teritorijos potencialą ir šio potencialo panaudojimą) bendras naudojimas viename indekse gali sąlygoti galutinio rezultato iškraipymus. Pavyzdžiui, nepaisant to, kad vienoje savivaldybėje yra tankesnis švietimo infrastruktūros tinklas, tenkantis 1000 gyventojų, bet blogesni mokinių pasiekimai (pakankamai tipiška situacija kaimiškose savivaldybėse), o kitoje – mažesnis infrastruktūros tinklas tenkantis 1000 gyventojų, bet geresni mokinių pasiekimai (pakankamai tipiška situacija miestų savivaldybėse), abiejų savivaldybių galutinis įvertis bus sąlyginai panašus, nors akivaizdu, kad švietimo kokybės atžvilgiu savivaldybės yra skirtingos⁵. Tiesa, šį trūkumą bent iš dalies gali padėti spręsti tai, kad subindekso rodikliams yra nustatyti skirtingi svoriai, tačiau kokia apimtimi tai padeda spręsti minėtąjį trūkumą turi būti vertinama kiekvieno subindekso ir jį sudarančių rodiklių kontekste atskirai. Atsižvelgiant į teorines nuostatas, o, vėliau, ir analizuojant GKI m. subindeksus sudarančių rodiklių ir pačių subindeksų reikšmių dinamiką, buvo pastebėti ir kitos galimos su rodikliais susijusios problemos, kurios turės būti tinkamai vertinamos aprašant stebimus indekso pokyčius 2015–2016 m.

GKI sudaro 38 rodikliai (visas rodiklių sąrašas pateikiamas šios ataskaitos 3 priede, žr. Priedas Nr. 3. GKI ir GKRI palyginimas). Kadangi dalis rodiklių yra priklausomi nuo geografinės teritorijos dydžio, šaltiniuose pateikiamos rodiklių reikšmės absoliučiais dydžiais turėjo būti perskaičiuotos į santykinius dydžius (standartizuotos), kad būtų galima tarpusavyje palyginti skirtingo dydžio teritorinius vienetus. Šiuo tikslu papildomai buvo surinktos reikšmės pagal 7 rodiklius:

- Vidutinis metinis gyventojų skaičius, asmenys;
- Nuolatinių mokyklinio amžiaus (7–17 m.) gyventojų skaičius metų pradžioje, asmenys;
- Nuolatinių 16–18 m. amžiaus gyventojų skaičius metų pradžioje, asmenys;

⁴ 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos poveikio Lietuvos miestams ir miesteliams vertinimas, UAB „ESTEP Vilnius“, LR finansų ministerijos užsakymu, 2016 m.

⁵ Apie galimas rodiklių sistemų, orientuotų į vieno tipo pasiekimus, alternatyvas plačiau bus kalbama kituose šio vertinimo skyriuose.

- Nuolatinių 19–25 m. amžiaus gyventojų skaičius metų pradžioje, asmenys;
- Dirbančiųjų skaičius pagal veiklos vykdymo vietą, vnt.;
- Bendrojo lavinimo mokyklų skaičius, vnt.;
- Savivaldybės plotas, kv. km;

Skaičiuojant GKI ir jį sudarančių subindeksų reikšmes, daugiausia naudojami Lietuvos statistikos departamento skelbiami duomenys. Taip pat naudojami BETA, Higienos instituto, Lietuvos kūno kultūros ir sporto departamento prie LR Vyriausybės, Švietimo informacinių technologijų centro, Nacionalinio egzaminų centro, Užimtumo tarnybos duomenys.

GKI yra sudarytas iš subindeksų, o šie – iš gyvenimo kokybę matuojančių rodiklių. Skaičiuojant bendrą GKI, skirtingiems subindeksams yra suteikiami skirtingi svoriai. Rodiklių svoris subindeksuose taip pat skiriasi.

1.2 GKI REIKŠMIŲ ATNAUJINIMAS

Vertinimo techninėje užduotyje yra numatyta, kad paslaugų teikėjas turi atlikti GKI pokyčių 2015–2017 m. analizę. Kadangi 2016 m. atlikto vertinimo metu buvo apskaičiuotos GKI reikšmės 2007–2014 m. laikotarpiui, pirminis paslaugų teikėjo planas buvo pratęsti esamą GKI laiko eilutę (2007–2014 m.), pridėdamas tris papildomus metus. Tačiau atlikus GKI skaičiavimus 2013–2014 m. (šie metai buvo įtraukti į ankstesnius GKI-2016 skaičiavimus) pagal 2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos poveikio Lietuvos miestams ir miesteliams vertinimo ataskaitoje pateiktą metodiką, nustatyta, kad gauti identiškas reikšmes yra neįmanoma. Tai nulemia daugelis priežasčių, tarp kurių galimi rodiklių reikšmių pokyčiai šaltiniuose, nepakankamai detalai GKI autorių aprašyta indekso skaičiavimo metodika⁶, galimos techninės klaidos atliekant GKI skaičiavimus ir pan.

Atsižvelgiant į šias aplinkybes ir atlikus bandomuosius GKI skaičiavimo pratimus, buvo priimtas sprendimas **perskaičiuoti GKI visam 2007–2017 m. laikotarpiui** (arba 2007–2016 m. laikotarpiui, priklausomai nuo duomenų prieinamumo). Tai yra būtina sąlyga užtikrinant rezultatų palyginamumą.

Kadangi **remiamasi ta pačia skaičiavimo metodika, kuri buvo naudojama 2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos poveikio vertinimo metu**, rodiklių dinamika iš esmės neturėtų keistis.

Dėl atskirų rodiklių vėlesnės skelbimo datos, dalis subindeksų negali būti apskaičiuoti 2017 m. Atitinkamai, 2017 m. negali būti apskaičiuotas ir suminis GKI. Visgi, atsižvelgiant į techninės užduoties reikalavimus, paslaugų teikėjas siekė užtikrinti kuo vėlesnių metų duomenų analizę. Taigi, subindeksuose, kurių visų rodiklių reikšmės yra prieinamos 2017 m., duomenų eilutės yra pratęstos ir analizė atlikta iki 2017 m.

⁶ Šio vertinimo autoriams buvo prieinama tik viešai skelbtoje 2016 m. vertinimo ataskaitoje pateikta GKI skaičiavimo metodika ir duomenys.

LENTELĖ 1. ATSKIRŲ SUBINDEKSŲ VĒLIAUSI ANALIZUOJAMI METAI

SUBINDEKSAS	VĒLIAUSI ANALIZUOJAMI METAI	PRIEŽASTYS
Materialinės gyvenimo sąlygos	2017 m.	Vertinimo atlikimo metu, prieinamos visų rodiklių 2017 metų reikšmės.
Gyventojų verslumas ir verslo konkurencingumas	2016 m.	Vertinimo atlikimo metu, prieinamas tik rodiklio „Veikiančių ūkio subjektų skaičius metų pradžioje“ 2017 metų reikšmės. Likusių 4 subindeksą sudarančių rodiklių reikšmės prieinamos tik 2016 metams.
Sveikatos paslaugos	2017 m.	Vertinimo atlikimo metu, prieinamos visų rodiklių 2017 metų reikšmės.
Švietimo paslaugos	2017 m.	Vertinimo atlikimo metu, prieinamos visų rodiklių 2017 metų reikšmės.
Demografija, pilietinis ir visuomeninis aktyvumas	2017 m.	Vertinimo atlikimo metu, prieinamos visų rodiklių 2017 metų reikšmės.
Viešoji infrastruktūra, gyvenamosios aplinkos kokybė ir saugumas	2016 m.	Vertinimo atlikimo metu, prieinamos 9 iš 11 indeksą sudarančių rodiklių 2017 metų reikšmės. Rodiklių „Ūkio, buities ir gamybos nuotekų išleidimas į paviršinius vandenis“ ir „Teršalų išmetimas į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių“ reikšmės prieinamos tik 2016 metams.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

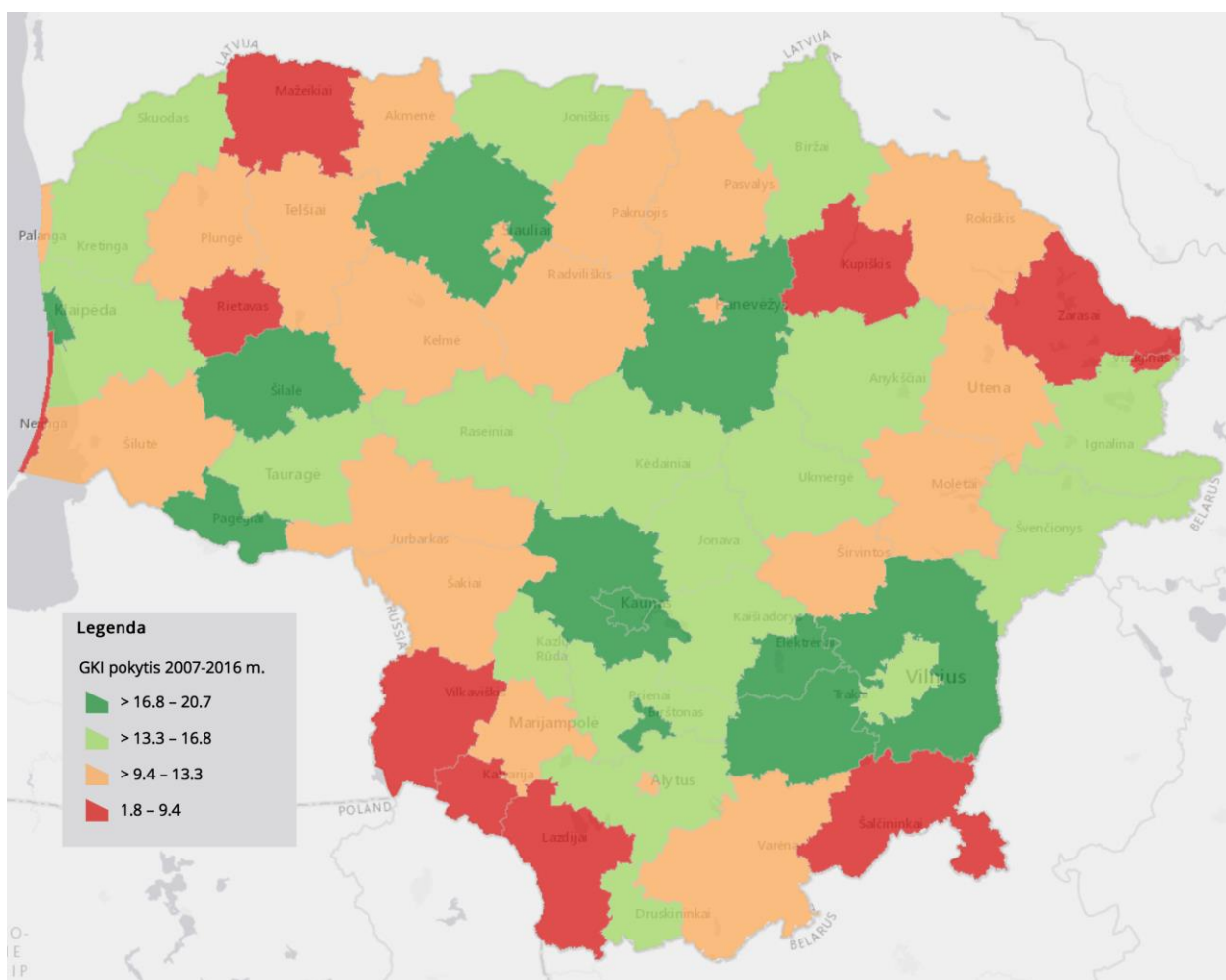
Šio vertinimo etapo metu buvo iš naujo apskaičiuotas GKI 2007–2016 metams. Tuo tikslu buvo surinktos 38 rodiklių reikšmės kiekvieniems metams 2007–2016 m. periode visoms 60 savivaldybių ir bendrai visai šaliai. Matomas 23.180 (10*61*38) duomenų taškų poreikis. Pagal keturis subindeksus papildomai yra surinkti ir 2017 m. duomenys arba 1.342 (1*61*22) papildomi duomenų taškai.

Siekiant surinkti viešuose šaltiniuose neprieinamus duomenis, buvo tiesiogiai kontaktuojama su LR statistikos departamentu, Švietimo ir informacinių technologijų centru, BETA, LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija ir kitomis institucijomis. Užtikrinant skaičiavimams naudojamų viešai prieinamų duomenų tikslumą, papildomai buvo kontaktuojama su Nacionaliniu egzaminų centru, Higienos institutu, Kūno kultūros ir sporto departamentu prie LR Vyriausybės. Siekiant užtikrinti tų GKI rodiklių, kurių skaičiavimą (perskaičiavimą remiantis oficialiai prieinamais duomenimis) atliko paslaugas anksčiau teikęs subjektas, reikšmių testinumą, buvo pritaikytas artimiausias įmanomas rodiklio reikšmių skaičiavimo būdas, nustatytas remiantis logine rodiklio analize.

Atliekant GKI 2007–2016 m. subindeksų ir galutinio indekso įverčių skaičiavimo darbus remtasi LR finansų ministerijos užsakymu atliktoje studijoje, kuria vertintas ES struktūrinės paramos poveikis Lietuvos miestams ir miesteliams, pateikiamais metodiniais žingsniais.

2. GKI SKAIČIAVIMO REZULTATAI

2.1 BENDRO GKI INDEKSO 2007-2016 M. REIKŠMIŲ DINAMIKA

PAVEIKSLAS 1. GYVENIMO KOKYBĖS INDEKSO REIKŠMIŲ⁷ POKYTIS NUO 2007 IKI 2016 M.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

⁷ Eliminavus rodiklį *Renovuotų daugiabučių dalis, proc.*

Žemėlapyje vaizduojamas nuo 2007 iki 2016 m. įvykęs gyvenimo kokybės indekso (arba atskirų subindeksų) reikšmių pokytis balais. Remiantis natūralių lūžių klasifikacijos metodu, išskirtos keturios savivaldybių grupės:

- a) Žalia spalva žymimos daugiausiai progresavusios savivaldybės;
- b) Šviesiai žalia spalva žymimos santykinai daugiau progresavusios savivaldybės;
- c) Geltona spalva žymimos santykinai mažiau progresavusios savivaldybės;
- d) Raudona spalva žymimos mažiausiai progresavusios savivaldybės.

Bendrai šalies mastu GKI įvertis analizuojamu 2007–2016 m. laikotarpiu gerėjo – 2007 m. jis buvo 39,75 balo, o 2016 m. jau 55,36 balo⁸. Indekso reikšmės taip pat didėjo kiekvienoje savivaldybėje atskirai, nors tarp atskirų savivaldybių pastebimi gana ženklūs GKI dinamikos skirtumai. Didžiausias teigiamas procentinis pokytis nuo 2007 iki 2016 m. fiksuojamas Šilalės r. savivaldybėje (78,8 proc.), mažiausias – Visagino savivaldybėje (4 proc.). Geriausiai 2016 m. pagal bendrą GKI įvertį atrodė didžiausių miestų savivaldybės: Vilniaus m. sav. įvertis buvo 71,86, Klaipėdos m. sav. – 60,82, Kauno m. sav. – 59,60 ir kelios mažosios savivaldybės: Neringos sav. (62,53 balai), Elektrėnų sav. (61,46 balai).

Geriausias GKI reikšmes analizuojamo laikotarpio pabaigoje demonstruojančios didžiausių miestų savivaldybės turi pakankamai gerus ir stabilius įverčius pagal visus subindeksus, o kai kuriais atvejais ir ženkliai lenkia kitas šalies savivaldybes. Vilniaus ir Klaipėdos miestų savivaldybės 2016 m. buvo tarp pirmaujančių šalies savivaldybių pagal materialinių gyvenimo sąlygų⁹ bei gyventojų verslumo ir verslo konkurencingumo subindeksų įverčius, Vilniaus m. savivaldybė taip pat demonstravo gerus rezultatus pagal demografijos, pilietinio ir visuomeninio aktyvumo subindeksą, Kauno m. savivaldybė išsiskyrė pagal sveikatos paslaugų subindeksą. Visos trys minimos savivaldybės buvo tarp geriausiųjų ir pagal švietimo paslaugų subindeksą.

Prasčiausi bendro GKI įverčiai analizuojamo laikotarpio pabaigoje (2016 m.) buvo Kalvarijos (31,14 balų), Šalčininkų r. (33,72 balai), Vilkaviškio r. (34,25 balai), Kelmės r. (35,77 balai), ir Lazdijų r. (36 balai) savivaldybėse. Šis rezultatas nėra atsitiktinis, kadangi minimos savivaldybės sąrašo apačioje išsilaiko visais analizuojamais metais. Į šią grupę taip pat patenka Zarasų r., Skuodo r., Radviliškio r. savivaldybės. Nors visoms joms būdingas vidutiniškas indekso reikšmių augimas, jis nėra pakankamas pasivyti kitas, geresnius rodiklius jau nuo 2007 m. demonstruojančias šalies savivaldybes. Šioms savivaldybėms būdingi prasti įverčiai pagal materialinių gyvenimo sąlygų bei gyventojų verslumo ir verslo konkurencingumo, švietimo paslaugų ir demografijos, pilietinio ir visuomeninio aktyvumo subindeksus.

⁸ Bendras GKI įvertis apskaičiuotas eliminavus rodiklį „Renovuotų daugiabučių dalis / proc.“, kadangi dėl pasirinktos skaičiavimo metodikos šis rodiklis analizuojamo laikotarpio pabaigoje įgyja neadekvačiai dideles reikšmes ir neleistinai iškreipia materialinių gyvenimo sąlygų subindekso ir viso GKI reikšmes.

⁹ Materialinių sąlygų subindekso reikšmės apskaičiuotos eliminavus rodiklį „Renovuotų daugiabučių dalis / proc.“.

2.2 MATERIALINIŲ GYVENIMO SĄLYGŲ SUBINDEKSO REIKŠMIŲ DINAMIKA 2007-2017 M.

Materialinių gyvenimo sąlygų subindekso¹⁰ reikšmės analizuojamu laikotarpiu bendrai šalyje didėjo. Jeigu 2007 m. Lietuvos materialinių gyvenimo sąlygų subindekso reikšmė buvo 46,93 balų, tai analizuojamo laikotarpio pabaigoje (2017 m.) ji pasiekė 93,21 balą. Materialinių gyvenimo sąlygų subindekso reikšmės per šį laikotarpį didėjo visose 60 savivaldybių. Visgi, reikia pastebėti tam tikrus bendro šalies subindekso svyravimus, atspindinčius ekonominės krizės sąlygas. Šalies materialinių gyvenimo sąlygų subindekso įvertis ženkliai sumažėjo 2009 m. (iki 39,53 balų), o žemumas pasiekė 2010 m. (26,63 balai). Paskui subindekso įverčiai vėl pradėjo po truputį didėti, tačiau į 2008 m. lygį buvo sugrįžta tik 2013 m. Nuo 2011 m. materialinių gyvenimo sąlygų subindekso įvertis šalies mastu stabiliai auga po maždaug 10 papildomų balų kasmet. Vis dėlto, bendrosios tendencijos nebūtinai atspindi materialinių gyvenimo sąlygų subindekso reikšmių dinamiką atskirose savivaldybėse. Todėl toliau šiame skyriuje bus aptariami atskirų savivaldybių demonstruojami rezultatai.

MATERIALINIŲ GYVENIMO SĄLYGŲ SUBINDEKSO SITUACIJA 2017 M.

Analizuojamo laikotarpio pabaigoje (2017 m.) didžiausia materialinių gyvenimo sąlygų subindekso reikšmė (123,8 balai) užfiksuota Vilniaus miesto savivaldybėje. Labai geras subindekso reikšmės 2017 m. taip pat pasiekė kitų didžiųjų miestų (Kauno ir Klaipėdos) bei šalia sostinės esančios savivaldybės – Elektrėnų ir Trakų rajono.

Aukščiausias subindekso reikšmės 2017 m. pasiekusios savivaldybės išsiskyrė šalies mastu aukštomis rodiklio *Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis* reikšmėmis.

Blogiausia materialinių paslaugų subindekso reikšmė analizuojamo laikotarpio pabaigoje nustatyta Kalvarijos (39,9 balai), Zarasų r. (41,5 balai), Lazdijų r. (44,6 balai), Kelmės r. (48,3 balai) ir Jurbarko raj (49,7 balai) savivaldybėse. Visoms, išskyrus Kalvarijos savivaldybę, būdinga tai, kad ir 2007 m. šios savivaldybės buvo tarp 15 blogiausias materialinių gyvenimo sąlygų subindekso reikšmes demonstravusių savivaldybių. Todėl panašu, kad šios savivaldybės susiduria su įsisenėjusiomis problemomis, neleidžiančiomis pasiekti aukštesnių materialinių gyvenimo sąlygų subindekso įverčių. Pagrindinė prasčiausias materialinių gyvenimo sąlygų subindekso įverčius 2017 m. pademonstravusias savivaldybes kamuojanti problema – mažas mėnesinis bruto darbo užmokestis.

MATERIALINIŲ GYVENIMO SĄLYGŲ SUBINDEKSO POKYČIAI 2007–2017 M.

Žvelgiant į materialinių gyvenimo sąlygų subindekso dinamiką 2007–2017 m., verta atkreipti dėmesį į kelis laiko taškus. Tiek bendras Lietuvos, tiek visų savivaldybių subindeksai pasižymėjo kritimu 2009–2010 m., t. y. ekonominės krizės Lietuvoje metais. Kitu laikotarpiu tiek Lietuvos, tiek daugumos atskirų savivaldybių subindeksų reikšmės augo.

Per visą analizuojamą laikotarpį didžiausias procentinis subindekso įverčių šuolis nuo 2007 m. iki 2017 m. matomas stebint Panevėžio, Joniškio, Šilalės, Vilniaus ir Šiaulių rajonų savivaldybes. Tai leido daugeliui šių

¹⁰ Materialinių sąlygų subindeksas apskaičiuotas be rodiklio *Renovuotų daugiabučių dalis, proc.*. Argumentai pateikti žemiau šiame poskyryje.

savivaldybių pagerinti savo pozicijas bendrame šalies savivaldybių materialinių gyvenimo sąlygų reitinge ir pasistūmėti aukšty. Kita vertus, net ir tokio spartaus subindekso reikšmių augimo sąlygomis Joniškio r. savivaldybė (subindekso reikšmės čia per dešimt metų padidėjo 219,2 proc.) nepakilo iš 15 prasčiausias reikšmes pademonstravusių savivaldybių grupės 2017 m., kas sietina ir su išskirtinai prasta startine pozicija 2007 m.

Išskirtinai mažai analizuojamu laikotarpiu augo Visagino sav. materialinių gyvenimo sąlygų įvertis. Tarp mažiausią procentinį pokytį pademonstravusių savivaldybių taip pat pateko Kalvarijos, Kupiškio, Mažeikių ir Utenos rajonų savivaldybės. Dėl žemo augimo tempo visos šios savivaldybės 2017 m. atsidūrė prastesnių rezultatų grupėje, lyginant su 2007 m., išskyrus Mažeikių r. savivaldybę, kuriai pavyko išsaugoti poziciją viršutiniame ketvirtyje, pirmiausia dėl sąlyginai aukšto įverčio laikotarpio pradžioje.

Žvelgiant į šio subindekso rezultatams svarbiausią rodiklį, matyti, kad prasčiausią mėnesinio bruto darbo užmokesčio pažangą tarp visų šalies vietovių parodė Visagino ir Mažeikių r. savivaldybės. Šiose savivaldybėse laikotarpio pradžioje buvo aukštas šalies mastu darbo užmokestis, tačiau didelė rodiklio priklausomybė nuo kelių stambių darbdavių neleido užtikrinti rodiklio tvarumo savivaldybės lygiu – pokyčiai labai konkrečiose įmonėse tiesiogiai atsiliepė visam savivaldybės įverčiui.

APIBENDRINIMAS IR PASTABOS

Apibendrinant, materialinių gyvenimo sąlygų subindekso reikšmės analizuojamu laikotarpiu bendrai šalyje didėjo, tačiau tiek bendras Lietuvos, tiek atskirų savivaldybių subindeksas demonstravo neigiamas tendencijas ekonominio nuosmukio laikotarpiu Lietuvoje.

Tarp penkių geriausias subindekso reikšmes 2017 m. pademonstravusių savivaldybių atsidūrė trijų didžiausių Lietuvos miestų ir greta sostinės esančios Trakų rajono ir Elektrėnų savivaldybės. Didžiųjų miestų savivaldybės tarp 5 geriausias subindekso reikšmes pademonstravusių savivaldybių pateko ir 2007 m.

Tarp 2017 m. 5 geriausias materialinių gyvenimo sąlygų subindekso įverčius gavusių savivaldybių nebėra Visagino ir Mažeikių r. savivaldybių, kurių reikšmės buvo tarp penkių geriausių subindekso reikšmių 2007 m.

Blogiausi materialinių sąlygų subindekso įverčiai, nesiekiantys 50 balų (palyginimui, į geriausiųjų penketą patekusioje Trakų savivaldybėje šis įvertis buvo 100,9 balų), nustatyti Kalvarijos, Zarasų r., Lazdijų r., Kelmės r. ir Jurbarko r. savivaldybėse.

Svarbu akcentuoti, kad pagrindinis rodiklis, nulemiantis materialinių gyvenimo sąlygų įvertį, yra mėnesinis bruto darbo užmokestis. Šiam rodikliui suteikiamas didžiausias svoris tarp kitų subindekso rodiklių (50 proc.). Be to, šis rodiklis įgyja sąlyginai didesnes normalizuotas reikšmes lyginant su kitais tame pačiame subindekse esančiais rodikliais, kadangi skaitiniai darbo užmokesčio pokyčiai nuo 2007 m. yra didesni, negu, pavyzdžiui, registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykis – dėl pasirinktos skaičiavimo metodikos normalizuotos reikšmės intervale nuo 0 iki 1 yra apribojamos tik pirmaisiais analizuojamais metais, o vėliau gali didėti ar mažėti net ir labai ženkliai. Būtent pastaroji priežastis nulėmė, kad materialinių sąlygų subindekso rodiklis *Renovuotų daugiabučių dalis, proc.* paskutiniaisiais analizuojamo laikotarpio metais pradeda įgyti neadekvačiai dideles reikšmes. 2007 m. šalyje faktiškai nebuvo renovuotų daugiabučių, todėl normalizuojant rodiklių reikšmes didžiausią reikšmę (1) įgijo savivaldybė, kurioje buvo renovuota kiek daugiau nei 1 proc. visų daugiabučių. Įsibėgėjus renovacijos procesui, 2017 m. vienoje šalies savivaldybėje jau buvo renovuota apie trečdalį visų daugiabučių. Taigi ši ir panašios savivaldybės, 2017 m. reikšmes normalizuojant pagal 2007 m. minimalias ir maksimalias reikšmes, įgijo netgi iki keliasdešimties kartų didesnę normalizuotą reikšmę, lyginant su kitų rodiklių

galimomis maksimaliomis reikšmėmis¹¹. Dėl tokių anomalijų, kurios būdingos ne vienos savivaldybės rezultatams, priimtas sprendimas skaičiuojant materialinių gyvenimo sąlygų indeksą rodiklio *Renovuotų daugiabučių dalis* atsisakyti.

¹¹ Pavyzdžiui, didžiausia normalizuota rodiklio *Renovuotų daugiabučių dalis* reikšmė 2017 m. yra daugiau kaip 30 balų (Birštono sav.), kai tuo tarpu didžiausia normalizuota rodiklio *Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis* reikšmė tais pačiais metais vos viršija 2 balus (Vilniaus m. sav.). Akivaizdu, kad skaičiuojant kiekvienos savivaldybių įverčius pagal materialinių gyvenimo sąlygų subindeksą, savivaldybės, kuriose buvo renovuota didesnė daugiabučių dalis, gauna pastebimai daugiau balų nepaisant to, kad numatytas *Renovuotų daugiabučių dalies* rodiklio svoris subindekse yra mažas (5 proc.).

2.3 GYVENTOJŲ VERSLUMO IR VERSLO KONKURENCINGUMO SUBINDEKSO REIKŠMIŲ DINAMIKA 2007-2016 M.

Gyventojų verslumo ir verslo konkurencingumo subindekso reikšmės analizuojamu laikotarpiu bendrai šalyje beveik nekito. Jeigu 2007 m. gyventojų verslumo ir verslo konkurencingumo subindekso reikšmė Lietuvoje siekė 33,7 balo, tai analizuojamo laikotarpio pabaigoje (2017 m.) ji teišaugo iki 36,7 balo. Gyventojų verslumo ir verslo konkurencingumo subindekso reikšmės per šį laikotarpį didėjo 45-iose savivaldybėse, o mažėjo 15-oje savivaldybių. Išskyrus kelias savivaldybes, daugumai jų yra būdingas lėtas subindekso reikšmių augimas analizuojamu laikotarpiu, be staigių subindekso reikšmių pagerėjimų ar pablogėjimų.

GYVENTOJŲ VERSLUMO IR VERSLO KONKURENCINGUMO SUBINDEKSO SITUACIJA 2016 M.

Analizuojamo laikotarpio pabaigoje (2016 m.) didžiausia gyventojų verslumo ir verslo konkurencingumo subindekso reikšmė buvo Vilniaus m. savivaldybėje (64,8 balai). Antroje ir trečioje vietose rikiavosi Mažeikių (59,4 balai) ir Elektrėnų (53,0 balai) savivaldybės. Didelį atotrūkį nuo kitų savivaldybių Vilniaus m. savivaldybei padeda pasiekti du rodikliai – *Veikiančių ūkio subjektų skaičius tenkantis 1000 gyv. ir Tiesioginės užsienio investicijos tenkančios 1 gyv.*

Mažeikių r. sav. aukštą gyventojų verslumo ir verslo konkurencingumo subindekso įvertį 2016 m. pasiekia dėl aukštos rodiklio *Pridėtinė vertė gamybos kainomis, tenkanti vienam dirbančiajam* reikšmės bei rodiklio *Įmonių apyvarta tenkanti vienam dirbančiajam*, kuris Mažeikių r. savivaldybėje 2016 m. smarkiai lenkė kitas gerą subindekso reikšmę pademonstravusias savivaldybes. Tačiau, skirtingai nei Vilniaus m. sav., Mažeikių r. savivaldybėje sąlyginai mažas veikiančių ūkio subjektų, tenkančių 1000 gyv., skaičius. Mažas veikiančių ūkio subjektų skaičius būdingas ir Elektrėnų sav., tačiau ji, kaip ir Mažeikių savivaldybė, aukštą poziciją pagal gyventojų verslumo ir verslo konkurencingumo subindeksą pasiekia dėl generuojamos aukštos pridėtinės vertės gamybos kainomis, skaičiuojant vienam dirbančiajam.

Klaipėdos m. ir Klaipėdos r. savivaldybės taip pat pademonstravo aukštas gyventojų verslumo ir verslo konkurencingumo subindekso reikšmes 2016 m. Šios dvi savivaldybės išsiskyrė aukštomis rodiklio *Per 4 metus sukauptos materialinės investicijos to meto kainomis* reikšmėmis. Klaipėdos m. sav. pasiekti sąlyginai gerą aptariamo subindekso reikšmę 2016 m. padėjo ir nemažas (nors ir gerokai mažesnis nei Vilniaus m. sav.) savivaldybėje veikiančių ūkio subjektų kiekis.

Blogiausia gyventojų verslumo ir verslo konkurencingumo subindekso reikšmė 2016 m. buvo Šalčininkų rajono savivaldybėje ir tesiekė 2,9 balo. Šalčininkų r. sav., net ir lyginant su kitomis prastus rezultatus pademonstravusiomis savivaldybėmis, būdinga labai žema pridėtinė vertė gamybos kainomis, tenkanti vienam dirbančiajam. Šis rodiklis turi didelį svorį apskaičiuojant aptariamo subindekso įvertį, todėl išskirtinai prasta reikšmė nusmukdė savivaldybę į paskutinę vietą. Kitos prasčiausias gyventojų verslumo ir verslo konkurencingumo subindekso reikšmes 2016 m. pademonstravusios savivaldybės buvo Lazdijų r., Skuodo r., Vilkaviškio r. ir Zarasų r. savivaldybės. Visoms joms būdingi nuosekliai prasti visų gyventojų verslumo ir verslo konkurencingumo subindeksą sudarančių rodiklių įverčiai. Skuodo r., Zarasų r. ir Lazdijų r. savivaldybės prasčiausiųjų penkete buvo ir 2007 m.

GYVENTOJŲ VERSLUMO IR VERSLO KONKURENCINGUMO SUBINDEKSO POKYČIAI 2007-2016 M.

Didžiausi teigiami gyventojų verslumo ir verslo konkurencingumo subindekso įverčių pokyčiai nuo 2007 iki 2016 m. fiksuojami Kalvarijos, Birštono., Širvintų r., Šilalės r. ir Radviliškio r. savivaldybėse. Šilalės r. ir Kalvarijos savivaldybėms būdinga tai, kad 2007 m. šios savivaldybės buvo tarp 5 prasčiausių subindekso įverčius turėjusių savivaldybių. Spartesnis augimas šioms savivaldybėms padėjo pagerinti jų padėtį subindekso reitinge 2016 m. – Kalvarijos sav. pakilo iš apatinio ketvirčio, o Šilalės r. nors ir liko apatinėje rezultatų grupėje, bet gana užtikrintai pasitraukė iš pagal analizuojamą subindeksą pačių prasčiausių savivaldybių tarpo.

Didžiausias procentinis, daugiau kaip 200 proc. gyventojų, verslumo ir verslo konkurencingumo subindekso augimas nuo 2007 iki 2016 m., fiksuojamas Kalvarijos sav. Pagrindinės priežastys, lėmusios tokį augimą, buvo didėjusi pridėtinė vertė gamybos kainomis vienam dirbančiajam bei sparčiai augęs ūkio subjektų, tenkančių 1000 gyventojų, skaičius. Tiesa, tokį didelį procentinį šuolį dalinai nulėmė ir tai, kad 2007 m. Kalvarijos savivaldybės subindekso įvertis buvo išskirtinai žemas. Panašų procentinį šuolį, lyginant 2007 m. ir 2016 m. reikšmės, pademonstravo ir Birštono savivaldybė. Šis įvertis kilo daugiausiai dėl pridėtinės vertės ir įmonių apyvartos augimo.

Prasčiausią dinamiką per visą analizuojamą laikotarpį pademonstravo Šalčininkų r., Rietavo r., Kėdainių r., Molėtų r. ir Visagino savivaldybės. Visoms šioms savivaldybėms būdinga tai, kad 2016 m., lyginant su 2007 m., stebimas neigiamas subindekso reikšmių pokytis. Didžiausias neigiamas pokytis fiksuojamas Šalčininkų r. sav., kur 2007 m. subindekso reikšmė dar siekė 6,0 balus, tačiau iki 2016 m. nukrito iki 2,9 balų. Tokia subindekso reikšmių dinamika šioje savivaldybėje daugiausia buvo nulemta pridėtinės vertės gamybos kainomis smukimo, kuris, vertinant visą analizuojamą laikotarpį, buvo didžiausias tarp visų šalies savivaldybių.

Dar viena savivaldybė, kurioje subindekso reikšmės mažėjo didele sparta yra Visagino sav. Joje fiksuojamas 38,3 proc. siekiantis reikšmių sumažėjimas. Skirtingai negu Šalčininkų r. sav., Visagino savivaldybė 2007 m. pasižymėjo aukšta gyventojų verslumo ir verslo konkurencingumo subindekso reikšme, lyginant su kitomis šalies savivaldybėmis. Tačiau pastebimai mažėjančios pridėtinės vertės gamybos kainomis reikšmės lėmė, kad savivaldybė subindekso reitinge krenta žemyn, nors subindekso įvertis 2017 m. vis dar išsilaikė aukščiau už medianą.

APIBENDRINIMAS IR PASTABOS

Apibendrinant gyventojų verslumo ir verslo konkurencingumo subindekso reikšmių dinamiką 2007–2016 m. pastebima neįžymaus subindekso įverčių didėjimo tendencija šalies mastu. Savivaldybių reikšmių dinamika yra įvairesnė. Pavyzdžiui, Šalčininkų r. sav. fiksuotas didžiausias procentinis įverčio kryptis (2016 m. įvertis buvo 52,3 proc. mažesnis negu 2007 m.), o Kalvarijos sav., atvirkščiai, subindekso įvertis analizuojamu laikotarpiu išaugo 208,1 proc.

Nepaisant tam tikrų išskirčių, rodančių subindekso reikšmių pagerėjimą arba nuosmukį, savivaldybės, demonstruojančios geriausias subindekso rezultatus, per analizuojamą laikotarpį beveik nepasikeitė. 2007 m. geriausias subindekso reikšmes rodė Mažeikių r., Kėdainių r., Klaipėdos r. ir Vilniaus m. bei Klaipėdos m. savivaldybės. Visos jos, išskyrus Kėdainių r. sav., kurią pakeitė Elektrėnų sav., tebebuvo tarp 5 geriausių subindekso rezultatus pademonstravusių savivaldybių ir 2016 m. Tai nestebina, šios savivaldybės turi stiprią ekonominę bazę, kuri leidžia pritraukti tiesiogines užsienio investicijas ar kurtis naujiems (ir išlikti jau įsikūrusiems) ūkio subjektams.

Stabilumą galima įžvelgti ir mažiausias subindekso reikšmes 2016 m. gavusiose savivaldybėse. Trys iš jų – Skuodo r., Zarasų r. ir Lazdijų r. savivaldybės, demonstravo prasčiausias subindekso reikšmes ir 2007 m.

Tai rodo, kad dalis Lietuvos savivaldybių susiduria su išsisenėjusiomis problemomis, ypač žvelgiant į pridėtinės vertės gamybos kainomis rodiklio dinamiką.

2.4 SVEIKATOS PASLAUGŲ SUBINDEKSO REIKŠMIŲ DINAMIKA 2007-2017 M.

Sveikatos paslaugų subindekso įvertis 2007–2017 m. laikotarpiu šalyje padidėjo. Šio subindekso reikšmė šalies mastu 2007 m. buvo 29,5 punkto, tuo tarpu 2017 m. subindeksas pasiekė 39 punktus. Šis subindeksas analizuojamu laikotarpiu padidėjo 52 savivaldybėse, o sumažėjo – 8. Sveikatos paslaugų subindeksui nėra būdingi dideli svyravimai, jis veikiausiai pasižymi nedideliu, tačiau nuosekliu didėjimu kasmet.

SVEIKATOS PASLAUGŲ SUBINDEKSO SITUACIJA 2017 M.

Didžiausią reikšmę sveikatos paslaugų subindekse 2017 m. turėjo Kauno m. savivaldybė (75,3 balai). Tarp didžiausių įverčių gavusių savivaldybių taip pat buvo: Alytaus m., Šiaulių m., Palangos m. ir Panevėžio m. savivaldybės. Visų aukščiau išvardintų savivaldybių subindeksų reikšmės buvo panašios ir svyravo apie 70 balų.

Pastebima tendencija, kad geriausiais rezultatais pagal sveikatos paslaugų subindeksą pasižymi didesnių miestų ir kai kurių kurortinių miestų savivaldybės, tuo tarpu blogiausi rezultatai priklauso didžiausių miestų rajonų savivaldybėms.

Tokia situacija, pirmiausiai, yra nulemta fakto, kad didesniuose šalies miestuose bei kai kuriose kurortinėse vietovėse yra koncentruojamas didesnis sveikatos priežiūros įstaigų, įskaitant privačias, skaičius. Būtent privačių sveikatos priežiūros įstaigų skaičius, kurių vienetais yra nepalyginamai daugiau (skaičiuojami vienetai, bet ne pajėgumas) negu Sveikatos apsaugos ministerijos ar savivaldybių pavaldumo įstaigų, nulemia savivaldybių reitingą pagal rodiklį *Ambulatorinių sveikatos priežiūros įstaigų skaičius SAM sistemoje ir privačių sveikatos priežiūros įstaigų skaičius, tenkantis 1000 gyventojų*. Atitinkamai, miestuose, kuriuose veikia daugiau ir įvairesnių sveikatos priežiūros institucijų, praktikuoja daugiau sveikatos priežiūros specialistų, t. y. demonstruojami geresni rodiklio *Praktikuojančių sveikatos priežiūros specialistų skaičius tenkantis 10 tūkst. gyventojų* rezultatai. Pranašumas pagal šiuos du rodiklius yra pakankamas didesniems miestams įgyti didžiausias sveikatos subindekso vertes.

Alytaus m. sav. į priekį išveda ne tik aukšti rezultatai pagal šiuos du rodiklius, bet taip pat ir labai didelė, lyginant su kitomis savivaldybėmis, rodiklio *Sporto varžybų ir sveikatingumo renginių dalyvių skaičius, tenkantis 1000 gyventojų*, reikšmė. Pastarasis rodiklis didesnes nei vidutines šalies reikšmes įgyja ir Palangos sav., kur taip pat fiksuojama didžiausia šalyje rodiklio *Paliatyvios pagalbos, globos slaugos ir palaikomojo gydymo lovų skaičius, tenkantis 1000 gyv.* reikšmė.

Priešinga situacija stebima žiedinėse didžiųjų miestų savivaldybėse. Mažiausia sveikatos paslaugų subindekso reikšmė 2017 m. fiksuota Alytaus r. sav. (7,98 balai). Kiek geresnės, tačiau šalies mastu prasčiausios subindekso reikšmės 2017 m. taip pat nustatytos Vilniaus r., Kauno r., Panevėžio r. ir Klaipėdos r. savivaldybėse. Šiose savivaldybėse visų rodiklių, sudarančių sveikatos paslaugų indeksą, reikšmės yra mažiausios šalyje. Tai logiškai paaiškinama, kadangi dauguma sveikatos paslaugų šių savivaldybių gyventojams suteikiama kitoje – miesto – savivaldybėje, rajono savivaldybėje paliekant beveik tik pirminės sveikatos priežiūros įstaigas.

SVEIKATOS PASLAUGŲ SUBINDEKSO POKYČIAI 2007–2017 M.

Didžiausi teigiami sveikatos paslaugų subindekso pokyčiai fiksuojami Birštono, Prienų r., Anykščių r., Utenos. r. ir Telšių r. savivaldybėse. Visos šios savivaldybės 2007 m. turėjo mažesnius subindekso įverčius

nei bendras šalies įvertis, o 2017 m. Utenos r., Telšių r. ir Birštono savivaldybėse sveikatos paslaugų subindekso įverčiai jau buvo didesni nei bendras šalies įvertis.

Birštono savivaldybėje, kurios sveikatos paslaugų įvertis nuo 2007 m. iki 2017 m. išaugo 112 proc., analizuojamu laikotarpiu įvyko reikšmingas sveikatos priežiūros įstaigų skaičiaus, skaičiuojant 1000 gyv., padidėjimas. Taip pat augo sporto varžybų ir sveikatingumo renginių dalyvių skaičius, tenkantis 1000 gyv.

Prienų r. sav. sveikatos paslaugų subindekso įvertis, lyginant 2007 m. ir 2017 m., išaugo 88 proc. Labiausiai situacijos pokytį šioje savivaldybėje lėmė padidėjęs sporto varžybų ir sveikatingumo renginių dalyvių skaičius bei išaugęs paliatyvos pagalbos, globos, slaugos ir palaikomojo gydymo lovų skaičius, skaičiuojant 1000 gyventojų. Žinoma, iš dalies šių rodiklių padidėjimą lėmė ir neigiamas demografijos pokytis, kadangi rodiklių reikšmės yra standartizuojamos pagal gyventojų skaičių.

Didžiausi neigiami sveikatos paslaugų subindekso pokyčiai nustatyti Kauno r. (-51 proc.), Širvintų r. (-37 proc.), Neringos (-27 proc.), Alytaus r. (-20 proc.) ir Vilkaviškio r. (-11 proc.) savivaldybėse. Svarbu pastebėti, kad vienintelėje Neringos savivaldybėje analizuojamu laikotarpiu reikšmingiau mažėjo sveikatos priežiūros įstaigų ir specialistų skaičius, taip paliatyvos pagalbos, globos slaugos ir palaikomojo gydymo lovų skaičius tenkantis 1000 gyv., taip pat pastarasis rodiklis mažėjo Kauno r. sav. Visų kitų savivaldybių sveikatos paslaugų įverčio pokytis iš esmės nulemtas tik sumažėjusio sporto varžybų ir sveikatingumo renginių dalyvių skaičiaus.

APIBENDRINIMAS IR PASTABOS

Apibendrinant sveikatos paslaugų subindekso tendencijas per analizuojamą 2007–2017 m. laikotarpį, pastebima, kad subindekso reikšmės daugumoje Lietuvos savivaldybių augo. Sveikatos paslaugų subindekso reikšmė sumažėjo 8 iš 60 savivaldybių ir tai įvyko arba didesnių miestų žiedinėse savivaldybėse arba savivaldybėse, kuriose reikšmingiau sumažėjo sporto varžybų ir sveikatingumo renginių dalyvių skaičius. Taigi, galima teigti, kad reikšmingesnių sveikatos paslaugų prieinamumo pokyčių šiuo atžvilgiu savivaldybėse neįvyko.

Aukščiausius sveikatos paslaugų subindekso įverčius gavo didesniųjų miestų savivaldybės, kuriose koncentruojasi didesnis sveikatos priežiūros įstaigų ir, atitinkamai, sveikatos priežiūros specialistų skaičius, absoliučiais skaičiais ir skaičiuojant 1000 gyventojų. Taip pat natūralu, kad mažiausios subindekso reikšmės fiksuojamos žiedinėse didžiųjų miestų savivaldybėse. Pastarosiose pakanka užtikrinti pirminę sveikatos priežiūrą, kadangi visos kitos paslaugos lengvai pasiekiamos greta esančiuose didžiuosiuose miestuose su gerai išvystytu sveikatos priežiūros paslaugų tinklu.

Būtina akcentuoti, kad viena šio subindekso kitimo priežasčių atskirose savivaldybėse ir bendrai šalies mastu taip pat yra neigiami demografiniai pokyčiai, kadangi subindekso rodikliai yra standartizuojami remiantis savivaldybėje esančių gyventojų skaičiumi. Mažėjant gyventojų skaičiui, o infrastruktūros apimtims išliekant panašioms, rodikliai įgyja aukštesnes reikšmes, kurios, remiantis GKI logika, yra ir geresnės.

Žinoma, fiksuojamos subindekso reikšmių dinamikos negalima aiškinti tik demografiniais pokyčiais. Kitas aspektas, į kurį reikėtų atkreipti dėmesį, 3 iš 4 subindekso sudedamųjų rodiklių yra stipriai susiję su gydymo įstaigų veikla, o tai reiškia, kad savivaldybėse, kuriose tokių įstaigų yra mažai, šie rodikliai įgaus žemas reikšmes (pvz., rajonų savivaldybės, besiribojančios su didžiais miestais). Ir atvirkščiai, didžiųjų miestų savivaldybės įgyja pranašumą pagal šį rodiklį, nors šiuose miestuose veikiančios įstaigos nėra skirtos išimtinai savivaldybės gyventojams, o aptarnauja platesnį regioną ar net visą šalį, t. y. sveikatos priežiūros paslaugoms yra būdinga teritorinė dispersija, kuri paslaugoms sudėtingėjant tik didėja (kai kurios labai specializuotos paslaugos teikiamos tik vienoje konkrečioje gydymo įstaigoje).

Likęs rodiklis – *Sporto varžybų ir sveikatingumo renginių dalyvių skaičius, tenkantis 1000 gyv.* – savo turiniu skiriasi nuo aukščiau minėtų rodiklių, kadangi jo reikšmės veikiau priklauso nuo gyventojų, nevyriausybinių organizacijų, dalinai ir nuo vietos valdžios iniciatyvų, tačiau nėra susiję su sveikatos priežiūros paslaugų tinklu. Be to, tokios veiklos tradiciškai labiau būdingos tam tikroms (pavyzdžiui, kurortinėms) savivaldybėms ir nėra skirtos vienos savivaldybės gyventojams.

Aptarti GKI rodiklių ribojimai neleidžia vienareikšmiškai įvertinti sveikatos paslaugų dinamikos ir įtakos gyvenimo kokybei atskirose savivaldybėse.

2.5 ŠVIETIMO PASLAUGŲ SUBINDEKSO REIKŠMIŲ DINAMIKA 2007-2017 M.

Švietimo paslaugų subindekso reikšmės analizuojamu laikotarpiu bendrai šalyje nuosaikiai didėjo. Jeigu 2007 m. vidutinė švietimo paslaugų subindekso reikšmė buvo 50,4 balo, tai analizuojamo laikotarpio pabaigoje (2017 m.) ji pasiekė 53,3 balo. Švietimo paslaugų indekso reikšmės per šį laikotarpį didėjo 49-iose savivaldybėse, o mažėjo 11-oje savivaldybių. Bendrai šalies mastu reikšmingesnių švietimo paslaugų subindekso svyravimo pamečiui nėra, subindekso reikšmėms būdingas lėtas ir nuoseklus augimas. Kita vertus, įvertinus švietimo paslaugų subindekso reikšmių dinamiką šalies savivaldybėse, matyti, kad bendro šalies poveiklo nuosaikumas nėra tiesioginis atskirose savivaldybėse vykstančių procesų atspindys.

ŠVIETIMO PASLAUGŲ SUBINDEKSO SITUACIJA 2017 M.

Analizuojamo laikotarpio pabaigoje (2017 m.) didžiausia švietimo paslaugų subindekso reikšmė (75,9 balai) buvo Kauno m. savivaldybėje. Antroje vietoje – Vilniaus m. savivaldybė, kurios švietimo paslaugų subindekso reikšmė 2017 m. buvo 65,2 balai. Kauno m. ir Vilniaus m. savivaldybės yra labai panašios pagal visus švietimo paslaugų subindekso rodiklius. Pagrindinį pranašumą, lyginant su kitomis savivaldybėmis, jos įgyja dėl didesnių rodiklio *Universitetų ir kolegijų studentų skaičius, tenkantis 1000 nuolatinių 19–25 m. amžiaus gyventojų* reikšmių. Šiose savivaldybėse taip pat geresni rodiklio *Lietuvių kalbos brandos egzaminų laikusių absolventų, kurių egzamino rezultatai įvertinti 75–100 taškų, dalis* rezultatai (tai ypač akivaizdu neapsiribojant atskirais metais ir stebint visą analizuojamą periodą), nors, dėl subindekso skaičiavimo metodikos aspektų, šio rodiklio poveikis galutinei švietimo paslaugų subindekso vertei, lyginant su kitais rodikliais, yra mažas. Bene vienintelis rodiklis, kurio reikšmės 2017 m. ryškiau skiriasi tarp Vilniaus m. sav. ir Kauno m. sav., yra *Profesinių mokyklų mokinių skaičius, tenkantis 1000 nuolatinių 16–18 m. gyventojų*. Kauno m. sav. įsikūrusiose profesinio mokymo įstaigose besimokančių asmenų yra daugiau tiek absoliučiais skaičiais, tiek ir skaičiuojant pasirinktos amžiaus grupės atžvilgiu.

Kitos didžiausias švietimo paslaugų reikšmes šalies mastu turinčios savivaldybės buvo Klaipėdos m. sav., Biržų r. sav. ir Elektrėnų sav. Tiesa, šiose savivaldybėse švietimo paslaugų subindekso reikšmės buvo pastebimai mažesnės už Kauno m. sav. ir svyravo apie 60 balų. Klaipėdos m. sav., kaip ir kitose miestieškose savivaldybėse, geresnės rodiklio *Vaikų dalyvaujančių ikimokykliniame ugdyme dalis tarp 1–6 metų amžiaus gyventojų* reikšmės, be to, čia yra profesinio mokymo aukštojo mokslo įstaigų. Biržų r. sav. pagal beveik visus subindekse naudojamus švietimo rodiklius demonstruoja geresnius nei vidutiniai šalies rezultatus, savivaldybei tai leidžia sukaupti gerą suminį balą. Tuo tarpu Elektrėnų sav. rezultatai pagal atskirus rodiklius svyruoja, tačiau ši savivaldybė ryškiai išsiskiria profesinių mokyklų mokinių skaičiumi, tenkančiu 1000 16-18 m. amžiaus gyventojų.

Skaičiuojant švietimo paslaugų subindeksą, rodiklis *Universitetų ir kolegijų studentų skaičius, tenkantis 1000 nuolatinių 19–25 m. amžiaus gyventojų* suteikia išskirtinį pranašumą didiesiems miestams, kadangi dėl natūralių priežasčių ir valstybinės politikos pagrindinės aukštojo mokslo institucijos yra sutelktos keliuose šalies miestuose ir ši tendencija tik stiprėja. Didžiųjų miestų atotrūkis nuo kitų savivaldybių galėtų būti dar ryškesnis, tačiau jį mažina tokie rodikliai kaip *Mokyklų ir geltonųjų autobusų skaičius, tenkantis bendrojo lavinimo mokyklai* bei *Bendrojo lavinimo mokyklų skaičius, tenkantis 1000 nuolatinių mokyklinio amžiaus (7–17 m.) gyventojų*, kurių reikšmės yra didesnės kaimiškose, rečiau apgyvendintose savivaldybėse.

ŠVIETIMO PASLAUGŲ SUBINDEKSO POKYČIAI 2007–2017 M.

Žemiausia švietimo paslaugų subindekso reikšmė analizuojamo laikotarpio pabaigoje nustatyta Neringos savivaldybėje (31 balas). Visgi, ankstesnių metų dinamika rodo, kad Neringos savivaldybės patekimas tarp žemiausią švietimo paslaugų subindekso reikšmę turinčių savivaldybių yra labiau atsitiktinis ir nulemtas išskirtinai mažo savivaldybės dydžio¹².

Toliau subindekso apačioje yra Kalvarijos, Vilniaus r., Mažeikių r. ir Vilkaviškio r. savivaldybės, kurių švietimo paslaugų subindekso reikšmė svyruoja tarp 33 ir 37 balų. Natūralu, kad visos minimos savivaldybės, pirmiausiai dėl savo mažumo, neturi aukštojo mokslo įstaigų. Profesinės mokyklos yra tik Vilniaus r. ir Mažeikių r. savivaldybėse. Taip pat labiau kaimiško tipo savivaldybėse pastebimai mažesnė dalis vaikų lanko ikimokyklinio ugdymo įstaigas. Kita vertus, svarbu pastebėti, kad jeigu Kalvarijos, Vilkaviškio r., Vilniaus r. savivaldybėse lietuvių kalbos brandos egzamino rezultatai 2017 m. buvo prastesni už šalies vidurkį, tai Mažeikių r. sav. rezultatai buvo geresni už šalies vidurkį, o galutinį prastą šios savivaldybės įvertį nulėmė tai, kad šiame rajone mokyklos yra didesnės (vienoje mokykloje mokosi daugiau mokinių) ir mokyklos turi mažiau mokyklinių autobusų. Tuo tarpu Vilniaus r. sav. prastesnį įvertį papildomai galima paaiškinti ir specifine savivaldybės geografine padėtimi. Dalis savivaldybės gyventojų naudojasi sostinėje teikiamomis švietimo paslaugomis, o tai tam tikra apimtimi gali skatinti tik bazinės kokybės paslaugų koncentraciją rajone.

Didžiausi teigiami švietimo paslaugų subindekso pokyčiai nuo 2007 iki 2017 m. fiksuojami Kazlų Rūdos, Šilalės r., Visagino, Kaišiadorių r. ir Joniškio r. savivaldybėse. Visoms minimoms savivaldybėms būdinga tai, kad jose 2007 m. švietimo paslaugų subindekso reikšmės buvo žemiau šalies vidurkio, o kai kuriose savivaldybėse netgi itin žemos (Šilalės r. sav., Kazlų Rūdos sav.).

Švietimo paslaugų subindekso reikšmė Šilalės r. sav. per analizuojamą laikotarpį padidėjo net 51,9 proc. (nuo 26,4 balo 2007 m. iki 40,1 balo 2017 m.), tačiau vis tiek išliko mažesnė už šalies savivaldybių švietimo paslaugų subindeksų reikšmių vidurkį, kuris 2017 m. siekė 46,9 balo. Stebimą pokytį labiausiai nulėmė ne tiek akivaizdūs švietimo pasiekimai rajone, kiek dėl mažėjančio gyventojų skaičiaus¹³ didėjantis bendrojo ugdymo infrastruktūros kiekis, tenkantis 1000 mokyklinio amžiaus asmenų, taip pat savivaldybėje pastebimai didėjo mokyklinių autobusų kiekis.

Šalies savivaldybių vidurkį 2017 m. pralenkė Kaišiadorių r., Visagino ir Joniškio r. savivaldybės, kurios vidurkio nesiekė 2007 m. Be to, kad, kaip įprasta nemažoje dalyje savivaldybių, čia didėjo mokyklų, tenkančių 1000 mokyklinio amžiaus gyventojų, skaičius bei ženkliai didėjo mokyklinių autobusų kiekis, tam tikrą pranašumą Kaišiadorių r. ir Visagino savivaldybėms suteikė čia didėjantis profesinio mokymo mokinių skaičius (tiek skaičiuojant absoliučiais skaičiais¹⁴, tiek ir perskaičiuojant 16–18 m. amžiaus grupei

¹² Pavyzdžiui, iki 2014–2015 m. Neringos savivaldybėje buvo 2 bendrojo ugdymo mokyklos, vieną iš kurių uždarius, mokyklų skaičius iškart sumažėjo dvigubai; arba 2016 m. Neringos savivaldybėje valstybinį lietuvių kalbos brandos egzaminą laikė 5 abiturientai, iš kurių 4, t. y. 80 proc. laikiusiųjų, gavo 75-100 balų įvertinimą, tačiau metais anksčiau – 2015 m. – iš 11 tokių patį egzaminą laikiusiųjų abiturientų, 75-100 balų įvertinimą gavo tik 2 asmenys, t. y. 18 proc. laikiusiųjų. Tokie milžiniški procentiniai pokyčiai sunkiai įsivaizduojami didesnėse savivaldybėse, kuriose nepalyginamai didesnis skaičius švietimo institucijų ir besimokančiųjų jose. Dėl tokių pokyčių Neringos sav. švietimo paslaugų subindekso reikšmė yra labai nepastovi – pavyzdžiui, 2016 m. Neringos sav. buvo geriausiųjų savivaldybių penketuke, o 2017 m. jau tarp penkių blogiausių.

¹³ Pavyzdžiui, mokyklinio amžiaus (7–17 m.) asmenų nuo 2007 m. iki 2017 m. Šilalės rajone sumažėjo 48 proc.

¹⁴ Visagino savivaldybėje profesinio mokymo mokinių skaičius analizuojamo laikotarpio viduryje buvo šiek tiek sumažėjęs, bet 2017 m. stebimas augimas, Kaišiadorių r. sav. profesinio mokymo mokinių skaičiaus augimas nuoseklus.

tenkančius profesinio mokymo mokinius). Joniškio r. sav. stebima bendra nuosaiki brandos egzaminų rezultatų gerėjimo tendencija.

Didžiausi neigiami švietimo paslaugų subindekso pokyčiai nustatyti Šiaulių m., Neringos, Panevėžio m., Alytaus m. ir Mažeikių r. savivaldybėse. Pagrindinė priežastis, kodėl švietimo paslaugų subindeksas mažėja Šiaulių ir Panevėžio miestų savivaldybėse – ženkliai mažėjantis studentų aukštojo mokslo įstaigose skaičius (ypač tai ryšku Šiaulių m. sav.). Subindekso kontekste šio studentų mažėjimo nekompensuoja ir lygiagrečiai mažėjantis gyventojų skaičius, kadangi studentų mažėjimo tempai yra žymiai didesni. Šiaulių m. savivaldybėje taip pat blogėjo dėl socialinių, psichologinių ir kitų priežasčių nesimokančių vaikų statistika (nuo 2 iki 341 asmens). Tačiau, neatlikus gilesnės analizės, sudėtinga nustatyti tokių pokyčių priežastis, kurios, tikėtina, gali būti siejamos ir su skirtinga tokių vaikų apskaita, kuri neleidžia daryti palyginimų tarp savivaldybių (palyginimui, statistikos ataskaitose nurodoma, kad, pavyzdžiui, Ignalinos r. sav. dėl socialinių, psichologinių ir kitų priežasčių nesimokančių vaikų nėra).

Alytaus m. sav. švietimo paslaugų subindeksas analizuojamu laikotarpiu labiausiai mažėjo dėl kolegijose besimokančių asmenų mažėjimo (nuo 2007 m. iki 2017 m. studentų sumažėjo daugiau kaip dvigubai) bei labai padidėjusios dėl socialinių, psichologinių ir kitų priežasčių nesimokančių vaikų dalies. Atsižvelgiant į pastarajam rodikliui būdingus trūkumus, bendrą savivaldybės švietimo paslaugų būklės neigiamą pokytį reikia vertinti rezervuotai. Tiesa, tam tikras švietimo situacijos blogėjimo tendencijas patvirtina suprastę valstybinių egzaminų rezultatai (lyginant su tomis savivaldybėmis, su kuriomis Alytaus m. sav. analizuojamo laikotarpio pradžioje buvo labai panašioje situacijoje).

Mažeikių r. sav. švietimo paslaugų subindekso mažėjimo priežastys yra kelios, iš kurių svarbiausioji – savivaldybėje nebeliko kolegijų studentų. Taip pat, remiantis pateikiamais duomenimis, Mažeikių r. sav. ženkliai daugėjo dėl socialinių, psichologinių ir kitų priežasčių nesimokančių vaikų.

Neringos sav. švietimo paslaugų subindekso pokyčių, dėl anksčiau šiame poskyryje aptartų priežasčių, komentuoti netikslinga.

APIBENDRINIMAS IR PASTABOS

Apibendrinant, švietimo paslaugų subindekso reikšmės per analizuojamą 2007–2017 m. laikotarpį daugumoje šalies savivaldybių demonstravo augimo tendencijas. Deja, neretu atveju šis augimas buvo labiau susijęs su demografinių pokyčių sąlygotais pokyčiais (sparčiai mažėjant gyventojų, daugėja infrastruktūros kiekis, tenkantis 1000 asmenų, kadangi mokyklų pertvarkos planas negali įvykti visiškai lygiagrečiai laike) negu išskirtinai kokybiniais švietimo paslaugų pokyčiais. Tuo pačiu tokie rodikliai kaip *Bendrojo lavinimo mokyklų skaičius, tenkantis 1000 nuolatinių mokyklinio amžiaus 7-17 m gyventojų, ar Mokyklų ir geltonųjų autobusų skaičius, tenkantis bendrojo lavinimo mokyklai*, yra nepalankus miestų savivaldybių švietimo paslaugų subindekso reikšmei, kadangi dėl didesnio gyventojų tankio miestuose mokyklos įprastai yra pastebimai didesnės, jos nenaudoja mokyklinių autobusų mokinių atvežimui ar parvežimui į ir iš mokyklos. Taigi tokie rodikliai beveik nieko nepasako apie švietimo kokybę, lyginant šia prasme nepalyginamas savivaldybes tarpusavyje. Taigi, nepaisant tam tikrais aspektais prastesnių (remiantis subindekso logika) mokymosi sąlygų miestuose, mokinių brandos egzaminų rezultatai čia yra geresni, be to, daugmaž stabilūs visą analizuojamą periodą (be didelių svyravimų atskirais atsitiktiniais metais), kas iš tiesų byloja apie geresnę ir nuoseklesnę švietimo paslaugų kokybę.

Iš gerųjų pokyčių pirmiausiai reikėtų paminėti didėjantį profesinio mokymo mokinių skaičių ne tik skaičiuojant šių mokinių dalį, tenkančią mažėjančiai nustatytos amžiaus grupės populiacijai, bet ir absoliučiais skaičiais. Svarbu, kad profesinio mokymo apimtys augo ne tik didžiųjų miestų savivaldybėse.

Dar viena pastebima tendencija – absoliučioje daugumoje šalies savivaldybių didėjo, neretai ir ženkliai, 1–6 m. amžiaus vaikų, lankančių ikimokyklinio ugdymo įstaigas, dalis.

Švietimo paslaugų subindekso reikšmės atskirose savivaldybėse kažkiek sąlygojo ir dėl socialinių, psichologinių ir kitokių priežasčių mokyklos nelankančių mokinių dalis. Deja, ypač pirmaisiais analizuojamo laikotarpio metais, skirtingų savivaldybių pateikiamos šio rodiklio reikšmės yra tiek skirtingos, kad kelia pagrįstų abejonių dėl savivaldybių taikomų šio rodiklio skaičiavimo metodikų ir duomenų patikimumo.

Aktualu paminėti, kad tam tikri pokyčiai visose savivaldybėse įvyko ir rodiklio *Lietuvių kalbos brandos egzaminą laikusių absolventų, kurių egzamino rezultatai įvertinti 75-100 taškų*, dalis, atžvilgiu. Nuo 2013 m. už valstybinį lietuvių kalbos ir literatūros egzaminą įvestas kriterinis vertinimas, dėl ko natūraliai kažkiek pasikeitė dalis asmenų, gaunančių aukščiausią įvertinimą¹⁵.

Savivaldybių palyginamumas tarpusavyje turi tam tikrų ribojimų ir dėl GKI subindekso skaičiavimo metodikos. Nors atskiriems švietimo paslaugų subindekso rodikliams yra suteiktas skirtingas svoris (mažiausias galimas rodiklio svoris švietimo paslaugų subindekse yra 10 proc., didžiausias – 25 proc.), dėl subindekso skaičiavimo metodikos, rodiklio įtaką galutiniam rezultatui nulemia ne tik šie nustatyti svoriai¹⁶.

¹⁵ Pagal iki 2013 m. galiojusią tvarką geriausią darbą parašęs abiturientas (-ai) gaudavo 100 balų, o kitų laikusiųjų pasiekimai buvo perskaičiuojami pagal 100 balų gavusiųjų grupę. Tuo tarpu nuo 2013 m., įvedus kriterinį vertinimą, 100 balų gali apskritai niekas negauti.

¹⁶ Kadangi visos rodiklių reikšmės yra normalizuojamos palyginant jas su 2007 m. to paties rodiklio mažiausia ir didžiausia reikšmėmis, normalizuotų rodiklių skalė nėra vienoda visiems rodikliams, pavyzdžiui, maksimali normalizuota rodiklio *Mokyklų ir geltonųjų autobusų skaičius, tenkantis bendrojo lavinimo mokyklai*, reikšmė 2017 m. buvo 2,65, o maksimali normalizuota rodiklio *Lietuvių kalbos brandos egzaminą laikusių absolventų, kurių egzamino rezultatai įvertinti 75-100 taškų*, dalis, reikšmė – tik 0,59. Tai reiškia, kad galutiniame švietimo paslaugų subindekse daugiau „išlošė“ tos savivaldybės, kuriose buvo daugiau mokyklinių autobusų, bet ne tos, kuriose absolventų pasiekimai buvo geresni.

2.6 DEMOGRAFIJOS, PILIETINIO IR VISUOMENINIO AKTYVUMO SUBINDEKSO REIKŠMIŲ DINAMIKA 2007-2017 M.

Demografijos, pilietinio ir visuomeninio aktyvumo subindekso reikšmės analizuojamu laikotarpiu Lietuvoje nors ir nežymiai, tačiau didėjo. Lietuvos Respublikos subindekso reikšmė 2007 m. siekė 32,8 balus, o 2017 m. 35,8 balus. Taigi, pastebimas nežymus pagerėjimas. Analizuojant atskiras savivaldybes matyti, kad jos pasiskirstė per pusę –30 savivaldybių subindekso reikšmės 2017 m. buvo geresnės negu 2007 m., o 50 procentų savivaldybių – blogesnės. Taigi, aiškiai išreikštą subindekso dinamikos kryptį savivaldybių tarpe apčiuopti sudėtinga.

DEMOGRAFIJOS, PILIETINIO IR VISUOMENINIO AKTYVUMO SUBINDEKSO SITUACIJA 2017 M.

Analizuojamo laikotarpio pabaigoje (2017 m.) didžiausia demografijos, pilietinio ir visuomeninio aktyvumo subindekso reikšmė buvo užfiksuota Neringos savivaldybėje (79,5 balai). Kitos, šalies mastu didžiausias demografijos, pilietinio ir visuomeninio aktyvumo subindekso reikšmes turinčios savivaldybės, buvo Klaipėdos r. sav., Kauno r. sav., Vilniaus r. sav. ir Vilniaus m. sav. Tiesa, šiose savivaldybėse demografijos, pilietinio ir visuomeninio aktyvumo subindekso reikšmės buvo pastebimai mažesnės už Neringos sav. ir buvo apie 49 balus.

Neringos savivaldybė, lyginant su kitomis keturiomis, geriausias subindekso rezultatus 2017 m. parodžiusiomis savivaldybėmis, pasiekia aukščiausias visų demografijos, pilietinio ir visuomeninio aktyvumo subindeksą sudarančių rodiklių reikšmes. Pavyzdžiui, Neringos savivaldybė beveik dvigubai lenkia Klaipėdos r. savivaldybę pagal rodiklį *Kultūros centrų dalyvių skaičius, tenkantis 1000 gyventojų*. Neringos savivaldybėje taip pat šalies mastu aukšta teigiama neto migracijos rodiklio reikšmė.

Demografijos, pilietinio ir visuomeninio aktyvumo subindekso įverčiai Klaipėdos r., Kauno r., Vilniaus r. ir Vilniaus m. savivaldybėse 2017 m. yra beveik lygūs. Tiesa, atskirų rodiklių, sudarančių šį subindeksą, reikšmės analizuojamose savivaldybėse skiriasi. Pirmiausia vertėtų pastebėti, kad rodiklio *Savivaldybių tarybų 2007 m., 2011 m., 2015 m. rinkimuose dalyvavusių rinkėjų skaičius, palyginti su visu rinkėjų skaičiumi* reikšmės Vilniaus m. ir Vilniaus r. savivaldybėse yra gerokai aukštesnės negu Klaipėdos r. ir Kauno r. savivaldybėse. Atvirkščias poveikslas matomas analizuojant kultūros centrų dalyvių skaičiaus, tenkančio 1000 gyventojų, reikšmes. Čia jau Klaipėdos r. ir Kauno r. savivaldybės gerokai lenkia Vilniaus m. ir Vilniaus r. savivaldybes.

Bendra visoms į geriausiųjų penketą pagal demografijos, pilietinio ir visuomeninio aktyvumo subindeksą patekusioms savivaldybėms yra tai, kad 2017 m. rodiklio *Atvykusių ir išvykusių asmenų skaičius (neto migracija), tenkantis 1000 gyventojų* reikšmės buvo teigiamos. Be šių, aukščiausias subindekso įverčius 2017 m. pademonstravusių savivaldybių, teigiamas išvykusių ir atvykusių gyventojų santykis buvo fiksuojamas tik dar trijose šalies savivaldybėse.

Visgi, išvykusių ir atvykusių gyventojų santykį, darantį nemažą įtaką geriausiems šių savivaldybių rezultatams 2017 m., derėtų vertinti suvokiant tam tikras išlygas. Jeigu Vilniaus r., Kauno r. ir Klaipėdos r. atveju teigiamos šio rodiklio reikšmės (teigiamomis jos tampa nuo maždaug 2011 m.) rodo gyventojų tendenciją iš didmiesčių keltis gyventi į šalia jų esančius rajonus, iš kurių gyventojai ir toliau gali pasiekti didmiesčiuose esančias savo darbovietes, tai Neringos savivaldybės atveju teigiamos neto migracijos

rodiklio reikšmės bent dalinai pasiekiamos dėl išskirtinio teritorijos statuso ir su tuo susijusių lengvatų (dalis asmenų deklaruoja gyvenamąją vietą šioje savivaldybėje, tačiau nuolatinais negyvena).

Blogiausia demografijos, pilietinio ir visuomeninio aktyvumo subindekso reikšmė analizuojamo laikotarpio pabaigoje nustatyta Skuodo r. savivaldybėje (15,7 balai). Savivaldybių sąrašo apačioje taip pat rikiuojasi Rokiškio r. (19,7 balai), Vilkaviškio r. (21,0 balai), Panevėžio m. (21,9 balai) ir Telšių r. (23,1 balai) savivaldybės.

Šioms savivaldybėms būdingos gana prastos reikšmės pagal visus analizuojamo subindekso rodiklius. Nors, atskirais atvejais stebimos išimtys. Pavyzdžiui, Vilkaviškio r. savivaldybės kultūros centrų dalyvių skaičiaus, tenkančio 1000 gyventojų, rodiklio reikšmė 2017 m. buvo didesnė už visų aukščiausias subindekso reikšmes pasiekusių savivaldybių (išskyrus Neringos sav.) reikšmes, tačiau prastos kitų rodiklių reikšmės paliko šią savivaldybę sąrašo apačioje. Ypač maža, lyginant su kitomis savivaldybėmis, Vilkaviškio r. sav. buvo savivaldybės tarybos rinkimuose dalyvavusių rinkėjų dalis.

Savaip išskirtinė ir Skuodo r. savivaldybė, kurioje itin prasti neto migracijos ir išlaikomo amžiaus žmonių koeficiento rodiklių įverčiai. Didelė neigiama neto migracija taip pat stebima Vilkaviškio r. bei Telšių r. savivaldybėse.

DEMOGRAFIJOS, PILIETINIO IR VISUOMENINIO AKTYVUMO SUBINDEKSO POKYČIAI 2007-2017 M.

Didžiausi teigiami demografijos, pilietinio ir visuomeninio aktyvumo subindekso pokyčiai nuo 2007 iki 2017 m. fiksuojami Šiaulių m., Šilutės r., Trakų r., Alytaus m. ir Elektrėnų savivaldybėse. Alytaus m., Šiaulių m. ir Šilutės savivaldybėms būdinga tai, kad jų įverčiai pagal demografijos, pilietinio ir visuomeninio aktyvumo subindeksą 2007 m. buvo mažesni negu bendras tų pačių metų Lietuvos subindeksas. Tačiau pastarąjį dešimtmetį stebimi teigiami subindeksą sudarančių rodiklių pokyčiai leido šioms savivaldybėms, išskyrus Šiaulių m. sav., pakilti virš šalies vidurkio.

Demografijos, pilietinio ir visuomeninio aktyvumo subindekso reikšmė Šiaulių m. sav. per analizuojamą laikotarpį padidėjo 37,7 proc. (nuo 25,7 balų 2007 m. iki 35,3 balų 2017 m.), tačiau vis tiek išliko mažesnė už Lietuvos subindekso reikšmę. Didžiausią įtaką aptariamo Šiaulių m. sav. subindekso pokyčiams padarė šalyje vienas didžiausių procentinių savivaldybių tarybų rinkimuose dalyvavusių rinkėjų šuolių. Šiaulių m. sav. taip pat pademonstravo teigiamą atvykusių ir išvykusių asmenų (neto migracijos) rodiklio dinamiką – rodiklis 2017 m. pasiekė teigiamą reikšmę. Visgi, sunku spręsti, ar tai nauja tendencija, ar kol kas atsitiktinė reikšmė, nes šis rodiklis Šiaulių m. savivaldybėje nėra pastovus.

Šilutės r. savivaldybė parodė antrą geriausią teigiamą procentinį aptariamo subindekso reikšmių pokytį lyginant su 2007 m. (28,7 proc.). Ši savivaldybė neišsiskiria iš kitų šalies savivaldybių pagal pastebimesnę kažkurio iš subindeksą sudarančių rodiklių kaitą, tačiau sąlyginai didelį bendrą pokytį sąlygojo daugumos subindeksą sudarančių rodiklių nuosaikus augimas. Trakų r. savivaldybei (fiksuotas bendras 25 proc. augimas) taip pat būdingi teigiami pokyčiai pagal daugumą demografijos, pilietinio ir visuomeninio aktyvumo subindeksą sudarančių rodiklių, be to šioje savivaldybėje buvo nedidelė neigiama neto migracija.

Didžiausi neigiami demografijos, pilietinio ir visuomeninio aktyvumo subindekso pokyčiai nuo 2007 iki 2017 m. fiksuojami Skuodo r. (-39,3 proc.), Pasvalio r. (-30,5 proc.), Rokiškio r. (-27,1 proc.), Vilkaviškio r. (-22,0 proc.) ir Kazlų Rūdos (-22,0 proc.) savivaldybėse.

Rokiškio r., Skuodo r. ir Vilkaviškio r. savivaldybės ir 2007 m. pagal demografijos, pilietinio ir visuomeninio aktyvumo subindekso įverčius buvo apatinėje subindekso reikšmių grupėje. Per analizuojamą laikotarpį

dar labiau sumažėjus šių savivaldybių įverčiams, 2017 m. jos jau atsidūrė tarp penkių prasčiausių subindekso rezultatus parodžiusių savivaldybių.

Pasvalio r. ir Kazlų Rūdos savivaldybės 2007 m. metais demonstravo geresnius rezultatus (Kazlų Rūdos sav. įvertis netgi buvo geresnis už daugiau kaip pusės šalies savivaldybių įverčius), tačiau neigiamos pastarojo dešimtmečio tendencijos abi minimas savivaldybes pastūmė žemyn – Pasvalio r. savivaldybė atsidūrė prasčiausių įverčių grupėje, o Kazlų Rūdos sav. tik šiek tiek virš jos.

Didžiausią neigiamą poveikį savivaldybių rezultatams padarė neigiama neto migracijos rodiklio reikšmė. Tarp šalies savivaldybių vienu didžiausių neigiamų procentinių neto migracijos rodiklio pokyčių pasižymėjo Skuodo r. sav. Pasvalio r. savivaldybė taip pat pademonstravo neigiamą procentinį neto migracijos rodiklio reikšmių pokytį, nors jis ir buvo mažiau drastiškas negu Skuodo r. savivaldybės atveju. Pasvalio r. savivaldybei būdingas ir vienas didžiausių tarp visų savivaldybių neigiamas procentinis pokytis kultūros centrų dalyvių skaičiaus, tenkančio 1000 gyventojų, atžvilgiu. Kultūros centrų dalyvių skaičiaus mažėjimas buvo ir viena pagrindinių priežasčių, lėmusių neigiamus Rokiškio r. sav. įverčio pokyčius analizuojamu laikotarpiu. Be to, šiai savivaldybei taip pat būdingas aukštas neigiamas bendrosios natūralios gyventojų kaitos rodiklio reikšmių pokytis.

APIBENDRINIMAS IR PASTABOS

Demografijos, pilietinio ir visuomeninio aktyvumo subindekso reikšmės analizuojamu laikotarpiu Lietuvoje, nors ir nežymiai, tačiau didėjo. Lietuvos Respublikos subindekso reikšmė 2007 m. siekė 32,8, o 2017 m. 35,8, taigi nors ir nežymus, tačiau pagerėjimas matomas.

Galima pastebėti, kad geriausias subindekso reikšmes 2017 m. pademonstravo trijų didžiausių LR miestų rajonų savivaldybės. Bent iš dalies tokios subindekso reikšmių dinamikos tendencijos yra nulemtos gyventojų migracijos iš didmiesčių į šalia jų esančius rajonus. Neto migracijos rodiklio teigiamos reikšmės šiuos trijuose šalia didžiųjų miestų esančiuose rajonuose pradedamos fiksuoti apie 2011 m. Aukščiausią demografijos, pilietinio ir visuomeninio aktyvumo subindekso rodiklio reikšmę 2017 m. pademonstravusią Neringos savivaldybę reikėtų vertinti atsargiai, nes ir nedideli pokyčiai joje išprovokuoja atskirų rodiklių ir galiausiai viso aptariamo subindekso reikšmių pokyčius.

Žvelgiant į mažiausias subindekso reikšmes 2017 m. pasiekusias savivaldybes galima pastebėti, kad Skuodo ir Vilkaviškio rajonų savivaldybės ten atsidūrė ne atsitiktinai, o dėl vienos lėčiausių subindekso reikšmių pažangos tarp visų LR savivaldybių analizuojamo laikotarpio metu.

Pastebėta, kad bene didžiausią įtaką savivaldybių reitingui daro rodiklis *Atvykusių ir išvykusių asmenų skaičius (neto migracija), tenkantis 1000 gyventojų*, kurio reikšmės tarp savivaldybių yra pakankamai skirtingos. Tuo tarpu didžiausi subindekso įverčių pokyčiai fiksuoti savivaldybėse, kuriose 2007–2017 m. ženkliai mažėjo kultūros centrų dalyvių skaičius.

2.7 VIEŠOSIOS INFRASTRUKTŪROS IR GYVENAMOSIOS APLINKOS SUBINDEKSO REIKŠMIŲ DINAMIKA 2007-2016 M.

Viešosios infrastruktūros ir gyvenamosios aplinkos indeksas 2007–2016 m. laikotarpiu šalyje didėjo. 2007 m. indekso reikšmės vidurkis Lietuvoje buvo 36,8 balai, tuo tarpu 2016 m. indeksas siekė jau 49,3 balus. Verta pastebėti, kad infrastruktūros ir gyvenamosios aplinkos indeksas analizuojamu laikotarpiu padidėjo visose savivaldybėse ir nė vienoje nesumažėjo.

VIEŠOSIOS INFRASTRUKTŪROS IR GYVENAMOSIOS APLINKOS SUBINDEKSO SITUACIJA 2016 M.

Vertinamo laikotarpio pabaigoje, t. y. 2016 m., didžiausia viešosios infrastruktūros ir gyvenamosios aplinkos indekso reikšmė buvo Birštono savivaldybėje (77,2 balų). Kitos didžiausią įvertį gavusios savivaldybės, tai: Neringos sav., Zarasų r. sav., Druskininkų sav., Ignalinos r. sav. ir Skuodo r. sav., kurių rezultatai svyravo apie 65–70 balų. Šios grupės savivaldybės geriausius įverčius šalyje pasiekė pirmiausiai dėl gerų rezultatų, lyginant su kitomis šalies savivaldybėmis, pagal rodiklį *Į paviršinius vandenis išleistų užterštų (nevalytų) ir nepakankamai išvalytų ūkio, buities ir gamybos nuotekų dalis bendrame nuotekų sraute*, taip pat rodiklius *Kelių eismo įvykių skaičius, tenkantis 1000 gyventojų* bei *Užregistruotų nusikaltimų, baudžiamųjų nusižengimų skaičius, tenkantis 100 tūkst. gyventojų*.

Kalbant apie Birštono, Neringos ir Druskininkų savivaldybes, yra svarbu akcentuoti rodiklį *Visų tipų apgyvendinimo įstaigose suteiktų nakvynių skaičius, tenkantis 1000 gyventojų*. Kadangi pastarosiose savivaldybėse yra populiarus turizmas, o gyventojų skaičius yra mažas, jos gauna aukštus vertinimus viešosios infrastruktūros ir gyvenamosios aplinkos indekse, tačiau akivaizdu, kad didelis turistų kiekis neturėtų būti siejamas priežastiniu ryšiu su geresne gyvenimo kokybe.

Savo pobūdžiu yra įdomus Skuodo r. sav. atvejis. Ši savivaldybė beveik visuose viešosios infrastruktūros ir gyvenamosios aplinkos indekso rodikliuose turi tik šiek tiek aukštesnes nei šalies vidurkis reikšmes. Kitais žodžiais tariant, ši savivaldybė išsiskiria vidutiniu lygiu beveik visose indekso dalyse ir geras bendras rezultatas nėra išskirtinai priklausomas nuo vieno kažkurio rodiklio (palyginimui, pvz. Ignalinos r. sav. aukštą viešosios infrastruktūros ir gyvenamosios aplinkos indekso reikšmę iš esmės gauna dėl rodiklio *Kultūros centrų skaičius, tenkantis 1000 gyventojų* – rajone vienas kultūros centras tenka santykinai mažam skaičiui gyventojų).

Blogiausia viešosios infrastruktūros ir gyvenamosios aplinkos indekso reikšmė nustatyta Kauno m. savivaldybėje (33,6 balai). Kitos žemiausias reikšmes surinkusios savivaldybės buvo: Klaipėdos m. sav., Panevėžio m. sav., Šiaulių m. sav. ir Vilniaus m. sav. Rezultatai rodo, kad žemiausias šio subindekso reikšmes surinko savivaldybės, turinčios didžiausią gyventojų skaičių.

VIEŠOSIOS INFRASTRUKTŪROS IR GYVENAMOSIOS APLINKOS SUBINDEKSO POKYČIAI 2007–2016 M.

Didžiausi teigiami viešosios infrastruktūros ir gyvenamosios aplinkos indekso pokyčiai nuo 2007 iki 2016 m. matomi Klaipėdos m., Jonavos r., Pagėgių, Klaipėdos r. ir Plungės r. savivaldybėse. Tačiau svarbu atkreipti dėmesį, kad visoms šioms savivaldybėms 2007 m. buvo būdinga mažesnė indekso reikšmė nei tuometinis šalies vidurkis (ypač žemas rezultatas 2007 m. buvo Klaipėdos m. savivaldybėje), todėl didelis procentinis subindekso įverčio augimas tam tikra dalimi yra susijęs ir su žema startine pozicija.

Pats didžiausias pokytis – 76,4 proc. (nuo 34,4 punkto 2007 m. iki 60,7 punkto 2016 m.) – viešosios infrastruktūros ir gyvenamosios aplinkos indekse matomas Pagėgių savivaldybėje. Šis pokytis leido Pagėgių sav. iš 2007 m. pozicijos, buvusios žemiau Lietuvos vidurkio, pakilti pastebimai virš šalies vidurkio. Šį ženklų pokytį Pagėgių savivaldybėje lėmė stadionų, baseinų, sportui skirtų aikščių ir kitų sporto bazių skaičiaus, tenkančio 1000 gyventojų, padidėjimas bei namų ūkių, turinčių kompiuterį ir plačiajuosčio interneto prieigą dalies padidėjimas.

Taip pat kelios kitos savivaldybės 2007 m. nesiekė šalies vidurkio, tačiau 2016 m. jau jį viršijo, tai: Kaišiadorių r. sav., Kalvarijos sav., Klaipėdos r. sav., Plungės r. sav. ir Vilniaus r. sav. Verta pastebėti, kad šiose Plungės r. ir Klaipėdos r. savivaldybėse ryškiausias indekso pagerėjimo šuolis įvyko 2007–2008 m. laikotarpiu, o nuo to laiko situacijos gerėjimas vyko nežymiai, bet nuosekliai, tuo tarpu kitose savivaldybėse viešosios infrastruktūros ir gyvenamosios aplinkos indekso augimas buvo nuoseklus.

Neigiamų pokyčių, lyginant tik 2007 m. ir 2016 m. rezultatus, nebuvo nei vienoje savivaldybėje. Visgi, galima išskirti savivaldybes, kuriose indekso pagerėjimas buvo mažiausias, tai: Raseinių r., Neringos, Visagino, Alytaus m. savivaldybės. Raseinių r. sav. pokytis buvo mažiausias ir siekė tik 0.6 proc., taigi, jeigu 2007 m. subindekso įvertis Raseinių r. sav. buvo didesnis nei šalies vidurkis, 2016 m. jis šių pozicijų nebeišlaikė.

APIBENDRINIMAS IR PASTABOS

Apibendrinant viešosios infrastruktūros ir gyvenamosios aplinkos subindekso reikšmes analizuojamu 2007–2016 m. laikotarpiu matyti, kad augimo tendencijos vyravo visose savivaldybėse. Tačiau šį augimą iš dalies būtų galima įvardyti kaip demografinių pokyčių pasekmę. Didžioji dalis subindekso kintamųjų stipriai priklauso nuo gyventojų skaičiaus, kuris aptariamuoju laikotarpiu beveik visose savivaldybėse mažėjo, tad ir kintamųjų reikšmės, lemiančios subindeksą, kasmet didėjo. Akivaizdu, kad tai yra nepalanku miestų savivaldybėms, kadangi jose gyventojų mažėjimas nėra toks ženklus (kai kuriose gyventojų ir daugėja) kaip rajonų savivaldybėse.

Viešosios infrastruktūros ir gyvenamosios aplinkos indekso skaičiavimo metodika taip pat suteikia tam tikrą pranašumą labiau kaimiško tipo savivaldybėms, kadangi vertinami tokie kintamieji kaip *Muziejų skaičius, tenkantis 1000 gyventojų, Kultūros ministerijai pavaldžių bibliotekų ir jų filialų skaičius, tenkantis 1000 gyventojų* ar *Kultūros centrų skaičius, tenkantis 1000 gyventojų*. Nevertinant infrastruktūros pajėgumų, o tik objektų skaičių, vietovės, kuriose vyrauja daugiau, bet smulkesnių, kultūros darinių yra prioritetizuojamos, nors daugiau objektų, skaičiuojant 1000 gyventojų, nebūtinai reiškia geresnį paslaugų prieinamumą ar kokybę. Prie rodiklių, kuriems būdingos minimos problemos, galima priskirti ir rodiklį *Stadionų, baseinų, sportui skirtų aikščių ir kitų sporto bazių skaičius, tenkantis 1000 gyventojų*. Kadangi sporto aikštelės yra ilgalaikis statinys, o demografinės tendencijos Lietuvoje yra neigiamos (ypač mažesnėse savivaldybėse), tai mažose savivaldybėse sporto aikštelių santykis su gyventojais tampa vis geresnis, nors papildomų stadionų, baseinų, sportui skirtų aikščių ir kitų sporto bazių neatsiranda. Priešingą situaciją galime matyti Vilniaus m. sav. – čia stadionų, baseinų, sportui skirtų aikščių ir kitų sporto bazių skaičius, tenkantis 1000 gyventojų yra žemiausias, o kaip vieną to priešasčių galima įvardyti didėjantį gyventojų skaičių.

Šių rodiklių specifikos įtaką viešosios infrastruktūros ir gyvenamosios aplinkos subindekso įverčiams patvirtina ir rezultatai – subindekso reikšmės 2016 m. buvo žemiausios būtent miestų savivaldybėse.

Rodiklių, nepriklausančių nuo gyventojų skaičiaus pokyčių ar teritorijos specifikos grupėje, didžiausią teigiamą pokytį galima stebėti namų ūkių, turinčių kompiuterį ir plačiajuosčio interneto prieigą, rodiklyje. Šis rodiklis yra išskirtinis atvejis, kadangi nagrinėjamu laikotarpiu yra pastebimas pagerėjimas visose

savivaldybėse. Kitą teigiamą pokytį galima matyti kelių eismo įvykių skaičiuje, tenkančiame 1000 gyventojų. Šis rodiklis lyginant 2007 m. ir 2016 m. gerėjo net 58 savivaldybėse.

3. VEIKSMŲ PROGRAMOS INTERVENCIJŲ Į GKI SRITIS VERTINIMAS

2014–2020 VP investicijų tinkamumas ir pakankamumas GKI kontekste vertinamas laikantis požiūrio, taikyto atliekant indekso kūrimo ir ES investicijų tinkamumo vertinimą 2016 m. (UAB „ESTEP Vilnius“ atlikta studija). VP priemonės subindeksams yra priskiriamos pakankamai tiesiogiai, atsižvelgiant į pagrindinį jų tikslą, o prisidėjimas prie GKI subindeksų skaičiuojamas naudojant projektų stebėsenos finansinius duomenis. Kadangi dalis esamų indeksų apima pakankamai skirtingus rodiklius (pavyzdžiui, viešosios infrastruktūros, gyvenamosios aplinkos kokybės ir saugumo subindeksas apima rodiklius, matuojančius užterštumą, nusikalstamumą, susisiekimo, sporto, turizmo, kultūros, ryšių infrastruktūrą), o taip pat užtikrinant 2016 m. ir atliekamo tyrimo rezultatų palyginamumą, analizė atliekama pagal tam tikras investavimo sritis (priemonių grupes), analogiškas naudotoms 2016 m. Kiekvienai šių sričių yra priskiriamos konkrečios VP priemonės. Analizuojamai sričiai aktualių priemonių pavadinimai nurodomi kiekvieno šios dalies poskyrio pradžioje. Analizei naudojami iki 2018 m. liepos 15 d. pasirašytų projektų sutarčių duomenys (apimant tiek baigtus įgyvendinti, tiek dar įgyvendinamus projektus). Atsižvelgiant į tai, kad analizės tikslas – nustatyti VP investicijų sąsajas su gyvenimo kokybe, bet ne skirtingų lėšų šaltinių indėlių, nuspręsta naudoti bendrus projektų išlaidų sumos duomenis, apimančius ESI fondų lėšas, valstybės biudžeto lėšas, pareiškėjo ir partnerių lėšas, t. y. analizuojama bendra tiesiogiai dėl VP įgyvendinimo savivaldybėje investuojama lėšų suma (bendrai vadinama – *VP investicijos*).

Pagal didesniąją dalį VP priemonių, įgyvendintų ar įgyvendinamų projektų lėšos buvo priskirtos tai savivaldybei, kuri nurodyta SFMIS. Tačiau kai kurioms priemonėms ar projektams šis būdas netiko, kadangi SFMIS yra nurodoma tik pagrindinė projekto įgyvendinimo savivaldybė, nors šių projektų nauda tenka kelių savivaldybių ar net visos šalies gyventojams. Tokiais atvejais papildomai buvo peržiūrėti visi aktualių priemonių projektai ir lėšos lokalizuotos atsižvelgiant į realų investicijų naudą pasiskirstymą. Investicijų lokalizavimui papildomai buvo naudojami tokie rodikliai kaip bedarbių skaičius šalies savivaldybėse, bendrojo ugdymo mokyklų skaičius šalies savivaldybėse, mokyklinio amžiaus gyventojų skaičius šalies savivaldybėse ir panašiai.

Vertinant investuojamų lėšų tinkamumą ir pakankamumą, laikomasi požiūrio, kad idealiu atveju GKI ir atskirų subindeksų reikšmės savivaldybėse turėtų supanašėti ar bent jau demonstruoti panašias tendencijas¹⁷. Vertinant investicijas, kaip bazinės reikšmės imamos aktualių suindeksų reikšmės 2014 m. (pirmieji VP įgyvendinimo metai). Išrenkamos 2014 m. prasčiausius atitinkamo GKI subindekso reikšmių rezultatus parodžiusios 15 savivaldybių ir išvedamas investicijų į šias savivaldybes, tenkančių vienam gyventojui, reikšmių vidurkis. Gautas vidurkis lyginamas su investicijų, tenkančių vienam gyventojui, į likusias 45 savivaldybes reikšmių vidurkiu. Skaičiuojant vidurkius pašalinamos išskirtys, t. y. reikšmingai didesnės ir (arba) mažesnės reikšmės, iškreipiančios vidurkių vertes. Laikomasi prielaidos, kad norint, jog

¹⁷ Atsižvelgiant į GKI rodiklių įvairovę ir dalies jų netinkamumą matuojant skirtingų teritorijų išsivystymą, toks požiūris yra riboto tinkamumo. Kaip argumentuojama kituose šios ataskaitos skyriuose, gyvenimo kokybė skirtinguose teritoriniuose vienetuose turėtų būti siejama su gyventojų įgalinimu, kuris gali ir turi būti pasiekiamas kur kas įvairesnėmis priemonėmis, nei paslaugų infrastruktūros skaičius ar panašiais. Tačiau, laikantis techninės užduoties reikalavimo įvertinti VP intervencijų tinkamumą ir pakankamumą GKI atžvilgiu, taikomas šis riboto tinkamumo požiūris.

gyvenimo sąlygos, aprašytos GKI, vienodėtų, ir prastesnes GKI reikšmes pademonstravusias savivaldybes turėtų būti investuojama daugiau lėšų.

3.1 UŽIMTUMO SKATINIMAS IR ŽMOGIŠKIEJI IŠTEKLIAI

INTERVENCIJŲ MASTAS IR STRUKTŪRA

Į užimtumo skatinimą ir žmogiškuosius išteklius investuota pagal penkiolika Veiksmų programos priemonių.

LENTELĖ 2. ANALIZUOJAMOS VP PRIEMONĖS, PAGAL KURIAS INVESTUOTA Į UŽIMTUMO SKATINIMĄ IR ŽMOGIŠKUOSIUS IŠTEKLIUS

Priemonės pavadinimas	Priemonės numeris	Projektų išlaidų suma ¹⁸ pagal sutartis, pasirašytas iki 2018-07-15, mln. Eur	Įgyvendintų/įgyvendinamų projektų skaičius
Bedarbių integracija į darbo rinką	07.3.1-ESFA-V-401	152.2	6
Neįgalųjų profesinė rehabilitacija	07.3.1-ESFA-V-402	9.3	2
Parama darbui	07.3.1-IVG-T-410	6.4	3911
Jaunimo užimtumo didinimas	07.4.1-ESFA-V-404	67.4	2
Romų socialinė integracija	08.3.1-ESFA-V-412	0.9	1
Kompetencijų vaučeris	08.3.1-ESFA-K-413	13.6	45
54+	08.3.2-ESFA-K-415	3.2	39
Parama neįgaliesiems socialinėse įmonėse	08.5.1-ESFA-V-406	66.7	2
Žmogiškieji ištekliai Invest LT+	09.4.3-ESFA-K-805	15.6	46
Socialinę atskirtį patiriančių asmenų integracija į darbo rinką	09.4.3-IVG-T-813	0.03	6
Kompetencijos LT	09.4.3-ESFA-K-814	13.9	33
Pameistrystė ir kvalifikacijos tobulinimas darbo vietoje	09.4.3-ESFA-K-827	4.4	10
Inomokymai	09.4.3-ESFA-K-840	0.05	1
Mokymai užsienio investuotojų darbuotojams	09.4.3-ESFA-T-846	18.4	50
Inostažuotė	09.4.3-ESFA-T-847	0.09	2

Šaltinis: apskaičiuota BGI Consulting, remiantis SFMIS duomenimis

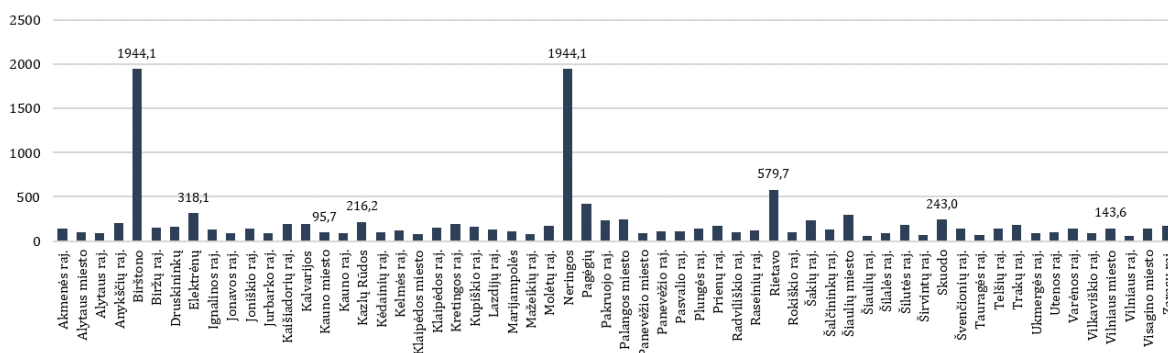
„Bedarbių integracija į darbo rinką“ (Nr. 07.3.1-ESFA-V-401), pagal kurią investuota 152,2 mln. Eur, „Jaunimo užimtumo didinimas“ (Nr. 07.4.1-ESFA-V-404), kurios investicijos sudaro 67,4 mln. Eur, ir

¹⁸ Apima ESI fondų lėšas, valstybės biudžeto lėšas, pareiškėjo ir partnerių lėšas.

„Parama neįgaliesiems socialinėse įmonėse“ (Nr. 08.5.1-ESFA-V-406), kurios investicijos siekia 66,7 mln. Eur yra trys daugiausiai į aptariamą sritį investavusios priemonės.

Net 3911 projektų yra įgyvendinti pagal priemonę „Parama darbui“ (Nr. 07.3.1-IVG-T-410), likusių priemonių lėšos buvo paskirstytos mažesniai projektų skaičiui. Tačiau neretai tai dideli projektai, o kai kurių jų, kaip, pavyzdžiui, priemonės „Jaunimo užimtumo didinimas“ (Nr. 07.4.1-ESFA-V-404) ar „Bedarbių integracija į darbo rinką“ (Nr. 07.3.1-ESFA-V-401) projektų vykdytojas yra Užimtumo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, bet realus lėšų pasiskirstymas buvo žymiai platesnis ir apėmė visą šalį.

Iš viso 60 Lietuvos savivaldybių tenka **372,2 mln. Eur** investicijų, skirtų užimtumo skatinimui ir žmogiškųjų išteklių būklės gerinimui, kurios yra paskirstytos per **4301 projektus**. Žemiau paveiksle (žr. Paveikslas 2) pateikiamas sąlyginis, t. y. vienam savivaldybės gyventojui tenkančių investicijų, užimtumo skatinimui ir žmogiškųjų išteklių būklės gerinimui, dydis.

PAVEIKSLAS 2. VIENAM SAVIVALDYBĖS GYVENTOJUI TENKANČIOS VP INVESTICIJOS Į UŽIMTUMO SKATINIMĄ IR ŽMOGIŠKUOSIUS IŠTEKLIUS, EUR

Šaltinis: apskaičiuota BGI Consulting, remiantis SFMIS ir LR statistikos departamento duomenimis

Kaip matyti aukščiau pateikiamame paveiksle, pagal vienam gyventojui tenkančių investicijų kiekį pirmiausia galima išskirti Neringos ir Birštono savivaldybes. Tačiau jose VP investicijų, tenkančių vienam gyventojui, skaičius yra išskirtinai didelis pirmiausiai dėl šių savivaldybių mažumo. Kita vertus, absoliučiais skaičiais abiem savivaldybėms taip pat teko pakankamai didelė investicijų suma. Į Birštono savivaldybę investuota 8,3 mln. Eur lėšų (6 daugiausia investavusi savivaldybė Lietuvoje arba pirma po 5 didžiųjų miestų). Neringos savivaldybė investicijos absoliučiais skaičiais yra kiek mažesnės – 5,9 mln. Eur, tačiau vis tiek ši suma leidžia Neringos savivaldybei būti 14-ta daugiausia investicijų užimtumo skatinimui ir žmogiškiesiems ištekliams gavusia savivaldybe Lietuvoje.

Daugiausia į užimtumo skatinimą ir žmogiškuosius išteklius investavo penkių didžiųjų Lietuvos miestų savivaldybės, nors, dėl didelio žmonių skaičiaus šiose savivaldybėse, tai ir neatsispindi aukščiau esančiame paveiksle. Tiesa, net ir didžiųjų miestų tarpe gana smarkiai išsiskiria Vilniaus ir Kauno miestų savivaldybės, kuriose į aptariamą sritį investuojama atitinkamai 78,1 ir 28,3 mln. Eur. Likusiose didžiųjų miestų savivaldybėse investicijos svyruoja apie 10 mln. Eur savivaldybei.

Svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad tam tikrą dalį VP investicijų, skirtų užimtumo skatinimui ir žmogiškiesiems ištekliams, gavo kiekviena Lietuvos savivaldybė.

Pagal įgyvendinamų projektų skaičių, aktyviausios taip pat yra didžiosios Lietuvos savivaldybės. Kitose savivaldybėse įgyvendintų projektų skaičius nesiekia dešimties.

Iš visų savivaldybių daugiausia projektų užimtumo skatinimo ir žmogiškųjų išteklių srityje įgyvendina Vilniaus m. savivaldybė. Joje įgyvendinama daugiau negu 50 procentų visų projektų. Tačiau projektų pasiskirstymas pagal priemones yra netolygus – iš 2379 savivaldybėje įgyvendintų projektų, net 2265 įgyvendinami pagal priemonę „Parama darbui“ (Nr. 07.3.1-IVG-T-410).

INTERVENCIJŲ TINKAMUMAS IR PAKANKAMUMAS LYGINANT SU GKI DINAMIKA

Prasčiausias GKI subindekso „Materialinės gyvenimo sąlygos (užimtumas, pajamos ir būstas)“ reikšmes 2014 m. pademonstravusios savivaldybės ir joms tenkančios VP investicijos pateikiamos žemiau esančioje lentelėje.

LENTELĖ 3. SAVIVALDYBIŲ, TURĖJUSIŲ PRASČIAUSIUS GKI SUBINDEKSO „MATERIALINĖS GYVENIMO SĄLYGOS (UŽIMTUMAS, PAJAMOS IR BŪSTAS)“ ĮVERČIUS 2014 M., VIENAM GYVENTOJUI TEKUSIOS VP INVESTICIJOS Į UŽIMTUMO SKATINIMĄ IR ŽMOGIŠKUOSIUS IŠTEKLIUS, EUR

Savivaldybė	Vienam gyventojui tenkančios VP investicijos ¹⁹ , Eur
Panevėžio r.	107.3
Pasvalio r.	113.9
Prienuų r.	177.0
Radviliškio r.	95.2
Šakių r.	237.1
Šalčininkų r.	127.0
Šiaulių miesto	298.8
Šilalės r.	92.6
Šilutės r.	180.4
Širvintų r.	73.4
Tauragės r.	73.5
Varėnos r.	143.4
Vilkaviškio r.	84.5
Zarasų r.	167.8

Šaltinis: apskaičiuota BGI Consulting, remiantis SFMIS ir LR statistikos departamento duomenimis

Atlikus skaičiavimus nustatyta, kad GKI materialinių gyvenimo sąlygų subindekso reitingo apatiniame ketvirtadalyje 2014 m. buvusių savivaldybių vienam gyventojui vidutiniškai teko **131,5 Eur** VP investicijų. Skaičiuojant likusių 45 savivaldybių vidurkį pašalintos Neringos ir Birštono savivaldybių reikšmės. Abiejose šiose savivaldybėse vienam gyventojui teko 1944,1 Eur VP investicijų užimtumo skatinimui ir žmogiškiesiems ištekliams, kai tuo tarpu trečioje daugiausia VP investicijų vienam gyventojui gavusioje Rietavo savivaldybėje – 579,7 Eur. Pašalinus išskirtis, likusių 43 savivaldybių vienam gyventojui vidutiniškai teko **161,7 Eur** VP investicijų. Atsižvelgiant į finansinių investicijų apimtį skirtingose

¹⁹ Pagal VP priemones įgyvendinamų projektų išlaidų suma, apimanti ESI fondų lėšas, valstybės biudžeto lėšas, pareiškėjo ir partnerių lėšas.

savivaldybėse, darytina išvada, kad investicijos į prasčiausias subindekso „Materialinės gyvenimo sąlygos (užimtumas, pajamos ir būstas)“ reikšmes turinčias savivaldybes nėra pakankamos, siekiant sumažinti materialinių gyvenimo sąlygų skirtumus pagal į GKI įtrauktus rodiklius.

3.2 VERSLO KONKURENCINGUMAS, VERSLUMAS IR INVESTICIJŲ SKATINIMAS

INTERVENCIJŲ MASTAS IR STRUKTŪRA

Į verslo konkurencingumą, verslumą ir investicijų skatinimą investuota pagal dvylika Veiksmų programos priemonių.

LENTELĖ 4. ANALIZUOJAMOS VP PRIEMONĖS, PAGAL KURIAS INVESTUOTA Į VERSLO KONKURENCINGUMĄ, VERSLUMĄ IR INVESTICIJŲ SKATINIMĄ

Priemonės pavadinimas	Priemonės numeris	Projektų išlaidų suma ²⁰ pagal sutartis, pasirašytas iki 2018-07-15, mln. Eur	Įgyvendintų / įgyvendinamų projektų skaičius
Technoinvestas	01.2.1-FM-F-816-J07	22,6	1
Verslumas FP	03.1.1-FM-F-817-J07	117,8	1
Dalinis palūkanų kompensavimas	03.1.1-IVG-T-809	13,0	1722
Regio Invest LT+	03.3.1-LVPA-K-803	155,6	54
E-verslas LT	03.3.1-LVPA-K-806	8,6	228
Invest FP	03.3.1-FM-F-818-J07	58,7	1
Procesas LT	03.3.1-LVPA-K-820	1,7	77
Dizainas LT	03.3.1-LVPA-K-838	2,3	143
DPT pramonei LT+	03.3.1-LVPA-K-841	27,7	23
Dalinis palūkanų kompensavimas	03.3.1-IVG-T-810	0,001	1
Verslumo skatinimas 2014–2020	07.3.3-FM-F-424	26,8	1
Subsidijos verslo pradžiai	07.3.3-IVG-T-428	1,0	111

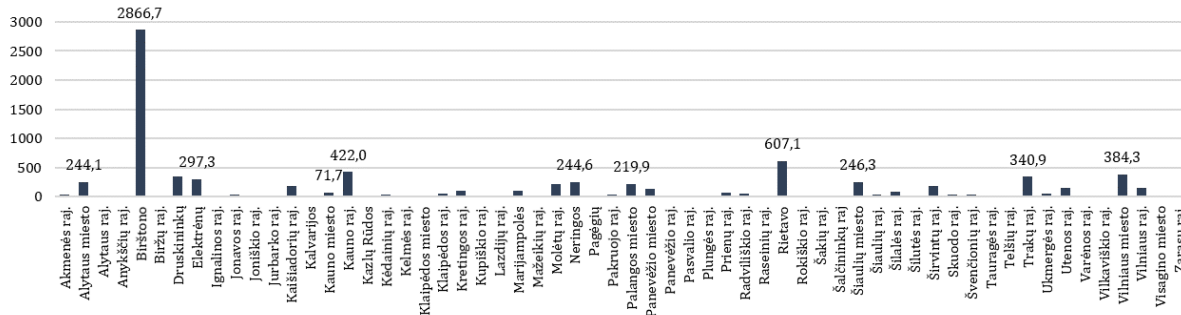
Šaltinis: apskaičiuota BGI Consulting, remiantis SFMIS duomenimis

„Verslumas FP“ (Nr. 03.1.1-FM-F-817-J07), pagal kurią investuojama 117,8 mln. Eur, „Regio Invest LT+“ (Nr. 03.3.1-LVPA-K-803), kurios investicijos sudaro 155,6 mln. Eur, ir „Invest FP“ (Nr. 03.3.1-FM-F-818-J07), kurios investicijos siekia 58,7 mln. Eur, yra trys daugiausiai į aptariamą subindeksą investuojančios priemonės. Visos šios priemonės įgyvendinamos pagal VP 3 prioritetą.

Projektų skaičiumi išsiskiria priemonė „Dalinis palūkanų kompensavimas“ (03.1.1-IVG-T-809), pagal kurią įgyvendinama daugiau kaip 1700 projektai, daugiau negu pagal visas kitas analizuojamos srities priemones kartu sudėjus.

²⁰ Apima ESI fondų lėšas, valstybės biudžeto lėšas, pareiškėjo ir partnerių lėšas.

Iš viso 60 Lietuvos savivaldybių tenka **435,9 mln. Eur** investicijų, skirtų verslo konkurencingumui, verslumui ir investicijų skatinimui, kurios yra paskirstytos per **2416 projektų**. Žemiau paveiksle (žr. Paveikslas 3) pateikiamas sąlyginis, t. y., vienam savivaldybės gyventojui tenkančių investicijų į verslo konkurencingumą, verslumą ir investicijų skatinimą, dydis.

PAVEIKSLAS 3. VIENAM SAVIVALDYBĖS GYVENTOJUI TENKANČIOS VP INVESTICIJOS Į VERSLO KONKURENCINGUMĄ, VERSLUMĄ IR INVESTICIJŲ SKATINIMĄ, EUR

Šaltinis: apskaičiuota BGI Consulting, remiantis SFMIS ir LR statistikos departamento duomenimis

Pagal sąlygines verslo konkurencingumo ir verslumo didinimui tenkančių investicijų apimtis, aiškiai išsiskiria Birštono savivaldybė. Čia vienam gyventojui tenka išskirtinai daug (2866,7 Eur) investicijų verslo konkurencingumo, verslumo ir investicijų skatinimui, lyginant su kitų savivaldybių gyventojais. Šio Birštono savivaldybės išskirtinumo negalima susieti tik su mažu gyventojų skaičiumi savivaldybėje. Pavyzdžiui, dar mažesnės Neringos savivaldybės vienam gyventojui tenka 244,6 Eur, labai nedidelė suma, palyginti su Birštono savivaldybe. Birštono savivaldybė, net ir žiūrint į absoliučius investicijų dydžius, tarp savivaldybių užima 7 vietą (13,3 mln. Eur) lenkdama, pavyzdžiui, Klaipėdos (2,4 mln. Eur) ar Panevėžio (12,1 mln. Eur) miestų savivaldybes. Didžiąją dalį visų aptariamų VP investicijų Birštono savivaldybėje sudaro lėšos, skirtos įgyvendinti tris projektus Eur ??? pagal priemonę „Regio Invest LT+“ (Nr. 03.3.1-LVPA-K-803).

Lyginant didžiuosius miestus matyti, kad daugiausiai investicijų į verslo konkurencingumą, verslumą ir investicijų skatinimą tenka vienam Vilniaus miesto (384,3 Eur) ir Šiaulių miesto (243,3 Eur) savivaldybių gyventojui. Tuo tarpu, pavyzdžiui, Kauno miesto savivaldybės vienam gyventojui tenka gerokai mažiau – 71,7 Eur investicijų.

Galiausiai, nors nėra nei vienos savivaldybės, kuri nebūtų investavusi į verslo konkurencingumą, verslumą ir investicijų skatinimą, dalyje savivaldybių vienam gyventojui tenkančios investicijos yra itin mažos: Jurbarko r. sav. (2,9 Eur), Biržų r. sav. (2,2 Eur), Kalvarijos sav. (1,9 Eur), Ignalinos r. sav. (1,6 Eur), Lazdijų r. sav. (1,4 Eur), Zarasų r. sav. (1,3 Eur) ir Kazlų Rūdos sav. (1,0 Eur).

Pagal įgyvendinamų projektų skaičių, verslo konkurencingumo, verslumo ir investicijų skatinimo srityje pirmauja Vilniaus miesto savivaldybė (daugiau kaip 550 projektų). Kiti didieji miestai taip pat įgyvendino santykinai nemažai projektų, tačiau didesnis jų skaičius mažai prisidėjo prie daugiau VP investicijų į aptariamą subindeksą vienam jų gyventojui. Birštono savivaldybei, kad pasiektų prieš tai aptartą investicijų, tenkančių vienam gyventojui kiekį, tereikėjo įgyvendinti keturis stambesnius projektus. Tačiau ši savivaldybė yra labiau išimtis, kadangi bendra tendencija rodo, kad investicijų į verslo konkurencingumą, verslumą ir investicijų skatinimą apimtis koreliuoja su savivaldybėje įgyvendinamų projektų skaičiumi, t. y. mažą projektų skaičių įgyvendinusių savivaldybių vienam gyventojui teko mažas investicijų į verslo konkurencingumą, verslumą ir investicijų skatinimą kiekis. Tokių mažai projektų įgyvendinusių ir mažas

investicijų vienam gyventojui rodiklio reikšmes pademonstravusių savivaldybių pavyzdžiais galėtų būti Kazlų Rūdos, Zarasų r., Lazdijų r. ar Ignalinos r. savivaldybės.

INTERVENCIJŲ TINKAMUMAS IR PAKANKAMUMAS LYGINANT SU GKI DINAMIKA

Prasčiausias GKI subindekso „Gyventojų verslumas ir verslo konkurencingumas“ reikšmes 2014 m. pademonstravusios savivaldybės ir joms tenkančios VP investicijos pateikiamos žemiau esančioje lentelėje.

LENTELĖ 5. SAVIVALDYBIŲ, TURĖJUSIŲ PRASČIAUSIUS GKI SUBINDEKSO „GYVENTOJŲ VERSLUMAS IR VERSLO KONKURENCINGUMAS“ ĮVERČIUS 2014 M., VIENAM GYVENTOJUI TEKUSIOS VP INVESTICIJOS Į VERSLO KONKURENCINGUMĄ, VERSLUMĄ IR INVESTICIJŲ SKATINIMĄ, EUR

Savivaldybė	Vienam gyventojui tenkančios VP investicijos ²¹ , Eur
Anykščių r.	6,8
Biržų r.	2,2
Ignalinos r.	1,6
Kalvarijos	1,9
Kelmės r.	26,4
Kupiškio r.	9,5
Lazdijų r.	1,4
Molėtų r.	210,3
Prienių r.	63,5
Šalčininkų r.	27,4
Šilalės r.	83,9
Širvintų r.	180,6
Skuodo r.	42,8
Vilkaviškio r.	3,0
Zarasų r.	1,3

Šaltinis: apskaičiuota BGI Consulting, remiantis SFMIS ir LR statistikos departamento duomenimis

Atlikus skaičiavimus nustatyta, kad GKI gyventojų verslumo ir verslo konkurencingumo subindekso reitingo apatiniame ketvirtadalyje 2014 m. buvusių savivaldybių vienam gyventojui vidutiniškai teko **44,2 Eur** VP investicijų. Skaičiuojant likusių 45 savivaldybių vidurkį pašalinta Birštono savivaldybės reikšmė. Joje, vienam gyventojui teko 2866,7 Eur VP investicijų, kai antroje pagal investicijų vienam gyventojui gausą esančioje Rietavo sav. – 607,1 Eur. Pašalinus išskirtį, likusių 44 savivaldybių vienam gyventojui vidutiniškai teko **108,8 Eur**. Lyginant skirtingas savivaldybes, darytina išvada, kad investicijos į prasčiausias subindekso „Gyventojų verslumas ir verslo konkurencingumas“ reikšmes turėjusias savivaldybes nėra pakankamos siekiant sumažinti gyventojų verslumo, verslo konkurencingumo, pritrauktų investicijų lygio skirtumus pagal į GKI įtrauktus rodiklius.

²¹ Pagal VP priemones įgyvendinamų projektų išlaidų suma, apimanti ESI fondų lėšas, valstybės biudžeto lėšas, pareiškėjo ir partnerių lėšas.

3.3 VIEŠŪJŲ ERDVIŲ IR BENDRUOMENINĖS INFRASTRUKTŪROS ATNAUJINIMAS IR PLĖTRA

INTERVENCIJŲ MASTAS IR STRUKTŪRA

Į viešųjų erdvių ir bendruomeninės infrastruktūros atnaujinimą ir plėtrą investuota pagal šešias Veiksmų programos priemones.

LENTELĖ 6. ANALIZUOJAMOS VP PRIEMONĖS, PAGAL KURIAS INVESTUOTA Į VIEŠŪJŲ ERDVIŲ IR BENDRUOMENINĖS INFRASTRUKTŪROS ATNAUJINIMĄ IR PLĖTRĄ

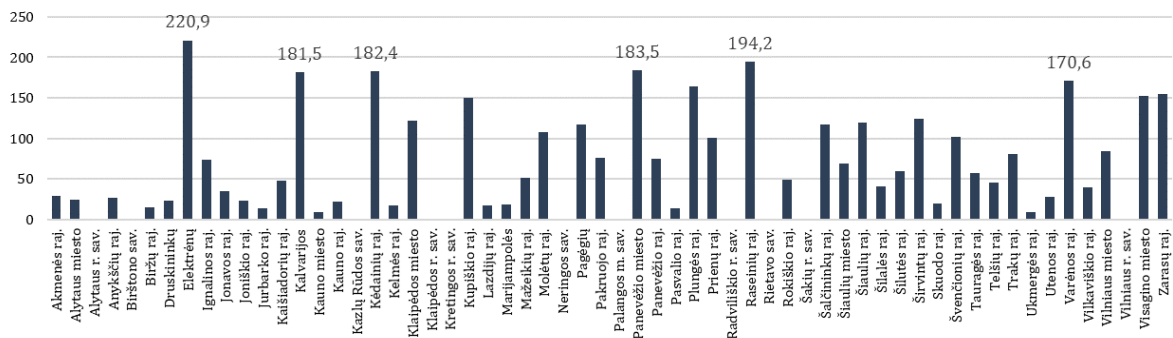
Priemonės pavadinimas	Priemonės numeris	Projektų išlaidų suma ²² pagal sutartis, pasirašytas iki 2018-07-15, mln. Eur	Įgyvendintų / įgyvendinamų projektų skaičius
Pereinamojo laikotarpio tikslinių teritorijų vystymas. I	07.1.1-CPVA-V-902	10,2	7
Didžiųjų miestų kompleksinė plėtra	07.1.1-CPVA-R-904	54,0	23
Kompleksinė paslaugų plėtra integruotų teritorijų vystymo programų tikslinėse teritorijose	07.1.1-CPVA-V-906	36,9	2
Pereinamojo laikotarpio tikslinių teritorijų vystymas. II	07.1.1-CPVA-R-903	7,4	14
Kaimo gyvenamųjų vietovių atnaujinimas	08.2.1-CPVA-R-908	21,1	26
Miestų kompleksinė plėtra	07.1.1-CPVA-R-905	55,7	43

Šaltinis: apskaičiuota BGI Consulting, remiantis SFMIS duomenimis

Į viešųjų erdvių ir bendruomeninės infrastruktūros atnaujinimą daugiausiai investuojama pagal VP priemones „Miestų kompleksinė plėtra“ (Nr. 07.1.1-CPVA-R-905), kurios investicijos sudaro 55,7 mln. Eur, ir „Didžiųjų miestų kompleksinė plėtra“ (Nr. 07.1.1-CPVA-R-904), kurios investicijos sudaro 54 mln. Eur.

Iš viso 60 Lietuvos savivaldybių tenka **185,4 mln. Eur** VP investicijų, skirtų viešųjų erdvių ir bendruomeninės infrastruktūros atnaujinimui ir plėtrai, kurios yra paskirstytos per **115 projektų**. Žemiau paveiksle (žr. Paveikslas 4) pateikiamas sąlyginis, t. y. vienam savivaldybės gyventojui tenkančių investicijų į viešųjų erdvių ir bendruomeninės infrastruktūros atnaujinimą ir plėtrą, dydis.

²² Apima ESI fondų lėšas, valstybės biudžeto lėšas, pareiškėjo ir partnerių lėšas.

PAVEIKSLAS 4. VIENAM SAVIVALDYBĖS GYVENTOJUI TENKANČIOS VP INVESTICIJOS Į VIEŠŲJŲ ERDVIŲ IR BENDRUOMENINĖS INFRASTRUKTŪROS ATNAUJINIMĄ IR PLĖTRĄ, EUR

Šaltinis: apskaičiuota BGI Consulting, remiantis SFMIS ir LR statistikos departamento duomenimis

Kadangi analizuojamos priemonės, skirtos investicijoms, susijusioms su viešųjų erdvių ir bendruomeninės infrastruktūros atnaujinimu ir plėtra, yra įgyvendinamos tik tikslinėse teritorijose – penkiuose didžiausiuose miestuose, miestuose turinčiuose nuo 6 iki 100 tūkst. gyventojų ir mažesniuose savivaldybių centruose, atitinkančiuose nustatytus kriterijus, pereinamojo laikotarpio tikslinėse teritorijose ir kaimo gyvenamosiose vietovėse, turinčiuose nuo 1 iki 6 tūkst. gyventojų, lėšos pagal šias priemones pasiekia ne visas savivaldybes (nors tokių yra sąlyginai nedaug).

Savivaldybės, kurių vienam gyventojui tenka daugiausiai investicijų (maždaug 200 Eur), į viešųjų erdvių ir bendruomeninės infrastruktūros atnaujinimą ir plėtrą, yra: Elektrėnų, Kalvarijos, Kėdainių r., Panevėžio m., Raseinių r., Varėnos r. savivaldybės.

Skaičiuojant absoliučiais skaičiais, daugiausiai investicijų tenka didžiausių miestų savivaldybėms. Tuo tarpu kitoms savivaldybėms, kurios gauna investicijas į viešąsias erdves ir bendruomeninę infrastruktūrą, tenka sąlyginai nedidelės sumos, dažniausiai bendrai per visus aptariamai sričiai skirtus projektus siekiančios iki 5 mln. Eur.

Pagal projektų skaičių pirmauja didžiųjų miestų – Vilniaus ir Panevėžio – savivaldybės. Abi šios savivaldybės kryptingai investuoja pagal priemonę „Didžiųjų miestų kompleksinė plėtra“ (Nr. 07.1.1-CPVA-R-904). Iš mažesnių savivaldybių išsiskiria Raseinių ir Kėdainių rajonai, kuriuose įgyvendinta po penkis investicinius projektus. Šios savivaldybės įgyvendino tiek projektus pagal priemonę „Miestų kompleksinė plėtra“ (Nr. 07.1.1-CPVA-R-905), tiek pagal priemonę „Kaimo gyvenamųjų vietovių atnaujinimas“ (08.2.1-CPVA-R-908), kadangi jose yra gyvenamųjų vietovių, atitinkančių abiem priemonėms keliamus reikalavimus ((a) miestai, turintys nuo 6 iki 100 tūkst. gyventojų, ir mažesnieji savivaldybių centrai, atitinkantys nustatytus kriterijus, bei (b) kaimo gyvenamosios vietovės turinčios nuo 1 iki 6 tūkst. gyventojų). Tai rodo ir bendrą tendenciją, kad, tarp mažesniųjų savivaldybių, daugiau projektų įgyvendino tos, kuriose yra daugiau negu viena tikslinė teritorija.

INTERVENCIJŲ TINKAMUMAS IR PAKANKAMUMAS LYGINANT SU GKI DINAMIKA

Prasčiausias GKI subindekso „Viešoji infrastruktūra, gyvenamosios aplinkos kokybė ir saugumas“ reikšmės 2014 m. pademonstravusios savivaldybės ir joms tenkančios VP investicijos pateikiamos žemiau esančioje lentelėje.

LENTELĖ 7. SAVIVALDYBIŲ, TURĖJUSIŲ PRASČIAUSIUS GKI SUBINDEKSO „VIEŠOJI INFRASTRUKTŪRA, GYVENAMOSIOS APLINKOS KOKYBĖ IR SAUGUMAS“ ĮVERČIUS 2014 M., VIENAM GYVENTOJUI TEKUSIOS VP INVESTICIJOS Į VIEŠŲJŲ ERDVIŲ IR BENDRUOMENINĖS INFRASTRUKTŪROS ATNAUJINIMĄ IR PLĖTRĄ, EUR

Savivaldybė	Vienam gyventojui tenkančios VP investicijos ²³ , Eur
Alytaus m. sav.	24,1
Kalvarijos sav.	181,5
Kauno m. sav.	9,3
Kėdainių r. sav.	182,4
Klaipėdos m. sav.	122,1
Marijampolės sav.	17,8
Mažeikių r. sav.	51,8
Palangos m. sav.	0
Panevėžio m. sav.	183,5
Raseinių r. sav.	194,2
Šalčininkų r. sav.	117,6
Šiaulių m. sav.	69,0
Šilutės r. sav.	59,1
Vilniaus m. sav.	83,8
Visagino sav.	152,4

Šaltinis: apskaičiuota BGI Consulting, remiantis SFMIS ir LR statistikos departamento duomenimis

Atlikus skaičiavimus nustatyta, kad GKI viešosios infrastruktūros, gyvenamosios aplinkos kokybės ir saugumo subindekso reitingo apatiniame ketvirtadalyje 2014 m. buvusių savivaldybių vienam gyventojui vidutiniškai tenka **96,6 Eur** VP investicijų. Skaičiuojant likusių 45 savivaldybių vidurkį nustatyta, kad jų vienam gyventojui vidutiniškai tenka **53,5 Eur** VP investicijų į viešųjų erdvių ir bendruomeninės infrastruktūros atnaujinimą ir plėtrą. Vadinasi, VP investicijos į prasčiausias minimo subindekso reikšmes turėjusias savivaldybes prisideda prie spartesnio jų viešųjų erdvių ir bendruomeninės infrastruktūros plėtojimo, lyginant su kitomis savivaldybėmis, kas leidžia dalinai pagerinti ir viešosios infrastruktūros, gyvenamosios aplinkos kokybės ir saugumo subindekso reikšmes (minimas subindeksas susideda iš daugelio skirtingų sričių rodiklių).

²³ Pagal VP priemones įgyvendinamų projektų išlaidų suma, apimanti ESI fondų lėšas, valstybės biudžeto lėšas, pareiškėjo ir partnerių lėšas.

3.4 SUSISIEKIMO SISTEMŲ IR GATVIŲ INFRASTRUKTŪROS PLĖTRA

INTERVENCIJŲ MASTAS IR STRUKTŪRA

Į susisiekimo sistemų ir gatvių infrastruktūros plėtrą investuota pagal šešias Veiksmų programos priemones.

LENTELĖ 8. ANALIZUOJAMOS VP PRIEMONĖS, PAGAL KURIAS INVESTUOTA Į SUSISIEKIMO SISTEMŲ IR GATVIŲ INFRASTRUKTŪROS PLĖTRĄ

Priemonės pavadinimas	Priemonės numeris	Projektų išlaidų suma ²⁴ pagal sutartis, pasirašytas iki 2018-07-15, mln. Eur	Įgyvendintų projektų skaičius
Pėsčiųjų ir dviračių takų rekonstrukcija ir plėtra	04.5.1-TID-R-516	1,6	11
Miestų aplinkkelių tiesimas	06.1.1-TID-V-502	94,5	2
TEN-T geležinkelių tinklo atnaujinimas ir patobulinimas, skirtingų rūšių transporto sąveikos gerinimas	06.1.1-TID-V-503	103,5	4
TEN-T kelių tinklo techninių parametrų gerinimas ir pralaidumo didinimas	06.1.1-TID-V-501	262,9	10
Veiksmų programos prioriteto įgyvendinimo priemonė NR. 06.2.1-TID-V-507 „Regionų pasiekiamumo gerinimas“	06.2.1-TID-V-507	100,2	5
Vietinių kelių vystymas	06.2.1-TID-R-511	21,8	33

Šaltinis: apskaičiuota BGI Consulting, remiantis SFMIS duomenimis

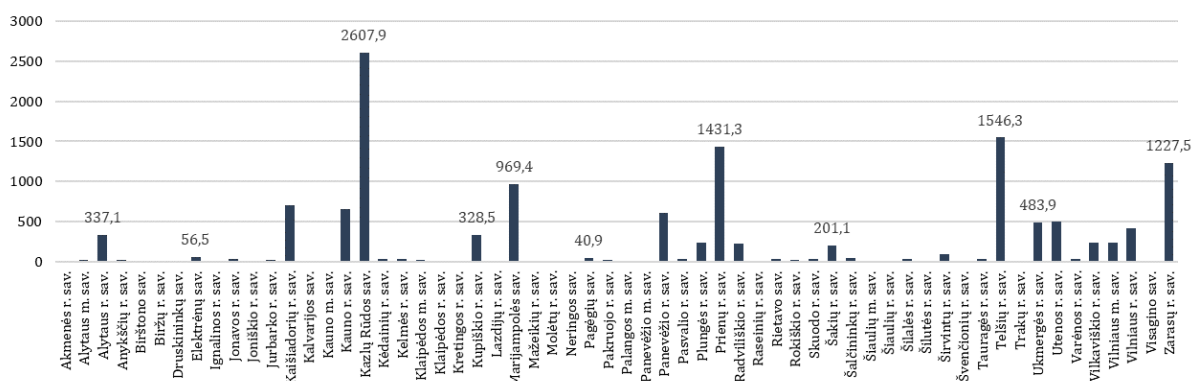
„TEN-T kelių tinklo techninių parametrų gerinimas ir pralaidumo didinimas“ (Nr. 06.1.1-TID-V-501) pagal kurią investuota 262,9 mln. Eur, „TEN-T geležinkelių tinklo atnaujinimas ir patobulinimas, skirtingų rūšių transporto sąveikos gerinimas“ (Nr. 06.1.1-TID-V-503), kurios investicijos sudaro 103,5 mln. Eur ir Veiksmų programos prioriteto įgyvendinimo priemonė NR. 06.2.1-TID-V-507 „Regionų pasiekiamumo gerinimas“ (Nr. 06.2.1-TID-V-507), kurios investicijos siekia 100,2 mln. Eur, yra trys daugiausiai į aptariamą subindeksą investuojančios priemonės. Visos jos yra įgyvendinamos valstybės projektų planavimo būdu.

Pagal šias stambias priemones įgyvendinama sąlyginai nedaug, bet finansine apimtimi didelių projektų. Pavyzdžiui, pagal priemonę „TEN-T geležinkelių tinklo atnaujinimas ir patobulinimas, skirtingų rūšių

²⁴ Apima ESI fondų lėšas, valstybės biudžeto lėšas, pareiškėjo ir partnerių lėšas.

transporto sąveikos gerinimas“ (Nr. 06.1.1-TID-V-503) įgyvendinami keturi projektai. Tuo tarpu pagal panašaus turinio priemones „Vietinių kelių vystymas“ (Nr. 06.2.1-TID-R-511) ir „Pėsčiųjų ir dviračių takų rekonstrukcija ir plėtra“ (Nr. 04.5.1-TID-R-516), pagal kurias investuota atitinkamai 21,8 ir 1,6 mln. Eur, įgyvendinama daugiau ir smulkesnių projektų. Pavyzdžiui, priemonės „Vietinių kelių vystymas“ (Nr. 06.2.1-TID-R-511) investicijos paskirstytos per 33 projektus.

Iš viso 60 Lietuvos savivaldybių skirta **584,34 mln. Eur** VP investicijų susisiekimo sistemų ir gatvių infrastruktūros plėtrai, kurios buvo paskirstytos per **68 projektus**. Žemiau paveiksle (žr. Paveikslas 5) pateikiamas sąlyginis, t. y. vienam savivaldybės gyventojui tenkančių investicijų į susisiekimo sistemas ir gatvių infrastruktūros plėtrą, investicijų dydis.

PAVEIKSLAS 5. VIenam SAVIVALDYBĖS GYVENTOJUI TENKANČIOS VP INVESTICIJOS Į SUSISIEKIMO SISTEMŲ IR GATVIŲ INFRASTRUKTŪROS PLĖTRĄ, EUR

Šaltinis: apskaičiuota BGI Consulting, remiantis SFMIS ir LR statistikos departamento duomenimis

Remiantis aukščiau pateikiamu paveikslu galima išskirti kelias savivaldybių grupes. Pirma, tai savivaldybės, kurių vienam gyventojui teko daugiau negu 1000 Eur VP investicijų į susisiekimo sistemų ir gatvių infrastruktūros plėtrą. Tai Kazlų Rūdos, Prienų r., Telšių r. ir Zarasų r. savivaldybės. Šios savivaldybės išsiskiria investicijų dydžiu, nes jų teritorijose yra įgyvendinami stambūs projektai pagal VP priemonę „TEN-T kelių tinklo techninių parametru gerinimas ir pralaidumo didinimas“ (Nr. 06.1.1-TID-V-501). Visos šios savivaldybės, kurioms tenka daugiausiai investicijų į susisiekimo sistemų ir gatvių infrastruktūros plėtrą skaičiuojant vienam gyventojui, patenka tarp 10 daugiausia investicijų į aptariamą subindeksą gaunančių savivaldybių ir matuojant absoliučiais skaičiais. Pavyzdžiui, Telšių r. savivaldybė, gaunanti 65,7 mln, Eur investicijų, absoliučiu investicijų dydžiu nusileidžia tik Vilniaus miesto savivaldybei, kuriai tenka 125,3 mln, Eur.

Daugiausia projektų, susijusių su investicijomis į susisiekimo sistemų ir gatvių infrastruktūros plėtrą, yra įgyvendinama Elektrėnų savivaldybėje. Visi septyni šios savivaldybės projektai susisiekimo srityje įgyvendinami pagal VP priemonę „Vietinių kelių vystymas“ (Nr. 06.2.1-TID-R-511). Visgi, nepaisant didelio projektų skaičiaus, bendra investicijų suma tesudaro 1,3 mln. Eur, todėl investicijų dydis, tiek matuojant santykiniais (investicijos vienam gyventojui), tiek absoliučiais dydžiais, atrodo gana kukliai. Projektai labiau diferencijuoti Kauno r. savivaldybėje, įgyvendinusioje keturis projektus. Savivaldybė įgyvendina po vieną projektą pagal VP priemones „TEN-T kelių tinklo techninių parametru gerinimas ir pralaidumo didinimas“ (Nr. 06.1.1-TID-V-501) ir „Vietinių kelių vystymas“ (Nr. 06.2.1-TID-R-511) bei du projektus pagal VP priemonę Veiksmų programos prioriteto įgyvendinimo priemonė NR. 06.2.1-TID-V-507 „Regionų pasiekiamumo gerinimas“ (Nr. 06.2.1-TID-V-507). Kitos savivaldybės įgyvendina po tris ar mažiau projektų.

INTERVENCIJŲ TINKAMUMAS IR PAKANKAMUMAS LYGINANT SU GKI DINAMIKA

Prasčiausius GKI subindekso „Viešoji infrastruktūra, gyvenamosios aplinkos kokybė ir saugumas“ įverčius 2014 m. pademonstravusios savivaldybės ir joms tenkančios VP investicijos pateikiamos žemiau esančioje lentelėje.

LENTELĖ 9. SAVIVALDYBIŲ, TURĖJUSIŲ PRASČIAUSIUS GKI SUBINDEKSO „VIEŠOJI INFRASTRUKTŪRA, GYVENAMOSIOS APLINKOS KOKYBĖ IR SAUGUMAS“ ĮVERČIUS 2014 M., VIENAM GYVENTOJUI TEKUSIOS VP INVESTICIJOS Į SUSISIEKIMO SISTEMŲ IR GATVIŲ INFRASTRUKTŪROS PLĖTRĄ, EUR

Savivaldybė	Vienam gyventojui tenkančios VP investicijos ²⁵ , Eur
Alytaus m. sav.	337,13
Kalvarijos sav.	0
Kauno m. sav.	2,1
Kėdainių r. sav.	36,4
Klaipėdos m. sav.	16,6
Marijampolės sav.	969,4
Mažeikių r. sav.	0
Palangos m. sav.	0
Panevėžio m. sav.	0
Raseinių r. sav.	7,7
Šalčininkų r. sav.	41,1
Šiaulių m. sav.	0
Šilutės r. sav.	0
Vilniaus m. sav.	230,2
Visagino sav.	0

Šaltinis: apskaičiuota BGI Consulting, remiantis SFMIS ir LR statistikos departamento duomenimis

Atlikus skaičiavimus nustatyta, kad GKI viešosios infrastruktūros, gyvenamosios aplinkos kokybės ir saugumo subindekso reitingo apatiniame ketvirtadalyje 2014 m. buvusių savivaldybių vienam gyventojui vidutiniškai teko **109,4 Eur** investicijų. Skaičiuojant likusių 45 savivaldybių vidurkį pašalinta Kazlų Rūdos savivaldybės reikšmė. Joje vienam gyventojui teko 2607,9 Eur investicijų, kai antroje vietoje pagal investicijų apimtį vienam gyventojui esančioje Telšių r. savivaldybėje – 1546,3 Eur. Pašalinus išskirtį, likusių 44 savivaldybių vienam gyventojui vidutiniškai teko **220,8 Eur**. Tai rodo, kad investicijos į susisiekimo infrastruktūrą nekoreliuoja su savivaldybių reitingu pagal viešosios infrastruktūros, gyvenamosios aplinkos kokybės ir saugumo subindeksą. Šių investicijų palyginimas su subindekso „Viešoji infrastruktūra, gyvenamosios aplinkos kokybė ir saugumas“ dinamika yra ribotas, kadangi subindeksas apima ne tik susisiekimo sistemų išvystymą demonstruojančius rodiklius (minimas subindeksas susideda iš daugelio skirtingų sričių rodiklių). Matyti tik tiek, kad VP investicijos neprisideda prie subindekse naudojamų transporto rodiklių reikšmių prasčiausius bendrus subindekso įverčius turėjusiose savivaldybėse pokyčio likusių savivaldybių atžvilgiu.

²⁵ Pagal VP priemones įgyvendinamų projektų išlaidų suma, apimanti ESI fondų lėšas, valstybės biudžeto lėšas, pareiškėjo ir partnerių lėšas.

3.5 ŠVIETIMO, SVEIKATOS IR SOCIALINIŲ PASLAUGŲ INFRASTRUKTŪROS ATNAUJINIMAS IR PLĖTRA

INTERVENCIJŲ MASTAS IR STRUKTŪRA

SVEIKATOS IR SOCIALINIŲ PASLAUGŲ INFRASTRUKTŪRA

Į sveikatos ir socialinių paslaugų infrastruktūros atnaujinimą ir plėtrą investuojama pagal septynias Veiksmų programos priemones.

LENTELĖ 10. ANALIZUOJAMOS VP PRIEMONĖS, PAGAL KURIAS INVESTUOTA Į SVEIKATOS IR SOCIALINIŲ PASLAUGŲ INFRASTRUKTŪROS ATNAUJINIMĄ IR PLĖTRĄ

Priemonės pavadinimas	Priemonės numeris	Projektų išlaidų suma ²⁶ pagal sutartis, pasirašytas iki 2018-07-15, mln. Eur	Įgyvendintų / įgyvendinamų projektų skaičius
Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtra	08.1.1-CPVA-R-407	14,1	35
Vaikų sveikatos priežiūros paslaugų infrastruktūros tobulinimas	08.1.3-CPVA-V-612	20,0	17
Sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumo gerinimas neįgaliesiems	08.1.3-CPVA-V-607	1,8	8
Onkologinių ligų prevencijos, ankstyvos diagnostikos ir gydymo paslaugų infrastruktūros tobulinimas	08.1.3-CPVA-V-606	12,7	2
Galvos smegenų kraujotakos ligų profilaktikos, diagnostikos ir gydymo paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas	08.1.3-CPVA-V-603	14,4	11
Skubios pagalbos traumų ir nelaimingų atsitikimų bei išorinių priežasčių atvejais infrastruktūros tobulinimas	08.1.3-CPVA-V-611	7,2	3
Kraujotakos sistemos ligų gydymo ir diagnostikos paslaugų infrastruktūros gerinimas	08.1.3-CPVA-V-610	2,7	3

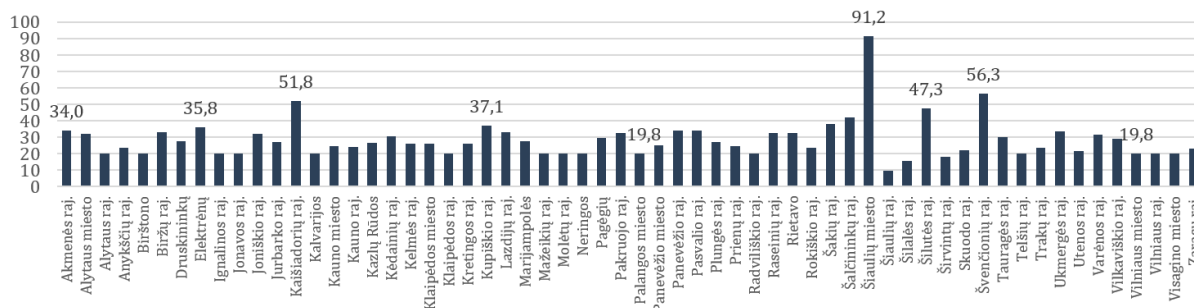
Šaltinis: apskaičiuota BGI Consulting, remiantis SFMIS duomenimis

Daugiausia į aptariamą subindeksą investuojama pagal VP priemones „Vaikų sveikatos priežiūros paslaugų infrastruktūros tobulinimas“ (Nr. 08.1.3-CPVA-V-612) (20 mln. Eur), „Galvos smegenų kraujotakos ligų profilaktikos, diagnostikos ir gydymo paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas“ (08.1.3-CPVA-V-603)

²⁶ Apima ESI fondų lėšas, valstybės biudžeto lėšas, pareiškėjo ir partnerių lėšas.

(14.4 mln. Eur) ir „Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtra“ (Nr. 08.1.1-CPVA-R-407) (14.1 mln. Eur). Pagal šias priemones įgyvendinta ir daugiausia projektų, o vidutinė projektui tekusi suma yra panaši pagal visas šias priemones.

Iš viso 60 Lietuvos savivaldybių gauna beveik **73 mln. Eur** VP investicijų, skirtų sveikatos ir socialinių paslaugų infrastruktūros atnaujinimui ir plėtrai, kurios yra paskirstytos per **355 projektus**. Žemiau paveiksle pateikiamas sąlyginis, t. y. vienam savivaldybės gyventojui tenkančių investicijų į sveikatos ir socialinių paslaugų infrastruktūros atnaujinimą ir plėtrą, dydis.

PAVEIKSLAS 6. VIENAM SAVIVALDYBĖS GYVENTOJUI TENKANČIOS VP INVESTICIJOS Į SVEIKATOS IR SOCIALINIŲ PASLAUGŲ INFRASTRUKTŪROS ATNAUJINIMĄ IR PLĖTRĄ, EUR

Šaltinis: apskaičiuota BGI Consulting, remiantis SFMIS ir LR statistikos departamento duomenimis

Kaip matyti pateikiamame paveiksle, daugiausia investicijų į sveikatos ir socialinių paslaugų infrastruktūros atnaujinimą ir plėtrą tenka vienam Šiaulių m. savivaldybės gyventojui – 91,2 Eur. Kitų, daugiausia į sveikatos ir socialinių paslaugų infrastruktūros atnaujinimą investuojančių, savivaldybių vienam gyventojui tenka 56,3 Eur (Švenčionių r. sav.) ir 51,8 Eur (Kaišiadorių r. sav.).

Analizuojant absoliučius investicijų į sveikatos ir socialinių paslaugų infrastruktūros atnaujinimą ir plėtrą dydžius matyti, kad daugiausia investicijų tenka Vilniaus (10,8 mln. Eur) ir Kauno (7,1 mln. Eur) miestų savivaldybėms. Tačiau šie skirtumai nėra ženklūs. Todėl galima daryti bendrą išvadą, kad VP investicijos į švietimo, sveikatos ir socialinių paslaugų infrastruktūros atnaujinimą ir plėtrą yra gana tolygiai pasiskirsčiusios tarp visų Lietuvos savivaldybių, atsižvelgiant į jų dydį.

ŠVIETIMO PASLAUGŲ INFRASTRUKTŪRA

Į švietimo paslaugų infrastruktūros atnaujinimą ir plėtrą investuojama pagal penkias Veiksmų programos priemones.

LENTELĖ 11. ANALIZUOJAMOS VP PRIEMONĖS, PAGAL KURIAS INVESTUOTA Į ŠVIETIMO PASLAUGŲ INFRASTRUKTŪROS ATNAUJINIMĄ IR PLĖTRĄ

Priemonės pavadinimas	Priemonės numeris	Projektų išlaidų suma ²⁷ pagal sutartis, pasirašytas iki 2018-07-15, mln. Eur	Igyvendintų /įgyvendinamų projektų skaičius
Studijų aplinkos ir infrastruktūros koncentravimas, tobulinimas ir informacinių sistemų plėtra	09.1.1-CPVA-V-720	13,1	6
Sektorinių praktinio mokymo centrų plėtra	09.1.2-CPVA-V-721	1,8	4
Švietimo prieinamumo didinimas	09.1.3-CPVA-V-704	32,0	16
Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo prieinamumo didinimas	09.1.3-CPVA-R-705	4,9	10
Mokyklų tinklo efektyvumo didinimas	09.1.3-CPVA-R-724	17,8	41

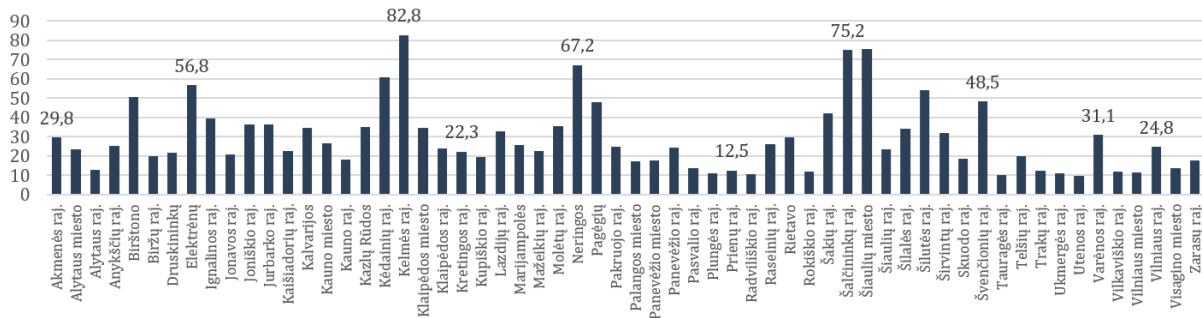
Šaltinis: apskaičiuota BGI Consulting, remiantis SFMIS duomenimis

Beveik pusė visų VP investicijų, skirtų švietimo paslaugų infrastruktūros plėtrai (net 32 mln. Eur), tenka VP priemonei „Švietimo prieinamumo didinimas“ (Nr. 09.1.3-CPVA-V-704). Sąlyginai nemažai lėšų taip pat investuojama pagal priemonę „Mokyklų tinklo efektyvumo didinimas“ (Nr. 09.1.3-CPVA-R-724) (17,8 mln. Eur) ir priemonę „Studijų aplinkos ir infrastruktūros koncentravimas, tobulinimas ir informacinių sistemų plėtra“ (09.1.1-CPVA-V-720) (13,1 mln. Eur).

Daugiausia projektų (41) įgyvendinama pagal priemonę „Mokyklų tinklo efektyvumo didinimas“ (Nr. 09.1.3-CPVA-R-724), taip pat nemažai (16) pagal priemonę „Švietimo prieinamumo didinimas“ (09.1.3-CPVA-V-704).

Iš viso 60 Lietuvos savivaldybių gauna **69.6 mln. Eur** VP investicijų, skirtų švietimo paslaugų infrastruktūros atnaujinimui ir plėtrai, kurios yra paskirstytos per **424 projektus**. Žemiau paveiksle pateikiamas sąlyginis, t. y., vienam savivaldybės gyventojui tenkančių investicijų į švietimo paslaugų infrastruktūros atnaujinimą ir plėtrą, dydis.

²⁷ Apima ESI fondų lėšas, valstybės biudžeto lėšas, pareiškėjo ir partnerių lėšas.

PAVEIKSLAS 7. VIENAM SAVIVALDYBĖS GYVENTOJUI TENKANČIOS VP INVESTICIJOS Į ŠVIETIMO PASLAUGŲ INFRASTRUKTŪROS ATNAUJINIMĄ IR PLĖTRĄ, EUR

Šaltinis: apskaičiuota BGI Consulting, remiantis SFMIS ir LR statistikos departamento duomenimis

Kaip matyti aukščiau pateikiamame paveiksle, daugiausia investicijų į švietimo paslaugų infrastruktūros atnaujinimą ir plėtrą teko vienam Kelmės r. sav. gyventojui – 82,8 Eur. Į švietimo paslaugų infrastruktūrą daugiausiai lėšų, skaičiuojant vienam gyventojui, investuojančių savivaldybių grupėn taip pat patenka Šiaulių m. sav. (vienam gyventojui tenka 75,5 Eur), Šalčininkų r. sav. (75,2 Eur), Neringos sav. (67,2 Eur).

Žvelgiant į absoliučius investicijų į švietimo paslaugų infrastruktūros atnaujinimą ir plėtrą dydžius matyti, kad daugiausia investicijų tenka didžiųjų Lietuvos miestų savivaldybėms: Kauno (7,8 mln. Eur), Vilniaus (6,1 mln. Eur) ir Klaipėdos (5,3 mln. Eur) miestų savivaldybėms. Tarp mažesniųjų savivaldybių išryškėja kelios grupės. Didžiausia grupė savivaldybių į švietimo paslaugų infrastruktūrą pagal VP investuoja iki 0,5 mln. Eur. Kita pastebima grupė – tai savivaldybės, kurių investicijų apimtys yra iki 1,5 mln. Eur. Ir tik pavienės savivaldybės švietimo paslaugų infrastruktūros plėtrai išleidžia daugiau kaip 2 mln. Eur (Kėdainių r. sav., Kelmės r. sav., Šalčininkų r. sav., Šiaulių r. sav., Vilniaus r. sav.).

INTERVENCIJŲ TINKAMUMAS IR PAKANKAMUMAS LYGINANT SU GKI DINAMIKA

SVEIKATOS IR SOCIALINIŲ PASLAUGŲ INFRASTRUKTŪRA

Prasčiausias GKI subindekso „Sveikatos paslaugos“ reikšmes 2014 m. demonstravusios savivaldybės ir joms tenkančios VP investicijos pateikiamos žemiau esančioje lentelėje.

LENTELĖ 12. SAVIVALDYBIŲ, TURĖJUSIŲ PRASČIAUSIUS GKI SUBINDEKSO „SVEIKATOS PASLAUGOS“ ĮVERČIUS 2014 M., VIENAM GYVENTOJUI TEKUSIOS VP INVESTICIJOS Į SVEIKATOS IR SOCIALINIŲ PASLAUGŲ INFRASTRUKTŪROS ATNAUJINIMĄ IR PLĖTRĄ

Savivaldybė	Vienam gyventojui tenkančios VP investicijos ²⁸ , Eur
Alytaus r.	19,8
Kaišiadorių r.	51,8
Kalvarijos	19,8
Kauno r.	23,8
Klaipėdos r.	19,8
Pagėgių	29,3
Pakruojo r.	32,3
Panevėžio r.	33,7
Šalčininkų r.	42,1
Šiaulių r.	9,2
Skuodo r.	22,1
Švenčionių r.	56,3
Trakų r.	23,5
Vilkaviškio r.	29,0
Vilniaus r.	19,8

Šaltinis: apskaičiuota BGI Consulting, remiantis SFMIS ir LR statistikos departamento duomenimis

Atlikus skaičiavimus nustatyta, kad GKI sveikatos paslaugų subindekso reitingo apatiniame ketvirtadalyje 2014 m. buvusioms savivaldybėms vidutiniškai tenka po **28,8 Eur** investicijų į sveikatos ir socialinių paslaugų infrastruktūrą, skaičiuojant vienam gyventojui. Tuo tarpu likusių 45 savivaldybių vienam gyventojui vidutiniškai tenka **28,1 Eur** VP investicijų. Tai rodo, kad investicijų į sveikatos ir socialinių paslaugų infrastruktūrą apimtis nėra diferencijuojama remiantis savivaldybių būkle pagal sveikatos paslaugų subindekso rodiklius 2014 m., todėl investicijos greičiau išlaiko esamą savivaldybių padėties GKI indekso atžvilgiu balansą, negu jį iš esmės keičia.

²⁸ Pagal VP priemones įgyvendinamų projektų išlaidų suma, apimanti ESI fondų lėšas, valstybės biudžeto lėšas, pareiškėjo ir partnerių lėšas.

ŠVIETIMO PASLAUGŲ INFRASTRUKTŪRA

Prasčiausias GKI subindekso „Švietimo paslaugos“ reikšmes 2014 m. demonstravusios savivaldybės ir joms tenkančios VP investicijos pateikiamos žemiau esančioje lentelėje.

LENTELĖ 13. SAVIVALDYBIŲ, TURĖJUSIŲ PRASČIAUSIUS GKI SUBINDEKSO „ŠVIETIMO PASLAUGOS“ ĮVERČIUS 2014 M., VIENAM GYVENTOJUI TEKUSIOS VP INVESTICIJOS Į ŠVIETIMO PASLAUGŲ INFRASTRUKTŪROS ATNAUJINIMĄ IR PLĖTRĄ, EUR

Savivaldybė	Vienam gyventojui tenkančios VP investicijos ²⁹ , Eur
Akmenės r.	29.8
Jonavos r.	20.7
Kalvarijos	34.7
Kauno r.	18.2
Klaipėdos r.	23.8
Neringos	67.2
Pagėgių	48.1
Panevėžio r.	24.5
Prienų r.	12.5
Rietavo	29.6
Šiaulių r.	23.6
Šilalės r.	34.2
Vilkaviškio r.	12.1
Vilniaus r.	24.8
Visagino miesto	13.5

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Nustatyta, kad GKI švietimo paslaugų subindekso reitingo apatiniame ketvirtadalyje 2014 m. buvusioms savivaldybėms vidutiniškai tenka **30,1 Eur** investicijų į švietimo infrastruktūrą, skaičiuojant vienam gyventojui. Tuo tarpu likusių 45 savivaldybių vienam gyventojui vidutiniškai tenka **29,9 Eur** VP investicijų. Tai rodo, kad investicijų į švietimo paslaugų infrastruktūrą apimtis nėra diferencijuojama remiantis savivaldybių būkle pagal švietimo paslaugų subindekso rodiklius 2014 m., todėl investicijos greičiau išlaiko esamą savivaldybių padėties GKI indekso atžvilgiu balansą, negu jį iš esmės keičia.

²⁹ Pagal VP priemones įgyvendinamų projektų išlaidų suma, apimanti ESI fondų lėšas, valstybės biudžeto lėšas, pareiškėjo ir partnerių lėšas.

3.6 TURIZMO INFRASTRUKTŪROS PLĖTRA

INTERVENCIJŲ MASTAS IR STRUKTŪRA

Į turizmo infrastruktūros plėtrą investuota pagal šešias Veiksmų programos priemones.

LENTELĖ 14. ANALIZUOJAMOS VP PRIEMONĖS, PAGAL KURIAS INVESTUOTA Į TURIZMO INFRASTRUKTŪROS PLĖTRĄ

Priemonės pavadinimas	Priemonės numeris	Projektų išlaidų suma ³⁰ pagal sutartis, pasirašytas iki 2018-07-15, mln. Eur	Įgyvendintų / įgyvendinamų projektų skaičius
Savivaldybes jungiančių turizmo trasų ir turizmo maršrutų informacinės infrastruktūros plėtra	05.4.1-LVPA-R-821	2,3	7
Nacionalinių turizmo maršrutų, trasų ir produktų rinkodara bei turizmo ženklavimo infrastruktūros plėtra	05.4.1-LVPA-V-812	7,2	7
Aktualizuoti kultūros paveldo objektus	05.4.1-CPVA-V-301	42,5	18
Aktualizuoti savivaldybių kultūros paveldo objektus	05.4.1-CPVA-R-302	10,9	24
Aktualizuoti viešąjį ir privatų kultūros paveldą	05.4.1-CPVA-K-303	0,14	1
Modernizuoti savivaldybių kultūros infrastruktūrą	07.1.1-CPVA-R-305	34,8	34

Šaltinis: apskaičiuota BGI Consulting, remiantis SFMIS duomenimis

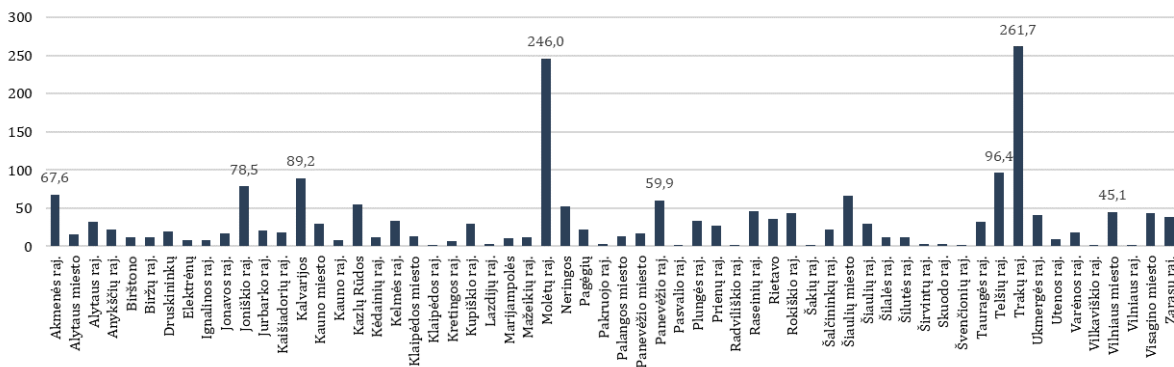
Daugiausiai į turizmo infrastruktūros plėtrą investuota pagal VP priemones „Aktualizuoti kultūros paveldo objektus“ (05.4.1-CPVA-V-301) ir „Modernizuoti savivaldybių kultūros infrastruktūrą“ (Nr. 07.1.1-CPVA-R-305), kurių investicijos sudaro atitinkamai 42,5 mln. Eur ir 34,8 mln. Eur. Šios dvi finansine apimtimi didžiausios priemonės turi ir didžiausią projektų skaičių, o lėšos tarp projektų padalintos panašiomis proporcijomis.

Iš viso 60 Lietuvos savivaldybių gauna **91,5 mln. Eur** VP investicijų, skirtų turizmo infrastruktūros plėtrai, kurios yra paskirstytos per **197 projektus**. Žemiau paveiksle pateikiamas sąlyginis, t. y. vienam savivaldybės gyventojui³¹ tenkančių investicijų į turizmo infrastruktūros plėtrą, dydis³².

³⁰ Apima ESI fondų lėšas, valstybės biudžeto lėšas, pareiškėjo ir partnerių lėšas.

³¹ Remiamasi LR Statistikos departamento pateikiamais 2016 m. vidutinio gyventojų skaičiaus LR savivaldybėse rodikliais.

³² Priemonė „Viešojo ir privataus kultūros paveldo pritaikymas visuomenės poreikiams“ (Nr. 05.4.1-FM-F-307) pašalinta iš analizės, nes šiuo metu (2018 m. rugpjūtis) dar vykdoma paskolas teikiančios finansinės institucijos atranka ir nei viena paskola pagal priemonę dar nėra suteikta.

PAVEIKSLAS 8. VIENAM SAVIVALDYBĖS GYVENTOJUI TENKANČIOS VP INVESTICIJOS Į TURIZMO INFRASTRUKTŪROS PLĖTRĄ, EUR

Šaltinis: apskaičiuota BGI Consulting, remiantis SFMIS ir LR statistikos departamento duomenimis

Aukščiau pateiktame paveiksle išsiskiria Molėtų r. ir Trakų r. savivaldybės. Kiekvienos šių savivaldybių vienam gyventojui tenkanti investicijų į turizmo infrastruktūrą suma daugiau negu du kartus viršija 3 vietoje pagal VP investicijų į turizmą vienam gyventojui apimtis esančios Telšių r. savivaldybės reikšmę.

Lyginant absoliučius skaičius matyti, kad investicijų Trakų r. savivaldybę dydis (8,6 mln. Eur) beveik siekia Kauno m. savivaldybei (8,7 mln. Eur) tenkančias investicijas. Molėtų r. savivaldybėje investuojamos lėšos siekia 4,6 mln. Eur ir, be Vilniaus, Kauno miestų ir Trakų rajono savivaldybių, į priekį dar praleidžia Šiaulių m. savivaldybę. Molėtų r. savivaldybė beveik visas investicijas (4,2 mln. Eur) gauna pagal VP priemonę „Modernizuoti savivaldybių kultūros infrastruktūrą“ (Nr. 07.1.1-CPVA-R-305), tuo tarpu Trakų r. savivaldybė daugiausia investicijų sulaukia pagal VP priemonę „Aktualizuoti kultūros paveldo objektus“ (Nr. 05.4.1-CPVA-V-301).

Dalyje savivaldybių investicijos į turizmo infrastruktūrą, tenkančios vienam gyventojui, buvo labai mažos: Klaipėdos r. sav. (1 Eur), Lazdijų r. sav. (2,6 Eur), Pakruojo r. sav. (2,5 Eur), Pasvalio r. sav. (2,1 Eur), Radvilišio r. sav. (1,4 Eur), Šakių r. sav. (1,8 Eur), Skuodo r. sav. (2,9 Eur), Švenčionių r. sav. (2,1 Eur), Vilkaviškio r. sav. (1,4 Eur) ir Vilniaus r. sav. (0,5 Eur).

Daugiausia projektų turizmo infrastruktūros srityje įgyvendina Vilniaus miesto savivaldybė. Iš 11 projektų, įgyvendinamų šioje savivaldybėje, net 7 įgyvendinti pagal VP priemonę „Aktualizuoti kultūros paveldo objektus“ (Nr. 05.4.1-CPVA-V-301). Tuo tarpu 7 projektus įgyvendinusioje Kauno miesto savivaldybėje matomas didesnis pasiskirstymas tarp skirtingų priemonių: 2 projektai įgyvendinami pagal priemonę „Aktualizuoti kultūros paveldo objektus“ (Nr. 05.4.1-CPVA-V-301), 2 projektai pagal VP priemonę „Modernizuoti savivaldybių kultūros infrastruktūrą“ (07.1.1-CPVA-R-305), po vieną projektą pagal VP priemones „Aktualizuoti savivaldybių kultūros paveldo objektus“ (Nr. 05.4.1-CPVA-R-302), „Savivaldybės jungiančių turizmo trasų ir turizmo maršrutų informacinės infrastruktūros plėtra“ (Nr. 05.4.1-LVPA-R-821) ir „Nacionalinių turizmo maršrutų, trasų ir produktų rinkodara bei turizmo ženklavimo infrastruktūros plėtra“ (Nr. 05.4.1-LVPA-V-812).

INTERVENCIJŲ TINKAMUMAS IR PAKANKAMUMAS LYGINANT SU GKI DINAMIKA

Prasčiausias GKI subindekso „Viešoji infrastruktūra, gyvenamosios aplinkos kokybė ir saugumas“ reikšmės 2014 m. pademonstravusios savivaldybės ir joms tenkančios VP investicijos pateikiamos žemiau esančioje lentelėje.

LENTELĖ 15. SAVIVALDYBIŲ, TURĖJUSIŲ PRASČIAUSIUS GKI SUBINDEKSO „VIEŠOJI INFRASTRUKTŪRA, GYVENAMOSIOS APLINKOS KOKYBĖ IR SAUGUMAS“ ĮVERČIUS 2014 M., VIENAM GYVENTOJUI TEKUSIOS VP INVESTICIJOS Į TURIZMO INFRASTRUKTŪROS PLĖTRĄ, EUR

Savivaldybė	Vienam gyventojui tenkančios VP investicijos ³³ , Eur
Alytaus m. sav.	15,6
Kalvarijos sav.	89,2
Kauno m. sav.	29,6
Kėdainių r. sav.	12,4
Klaipėdos m. sav.	13,2
Marijampolės sav.	10,9
Mažeikių r. sav.	11,6
Palangos m. sav.	13,5
Panevėžio m. sav.	17,1
Raseinių r. sav.	45,9
Šalčininkų r. sav.	22,6
Šiaulių m. sav.	12,0
Šilutės r. sav.	1,3
Vilniaus m. sav.	45,1
Visagino sav.	43,6

Šaltinis: apskaičiuota BGI Consulting, remiantis SFMIS ir LR statistikos departamento duomenimis

Atlikus skaičiavimus nustatyta, kad GKI viešosios infrastruktūros, gyvenamosios aplinkos kokybės ir saugumo subindekso reitingo apatiniame ketvirtadalyje 2014 m. buvusių savivaldybių vienam gyventojui vidutiniškai teko po **28,9 Eur** investicijų. Skaičiuojant likusių 45 savivaldybių vidurkį, pašalintos Trakų r. (261,7 Eur vienam gyventojui) ir Molėtų r. (246 Eur vienam gyventojui) reikšmės. Pašalinus šias dvi išskirtis, lygintos 15 prasčiausias reikšmės 2014 m. pademonstravusių savivaldybių su likusiomis 43, kurių vienam gyventojui vidutiniškai teko po **23,8 Eur** VP investicijų į turizmo infrastruktūrą. Vadinasi, VP investicijos į prasčiausias minimo subindekso reikšmes turėjusias savivaldybes prisideda prie spartesnio jų turizmo infrastruktūros plėtojimo, lyginant su kitomis savivaldybėmis, kas leidžia dalinai pagerinti ir viešosios infrastruktūros, gyvenamosios aplinkos kokybės ir saugumo subindekso reikšmės (minimas subindeksas susideda iš daugelio skirtingų sričių rodiklių).

³³ Pagal VP priemones įgyvendinamų projektų išlaidų suma, apimanti ESI fondų lėšas, valstybės biudžeto lėšas, pareiškėjo ir partnerių lėšas.

3.7 APLINKOS KOKYBĖS GERINIMAS, VANDENS TIEKIMO IR NUOTEKŲ TVARKYMO INFRASTRUKTŪROS RENOVAVIMAS IR PLĖTRA

INTERVENCIJŲ MASTAS IR STRUKTŪRA

Į aplinkos kokybės gerinimą, vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros renovavimą ir plėtrą investuota pagal aštuonias VP priemones.

LENTELĖ 16. ANALIZUOJAMOS VP PRIEMONĖS, PAGAL KURIAS INVESTUOTA Į APLINKOS KOKYBĖS GERINIMĄ, VANDENS TIEKIMO IR NUOTEKŲ TVARKYMO INFRASTRUKTŪROS RENOVAVIMĄ IR PLĖTRĄ

Priemonės pavadinimas	Priemonės numeris	Projektų išlaidų suma ³⁴ pagal sutartis, pasirašytas iki 2018-07-15, mln. Eur	Įgyvendintų / įgyvendinamų projektų skaičius
Pajūrio juostos tvarkymas	05.1.1-APVA-V-005	6,4	2
Paviršinių nuotekų sistemų tvarkymas	05.1.1-APVA-R-007	71,4	16
Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo ūkio gerinimas	05.3.2-APVA-V-013	66,3	29
Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemų renovavimas ir plėtra, įmonių valdymo tobulinimas	05.3.2-APVA-R-014	216,6	57
Saugomų teritorijų ir valstybinės reikšmės parkų tvarkymas, pritaikymas lankymui	05.4.1-APVA-V-016	20,2	6
Kraštovaizdžio apsauga	05.5.1-APVA-R-019	13,3	46
Užterštų teritorijų tvarkymas	05.6.1-APVA-V-020	5,15	22
Aplinkos oro kokybės gerinimas	05.6.1-APVA-V-021	4,8	4

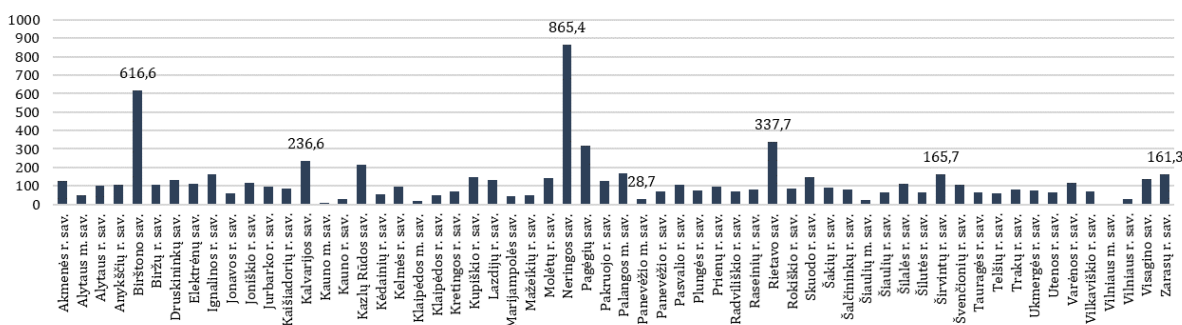
Šaltinis: apskaičiuota BGI Consulting, remiantis SFMIS duomenimis

Daugiausiai lėšų į aptariamą aplinkos kokybės gerinimą ir vandens bei nuotekų infrastruktūros tvarkymą investuojama pagal VP priemonę „Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemų renovavimas

³⁴ Apima ESI fondų lėšas, valstybės biudžeto lėšas, pareiškėjo ir partnerių lėšas.

ir plėtra, įmonių valdymo tobulinimas“ (Nr. 05.3.2-APVA-R-014), pagal kurią investuota 216,6 mln. Eur, VP priemonę „Paviršinių nuotekų sistemų tvarkymas“ (Nr. 05.1.1-APVA-R-007), kurios investicijos sudaro 71,4 mln. Eur, ir VP priemonę „Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo ūkio gerinimas“ (Nr. 05.3.2-APVA-V-013), kurios investicijos siekia 66,3 mln. Eur. Pagal šias finansiškai stambias priemones įgyvendinamas ir nemažas skaičius projektų. Pavyzdžiui, pagal priemonę „Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemų renovavimas ir plėtra, įmonių valdymo tobulinimas“ (Nr. 05.3.2-APVA-R-014) įgyvendinami 57 projektai. Tuo tarpu priemonės „Aplinkos oro kokybės gerinimas“ (Nr. 05.6.1-APVA-V-021) ir „Pajūrio juostos tvarkymas“ (Nr. 05.1.1-APVA-V-005), pagal kurias investuojama atitinkamai 4,8 ir 6,4 mln. Eur, įgyvendinamos per kelis stambius projektus.

Iš viso 60 Lietuvos savivaldybių gauna **404,1 mln. Eur** investicijų, skirtų aplinkos kokybės gerinimui, kurios yra paskirstytos per **182 projektus**. Žemiau paveiksle (žr. Paveikslas 9) pateikiamas sąlyginis, t. y. vienam savivaldybės gyventojui tenkančių investicijų į aplinkos kokybės gerinimą, dydis.

PAVEIKSLAS 9. VIENAM SAVIVALDYBĖS GYVENTOJUI TENKANČIOS VP INVESTICIJOS Į APLINKOS KOKYBĖS GERINIMĄ, VANDENS TIEKIMO IR NUOTEKŲ TVARKYMO INFRASTRUKTŪROS RENOVAVIMĄ IR PLĖTRĄ, EUR

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Daugiausia investicijų į aplinkos kokybės gerinimą vienam gyventojui teko mažiausiai gyventojų turinčiose savivaldybėse: Neringos, Birštono ir Rietavo. Tuo tarpu mažiausiai investicijų vienam gyventojui teko didžiausiu gyventojų skaičiumi pasižyminčiose savivaldybėse: Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų.

Žvelgiant į absoliučius skaičius išsiskiria Vilniaus ir Kauno miestų savivaldybės, aplinkos kokybės gerinimui gavusios atitinkamai 90,7 mln. Eur ir 30 mln. Eur.

Skaičiuojant įgyvendinamų projektų skaičių, žymesni nuokrypiai nefiksuojami. Kiekviena savivaldybė įgyvendina bent po vieną aplinkos kokybės gerinimui skirtą projektą. Mažiausiai, po vieną projektą, įgyvendina Klaipėdos r., Skuodo r., Alytaus r., Birštono ir Zarasų r. savivaldybės. Daugiausiai, po šešis: Panevėžio r., Raseinių r., Šiaulių m. ir Vilniaus m. savivaldybės. Likusių savivaldybių įgyvendintų projektų skaičius svyruoja nuo 2 iki 5. Didžioji dauguma savivaldybių įgyvendino po vieną projektą pagal priemonę „Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemų renovavimas ir plėtra, įmonių valdymo tobulinimas“ (Nr. 05.3.2-APVA-R-014). Be to, savivaldybės įgyvendino gana panašaus finansinio dydžio projektus. Tik didžiųjų miestų – Vilniaus, Kauno ir Šiaulių savivaldybių – įgyvendinami projektai kartais yra išskirtinai dideli (viršija 10 mln. Eur).

INTERVENCIJŲ TINKAMUMAS IR PAKANKAMUMAS LYGINANT SU GKI DINAMIKA

Prasčiausias GKI subindekso „Viešoji infrastruktūra, gyvenamosios aplinkos kokybė ir saugumas“ reikšmės 2014 m. pademonstravusios savivaldybės ir joms tenkančios VP investicijos pateikiamos žemiau esančioje lentelėje.

LENTELĖ 17. SAVIVALDYBIŲ, TURĖJUSIŲ PRASČIAUSIUS GKI SUBINDEKSO „VIEŠOJI INFRASTRUKTŪRA, GYVENAMOSIOS APLINKOS KOKYBĖ IR SAUGUMAS“ ĮVERČIUS 2014 M., VIENAM GYVENTOJUI TEKUSIOS VP INVESTICIJOS Į APLINKOS KOKYBĖS GERINIMĄ, VANDENS TIEKIMO IR NUOTEKŲ TVARKYMO INFRASTRUKTŪROS RENOVAVIMĄ IR PLĖTRĄ, EUR

Savivaldybė	Vienam gyventojui tenkančios VP investicijos ³⁵ , Eur
Alytaus m. sav.	49,4
Kalvarijos sav.	236,6
Kauno m. sav.	9,0
Kėdainių r. sav.	54,6
Klaipėdos m. sav.	17,3
Marijampolės sav.	46,9
Mažeikių r. sav.	48,9
Palangos m. sav.	170,8
Panevėžio m. sav.	28,7
Raseinių r. sav.	78,1
Šalčininkų r. sav.	82,6
Šiaulių m. sav.	25,9
Šilutės r. sav.	65,3
Vilniaus m. sav.	4,9
Visagino sav.	135,9

Šaltinis: apskaičiuota BGI Consulting, remiantis SFMIS ir LR statistikos departamento duomenimis

Atlikus skaičiavimus nustatyta, kad GKI viešosios infrastruktūros, gyvenamosios aplinkos kokybės ir saugumo subindekso reitingo apatiniame ketvirtadalyje 2014 m. buvusių savivaldybių vienam gyventojui vidutiniškai teko **70,3 Eur** investicijų. Skaičiuojant likusių 45 savivaldybių vidurkį, pašalintos Neringos ir Birštono savivaldybių reikšmės. Birštono savivaldybėje vienam gyventojui teko 616,6 Eur VP investicijų, o vienam Neringos gyventojui – 865,4 Eur VP investicijų, kai trečioje pagal investicijų vienam gyventojui apimtis esančioje Rietavo sav. – 337,7 Eur. Pašalinus išskirtis, likusių 43 savivaldybių vienam gyventojui vidutiniškai teko **111,2 Eur**. Tai rodo, kad investicijos į aplinkos kokybės gerinimą, vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūrą nekoreliuoja su savivaldybių reitingu pagal viešosios infrastruktūros, gyvenamosios aplinkos kokybės ir saugumo subindeksą. Tiesa, šių investicijų palyginimas su subindekso dinamika yra ribotas, kadangi subindeksas apima ne tik susisiekimo sistemų išvystymą demonstruojančius rodiklius (minimas subindeksas susideda iš daugelio skirtingų sričių rodiklių).

³⁵ Pagal VP priemones įgyvendinamų projektų išlaidų suma, apimanti ESI fondų lėšas, valstybės biudžeto lėšas, pareiškėjo ir partnerių lėšas.

4. GKI PRITAIKOMUMAS INVESTICIJŲ Į REGIONUS PLANAVIMUI

4.1 KITŲ INSTITUCIJŲ TAIKOMI PLANAVIMO METODAI

4.1.1 PLANAVIMAS NACIONALINIU LYGIU

Vertinimo techninėje užduotyje numatytas poreikis šiuo metu naudojamą GKI palyginti su kitų ministerijų (LR ūkio ministerijos, LR vidaus reikalų ministerijos) rengiamais planavimo įrankiais bei nustatyti GKI privalumus ir trūkumus. Šiuo tikslu vertintojai peržiūrėjo LR ūkio ministerijos ir LR vidaus ministerijos turimus ar ateityje planuojamus taikyti įrankius.

LR ŪKIO MINISTERIJA

Pagrindinis instrumentas, kuriuo remiasi LR ūkio ministerija (toliau – ŪM), planuodama savo kompetencijoje esančias ES struktūrinių fondų finansuojamas priemones yra makroekonominiam modeliavimui skirtas modelis HERLIT-16³⁶.

HERLIT-16 makroekonominiame modelyje Lietuvos ekonomika skirstoma į šešiolika, su ŪM suderintų, sektorių – šešis gamybos, keturis rinkos paslaugų sektorius, statybos sektorių, kasybos ir karjerų eksploatavimo sektorių, elektros, dujų, garo tiekimo ir oro kondicionavimo veiklos sektorių, žemės ūkio sektorių, viešųjų (ne rinkos) paslaugų sektorių ir kitos ekonominės veiklos sektorių. Modelyje naudojama sektorių struktūra leidžia susieti atskirus modelio sektorius su ŪM administruojamomis sritimis (MTTP, verslas ir verslo aplinka, turizmas ir energetika).

HERLIT-16 modelio vidinė struktūra yra sudaryta iš trijų pagrindinių dalių: pasiūlos dalies, absorbcijos dalies ir pajamų paskirstymo dalies. Modelis veikia kaip integruota lygčių sistema, kurioje egzistuoja tarpusavio ryšiai tarp visų komponentų. Nuo 2017 m. atnaujintame HERLIT-16 modelyje kiekvienam sektoriui priskirtos ekonominės veiklos, atitinkančios 64 ekonomines veiklas, išskirtas pagal EVRK 2 red. klasifikatorių. Modelis leidžia nustatyti ES fondų investicijų poveikį ir tikėtiną poveikį atskiroms ūkio sritims ir konkreitiems rodikliams (bendriesiems, makroekonominiams rodikliams ir specifiniams rodikliams, skirtiems atskirų sektorių stebėsenai). HERLIT-16 naudojamą ekonomikos rodiklių stebėsenos sistemą, apimančią visus modeliui sukurti ir modeliavimui atlikti reikalingus endogeninius ir egzogeninius rodiklius, sudaro virš 900 rodiklių³⁷.

³⁶ Remiantis interviu atlikimo metu surinkta informacija.

³⁷ „Ūkio ministerijos kompetencijai priskirtų bendrai finansuojamų iš ES struktūrinių fondų lėšų ekonomikos sektorių būklės pokyčių vertinimas“, 2011 (LR ūkio ministerijos užsakymu atliko UAB „BGI Consulting“); „Ūkio ministerijos

Tačiau svarbu pastebėti, kad nors modeliavimas HERLIT-16 modeliu buvo atliktas tiek pradedant planuoti lėšų paskirstymą tarp skirtingų sričių ir konkrečias ŪM kompetencijoje esančias ES struktūrinių fondų finansuojamas priemones, tiek yra atliekamas kiekvienais metais, vertinant priemonių įgyvendinimo pažangą ir tarpinį poveikį, tačiau modeliavimo rezultatus visa apimtimi ES fondų investicijų planavime pritaikyti kliūdo bendra nuostata, jog planuojant ES fondų investicijų panaudojimą privaloma vadovautis Nacionalinės pažangos programos ³⁸ prioritetais, kuriuos nustatant modeliavimo įrankiais nebuvo remtasi³⁹.

Lyginant GKI ir HERLIT-16 planavimo įrankius pirmiausia svarbu pastebėti, kad HERLIT-16 leidžia ne tik įvertinti ES fondų investicijomis jau sukurtą intervencijų poveikį viename laiko taške, tačiau poveikį matyti pamečiui už visą analizuojamą laikotarpį, o taip pat ir prognozuoti intervencijų poveikį į ateitį bei nustatyti tęstinį, liekamąjį poveikį investavimo periodui pasibaigus. Tuo tarpu GKI gali padėti (su papildomais skaičiavimais) įvertinti poveikį tik viename laiko taške – analizuojamo laikotarpio pabaigoje, nustatant, ar ir kokio dydžio poveikį ES fondų investicijos turėjo GKI sudarančių rodiklių pokyčiams. Taigi, planavimo prasme HERLIT-16 yra patogesnis, nes padeda numatyti dar neinvestuotų lėšų tikėtiną poveikį, jį nuolat stebėti ES fondų priemonių įgyvendinimo eigoje ir, esant poreikiui, koreguoti investicijų kryptis tuo metu, kai jos dar nėra panaudotos visa apimtimi.

Kita vertus, skiriasi sritys, kurioms poveikis gali būti įvertintas pasitelkiant HERLIT-16 ir GKI instrumentus. HERLIT-16 leidžia detalai įvertinti ES investicijų poveikį šalies ekonomikai ir makroekonominiams rodikliams bei poveikį tam tikriems MTTP, energetikos, VVA, turizmo ir žmogiškųjų išteklių srities rodikliams. Tačiau poveikis tokioms, GKI matuojamoms, sritims kaip sveikatos paslaugos, demografija, pilietinis ir visuomeninis aktyvumas, taip pat kai kuriems kitų GKI sričių rodikliams, šiuo metu HERLIT-16 modeliu negali būti įvertintas.

Dar vienas svarbus GKI ir HERLIT-16 skirtumas yra tai, jog GKI leidžia ES investicijų poveikį vertinti ir įvairių rodiklių kaitos stebėseną atlikti regioniniu (šiuo metu savivaldybių lygmens) tikslumu, tuo tarpu HERLIT-16 ES investicijų poveikį įvertinti gali tik šalies mastu.

Kitas LR ūkio ministerijos vystomas planavimo įrankis, kuris kol kas dar nėra naudojamas praktikoje dėl jo neišbaigtumo, yra žmogiškųjų išteklių stebėsenos ir prognozavimo sistema.

Žmogiškųjų išteklių stebėsenos ir prognozavimo sistema (ZIPS) apima visus darbo rinkoje aktyvius gyventojus. Daugiausia informacijos pateikiama apie dirbančiųjų profesiją, tačiau sistema suteikia galimybę į Lietuvos darbo jėgą pažvelgti ir pasitelkiant ekonominės veiklos bei kvalifikacijos perspektyvas. Sistema taip pat leidžia palyginti Lietuvos darbo rinkos rodiklius su kitų Europos šalių rodikliais.

Šiuo metu veikiančioje ZIPS remiamasi Lietuvos gyventojų užimtumo tyrimo, kiekvieną ketvirtį vykdomo Lietuvos statistikos departamento, duomenimis. Sistemoje naudojama šiame tyrime pateikiama informacija apie darbo jėgos profesiją, ekonominės veiklos sritį, kvalifikaciją. Prognozuojant žmogiškųjų

kompetencijai priskirtų bendrai finansuojamų iš ES struktūrinių fondų lėšų ekonomikos sektorių būklės pokyčių vertinimas. II etapas“, 2017 (LR ūkio ministerijos užsakymu atliko UAB „BGI Consulting“).

³⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1482 „Dėl 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programos patvirtinimo“, 2012 m. lapkričio 28 d.

³⁹ Remiantis interviu atlikimo metu surinkta informacija.

išteklių poreikį naudojamas matematinis ROA–CERGE modelis, skurtas Maastrichto universiteto (Olandija) Švietimo ir darbo rinkos tyrimų centro⁴⁰.

Kaip jau minėta, ZIPS kol kas dar yra vystymo procese, todėl šiuo metu, planuojant ES struktūrinių fondų lėšomis finansuojamas priemones, nėra naudojama⁴¹. Planuojama, kad baigus ZIPS vystymo darbus, stebėseną ir prognozavimą bus vykdomi pasitelkiant įvairių registrų administracinius duomenis, kas padės užtikrinti didesnę prognozavimo sistemos detalumą ir prognozavimo tikslumą.

Lyginant ZIPS ir GKI matoma, kad tematine prasme ZIPS yra labiau ribotas instrumentas, nes apima tik vieną – žmoniškųjų išteklių – sritį, kai tuo tarpu naudojant GKI vertinamos įvairios sritys. Nors dalis ZIPS ir GKI stebimų rodiklių persidengia, tačiau GKI analizuojamų rodiklių sąrašas yra platesnis bei apima įvairesnes sritis. Kita vertus, kadangi ZIPS yra orientuota tik į vieną sritį, ZIPS analizės lygmuo yra žymiai detalesnis, nei GKI.

Kitas svarbus aspektas yra tai, jog ZIPS, kaip ir HERLIT–16 atveju, analizė gali būti ir yra atliekama tik šalies, o ne regionų (savivaldybių) lygiu, kaip GKI atveju. Tačiau svarbu atkreipti dėmesį, jog tęsiant ZIPS vystymą ir pereinant prie registruose kaupiamų administracinių duomenų naudojimo, galima tikėtis, jog ZIPS atsiras galimybė rodiklius stebėti ir regionų lygmeniu.

Dar vienas svarbus skirtumas tarp ZIPS ir GKI yra tai, kad ZIPS nėra siejamas su ES struktūrinių fondų investicijomis ir, skirtingai nei GKI, negali padėti įvertinti ES struktūrinių fondų investicijų poveikio. Kita vertus, ZIPS, skirtingai nei GKI, suteikia galimybę ne tik stebėti esamą situaciją, tačiau ir prognozuoti stebimų rodiklių ateities vystymosi tendencijas.

Kadangi nė vienas iš ŪM naudojamų planavimo instrumentų šiuo metu negali padėti paskirstyti ES struktūrinių fondų lėšų atsižvelgiant į regioninę dimensiją, planuojant priemones, kuriose ši dimensija yra aktuali (pvz. „Savivaldybės jungiančių turizmo trasų ir turizmo maršrutų informacinės infrastruktūros plėtra“ 05.4.1-LVPA-R-821 arba „Regio Invest LT+“ 03.3.1-LVPA-K-803), remiamasi atskirų, konkrečiu atveju aktualių, statistinių rodiklių analize (pvz. lėšos skirstomos atsižvelgiant į MVĮ regionuose skaičių, darbo užmokestį, ekonominę regionų išsivystymą), struktūruotų, iš anksto sukurtų, planavimo instrumentų netaikant⁴².

LR VIDAUS REIKALŲ MINISTERIJA

LR vidaus reikalų ministerija pagal LR regioninės plėtros įstatymą⁴³ atsakinga už nacionalinės regioninės politikos koordinavimą, todėl įgyvendinant VP, lyginant su kitomis ministerijomis, papildomai koordinuoja ES struktūrinių fondų lėšų dalies, kuri yra skiriama regionų projektams įgyvendinti, planavimą ir skirstymą regionams⁴⁴. Dar planuojant 2014–2020 m. investicijas ir siekiant didinti teritorinę regionų sanglaudą, didesnis dėmesys skirtas teminiam ir teritoriniam investavimo būdui, mažinant sektorinio investavimo būdo svarbą, laikant, kad sektorinis investicijų planavimas skatina labiausiai išvystytą ir didžiausią

⁴⁰ Remiantis oficialioje žmoniškųjų išteklių prognozavimo ir stebėsenos sistemos internetinėje svetainėje www.zips.lt pateiktais duomenimis.

⁴¹ Remiantis interviu atlikimo metu surinkta informacija.

⁴² Remiantis interviu atlikimo metu surinkta informacija.

⁴³ Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatymas, 2000 m. liepos 20 d., Nr. VIII-1889.

⁴⁴ Atsakomybės ir funkcijų paskirstymo tarp institucijų, įgyvendinant 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programą, taisyklių, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. birželio 4 d. nutarimu Nr. 528, 7 punktas.

potencialą turinčių šalies teritorijų tolimesnį augimą mažesnių, mažiau patrauklių teritorijų sąskaita⁴⁵. Atitinkamai, buvo išskirtos kelių tipų teritorijos, kuriose įgyvendinamos papildomos priemonės – tai penkių didžiausių šalies miestų tikslinės teritorijos; tikslinės teritorijos, apimančios mažuosius miestus ir kaimo vietas, turinčius nuo 1 iki 6 tūkstančių gyventojų, išskyrus savivaldybių centrus (pagal nustatytus kriterijus atrinko regionų plėtros tarybos); pereinamojo laikotarpio teritorijos ir miestai, turintys daugiau kaip 6 tūkst. gyventojų arba esantys savivaldybės centru ir atitinkantys nustatytus principus ir kriterijus⁴⁶. Pastarajai grupei suformuoti buvo nustatyti trys kriterijai: (1) vidutinis svertinis gyventojų skaičiaus pokytis 2001–2013 metais; (2) naujai registruotų privačių juridinių asmenų (akcinių bendrovių, uždarytųjų akcinių bendrovių, tikrųjų ūkinių bendrijų, komanditinių ūkinių bendrijų, kooperatinių bendrovių, užsienio juridinių asmenų filialų, individualių įmonių ir mažųjų bendrijų) skaičius, tenkantis 1000 gyventojų; ir (3) dirbančiųjų dalis miškininkystės ir žuvininkystės, statybos, apdirbamosios gamybos, kasybos ir karjerų eksploatavimo veiklose nuo dirbančiųjų skaičiaus visose veiklose, išskyrus žemės ūkio, finansinio tarpininkavimo ir valstybės valdymo ir gynybos veiklą 2011 metais. Tikslinėmis teritorijomis buvo pripažinti miestai, kuriuose šių kriterijų rodiklių, išreikštų balais (indeksu), vidutinė reikšmė yra didesnė už visų miestų, išskyrus 5 didžiausius Lietuvos miestus, esančių savivaldybių centrais arba turinčių daugiau kaip 6 tūkst. gyventojų, atitinkamų rodiklių, išreikštų balais (indeksu), vidurkį⁴⁷. Matyti, kad pagrindiniai tikslinių teritorijų išskyrimo kriterijai apima mažą dalį rodiklių, kurie galėtų būti sietini su gyvenimo kokybės supratimu, neapsiribojančiu tik darbo ar verslumo sričių bei gyventojų skaičiaus pokyčio vertinimu. Nors NPP buvo numatyta, kad viena iš pagrindinių menkiau išvystytų ir mažesnių potencialą turinčių šalies teritorijų problema – „apleista, neišplėta ar netinkamai išplėta pavienių teritorijų viešoji infrastruktūra“, teritorijų būklė pagal šį aspektą atskirai vertinama nebuvo ir, kaip matyti atlikus patvirtintų integruotų teritorijų vystymo programų analizę, tikslinės teritorijos gavo labai panašius investicijų paketus, orientuotus į konkretaus tipo infrastruktūros plėtrą, pačioms savivaldybėms pasirenkant tik konkrečius atnaujinamus ar plėtojamus objektus, bet ne investicinio paketo turinį.

Kaip rodo atlikta faktinių lėšų pasiskirstymo tarp regionų ir juos sudarančių savivaldybių⁴⁸ analizė, aiškesnė regionų ar juos sudarančių savivaldybių specializacija regionų investicinėmis priemonėmis kol kas nėra palaikoma. Šiuo metu, nors ir pagal skirtingas priemones, dauguma tikslinių teritorijų įgyvendina labai panašius projektus, susijusius su miestų aplinkos, orientuotos į rekreaciją ar laisvalaikį, tvarkymu. Nenaudojamų teritorijų parengimas verslo investicijoms ar panašūs projektai įgyvendinami tik pavieniais atvejais.

Naujajame programavimo periode planuojami tam tikri pokyčiai regioninių investicijų planavimo srityje. Tam tikros pageidaujamų pokyčių gairės matomos Lietuvos regioninės politikos Baltojoje knygoje 2017–2030⁴⁹. Šiame dokumente regioninės politikos tikslas artinamas prie GKI koncepcijos ir numatoma, kad Lietuvos regioninės politikos tikslas – „sudaryti oraus, aktyvaus, saugaus, sveiko ir patrauklaus gyvenimo ir darbo prielaidas visoje Lietuvoje“. Tai yra, regioninės politikos tikslai kildinami iš apačios, orientuojantis į konkrečių teritorijų specifinius poreikius, išreikštus labiau per pasiekimus (*orus, aktyvus, sveikas ir patrauklus gyvenimas ir darbas*) negu per resursus (palyginimui, 2014–2020 m. dokumentuose dažniau

⁴⁵ 2014–2020 m. Nacionalinės pažangos programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. lapkričio 28 d. nutarimu Nr. 1482.

⁴⁶ Integruotų teritorijų vystymo programų rengimo ir įgyvendinimo gairės, patvirtintos Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2014 m. liepos 11 d. įsakymu Nr. 1V- 480.

⁴⁷ Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2014 m. birželio 18 d. įsakymas Nr. 1V- 428 „Dėl tikslinių teritorijų išskyrimo iš miestų, turinčių nuo 6 iki 100 tūkst. gyventojų, ir mažesnių savivaldybių centrų kriterijų ir principų“.

⁴⁸ Pagal iki 2018 m. liepos 15 d. patvirtintus Regionų plėtros planus.

⁴⁹ Lietuvos regioninės politikos Baltoji knyga 2017–2030, pritarė Nacionalinės regioninės plėtros tarybos posėdyje 2017 m. gruodžio 15 d.

akcentuojama „*apleista, neišplėtota ar netinkamai išplėtota pavienių teritorijų viešoji infrastruktūra*“, su kuria siejama nepakankama viešųjų paslaugų kokybė ar šių paslaugų prieinamumas). Atitinkamai, Baltojoje knygoje regioninei politikai keliamas tikslas „spręsti kiekvienos savivaldybės ir regiono iššūkius, koordinuojant finansines, ekonomines, švietimo, mokslo, kultūros ir kitas priemones“. Prielaidas pamatyti atskirų (netgi itin smulkių teritorijų) pasiekimų skirtumus (darbo užmokesčio, nedarbo, išsilavinimo), sudaro LR vidaus reikalų ministerijos vystomas GIS įrankis „Sumanūs regionai“⁵⁰. Analizuojant jau šiuo metu prieinamus duomenis, akivaizdu, kad teritoriniai skirtumai formuojasi ne tik regionų ar savivaldybių lygiu, bet matomi ir smulkesni tam tikromis išsivystymo tendencijomis pasižymintys arealai. Taip pat matyti, kad ne visi miestai turi vienodo intensyvumo ir apimties poveikio zonas aplinkinėms teritorijoms ir, netgi sąlyginai arti kai kurių didesnių miestų, gali formuotis dažniau nutolusioms vietovėms būdingų problemų židiniai. Tai skatina teritorijų plėtrą vertinti ir planuoti ne per konkrečios infrastruktūros ar paslaugų buvimą pasirinktoje vietoje (pavyzdžiui, lovų skaičius savivaldybėje esančiose gydymo įstaigose), bet per galimybes visiems gyventojams per nustatytą laiką pasiekti reikalingų viešųjų paslaugų teikimo vietą. Baltojoje knygoje yra pasiūlytas paslaugų pasiekiamumo standartas, kurį turėtų atitikti visos teritorijos Lietuvoje:

- ne daugiau kaip per 30 minučių viešuoju transportu arba pėsčiomis turi būti pasiekiamos bibliotekos ir viešosios interneto prieigos taškai, ikimokyklinio ugdymo, pradinio mokymo ir būtinausios pirminės sveikatos priežiūros paslaugos (bendruomenės slaugytojo, bendrosios praktikos gydytojo) specializuotuose arba daugiafunkcinėse paslaugų teikimo vietose.
- per ne daugiau kaip 30 minučių automobiliu turi būti pasiekiamos bendrojo lavinimo, neformaliojo švietimo ir gydytojų specialistų paslaugos, dienos centruose teikiamos socialinės paslaugos, sportavimo, kultūros ir laisvalaikio renginių vietos; visais atvejais šios paslaugų teikimo vietos turi būti lengvai pasiekiamos ir viešuoju transportu arba užtikrinama pavežėjimo paslauga;
- per ne daugiau kaip 60 minučių automobiliu turi būti pasiekiamos regioniniu lygiu konsoliduotos paslaugos – profesinės mokyklos ir kolegijos, valstybės institucijų administracinių paslaugų centrai, verslo inkubatoriai ir infrastruktūra, ligoninių, regioninių bibliotekų ir kultūros centrų paslaugos;
- 100 proc. gyventojų turi būti pasiekiami mobilių, socialines paslaugas gatvėje ar į namus teikiančių specialistų komandų.

Svarbu pastebėti, kad Baltojoje knygoje nesumenkinamas viešųjų paslaugų švietimo, sveikatos, kultūros srityse poreikis, tačiau šių paslaugų teikimo vieta nebėra išskirtinai siejama su konkrečiomis administracinėmis vietovėmis – akcentuojamas paslaugų prieinamumas per protingą laiką, o ne infrastruktūros buvimas ir paslaugų teikimo vieta.

Baltojoje knygoje naudojamos kelios regiono sąvokos – tai *administracinis* regionas, *funkcinis* regionas ar *statistinis* regionas. Akivaizdu, kad administracinių regionų (apskričių) rodikliai ne visuomet atspindi bendras atskirų apskritis sudarančių teritorijų vystymosi tendencijas, o kai kurie procesai ir teritorinės sąsajos formuojasi nepriklausomai nuo administracinio šalies teritorijos suskirstymo. Todėl planuojama, kad ateityje didesnis dėmesys bus skiriamas ir funkciniais regionams, nebūtinai atitinkantiems administracines apskričių ar savivaldybių ribas. Visgi, nepaisant šių numatomų naujovių skatinant šalies

⁵⁰ Įrankis „Sumanūs regionai“ šiuo metu yra vystymo stadijoje, tačiau dalis bandomųjų skaičiavimų jau atskleidžia pagrindines teritorinio išsivystymo tendencijas Lietuvoje.

teritorinio išsivystymo tolygumą, panašu, kad esminė regioninė struktūra išliks iš esmės nepakitusi, o jos administracinės funkcijos turėtų netgi stiprėti plečiant regionų plėtros tarybų galias ir formuojant regiono kompetencijų biurus. Todėl, nors šiuo metu yra įvairių svarstymų dėl viešųjų investicijų į regionus skyrimo tvarkos⁵¹, galima numanyti, kad nacionaliniu mastu regioninių investicijų planavimas iš esmės nepasikeis ir lėšos pirmiausiai bus paskirstomos tarp administracinių regionų, šiems išsipareigojant pasiekti nustatytus rodiklius, kurių pasiekimas galės būti susijęs tiek su įprastomis investavimo į administracines teritorijas praktikomis, tiek ir su funkcinų regionų ar kitokių teritorinių darinių vystymu. Viešos informacijos, ar (ir kaip) GIS įrankiu „Sumanūs regionai“ kaupiama ir pateikiama informacija bus panaudojama nustatant investicijų pobūdį ar apimtis regionams, kol kas nėra.

LR vidaus reikalų ministerija ateityje taip pat numato vystyti savivaldybių gyvenimo kokybės indeksą. Šis indeksas, planuojama, turėtų atspindėti įvairių paslaugų prieinamumo, eismo būklės, būsto prieinamumo ir pan. aspektus, kurie iš esmės rodytų gyvenimo *patogumą* vienoje ar kitoje vietovėje, priklausomai nuo konkretaus gyventojų ar šeimos poreikių. Pagal tai, kokie galimi gyvenimo kokybės indekso rodikliai yra minimi Baltojoje knygoje⁵², beveik akivaizdu, kad indeksas turėtų būti skaičiuojamas gerokai mažesniems teritoriniams dariniams negu administracinės savivaldybės ribos (nors gal ir ne tokiems smulkiems dariniams, kurie naudojami duomenų analizei įrankyje „Sumanūs regionai“), o pagrindinis indekso tikslas turėtų būti informuoti gyventojus apie gyvenimo sąlygas skirtingose šalies gyvenamosiose vietovėse ir, tikėtina, paskatinti daugiau žmonių rinktis gyvenimą regionuose.

4.1.2 PLANAVIMAS SAVIVALDYBIŲ LYGIU

Siekiant nustatyti, ar savivaldybės rėmėsi GKI planuodamos savo investicijas, pasitelkta savivaldybių administracijų strateginio planavimo, investicijų ir plėtros skyrių vadovų anketinė apklausa. Apklausos tikslas buvo ne tik nustatyti GKI naudojimo faktą, bet ir tiksliau įvertinti vyraujančias investicijų planavimo praktikas šalies savivaldybėse, tokiu būdu įvertinant ir GKI ar panašaus instrumento potencialą būti naudojamu savivaldybių lygiu ateityje. Siekiant nustatyti pilnesnį planavimo praktikų paveikslą, respondentai buvo klausiami, kokie pagrindiniai metodai, planuojant trumpojo ir ilgojo laikotarpio investicijas, šiuo metu yra ar buvo taikomi rengiant šiuo metu galiojančius savivaldybės strateginį plėtros planą; regiono plėtros planą ir susijusius dokumentus; integruotą teritorijų vystymo programą (jeigu taikoma). Daroma prielaida, kad tokiu būdu, aptariant kelis skirtingus dokumentus, geriau išryškėja tipiniai planavimo proceso modeliai.

Nustatyta, kad rengiant **savivaldybių strateginius planus** iš visų metodų dažniausiai buvo pasitelkiama SSGG analizė (nurodė 97 proc. respondentų), viešosios konsultacijos (84 proc. respondentų) ir gyventojų apklausa (81 proc. respondentų). Vos 5 proc. respondentų nurodė, kad taikė gyvenimo kokybės / gerovės modelį rengiant strateginį plėtros planą.

⁵¹ Remiantis interviu metu surinkta informacija.

⁵² Lietuvos regioninės politikos Baltojoje knygoje 2017–2030 nurodoma, kad savivaldybių gyvenimo kokybės indeksas turėtų apimti tokius aspektus kaip darbo vietų skaičius ir atlyginimas, galimybės gauti vietą darželiuose ir mokyklose, eilės pas gydytojus, kitų paslaugų pasiekiamumas ir kokybė, automobilių sangrūdos, triukšmas ir oro tarša, nekilnojamojo būsto kainos ir kokybė, galimybė pradėti verslą ir paskatos naujiems verslams, atstumas iki rekreacinės zonos, maitinimo ir pramogų vietų skaičius, kultūros pasiekiamumas ir kt.

Rengiant dabar galiojančio strateginio plėtros plano tikslus bei uždavinius, dažniausiai (nurodė 43 proc. respondentų) buvo remiamasi atliktos analizės metu gautais rezultatais. Tuo tarpu rengiant dabar galiojančio strateginio plėtros plano priemones (veiksnius), dažniausiai (nurodė 42 proc. respondentų) buvo atsižvelgiama į galimybes gauti finansavimą iš išorinių šaltinių (ESI ar kitų fondų parama ir pan.). Be to, kartais strateginiai plėtros planai jų įgyvendinimo laikotarpiu yra dalinai keičiami ir dažniausia to priežastis – siekis geriausiai išnaudoti galimybes gauti ESI fondų paramą (nurodė 67 proc. respondentų, kurių atstovaujamos savivaldybės galiojantis strateginis plėtros planas buvo keistas), kitais atvejais būna reikalingi tiesiog techniniai pataisymai (50 proc. respondentų).

Respondentų atstovaujamų savivaldybių projektai, įtraukti į **regiono plėtros planą** (į regiono plėtros plano priemonių planą ir į regiono projektų sąrašą), dažniausiai (nurodė 69 proc. apklaustųjų) buvo nustatyti mišriu būdu: dalis projektų buvo perkelti iš galiojusią savivaldybės strateginių dokumentų, dalis suplanuota naujai. Dar 19 proc. respondentų nurodė, jog projektai, atitinkantys regiono plėtros plano tikslus ir uždavinius bei tinkami finansuoti pagal ES regionų projektų planavimo priemones, buvo identifikuoti naujai, neatsižvelgiant į tuo metu galiojusias savivaldybės strateginių dokumentų nuostatas (jeigu reikia, savivaldybės strateginiai dokumentai koreguojami vėliau, priklausomai nuo to, kokie konkretūs projektai yra įtraukti į regiono projektų sąrašą).

Nustatant naujus (iki tol nebuvo įtraukti į savivaldybės strateginį plėtros planą) projektus, kurie pateko į regiono plėtros planą ar susijusius dokumentus, dažniausiai buvo naudojami šie metodai: pasitelkiamos viešosios konsultacijos (su gyventojais, socialiniais-ekonominiais partneriais, ekspertais ir pan.) – nurodė 53 proc. respondentų; konkretūs projektai, patenkantys į regiono plėtros planą, iš kelių alternatyvų parenkami remiantis politine valia (savivaldybės tarybos, mero) – nurodė 53 proc. respondentų; SSGG analizė (41 proc. respondentų), gyventojų apklausos (31 proc.). Trijų savivaldybių atstovai (9 proc. visų respondentų) nurodė, kad planuojant naujus projektus, kurie buvo įtraukti į regiono plėtros planą, tarp kitų metodų buvo naudojami ir gyvenimo kokybės / gerovės modeliai.

Dauguma respondentų – 89 proc. – nurodė, kad jeigu galimos investicijų kryptys nebūtų apribotos konkrečiomis 2014–2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programos priemonėmis, pagal kurias galima gauti finansavimą, dalis į regiono plėtros planą įtrauktų jų savivaldybės projektų būtų kitokie. 8 proc. respondentų nurodė, jog finansavimui rinktųsi visiškai kitus projektus lyginant su tais, kurie yra įtraukti į regiono plėtros planą: atstovaujama savivaldybė turi kitų – opesnių, greičiau spręstinių – problemų.

31 respondento atstovaujamos savivaldybės bent viena gyvenamoji vietovė gauna ar planuoja gauti investicijas pagal parengtą **miesto ar regiono ITV programą**, todėl jiems papildomai buvo užduoti klausimai apie ITV programų rengimą. 48 proc. apklaustų respondentų nurodė, kad savivaldybės veiksmai (projektai), įtraukti į ITV programą, buvo pasirenkami mišriu būdu: dalis projektų buvo perkelti iš galiojusią savivaldybės strateginių dokumentų, dalis suplanuota naujai. 35 proc. respondentų, kurių savivaldybės dalyvauja ITV programose, nurodė, jog į ITV programą buvo įtraukti tik tie projektai, kurie jau buvo numatyti kituose savivaldybės strateginiuose dokumentuose.

Tais atvejais, kuomet į ITV programas buvo traukiami nauji, kituose savivaldybės strateginiuose dokumentuose nenumatyti projektai, dažniausiai – nurodė 70 proc. į klausimą atsakinėjusių respondentų – buvo pasitelkiamos viešosios konsultacijos (su gyventojais, socialiniais-ekonominiais partneriais, ekspertais ir pan.), 55 proc. respondentų nurodė, jog buvo naudojama SSGG analizė, 40 proc. nurodė, kad konkretūs projektai, patenkantys į ITV programą, iš kelių alternatyvų parenkami remiantis politine valia (savivaldybės tarybos, mero).

Didžioji dalis – 80 proc. – nurodė, kad jeigu galimos investicijų kryptys nebūtų apribotos konkrečiomis 2014–2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programos priemonėmis, pagal kurias galima gauti finansavimą, į aktualią ITV programą savivaldybė būtų įtraukusi ir kitokių projektų, lyginant su tais, kurie

yra ITV programoje šiuo metu. 16 proc. respondentų nurodė, jog į esamą ITV programą įtraukti veiksmai (projektai) yra patys svarbiausi atstovaujamai savivaldybei ir (ar) jos gyvenamosioms vietovėms, todėl net ir esant galimybėms, pokyčių nedarytų.

Vertinant, kokie įrankiai, informacija ar aplinkybės padėtų atstovaujamai savivaldybei dar labiau pagerinti planavimo procesus ir priimti pagrįstus investicinius sprendimus, respondentai išskyrė išankstinę informaciją, kokios sritys (priemonės, projektai) galės būti finansuojami iš ES fondų (nurodė 86 proc. respondentų) poreikį bei mažesnę priklausomybę nuo iš anksto nacionaliniu lygiu suplanuotų ESI fondų investicinių prioritetų ir priemonių, prieinamų savivaldybėms (nurodė 75 proc. respondentų). 34 proc. respondentų nurodė, jog būtų naudinga visoms savivaldybėms vieningai taikoma rodiklių sistema, pagal kurią matuojami ir stebimi pasiekimai skirtingose veiklos srityse.

Apibendrinant, planuojant savivaldybių strateginius tikslus ir su tuo susijusias investicijas, vyraujantys metodai yra SSGG analizė, viešosios konsultacijos (su gyventojais, socialiniais-ekonominiais partneriais, ekspertais) ir gyventojų apklausa. Gyvenimo kokybės ar panašūs modeliai (taip pat ir GKI) faktiškai nėra naudojami arba naudojami tik pavienių savivaldybių. Be to, manytina, kad, jeigu ir naudojami, tai ne kaip pagrindiniai instrumentai, be to, nenuosekliai (keli respondentai, nurodė, kad naudojo gyvenimo kokybės modelius, tai darė tik rengiant kai kuriuos strateginius dokumentus). Metodų, nesvarbu kokie jie pasirinkti, vaidmuo savivaldybių lygiu apskritai nublinksta dėl to, kad labai dažnai, **planuojant konkrečias investicijas, savivaldybės pirmiausiai atsižvelgia į galimybes gauti finansavimą iš išorinių šaltinių** (ESI ar kitų fondų parama ir pan.), net jeigu tai neatitinka tikrųjų savivaldybės poreikių – net 89 proc. respondentų nurodė, kad **jeigu galimos investicijų kryptys nebūtų apribotos konkrečiomis 2014–2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programos priemonėmis**, pagal kurias galima gauti finansavimą, **dalį į regiono plėtros planą (apimantį visas pagrindines VP investicijas į savivaldybes) įtrauktų jų savivaldybės projektų būtų kitokie**. Pakankamai akivaizdu, kad kol kas savivaldybių investicijų kryptys iš esmės atkartoja nacionaliniu lygiu nustatytus ESI finansavimo prioritetus ir įvairūs investicijų planavimo metodai greičiau naudojami prieinamų investicijų pagrindimui negu esminių plėtros krypčių nustatymui.

4.2 ESAMO GKI APRIBOJIMAI

Esamą GKI sudarantys rodikliai (kai kurie pavieniai rodikliai, o taip pat bendra rodiklių sistema) turi keletą esminių trūkumų, kurie apriboja ar net daro neįmanomą korektišką GKI naudojimą viešųjų investicijų į šalies regionus planavimui. Labai apibendrinus (detaliau rodikliai aptariami šios ataskaitos 2-ame skyriuje (žr. 2.GKI skaičiavimo rezultatai) ir 3 priede (žr. Priedas Nr. 3. GKI ir GKRI palyginimas)), šie trūkumai tokie: dalies rodiklių **orientacija į resursus**, kurių apimtis, pagal savo prigimtį ir šalies strateginius dokumentus, **nėra vienodai vertintina skirtingose administracinėse teritorijose** (pavyzdžiui, geltonųjų autobusukų skaičius, universitetų ir kolegijų studentų skaičius, sveikatos priežiūros specialistų skaičius ar kultūros centrų dalyvių skaičius)⁵³; didelė rodiklių reikšmių **priklausomybė nuo gyventojų skaičiaus ir jo kaitos**; ir didelė **skirtingo pobūdžio ir srities rodiklių koncentracija vienoje srityje** (pavyzdžiui, į viešosios infrastruktūros, gyvenamosios aplinkos kokybės ir saugumo subindeksą patenka rodikliai nuo nevalytų nuotekų dalies iki muziejų skaičiaus, tenkančio 1000 gyventojų). Dėl šių priežasčių planavimas visos šalies mastu tiesiogiai remiantis indekso ar jo sudedamųjų dalių reikšmėmis bei dinamika beveik neišvengiamai būtų nesėkmingas.

Žinoma, galimi argumentai, kad viešųjų investicijų planavimo procese reikėtų remtis ne apibendrintomis indekso ir jį sudarančių dalių reikšmėmis, bet atskirų rodiklių dinamika. Atsižvelgiant į poreikį investicijų planavimo procese suvokti ir analizuoti intervencijų logiką, toks pasiūlymas yra logiškas ir neišvengiamai taikytinas. Tačiau čia susiduriama su naujais klausimais. Kokios institucijos turėtų taikyti GKI planuodamos investicijas ir ar parinkti rodikliai iš tiesų yra tai, ko siekiama vystant atskiras viešąsias sritis? Pirmiausiai, jeigu manoma, kad GKI galėtų būti bendras investicijų tendencijas planuoti padedantis instrumentas, naudojamas šalies viešąją politiką ir investicijas koordinuojančių institucijų, tokie rodikliai kaip mokyklų skaičius ar bibliotekų ir jų filialų skaičius, tenkantys nustatytam kiekiui gyventojų, yra pernelyg detalūs ir jautrūs kontekstui, o jų priežiūra, tarkime, LR finansų ministerijos lygiu, būtų perteklinė bei persidengianti su šakinių ministerijų funkcijomis. Antra, skatinimas ar įpareigojimas šakinėms ministerijoms srities investicijas planuoti pagal GKI rodiklių dinamiką taip pat nebūtų tinkamiausia alternatyva. Pagrindinė to priežastis – kiekviena viešosios politikos sritis turi savo strateginius dokumentus, paslaugų prieinamumo ir teikimo standartus ir panašiai, kurie dažnu atveju nėra tapatūs GKI rodikliams arba netgi jiems prieštarauja.

Dėl šių priežasčių tokios GKI rodiklių sistemos, kokia ji yra dabar, pilna apimtimi naudoti kaip investicijų į regionus planavimo instrumento (vieno iš instrumentų) nerekomenduojama.

⁵³ Tai patvirtino ne tik atlikta rodiklių analizė, bet ir interviu su įvairių ministerijų atstovais metu išsakytos nuomonės.

5. ALTERNATYVOS ESAMAM GKI

Siekiant turėti gyvenimo kokybę demonstruojančių rodiklių sistemą, kuri galėtų būti naudojama kaip vienas iš planavimo instrumentų ir tam tikras orientyras, ko siekiama iš visų viešųjų investicijų bendrai, reikėtų orientuotis į rodiklius, atskleidžiančius su gyvenimo kokybe susijusius pasiekimus (panašiai, kaip kitais atvejais gali būti keliamas tikslas, jog visos investicijos prisidėtų, pavyzdžiui, prie BVP augimo). Galima tokios rodiklių sistemos alternatyva pristatoma toliau šioje vertinimo dalyje.

5.1 GYVENIMO KOKYBĖS SAMPRATA

Gyvenimo kokybė yra labai platus fenomenas, kuris, priklausomai nuo tyrėjo tikslų ir galimybių, gali būti aprašomas tiek objektyviais, tiek ir subjektyviais rodikliais. Apžvelgus plačią mokslinę literatūrą ir praktinius bandymus matuoti su gyvenimo kokybe susijusius faktorius, galima išskirti tris pagrindinius gyvenimo kokybės vertinimo požiūrius (Rakicka, 2012):

- Ekonominės gerovės⁵⁴;
- Socialinio gerbūvio;
- Subjektyvaus gerbūvio.

Pirmoji kategorija iš esmės remiasi monetariniais vertinimais, gyvenimo kokybę pirmiausiai siejant su šalies BVP. Suvokiant, kad vien tik BVP potencialas atskleisti ekonominę gerovę yra nepakankamas, įvairiuose tyrimuose ir klasifikacijose buvo įtraukti papildomi rodikliai, leidžiantys parodyti išsamesnį ekonominės gerovės paveikslą. Pavyzdžiui, Nordhaus ir Tobin (1972), kaip alternatyvą grynojo BVP skaičiavimui, pasiūlė papildomai į vertinimą įtraukti laisvalaikio vertę, neapmokamo darbo (pavyzdžiui, namuose) vertę bei bendrąją žalos aplinkai, kylančios dėl augančios gamybos ir vartojimo, mažinimo vertę. Toliau vystant grynajam BVP alternatyvius vertinimo modelius, be aplinkosauginės dimensijos, taip pat buvo įtraukti ir tam tikri socialinės srities rodikliai. Pavyzdžiui, *Genuine Progress Indicator* (GPI), be išlaidų, kylančių dėl aplinkosauginės žalos, taip pat apima ir išlaidas, susijusias su nusikaltimais ar kasdieniu vykimu į darbą ir atgal, naudas, kurias kuria išsilavinimas ir susisiekimo infrastruktūra ir pan.⁵⁵

Kitai modelių grupei – socialinio gerbūvio – būdinga orientacija į socialinius rodiklius, kuriais siekiama kiekybiškai išmatuoti visuomenės poreikių patenkinimo laipsnį. Šie modeliai vystėsi suvokiant, kad vien šalies ar regiono ekonominės gerovės lygis ir progresas nebūtinai atspindi gyvenimo kokybės individualiame lygmenyje pokyčius. Tai susiję su netolygiu resursų pasiskirstymu tarp individų bei su nevienodu potencialu išnaudoti esamus resursus (arba nevienodu resursų poreikiu, reikalingu pasiekti toki patį gerbūvio lygį). Keliamas klausimas, ar ekonominės gerovės augimas yra viešosios politikos tikslas ar tik priemonė, tarpinis tikslas kitiems tikslams, prisidedantiems prie žmonių gerbūvio didėjimo, pasiekti.

⁵⁴ Čia ir toliau sąvoka „gerovė“ atitinka anglišką terminą „welfare“ ir yra siejama su asmens norų, kaip jie analizuojami neoklasikinės ekonomikos autorių, patenkinimu, o sąvoka „gerbūvis“ atitinka anglišką terminą „well-being“ ir apibūdina platesnę pasitenkinimo gyvenimu, geros būties būklę (pagal Norkus (2004), Krutulienė (2012)). „Gyvenimo standartas“ (angl. „standard of living“) suprantamas kaip materialinis gerovės matmuo, apimantis pajamų ir turto turėjimą.

⁵⁵ <https://web.archive.org/web/20141021011638/http://genuineprogress.net/genuine-progress-indicator/>

Juolab, kad pakanka empirinių įrodymų, jog gyventojų mirtingumo, raštingumo ir panašūs rodikliai nebūtinai koreliuoja su ekonominės gerovės būkle, išreikšta BVP ar kitais makroekonominiais rodikliais (Sen, 1989).

Abu aukščiau aptartieji požiūriai siejami su taip vadinama *objektyvia* gyvenimo kokybe. Objektivi gyvenimo kokybė – tai būklė, kuri atitinka nustatytus standartus ir atitikimą įvertina kompetentingas pašalinis asmuo. Natūralu, kad akademinėje literatūroje, o ir tiesiog gyvenime, keliamas klausimas, ar objektyviais kriterijais nustatyta gyvenimo kokybė iš tiesų atspindi konkretaus žmogaus būseną (pavyzdžiui, gydytojas, padaręs reikiamus testus, nustato, kad asmuo sveikas (objektyvus vertinimas), tačiau asmuo vis tiek gali blogai jaustis). Individo suvokimas apie jo gyvenimo kokybę, esamos būsenos vertinimas yra analizuojamas kaip *subjektyvi* gyvenimo kokybė (Veenhoven, 2014). Kita vertus, subjektyvus gyvenimo kokybės vertinimas nėra išskirtinai individuali, tik su konkrečiu asmeniu sietina, kategorija, kadangi tam tikras gyvenimo sąlygų vertinimo atskaitos taškas yra ir bendruomenė, su kuria individas identifikuoja, o vertindamas gyvenimo kokybę, individas neišvengiamai vertina ir objektyvius jį supančios aplinkos faktorius (Rokicka, 2012).

Subjektyvus gyvenimo kokybės vertinimas iš individualios perspektyvos bent dalinai koreliuoja su objektyviomis sąlygomis. Pavyzdžiui, 2012 m. atlikto Europos gyvenimo kokybės vertinimo tyrimo (*European Quality of Life Survey – EQLS*, atliekamas Eurofound) rezultatai rodo pozityvią, nors ir silpną, koreliaciją tarp šalių BVP ir subjektyvaus gyvenimo kokybės vertinimo. Nors ekonomiškai labiausiai pažengusių šalių gyventojai įprastai deklaruoja didesnę visuminę pasitenkinimą gyvenimu, tačiau pavyzdžiui, nepaisant to, kad Lenkijos ir Vengrijos BVP, tenkantis vienam gyventojui, yra panašūs, lenkai nurodo esantys kur kas labiau patenkinti gyvenimo kokybe lyginant su vengrais, o rumunų ir italų subjektyvaus pasitenkinimo gyvenimu lygis yra beveik vienodas, nepaisant ryškių BVP, tenkančio vienam gyventojui, skirtumų šiose šalyse. Šie konkretūs pavyzdžiai, o taip pat daugelio kitų tyrimų rezultatai, demonstruoja, kad gyvenimo kokybės fenomenas yra kur kas labiau kompleksiškas ir reikalaujantis įvairiapusio požiūrio. (Rokicka, 2012). Pasikliauti išskirtinai subjektyviu pasitenkinimo gyvenimu vertinimu, matuojant konkrečios visuomenės ir ją sudarančių individų gyvenimo kokybę viešosios politikos kontekste, būtų klaidinga ir dėl to, kad dauguma žmonių ilgainiui prisitaiko prie konkrečių sąlygų ir netgi labai mažai resursų ir galimybių turinčių individų komunikuojamas jų gyvenimo kokybės vertinimas neatspindės realaus nepritekliaus, kuriame jie gyvena (Robeyns, 2003).

Akivaizdu, kad išskirtinai gerovės rodiklius atskleidžiančių rodiklių naudojimas būtų nepakankamas, turint omenyje, kad valstybės demonstruojami makroekonominiai pasiekimai nebūtinai yra tolygiai ir proporcingai paskirstomi tarp skirtingų politikos sričių ir užtikrinant visų individų gaunamą naudą. Be to, atskiri individai gali labai skirtis savo gebėjimais tuos pačius resursus paversti konkrečiomis naudomis, kurios ir sąlygoja gyvenimo kokybę. Tuo tarpu grynai subjektyvus gyvenimo kokybės vertinimas yra pernelyg kompleksiškas fenomenas, turint omenyje, kad galutinis šio konkretaus tyrimo tikslas yra gyvenimo kokybę susieti su konkrečiomis esamomis ir potencialiomis viešosios politikos priemonėmis. Sprendžiant šiuos ir susijusius iššūkius gyvenimo kokybės matavimui, viešosios politikos tikslais verta pasitelkti aukščiau trumpai aptartą socialinio gerbūvio požiūrį, kurį taikant tam tikra prasme atsigręžiama į realų individą, kadangi siūloma vertinti ne konkrečių resursų, pagaminamų ar esančių konkrečiose vietovėse, apimtis, bet nustatyti, kaip tie resursai yra panaudojami ir kokius rezultatus atneša. Tokiu būdu, viešųjų politikų ir jomis grindžiamų investicijų suvokimas ir pagrindimas išplečiamas nuo įsipareigojimo užtikrinti konkrečių apčiuopiamų resursų buvimą (viešoji infrastruktūra, viešosios paslaugos) iki rūpesčio, ar ir kaip esami resursai yra panaudojami, siekiant bendrų tikslų, suvokiant, kad toks požiūris didina atsakomybių spektrą, kadangi viešų resursų panaudojimas ar nepanaudojimas priklauso ne tik nuo jų buvimo fakto, bet ir nuo atskirų individų gebėjimų, psichosocialinės būklės ir daugelio kitų, sunkiai

apčiuopiamų sąlygų⁵⁶, be to, tinkamas resursų panaudojimas dar yra susijęs su konkrečioje visuomenėje efektyviomis laisvėmis⁵⁷.

Amartya Sen (1989 ir vėlesni darbai) gyvenimo kokybei matuoti pasiūlė vadinamą pajėgumų prieigą (angl. *The capability approach* ⁵⁸). Šis požiūris atitinka socialinio gerbūvio modelių logiką ir yra plačiai naudojamas kaip alternatyva gyvenimo kokybės matavimui per sukurtų prekių ar gerovės prizmę. Pajėgumų modelis yra bendroji gyvenimo kokybės vertinimo sistema, analizuojanti tinkamiausią prieigą apčiuopti individų ir visuomenių gyvenimo kokybę. Pajėgumų analizė yra orientuota į gyvenimo kokybę, kuri apima individo funkcionavimus (angl. *functionings*). Gerbūvis ir vystymasis turi būti analizuojami kaip žmonių pajėgumai funkcionuoti, t. y. jų turimos galimybės imtis veiksmų ir veiklų, į kurias jie nori įsitraukti, ir būti tuo, kuo jie nori būti. Būtent funkcionavimai, apimantys darbą, poilsį, raštingumą, sveikatą, įsitraukimą į socialinį gyvenimą, pagarbą ir pan., sudaro tai, kas laikytina gyvenimo kokybe (Sen, 1989).

Šio požiūrio kūrėjai nesiūlo jokie baigtinio rodiklių ar panašių kategorijų sąrašo, kuris apibrėžtų pajėgumus ir funkcionavimus bei galėtų būti pritaikomas praktiškai. Vienas iš tokio pasirinkimo motyvų – siekis neapriboti modelio taikymo galimybių (Robeyns, 2003). Teigiama, kad ši logika gali būti pritaikoma daugelyje sričių, kuriose siekiama vertinti gyvenimo kokybę (pavyzdžiui, tam tikromis ligomis sergančių žmonių gyvenimo kokybė, skirtingų vietovių gyvenimo kokybė ir pan.) ir tai patvirtina įvairūs empiriniai tyrimai, kurie remiasi šios prieigos prielaidomis.

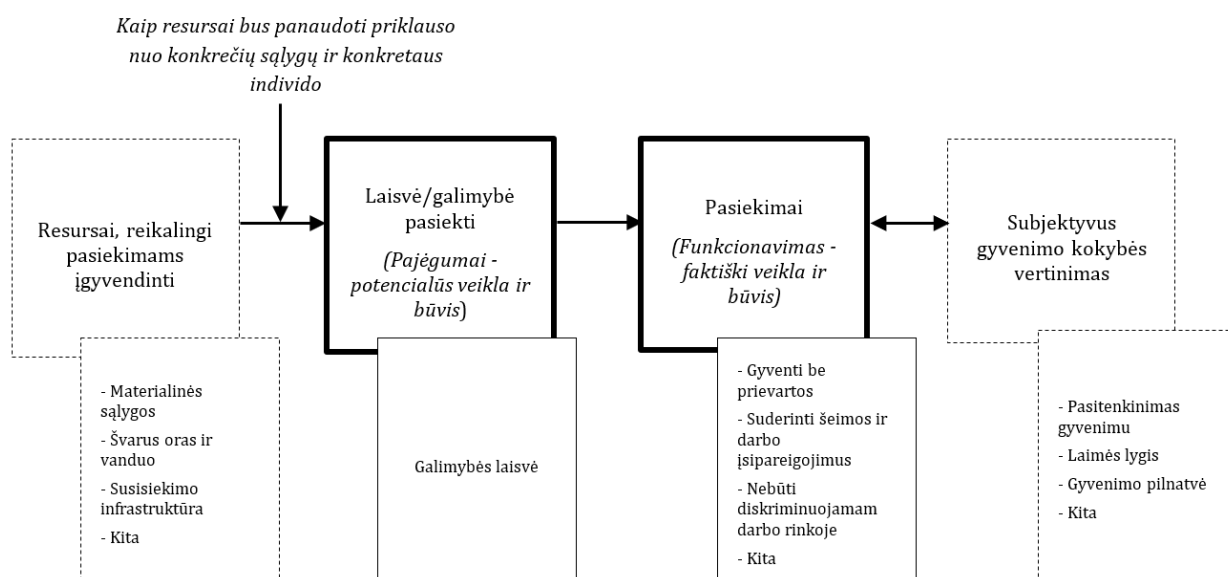
Pajėgumų prieiga taip pat turi trūkumų ir akademinėje literatūroje yra diskutuojama, ar teisinga gyvenimo kokybę apibrėžti sąlyginai objektyviais rodikliais, kai tai yra labai privati sritis, kurios vertinimas yra individualus. Tačiau žiūrint iš viešosios politikos planavimo ir vertinimo perspektyvų, pajėgumų prieiga yra tas prielaidų rinkinys, kuris leidžia į gyvenimo kokybę pažvelgti per rodiklius, kurie yra artimesni viešosios politikos instrumentams lyginant su grynai subjektyviais būvio vertinimais⁵⁹.

⁵⁶ Pavyzdžiui, dviejų individų, išlošusių po 1 mln. eurų loterijoje, laimėjimo panaudojimo kryptys ir įtaka gyvenimo kokybei gali būti radikaliai priešingos (investicijos į išsilavinimą plg. su „investicijos“ į pramogas).

⁵⁷ Šalyse, kuriose, pavyzdžiui, ribojama žodžio laisvė, materialinių resursų panaudojimas tam tikrose žmogaus gyvenimo srityse yra ribotas, atitinkamai ribojant potencialią gyvenimo kokybę.

⁵⁸ Akademinėje literatūroje taip pat naudojama ir daugiskaitinė forma – *The capabilities approach*.

⁵⁹ Rodiklis, demonstruojantis, kad žmonės negali susimokėti už būsto šildymą, yra kur kas iškalbingesnis viešosios politikos formuotojams lyginant su žinia, kad žmonės yra nusivylę gyvenimu ar gyvenimo kokybę vertina prastai.

PAVEIKSLAS 10. PAJĖGUMŲ PRIEIGOS (IŠSKIRTA PARYŠKINTAI) LOGIKA IR SANTYKIS SU DISPONUOJAMAIŠ RESURSAIS BEI SUBJEKTYVIU VERTINIMU GRĮŠTAIS POŽIŪRIAIS

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis akademinės literatūros analize (Sen 1989, Robeyns 2003, Internet Encyclopedia of Philosophy ir kt.)

Pajėgumų prieiga, pasiūlyta A. Sen, ir jo pagrindu išplėtoti įvairūs gyvenimo kokybės modeliai, kuriuos vienija pastangos identifikuoti ir kiekybiniais rodikliais atskleisti konkrečiose visuomenėse sukurtas sąlygas realizuoti individualų potencialą (funkcionavimus), šiuo metu yra plačiai taikomi įvairių tarptautinių organizacijų. Remiantis pagrindinėmis pajėgumų prieigos ar artimų jai koncepcijų prielaidomis yra sudarytas Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos gerbūvio indeksas (*OECD well-being index*), Eurostat gyvenimo kokybės tyrimas (*Eurostat Quality of Life Survey*), Jungtinių Tautų vystymo programos sudaromas Žmogaus socialinės raidos indeksas (*UNDP Human Development Index*), taip pat šis požiūris naudojamas įvairiuose akademinuose tyrimuose (pavyzdžiui, Klasen, 2000). Tiesa, praktinis metodo pritaikymas šiek tiek nutolsta nuo pirminės idėjos, kad aktualu vertinti visus žmogaus pajėgumus (angl. *capabilities*), nepriklausomai nuo to, kokiomis konkrečiomis galimybėmis individas nusprendė pasinaudoti. Praktikoje įprastai yra matuojami realizuoti funkcionavimai (t.y., kuo individas yra ir ką jis daro), bet ne minėtieji pajėgumai, kurie apima visas potencialias individo veiklas ir būvius (Robeyns, 2003).

Svarbu pastebėti, kad dauguma pajėgumų prieiga grįstų gyvenimo kokybės modelių, nors ir pastebimai apriboja resursus atspindinčių rodiklių naudojimą, tačiau visgi neatsisako materialines sąlygas demonstruojančių rodiklių (tokių kaip pajamos, darbo lygis ar būsto dydis).

Dauguma modelių naudoja panašias temines grupes (subindeksus), iš esmės sutinkant, kad gyvenimo kokybė pasireiškia per tokias dedamąsias kaip sveikata, išsilavinimas, darbas, finansinis pajėgumas, dalyvavimas socialiniame gyvenime, saugumas ir pan. Tačiau, priklausomai nuo modelio tikslo ir naudojamos teorinės prieigos, gali būti pasirenkami šiek tiek skirtingi rodikliai. Pavyzdžiui, *Eurostat Urban Audit* tyrimas yra skirtas išskirtinai miestų teritorijų vertinimui ir labiausiai orientuojasi į tam tikrų

bazinių rodiklių, rodančių miestų patogumą gyventi (matuojami žalieji plotai, susisiekimo infrastruktūra, teatrų kiekis, taksi paslaugų kainos ir pan.), analizę. Tokie rodikliai gali būti tinkami tais atvejais, kai siekiama įvertinti funkciškai panašių vietovių būklę. Kai matuojamos mažiau heterogeniškos vietovės, pavyzdžiui šalys ar regionai, į kuriuos natūraliai patenka urbanizuotos, kaimiškos, gamtinės ir pan. teritorijos, bazinių gyvenimo standartų matavimo galimybės yra labai ribotos. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos vystomas indeksas ar Eurostat gyvenimo kokybės sistema labiau orientuojasi į rodiklius, rodančius individų pasiekimus, kurie yra pageidaujami nepriklausomai nuo žmonių gyvenamosios vietos.

5.2 SIŪLOMI GKRI RODIKLIAI

Alternatyvaus GKI ar panašaus instrumento sukūrimas ir pritaikymas regionų plėtros planavimui nėra šio vertinimo objektas, tokia veikla nebuvo numatyta vertinimo techninėje užduotyje. Alternatyvus požiūris į galimą gyvenimo kokybės matavimą pasiūlytas siekiant atsakyti į vertinimo klausimus, susijusius su esamo GKI pritaikomumu investicijų į regionus planavimui, kadangi matomi esamo GKI trūkumai, plačiau aptarti kituose ataskaitos skyriuose, smarkiai riboja esamo instrumento taikymą investicijų planavimo procese. Atitinkamai, siūloma alternatyva esamam GKI yra pateikiama kaip siūlymas, bet ne baigtinis, iškart taikytinas instrumentas.

Gyvenimo kokybės kontekste aktualu kalbėti apie paslaugų pasiekiamumo ir jų kokybės sąlygotus gyventojų pasiekimus (*funkcionavimus*). Todėl GKRI siūloma sudaryti iš rodiklių, kurie kiekvienoje teminėje srityje demonstruotų, kaip gyventojai realizuoja esamų sąlygų visumą ir kokius rezultatus pasiekia individualiame lygmenyje.

Siūloma iš esmės atnaujinta rodiklių sistema, sudaryta atsižvelgiant į rodiklių reikšmių prieinamumo ribojimus detalesniu nei nacionalinis lygmeniu. Tai reiškia, kad rodikliai nėra idealūs teoriniu aspektu, bet gali būti svarstomi kaip geriausia prieinama alternatyva. Esant valiai toliau vystyti tokią ar panašią rodiklių sistemą, būtų galima svarstyti apie papildomas investicijas į labiau tinkamų rodiklių rinkimą reikalingu teritoriniu detalumu.

LENTELĖ 18. GKRI RODIKLIŲ SĄRAŠAS

Sritis	Rodikliai
PAJAMOS	Vidutinės disponuojamosios pajamos per mėnesį (piniginės pajamos ir pajamos natūra), tenkančios vienam namų ūkio nariui, EUR
	Namų ūkių, galinčių apmokėti iš savo lėšų nenumatytas išlaidas, dalis, proc.
	Asmenys (šeimos), nurodę paramos būstui išsinuomoti poreikį, tenkantys 10 tūkst. gyventojų, skaičius
DARBAS	15–64 m. amžiaus gyventojų užimtumo lygis, proc.
	Nedarbo lygis (15–64 metų amžiaus gyventojai), proc.
	Ilgalaikio nedarbo lygis (15–64 metų amžiaus gyventojai), proc.
SVEIKATA	Ankstyvos mirtys, proc. nuo visu mirčių
	Vidutinė tikėtina sveiko gyvenimo trukmė, metai
	Asmenų, vertinančių savo sveikatos būklę kaip gerą ar labai gerą, dalis, proc.
ŠVIETIMAS	Vaikų ikimokykliniame ugdyme dalis, palyginti su 1–6 metų amžiaus vaikais, proc.
	Bent vidutinį išsilavinimą turinčių 25–64 m. amžiaus asmenų dalis, proc.
	25–64 m. amžiaus asmenų, kurie mokėsi per paskutines 4 savaites, dalis, proc.
	Abiturientų, gavusių 86–100 Lietuvių kalbos brandos egzamino įvertinimo balų, dalis, proc.
PILIETINĖ GALIA	Pilietinės galios indeksas

Sritis	Rodikliai
LAISVALAIKIS	Asmenų, dirbančių neįprastai ilgas valandas, dalis nuo visų dirbančiųjų, proc.
	Laisvalaikio veikloje (sportuoja, lankosi kino teatruose, koncertuose ir pan.) reguliariai dalyvaujančių gyventojų dalis, proc.
SAUGUMAS	Užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius, tenkantis 10 tūkst. gyventojų, skaičius
	Eismo įvykiai, kuriuose buvo sužeisti arba žuvo asmenys, tenkantis 10 tūkst. gyventojų, skaičius
APLINKOS KOKYBĖ	Į paviršinius vandenis išleistų užterštų (be valymo) ir nepakankamai išvalytų nuotekų dalis bendrame nuotekų sraute, proc.
	Iš stacionarių taršos šaltinių į atmosferą išmestų teršalų kiekis, tenkantis 1 kv.km, kg
	Namų ūkių, kurie susiduria su oro ir aplinkos užterštumu savo gyvenamajame rajone, dalis nuo visų namų ūkių, proc.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

LENTELĖ 19. KONKREČIŲ RODIKLIŲ TURINYS IR PASIRINKIMO PRIEŽASTYS

GKRI rodiklis	Pasirinkimo priežastys
PAJAMOS	
Vidutinės disponuojamosios pajamos per mėnesį (piniginės pajamos ir pajamos natūra), tenkančios vienam namų ūkio nariui, EUR	<p>Tiksliau įvertinti gyventojų gerovės lygį padėtų gerovės rodikliai, apimantys namų ūkio disponuojamą turtą ir turimus išsipareigojimus. Tokie rodikliai geriau atspindi namų ūkių atsparumą netikėtoms situacijoms ir galimybes išlaikyti bazinį gyvenimo lygį, atsiradus pajamų svyravimui ar laikinai jų netekus. Tačiau gyventojų turto apskaita yra labai sudėtinga ir daugiau mažiau patikimų duomenų šiuo metu nėra. Kita vertus, skaičiuojant gyventojų disponuojamas pajamas, bent dalis turimo turto yra įvertinama, kadangi dalis turto duoda pajamas, kurios yra įtraukiamos į pajamų rodiklį (pavyzdžiui, įmonių akcijos duoda dividendus, turimas nekilnojamas turtas – nuomos pajamos ir pan.).</p> <p>Gali būti svarstoma galimybė naudoti ne vidutinės pajamas, bet pajamų medianą. Tai aktualu kai pajamų pasiskirstymo netolygumas šalyje yra sąlyginai didelis (S20/S80 rodiklis Lietuvoje 2017 m. buvo 7,1 ir jam būdinga nuolatinė augimo tendencija⁶⁰).</p>
Namų ūkių, galinčių apmokėti iš savo lėšų nenumatytas išlaidas, dalis, proc.	<p>Disponuojamos pajamos nėra visiškai tiesiogiai palyginamas dydis tarp skirtingo tipo vietovių, kadangi namų ūkių išlaidos gali pakankamai pastebimai skirtis, pvz., Vilniuje ir Joniškėje (būsto nuomos kainos, kasdieniniam susisiekimui išleidžiama pajamų dalis ir pan.). Šis rodiklis papildomai atskleidžia, kokia dalis namų ūkių turi bent nedidelį finansinį rezervą, kurį galėtų panaudoti esant netikėtoms situacijoms.</p> <p>Suma, kurią galėtų išleisti namų ūkis, nustatoma kiekvienais metais (2014 ir 2015 m. ji buvo 217 EUR, 2016 m. – 240 EUR).</p>

⁶⁰ S80/S20 income quintile share ratio, Eurostat, EU-SILC survey.

GKRI rodiklis	Pasirinkimo priežastys
<p>Asmenys (šeimos), nurodę paramos būstui išsinuomoti poreikį, tenkantis 10 tūkst. gyventojų, skaičius</p>	<p>Rodiklis pasirinktas dėl to, kad padeda atskleisti didžiausių sunkumų, susijusių su galimybėmis įsigyti ir (ar) išsinuomoti būstą, mastą. Būsto nuoma ar išlaikymas gali būti našta ir kitoms gyventojų grupėms, tačiau į sąrašus socialiniam būstui gauti patenka sunkiausioje situacijoje esantys gyventojai. Asmenys (šeimos) įgyja teisę kreiptis dėl paramos būstui išsinuomoti, kai asmens (šeimos) deklaruoto turto vertė ir pajamos neviršija įstatyme nustatytų dydžių, asmuo (šeima) neturi nuosavybės teise būsto, arba būstas yra fiziškai nusidėvėjęs daugiau kaip 60 proc., arba būsto plotas, tenkantis vienam asmeniui, yra mažesnis kaip 10 kv.m. ir panašiai⁶¹.</p> <p>Rodiklis apima tiek asmenis, kurie jau nuomoja socialinį būstą, tiek asmenis, esančius sąrašuose socialiniam būstui gauti (įskaitant tuos, kurie gauna būsto nuomos mokesčių dalies kompensaciją). Todėl rodiklis atspindi bendrąjį socialinio būsto poreikį (tiek patenkintą, tiek nepatenkintą).</p>
DARBAS	
<p>15–64 m. amžiaus gyventojų užimtumo lygis, proc.</p>	<p>Užimti gyventojai – tai pasirinkto amžiaus asmenys, dirbantys bet kokią darbą, gaunantys už jį darbo užmokestį pinigais ar natūra arba turintys pajamų ar pelno, taip pat gyventojai, kurie tiriamąją savaitę sirgo, atostogavo, nedirbo dėl prastovų, augino vaikus iki 3 metų amžiaus, t. y. nebuvo nutraukę oficialių ryšių su darbovieta. Rodiklis demonstruoja potencialių darbo išteklių panaudojimą.</p> <p>Gali būti prasminga naudoti užimtumo lygį 20–64 m. amžiaus grupėje, nes jaunesni asmenys dar gali mokytis ir tai gali turėti įtakos užimtumo lygiui, nors standartiškai užimtumo rodiklis ir matuojamas 15–64 m. amžiaus grupei.</p> <p>Taip pat, esant tam tikroms sąlygoms, gali būti svarstoma alternatyva stebėti absoliutų dirbančiųjų skaičių, kadangi blogėjant demografinėi situacijai ir senkant žmogiškųjų išteklių potencialui, vis labiau aktualus tampa ir absoliutus dirbančiųjų skaičius (Pocius, 2010) bei su tuo susijęs vietovės potencialas.</p>
<p>Nedarbo lygis (15–64 metų amžiaus gyventojai), proc.</p>	<p>Naudojamas pagal oficialioje statistikoje taikomą metodiką skaičiuojamas nedarbo lygio rodiklis, kuris išreiškia bedarbių ir darbo jėgos santykį.</p> <p>Rodiklis rodo, kokia dalis norinčių dirbti gyventojų neturi darbo. Esamas nedarbo lygis nebūtinai rodo, kad trūksta darbų, gali būti, kad dalies žmogiškųjų išteklių kvalifikacija neatitinka darbo rinkos poreikių ir pasiūla nepatenkina paklausos.</p>
<p>Ilgalaikio nedarbo lygis (15–64 metų amžiaus gyventojai), proc.</p>	<p>Ilgalaikis nedarbas – tai nedarbas, trunkantis daugiau kaip 1 metus. Rodiklis atskleidžia įsisenėjusių problemų mastą, kai darbo netekę gyventojai nebesugeba pakankamai greitai vėl grįžti į darbo rinką. Ilgalaikis nedarbas kelia papildomus iššūkius, kadangi nedirbantys asmenys praranda įgūdžius, didėja jų socialinė atskirtis.</p>
SVEIKATA	
<p>Ankstyvos mirtys, proc. nuo visu mirčių</p>	<p>Rodiklis rodo dalį asmenų, kurie mirė nesulaukę vidutinės gyvenimo trukmės Lietuvoje amžiaus (<74 m., 2016 m. duomenimis). Visuotinai laikoma (PSO ir kitų organizacijų, šios srities mokslininkų), jog didelės dalies ankstyvų (tam tikro amžiaus nesulaukusių asmenų) mirčių galima išvengti tiek individualiomis pastangomis, tiek įgyvendinant tikslingas viešosios politikos priemones. Šį rodiklį įtraukti naudinga todėl, jog jis parodo esminį sveikatos sistemos pasiekimą – mirties išvengimą. Taip pat svarbu, kad pasirinktas rodiklis atspindi ne bendrą, bet ankstyvą arba išvengiamą mirtingumą, taigi šis rodiklis yra mažiau priklausomas nuo konkrečios vietovės demografinės situacijos.</p>
<p>Vidutinė tikėtina sveiko gyvenimo trukmė, metai</p>	<p>Sveikos gyvenimo trukmės rodiklis dalija žmogaus gyvenimą į tam tikrus sveikatos etapus (bendras išgyvenamumas, išgyvenamumas be negalios, išgyvenamumas be lėtinių ligų) – prie gyvenimo kiekybės rodiklio pridedamas kokybės matas. Ilgėjant</p>

⁶¹ Lietuvos Respublikos paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymas, 2014 m. spalio 9 d. Nr. XII-1215.

GKRI rodiklis	Pasirinkimo priežastys
	tikėtinai gyvenimo trukmei yra svarbu nustatyti ar tai yra susiję ir su ilgiau trunkančia gera sveikata. Ilgiau trunkantis sveikas gyvenimas yra svarbus gyvenimo kokybės aspektas, o žmonių sveikatos kokybė nemaža dalimi yra priklausoma nuo prieinamų sveikatos priežiūros paslaugų, gyvenimo būdo, aplinkos kokybės ir panašių faktorių, kurie didesne ar mažesne dalimi gali būti paveikiami ir viešosios politikos priemonėmis.
Asmenų, vertinančių savo sveikatos būklę kaip gerą ar labai gerą, dalis, proc.	Individualių asmenų bei pačios sveikatos sistemos tikslas yra ne tik išvengti išvengiamos mirties, bet ir užtikrinti kuo ilgesnę sveiko gyvenimo trukmę ir aukštą sveikatos būklę. Subjektyvus bendros sveikatos būklės vertinimas papildomai įtrauktas todėl, kad subjektyvus asmens vertinimas dažniau atspindi tą sveikatos būklę, kuri ir lemia kasdienio gyvenimo kokybę. Kai kuriais atvejais lėtinėmis, tačiau gerai kontroliuojamomis, ligomis sergantis asmuo gali gerai jaustis ir nebūti suvaržytas savo sveikatos būklės kasdieniame gyvenime, nors formaliai jis negalėtų būti priskiriamas sveikų asmenų grupei. Ir atvirkščiai, kitais atvejais, sąlyginai nedidelis arba dar nedidžiavęs sveikatos sutrikimas gali bloginti asmens būklę ir galimybes įprastai veikti, nors oficialioje statistikoje toks asmuo būtų traktuojamas kaip sveikas.
ŠVIETIMAS	
Vaikų ikimokykliniame ugdyme dalis, palyginti su 1–6 metų amžiaus vaikais, proc.	Rodiklis rodo ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pakopos kiekybinį rezultatą – t. y. kiek visomis investicijomis ir politikos priemonėmis pavyksta pritraukti asmenų į ikimokyklinį ugdymą. Tuo pačiu rodiklis bent dalinai atspindi ir tam tikrus kokybinius aspektus, kadangi yra laikoma, jog dalyvavimas ikimokykliniame ugdyme yra svarbi prielaida vaiko gebėjimų ugdymui (ypač vaikams iš sudėtingos socialinės aplinkos), taip pat aktyvesnis vaikų dalyvavimas ikimokykliniame ugdyme gali prisidėti ir prie darbo jėgos aktyvumo lygio didėjimo, kadangi sudaromos geresnės sąlygos derinti šeimos ir darbo įsipareigojimus.
Bent vidutinį išsilavinimą turinčių 25–64 m. amžiaus asmenų dalis, proc.	Rodiklis pirmiausiai atspindi kiekybinį švietimo sistemos rezultatą, kuris dalinai priklauso ir nuo švietimo kokybės, t. y. kaip analizuojamos teritorijos švietimo institucijos sugeba pritraukti ir išlaikyti mokinius. Rodiklis tuo pačiu demonstruoja ir žmogiškųjų išteklių kokybinį potencialą. Kaip rodo SD duomenys, aukštesnį išsilavinimą turintys asmenys gauna didesnę vidutinį darbo užmokestį. Tam tikruose tyrimuose gali būti prasminga naudoti ir aukštąjį išsilavinimą turinčių žmonių rodiklį, tačiau konkrečiu atveju siūloma apsiriboti bendru rodikliu, demonstruojančių kokia dalis gyventojų yra įgijusi bent vidutinį išsilavinimą (bent ISCED 3 ar 4 lygis – vidurinis ugdymas ar profesinis mokymas su viduriniu ugdymu). Kadangi sudaromos rodiklių sistemos tikslas kuo geriau atspindėti konkrečiose teritorijose gyventojams suteikiamas galimybes realizuoti tam tikrus pasiekimus, siejamus su gyvenimo kokybe, atskirai nenaudojamas rodiklis, rodantis aukštą išsilavinimą (ISCED 5, 6, 7 ar 8 lygis) turinčių asmenų dalį. Aukštą išsilavinimą didelė dalis gyventojų įgyja kitose apskrityse ar net valstybėse, todėl tokių gyventojų dalis daugelyje apskričių labiau priklauso nuo darbo rinkos ir kitų sąlygų (gebėjimas pritraukti išsilavinusių darbo jėgą) negu nuo švietimo paslaugų pasiūlos toje apskrityje.
25–64 m. amžiaus asmenų, kurie mokėsi per paskutines 4 savaites, dalis, proc.	Rodiklis atspindi kiekybinį švietimo sistemos rezultatą, kuris, be kitų sąlygų, ženkliai priklauso ir nuo švietimo kokybės, t. y. kaip analizuojamos teritorijos švietimo paslaugų teikėjai sugeba pritraukti į tolesnį mokymąsi darbingo amžiaus populiaciją (aktuali mokymosi programų pasiūla ir pan.).
Abiturientų, gavusių 86–100 Lietuvių kalbos brandos egzamino įvertinimo balų, dalis, proc.	Rodiklis atspindi švietimo sistemos kokybinį rezultatą – gebėjimą parengti abiturientus privalomą valstybinį egzaminą išlaikyti aukščiausiu lygiu.

GKRI rodiklis Pasirinkimo priežastys	
PILIETINĖ GALIA	
Pilietinės galios indeksas	<p>Pilietinė galia suvokiama kaip visuomenės įtaka politiniams sprendimams, įsitraukimas ir rūpestis visuomeniniais reikalais, pasitikėjimas savo pilietinėmis galiomis ir institucijų atvirumu bei dėmesiu visuomenės poreikiams. Visi šie aspektai gali būti atskleisti per skirtingus rodiklius, tarp kurių korupcijos paplitimas, pasitikėjimas valdžios bei teisėsaugos institucijomis, dalyvavimas visuomeniniuose judėjimuose ar organizacijose, dalyvavimas rinkimuose ir pan. Deja, dauguma tokių ir panašių rodiklių šiuo metu prieinami tik šalies lygiu. Dėl šios priežasties, o taip pat dėl savo įvairiapusiškumo kol kas pilietinės galios sričiai pasiūlytas tik vienas rodiklis – pilietinės galios indeksas.</p> <p>Pilietinės galios indeksas integruoja visas svarbiausias pilietinės visuomenės dimensijas, todėl vienu rodikliu (vienu tyrimu) atskleidžiami įvairūs pilietinio aktyvumo aspektai. Tiesa, indekso reikšmės taip pat prieinamos tik visos šalies mastu (dėl apklausos imties dydžio). Todėl norint pagrįstai naudoti šį ar panašius rodiklius, reikėtų tyrimą išplėsti.</p>
LAISVALAIKIS	
Asmenų, dirbančių neįprastai ilgą valandą, dalis nuo visų dirbančiųjų, proc.	<p>Ilgos darbo valandos veikia žmonių gyvenimo kokybę ne tik tiesiogiai mažindamos laiką, kurį asmuo gali praleisti šeimoje, megzdamas socialinius ryšius, užsiimdama kita mėgstama veikla, bet ir ilgajame periode paveikdamos sveikatą (Caruso et al., 2004) ar net prisidėdamos padidinant savijudų riziką (Takeuchi et al. 2014, Yoon et al. 2015). Yra nustatyta, kad iki tam tikros ribos didėjant darbo valandų skaičiui, individo gerbūvis ir pasitenkinimas didėja, bet, pasiekus ribą, kai darbo valandų skaičius tampa per didelis, jie krenta (varpo formos priklausomybė) (Meier and Stutzer, 2006).</p>
Laisvalaikio veikloje (sportuoja, lankosi kino teatruose, koncertuose ir pan.) reguliariai dalyvaujančių gyventojų dalis, proc.	<p>Dalyvavimas laisvalaikio veikloje pats savaime yra laikomas svarbiu geresnės gyvenimo kokybės faktoriumi, o asmenys, dalyvaujantys laisvalaikio veikloje, įprastai yra labiau patenkinti savo gyvenimu (Fleche et al. 2012, Lloyd and Auld 2002). Pagyvenusiems, jau nedirbantiems asmenims laisvalaikio veiklos suteikia papildomas galimybes užmegzti ir palaikyti socialinius kontaktus (Brown et al. 2015, Brajša-Žganec et al. 2011), dirbantiems asmenims laisvalaikio veiklos, be kitų naudų, dažnai padeda kovoti su darbo keliamu stresu (Trenberth and Dewe 2002, Brajša-Žganec et al. 2011).</p>
SAUGUMAS	
Užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius, tenkantis 10 tūkst. gyventojų, skaičius	<p>Sekant A. Sen pajėgumų prieigos terminologija, gyventojų saugumo pojūtis (pavyzdžiui, ar jie jaučiasi saugiai grįždami namo tamsiu paros metu) yra galimybė (<i>pajėgumas</i>), o tapimas užpuolimo auka jau yra „pasiekimas“ (<i>funkcionavimas</i>) (Lelkes 2006). Be to, daugelio tyrimų metu yra nustatyta, kad subjektyvus saugumo jausmas daugeliu atveju pastebimai skiriasi nuo realios viešojo saugumo situacijos (Sakalauskas 2016). Atitinkamai, registruota nusikalstamumo statistika greičiausiai yra tinkamesnis rodiklis vertinant pasirinktų teritorijų saugumo situaciją. Tiesa, rodikliai, matuojantys registruotų nusikalstamų veikų apimtį, turi pastebimų trūkumų, kurie mažina jų vertę gyvenimo kokybės tyrimuose. Vienas iš tokių – nusikalstamumo latentiskumas. Dalis nusikalstamumo visuomet yra neregistruota dėl įvairių priežasčių, kurios gali būti susijusios su atvejais, kai auka nežino, kad ji tapo nusikaltimo auka, auka neidentifikuoja savęs kaip aukos, asmuo žino, kad tapo nusikaltimo auka, tačiau nusprendžia apie tai nepranešti policijai, nes nepasitiki policija, bijo viešumo, problemą nusprendžia spręsti kitais būdais, taip pat dalis nusikalstamų veikų gali būti neužregistruotos dėl atsakingų teisėsaugos institucijų profesionalumo trūkumo arba sąmoningo pasirinkimo neregistruoti tam tikrų atvejų (Sakalauskas et al. 2011). Taigi, didesnis registruotas nusikalstamumas nebūtinai reiškia blogesnę kriminogeninę situaciją, jis kaip tik gali rodyti didesnę sąmoningumą ir pasitikėjimą teisėsaugos institucijomis (tai viena iš priežasčių, dėl kurių daugelyje Vakarų Europos šalių registruojamas kur kas didesnis nusikalstamų veikų skaičius).</p>

GKRI rodiklis	Pasirinkimo priežastys
	Sprendžiant nusikalstamumo latentiskumo problemą ir siekiant didesnio objektyvumo, kaip rodiklis galėtų būti naudojamas nužudymų skaičius, kadangi šios nusikalstamos veikos yra sunkiai nuslepamos. Visgi, manant, kad visoje šalyje galioja panašios nusikalstamumo registravimo tendencijos ir latentinio nusikalstamumo dalis tikėtina yra maždaug panaši visuose regionuose, kol kas paliktas visas registruotas nusikalstamas veikas demonstruojantis rodiklis, apimantis daugiau su gyventojų saugumu susijusių aspektų.
Eismo įvykiai, kuriuose buvo sužeisti arba žuvo asmenys, tenkantys 10 tūkst. gyventojų, skaičius	Eismo saugumo situacija lemia daugelio sužalojimų atvejus, taip paveikdama žmonių fizinę ir psichologinę sveikatą, produktyvumą ir bendrai gyvenimo kokybę, nekalbant apie atvejus, kai eismo įvykiai pareikalauja gyvybės. Rodiklis priskirtas saugumo sričiai, kadangi nors jo rezultatas yra susijęs su sveikatos aspektais, jo priežastys nėra tiesiogiai sietinos su sveikatos priežiūros sistema.
APLINKOS KOKYBĖ	
Į paviršinius vandenis išleistų užterštų (be valymo) ir nepakankamai išvalytų nuotekų dalis bendrame nuotekų sraute, proc.	Rodiklis nėra pats tinkamiausias pasirinkto požiūrio į gyvenimo kokybę atžvilgiu, kadangi demonstruoja ne rezultatą (paviršinių vandenų kokybę), bet vieną iš pagrindinių priežasčių, turinčių įtakos paviršinių vandenų kokybei – išleidžiamų nuotekų užterštumą. Tačiau toks rodiklis siūlomas stokojant tinkamų alternatyvų. Nors yra įvairių paviršinio vandens būklės tyrimų, įprastai jie apima konkrečius vandens telkinius ar jų dalis, todėl gali būti naudojami nustatant gyvenimo sąlygas tik labai konkrečiose vietovėse.
Iš stacionarių taršos šaltinių į atmosferą išmestų teršalų kiekis tenkantis 1 kv. km, kg	Rodiklis nėra pats tinkamiausias pasirinkto požiūrio į gyvenimo kokybę atžvilgiu, kadangi demonstruoja ne rezultatą (atmosferos oro kokybę), bet vieną iš priežasčių, turinčių įtakos atmosferos oro kokybei – iš stacionarių šaltinių išmestų teršalų kiekį. Tačiau toks rodiklis pasiūlytas stokojant tinkamų alternatyvų. Kitas itin svarbus atmosferos užterštumo šaltinis – automobilių transporto išmetami teršalai – matuojami nustatytuose taškuose, todėl duomenys sąlyginai paprastai gali būti panaudoti tik nustatant gyvenimo sąlygas labai konkrečiose vietovėse arba, naudojant specialius modelius, paskaičiuojama konkrečių kelių ruožų arba visos šalies suminė tarša.
Namų ūkių, kurie susiduria su oro ir aplinkos užterštumu savo gyvenamajame rajone, dalis nuo visų namų ūkių, proc.	Subjektyvų oro ir aplinkos užterštumo, kurį sukelia eismas ar pramonė, vertinimą atskleidžiantis rodiklis yra svarbus sprendžiant kitų dviejų aplinkos kokybės srities rodiklių trūkumus, kadangi apima bet kokias galimas taršos formas, kurias savo gyvenamojoje vietovėje patiria gyventojai.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

5.3 GKI IR GKRI SUDERINAMUMAS

Siūlomas atnaujintas GKRI atstovauja iš esmės tas pačias sritis, kurios yra naudojamos anksčiau parengtame GKI ir kituose aktualiuose gyvenimo kokybės indeksuose (*EBPO, Eurostat*). Pajamos, užimtumas, išsilavinimas, sveikata, laisvalaikio kokybė, saugumas beveik sutartinai laikomi gyvenimo kokybei svarbiais faktoriais. Tam tikros takoskyros išryškėja tik ieškant rodiklių, kurie galėtų geriausiai reprezentuoti šių sričių būklę, taip pat ir atsižvelgiant į konkretų kontekstą⁶². Jeigu atmesti minėtuosius gyvenamųjų vietovių bendrosios būklės (konteksto) skirtumus, kitas pastebimas skirtumas tarp skirtingų indeksų – gyvenimo kokybės supratimas. Būtent šiuo aspektu atsiranda tam tikri GKI ir GKRI skirtumai, kurie atsiskleidžia per pasirinktų rodiklių sąrašą. Kaip jau buvo aptarta anksčiau šioje ataskaitoje, GKRI siekiama nuosekliai demonstruoti tik gyventojų ir (arba) aplinkos pasiekimus pasirinktose srityse, susijusių resursų analizę paliekant kito lygmens tyrimams. Tuo tarpu GKI rodiklių sistema apima labai įvairius rodiklius, demonstruojančius tiek gyventojų pasiekimus, tiek ir tam tikrose administracinėse teritorijose esančius resursus, nepaisant jų kokybės ir panaudojimo intensyvumo.

GKI ir GKRI rodiklių suderinamumas išsamiai demonstruojamas šios ataskaitos 3 priede (žr. Priedas Nr. 3. GKI ir GKRI palyginimas).

⁶² Pavyzdžiui, Daugiakriterinis skurdo indeksas (Jungtinių Tautų vystymo programa), Skurdo indeksas (Klasen, 2000) ir pan. pritaikyti, pirmiausiai, matuoti gyvenimo kokybę vietovėse, pasižyminčiose sudėtingomis gyvenimo sąlygomis ir skurdu, todėl didesnis dėmesys skiriamas bazinių resursų (vanduo, energijos šaltiniai, bazinė buitinė technika) įvertinimui.

5.4 GKRI REZULTATAI

Žemiau esančioje lentelėje yra pateiktos suminio indekso reikšmės analizuojamu 2014–2016 m. laikotarpiu ir per šį laikotarpį įvykę reikšmių pokyčiai. Reikšmės apskaičiuotos apskričių lygiu, kadangi tai yra detaliausias prieinamas teritorinis lygmuo pagal daugumą GKRI rodiklių.

LENTELĖ 20. SUMINIO GKRI REIKŠMĖS ATSKIRAIS METAIS IR 2014–2016 M. ĮVYKĘS POKYTIŠ

	Suminis GKRI			2016 ir 2014 metų skirtumas
	2014	2015	2016	
Lietuvos Respublika	54,36	58,01	63,84	9,48
Alytaus apskritis	41,64	49,44	56,69	15,05
Kauno apskritis	66,41	64,24	69,74	3,33
Klaipėdos apskritis	49,46	59,45	68,43	18,97
Marijampolės apskritis	40,00	41,35	38,68	-1,32
Panevėžio apskritis	50,03	55,24	62,24	12,21
Šiaulių apskritis	51,41	47,42	51,95	0,55
Tauragės apskritis	36,62	46,36	47,42	10,81
Telšių apskritis	41,89	44,67	48,43	6,53
Utenos apskritis	42,13	43,83	48,82	6,69
Vilniaus apskritis	63,07	68,48	78,86	15,78

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Bendrai šalyje GKRI pajamų srities rodikliai analizuojamu 2014–2015 m. periodu gerėja. Teigiamas pokytis labiausiai susijęs su didėjančiomis vidutinėmis disponuojamomis pajamomis, tenkančiomis vienam namų ūkio nariui, ir sumažėjusiu socialinio būsto poreikiu (skaičiuojant asmenis (šeimas), nuomojančius socialinį būstą ir asmenis (šeimas), buvusius sąrašuose socialiniam būstui gauti). Tiesa, šie pokyčiai vertintini rezervuoti, kadangi stebimas socialinio būsto poreikio sumažėjimas iš esmės įvyko dėl administracinių veiksmų – visose šalies savivaldybėse pagal vieningus reikalavimus buvo perskaičiuoti socialinio būsto laukiantys asmenys (šeimos). Šie skaičiavimai parodė, kad dalis buvusio nepatenkinto socialinio būsto poreikio buvo nustatytas dėl nepakankamai tikslių skaičiavimų ar nesant savalaikio ir tinkamo duomenų atnaujinimo. Nuosaikų pajamų srities pokyčio vertinimą iš dalies patvirtina ir tai, kad šalies mastu analizuojamu periodu beveik nesikeitė namų ūkių, galinčių apmokėti iš savo lėšų nenumatytas išlaidas, t. y. turinčių laisvų lėšų, dalis.

Skirtumai tarp regionų pajamų atžvilgiu – pakankamai pastebimi. Geriausi rezultatai beveik visais metais fiksuojami Vilniaus apskrityje, kurioje labai didelis svoris tenka Vilniaus miestui. Nuo Vilniaus apskrities atsilieka, tačiau GKRI pajamų srityje taip pat galima išskirti Klaipėdos ir Tauragės apskritis. Jeigu Klaipėdos apskrities rezultatas daugmaž atitinka bendras tendencijas ir regiono rodikliai yra vidutiniški – geri pagal visus srities rodiklius visais analizuojamais metais, tai Tauragės apskrities atveju didžiausią teigiamą poveikį galutiniam įverčiui daro pastebimai didesnė dalis, lyginant su kitomis apskritimis, gyventojų, turinčių lėšų nenumatytoms išlaidoms apmokėti, o taip pat analizuojamu laikotarpiu sparčiai kylančios disponuojamosios pajamos, tenkančios vienam namų ūkio nariui. Pastarosios 2016 m. atsiliko tik nuo Vilniaus ir Klaipėdos regionų, o su Kauno regionu buvo faktiškai susilyginusios.

Žemiau esančioje lentelėje yra pateikti suminių GKRI sudarančių sričių įverčiai šalies administraciniuose regionuose 2014–2016 metais.

LENTELĖ 21. SUMINIŲ GKRI SUDARANČIŲ SRIČIŲ ĮVERČIAI 2016 M.

	METAI	PAJAMOS	DARBAS	SVEIKATA	ŠVIETIMAS	PILIETINĖ VISUOMENĖ	LAISVA- LAIKIS	SAUGUMAS	APLINKOS KOKYBĖ
Lietuvos Respublika	2014	37,5	53,6	54,3	49,6	91,9	67,2	40,4	64,2
	2015	49,8	64,4	49,8	53,2	90,3	65,7	56,0	62,3
	2016	54,8	75,6	54,8	59,4	100,0	65,6	67,9	64,0
Alytaus apskritis	2014	43,4	0,0	33,7	48,8	91,9	42,8	54,3	98,0
	2015	47,6	19,0	36,9	62,6	90,3	48,9	56,3	97,5
	2016	56,5	49,6	46,2	56,0	100,0	48,2	65,4	97,1
Kauno apskritis	2014	36,5	65,1	77,2	62,0	91,9	98,7	30,9	47,8
	2015	36,2	77,8	59,0	63,7	90,3	91,7	43,3	43,5
	2016	51,8	85,1	60,9	68,2	100,0	88,7	54,6	46,9
Klaipėdos apskritis	2014	23,5	75,5	63,5	49,3	91,9	27,6	25,7	40,2
	2015	45,4	88,4	69,0	57,2	90,3	33,4	45,9	46,6
	2016	62,8	92,3	77,1	74,0	100,0	31,6	53,9	50,2
Marijampolės apskritis	2014	41,7	39,8	50,2	34,2	91,9	4,9	35,7	76,0
	2015	38,6	54,4	45,7	37,4	90,3	0,0	67,0	58,1
	2016	42,2	49,7	28,5	32,0	100,0	1,8	73,9	76,7
Panevėžio apskritis	2014	54,5	33,9	35,9	43,2	91,9	78,5	15,3	76,5
	2015	66,6	45,7	37,3	46,4	90,3	75,0	39,2	78,4
	2016	65,5	63,5	43,8	58,5	100,0	72,2	48,4	83,6
Šiaulių apskritis	2014	42,9	38,1	51,3	45,6	91,9	70,1	22,4	72,8
	2015	36,7	30,6	52,8	42,8	90,3	58,2	37,6	62,1
	2016	38,2	43,1	50,0	48,1	100,0	61,1	61,5	57,9
Tauragės apskritis	2014	38,2	38,0	47,9	3,0	91,9	21,1	52,4	92,9
	2015	50,2	63,7	56,7	12,6	90,3	27,5	48,5	86,8
	2016	61,7	70,5	32,2	15,6	100,0	35,0	72,0	83,5
Telšių apskritis	2014	26,5	40,6	49,0	41,0	91,9	37,1	44,6	28,9
	2015	32,2	54,0	56,0	36,2	90,3	26,7	71,2	24,5
	2016	33,4	57,3	50,0	49,5	100,0	34,5	75,4	20,0
Utenos apskritis	2014	11,1	9,5	62,3	43,7	91,9	32,4	70,4	96,9
	2015	17,8	30,6	33,3	42,2	90,3	53,6	86,1	92,5
	2016	21,9	32,1	39,5	48,2	100,0	55,9	98,9	96,8
Vilniaus apskritis	2014	55,5	70,3	45,6	52,1	91,9	96,1	52,2	60,9
	2015	64,2	77,7	46,2	63,1	90,3	98,2	65,0	56,5
	2016	88,5	95,8	54,1	73,4	100,0	95,7	74,7	52,5

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

PAJAMOS

Bendrai šalyje GKRI pajamų srities rodikliai analizuojamu 2014–2015 m. periodu gerėja. Teigiamas pokytis labiausiai susijęs su didėjančiomis vidutinėmis disponuojamomis pajamomis, tenkančiomis vienam namų ūkio nariui, ir sumažėjusiu socialinio būsto poreikiu (skaičiuojant asmenis (šeimas), nuomojančius socialinį būstą ir asmenis (šeimas), buvusius sąrašuose socialiniam būstui gauti). Tiesa, šie pokyčiai vertintini rezervuoti, kadangi stebimas socialinio būsto poreikio sumažėjimas iš esmės įvyko dėl administracinių veiksmų – visose šalies savivaldybėse pagal vieningus reikalavimus buvo perskaičiuoti socialinio būsto laukiantys asmenys (šeimos). Šie skaičiavimai parodė, kad dalis buvusio nepatenkinto socialinio būsto poreikio buvo nustatytas dėl nepakankamai tikslių skaičiavimų ar nesant savalaikio ir tinkamo duomenų atnaujinimo. Nuosaikų pajamų srities pokyčio vertinimą iš dalies patvirtina ir tai, kad šalies mastu analizuojamu periodu beveik nesikeitė namų ūkių, galinčių apmokėti iš savo lėšų nenumatytas išlaidas, t. y. turinčių laisvų lėšų, dalis.

Skirtumai tarp regionų pajamų atžvilgiu – pakankamai pastebimi. Geriausi rezultatai beveik visais metais fiksuojami Vilniaus apskrityje, kurioje labai didelis svoris tenka Vilniaus miestui. Nuo Vilniaus apskrities atsilieka, tačiau GKRI pajamų srityje taip pat galima išskirti Klaipėdos ir Tauragės apskritis. Jeigu Klaipėdos apskrities rezultatas daugmaž atitinka bendras tendencijas ir regiono rodikliai yra vidutiniški – geri pagal visus srities rodiklius visais analizuojamais metais, tai Tauragės apskrities atveju didžiausią teigiamą poveikį galutiniam įvertinimui daro pastebimai didesnė dalis, lyginant su kitomis apskritimis, gyventojų, turinčių lėšų nenumatytoms išlaidoms apmokėti, o taip pat analizuojamu laikotarpiu sparčiai kylančios disponuojamosios pajamos, tenkančios vienam namų ūkio nariui. Pastarosios 2016 m. atsiliko tik nuo Vilniaus ir Klaipėdos regionų, o su Kauno regionu buvo faktiškai susilyginusios.

DARBAS

Su darbu ir užimtumu susijusioje srityje visos šalies mastu analizuojamu laikotarpiu stebimos teigiamos tendencijos – didėja užimtumo lygis, mažėja nedarbo ir ilgalaikio nedarbo lygis. Tarp regionų teigiama prasme išsiskiria Vilniaus ir Klaipėdos apskritys. Vilniaus apskrčiai būdingas žymiai didesnis 15–64 m. amžiaus gyventojų užimtumo lygis, o taip pat sąlyginai mažesnės nedarbo problemos. Tuo tarpu Klaipėdos apskritis pirmiausiai išsiskiria gerais nedarbo ir ilgalaikio nedarbo rodikliais, o ir užimtumo lygis, nors ir mažesnis negu Vilniaus apskrityje, yra aukščiau šalies vidurkio. Tarp prasčiausiai atrodančių regionų išsiskiria Alytaus ir Utenos apskritys, kurioms būdingi prasti rezultatai pagal visus analizuojamos srities rodiklius. Tiesa, šioms apskritims būdinga skirtinga dinamika – Alytaus apskrities rezultatai per analizuojamą laikotarpį nuosekliai gerėja ir 2016 m. darbo ir užimtumo srityje susilygina su kitomis prastesniais ir vidutiniškus rezultatus demonstruojančiomis apskritimis (Marijampolės, Šiaulių), o Utenos apskrities rezultatai išlieka prasti, pirmiausiai dėl neišspręstų nedarbo ir ilgalaikio nedarbo problemų.

SVEIKATA

Sveikatos srityje GKRI reikšmės bendrai šalyje analizuojamu laikotarpiu beveik nesikeičia. Tiesa, šiuo atveju suveikia tam tikras rodiklių kompensacinis mechanizmas, kadangi nors mažėja ankstyvų mirčių dalis, tuo pačiu metu trumpėja tikėtina sveiko gyvenimo trukmė. Tarp regionų geriausia situacija sveikatos srityje fiksuojama Klaipėdos apskrityje, kuri pagal visus srities rodiklius yra aukščiau už šalies vidurkį, ypač išskiriant vidutinės tikėtinos sveiko gyvenimo trukmės ir gero sveikatos vertinimo rodiklius. Ir, atvirkščiai, trumpesnė vidutinė tikėtina sveiko gyvenimo trukmė bei prastesnis savo sveikatos vertinimas lemia tai, kad Tauragės ir Alytaus apskritys atsilieka pagal sveikatos srities įvertį. Verta pastebėti, kad vidutiniškas šalies mastu Vilniaus apskrities sveikatos srities rezultatas yra sąlygotas pastebimai prastesnių ankstyvo mirtingumo rodiklių, nors vidutinė sveiko gyvenimo trukmė šioje apskrityje yra ilgiausia visoje šalyje.

ŠVIETIMAS

Švietimo srityje GKRI reikšmės bendrai šalyje analizuojamu laikotarpiu rodo gerėjimo tendenciją. Švietimo pasiekimai nuosaikiai didėja pagal visus srities rodiklius, t. y. daugėja vaikų dalis ikimokykliniame ugdyme, daugėja bent vidutinį išsilavinimą turinčių gyventojų dalis, gerėja mokymosi visą gyvenimą rodiklis ir abiturientų egzaminų rezultatai. Panašios tendencijos stebimos ir daugelyje regionų, tačiau pokyčiai vyksta ne vienodame lygyje. Aukščiausius įverčius demonstruoja Vilniaus ir Klaipėdos regionai, kurie pagal visus rodiklius beveik visais metais yra apie arba aukščiau šalies vidurkio. Prasčiausiai atrodo Tauragės regionas, kuriame labai žemi mokymosi visą gyvenimą rodikliai, sąlyginai didelis procentas gyventojų neturi bent vidutinio išsilavinimo, o taip pat menka ikimokyklinio ugdymo aprėptis.

PILIETINĖ VISUOMENĖ

Pilietinės visuomenės srities įverčiai, dėl apskričių lygiu prieinamų tęstinių ir tarpusavyje palyginamų duomenų trūkumo, nustatyti remiantis bendru šalies Pilietinės galios indekso įverčiu. Todėl detalesnės analizės regionų lygiu atlikti negalima.

LAISVALAIKIS

Bendrai šalies mastu, laisvalaikio srities įvertis analizuojamu laikotarpiu nežymiai, bet prastėja. Tai yra nulemta didėjančios asmenų, dirbančių neįprastai ilgas valandas, dalies nuo visų dirbančiųjų. Geriausi srities įverčiai visais analizuojamo periodo metais fiksuojami Vilniaus ir Kauno apskrityse. Prasčiausi – Marijampolės apskrityje, kuriai, lyginant su visomis apskritimis, būdinga išskirtinai didelė gyventojų, dirbančių neįprastai ilgas valandas, dalis ir, tuo pačiu, mažiausias procentas gyventojų, reguliariai dalyvaujančių laisvalaikio (sportuoja, lankosi kino teatruose, koncertuose ir pan.) veikloje.

Bendrai, verta pastebėti, kad abiem srities rodikliams būdingos gana aiškiai išreikštos tendencijos, priklausomai nuo vyraujančių apskrities gyvenamųjų vietovių tipo. Dirbančiųjų ilgiau negu įprastos darbo valandos asmenų žymiai daugiau yra apskrityse, kuriose daugiausiai gyventojų gyvena kaimiškose vietovėse ir mažesniuose ar vidutinio didumo miestuose. Daugumoje apskričių, kurių didelę dalį populiacijos sudaro didžiųjų miestų gyventojai, darbuotojų, dirbančių neįprastai ilgas valandas, dalis kur kas mažesnė. Tai gali būti siejama su ekonomine apskričių struktūra ir vyraujančiu darbo pobūdžiu. Ir atvirkščiai, pastarosiose apskrityse pastebimai didesnė dalis gyventojų reguliariai dalyvauja laisvalaikio veikloje, kai apskrityse, kurių dauguma gyventojų gyvena kaimiškose vietovėse ar mažuose miestuose, dalyvavimas laisvalaikio veikloje mažesnis.

SAUGUMAS

Saugumo srities pokyčius tiek šalies, tiek ir atskirų apskričių lygiu komentuoti galima tik su išlygomis. Pagrindinė to priežastis – nuo 2016 m. pasikeitė registruotų nusikalstamų veikų duomenų apskaitymo tvarka (pasikeitė veikos įtraukimo į registrą momentas), todėl 2016 m. duomenys apie užregistruotas nusikalstamas veikas nepalyginami su ankstesnių metų laikotarpiu. Taigi, ir visose apskrityse bei bendrai šalies mastu stebimas užregistruotų nusikalstamų veikų, tenkančių 10 tūkst. gyventojų, sumažėjimas analizuojamo laikotarpio pabaigoje (2016 m.) kol kas laikytinas techniniu. Atitinkamai, ir visos srities pokyčiai iš dalies yra nulemti šio techninio pakeitimo apskaičiuojant minimą rodiklį. Kita vertus, visos šalies ir dalies (6 iš 10) apskričių mastu stebimas srities įverčio gerėjimas yra paveiktas ir po truputį gerėjančios eismo saugumo statistikos. Labiausiai eismo įvykių, kuriuose buvo sužeisti arba žuvo asmenys, analizuojamu laikotarpiu mažėjo Klaipėdos apskrityje ir Marijampolės apskrityje, kurioje šis rodiklis yra pastebimai geresnis už šalies vidurkį.

APLINKOS KOKYBĖ

Aplinkos kokybės srities įvertis šalies mastu analizuojamu periodu beveik nesikeičia, tačiau tai yra nulemta greičiau kompensacinio sričių įverčių tarpusavio poveikio nei stabilų rodiklių reikšmių. Dalyje apskričių, kaip Vilniaus, Telšių, Šiaulių, analizuojamu laikotarpiu didėjo ir į atmosferą išmetamų ir (arba) išmestų teršalų kiekis, ir nevalytų (nepakankamai išvalytų) nuotekų kiekis. Šiaulių ir Telšių apskrityse gyventojai taip pat vis prasčiau vertino oro ir aplinkos užterštumą savo gyvenamajame rajone. Telšių apskrityje, apskritai gyvenamosios aplinkos vertinimas užterštumo požiūriu yra prasčiausias ir, išskyrus panašius gyventojų turinčias Kauno ir Klaipėdos apskritis, žymiai skiriasi nuo kitų šalies regionų. Labai gerais aplinkos srities įverčiais išsiskiria Alytaus, Tauragės ir Utenos apskritis, kuriose teršalų išmetimo rodiklių reikšmės, palyginus su kitomis apskritimis, yra labai mažos, o gyventojų, patiriančių užterštumą savo gyvenamojoje aplinkoje, dalis yra minimali.

6. GKRI PRITAIKOMUMAS INVESTICIJŲ Į REGIONUS PLANAVIMUI

6.1 GALIMA GKRI VIETA ESI FONDŲ INVESTICIJŲ PLANAVIMO SISTEMOJE

Kaip galima alternatyva esamam GKI siūlomas GKRI modelis gali būti pritaikytas investicijų į regionus planavimui ir pasiekimų stebėsenai. Tiesa, tai nėra tiesioginio taikymo instrumentas ta prasme, kad GKRI sudarantys rodikliai patys savaime neindikuoja galutinės investicijų krypties, o, geriausiu atveju, tik nurodo galimą sritį. Taip yra todėl, kad GKRI yra orientuotas į pasiekimų vertinimą, t. y. stebimi rezultatai, kuriuos veikia daugybė tiesiogiai ir netiesiogiai susijusių priežasčių. Tam, kad būtų įmanoma nustatyti reikalingas poveikio priemones, galinčias pakeisti netenkinantį rezultatą, reikalinga papildoma intervencijų logikos analizė, atskleidžianti realias priežastis, kurios daro ar gali daryti didžiausią poveikį matomam rezultatui.

Bandyamas sukurti universalų, visoms šalies teritorijoms vienodai tinkantį ir platų sričių lauką apimantį bei tiesiogiai pritaikomą planavimo įrankį, greičiausiai būtų pasmerktas nesėkmei.

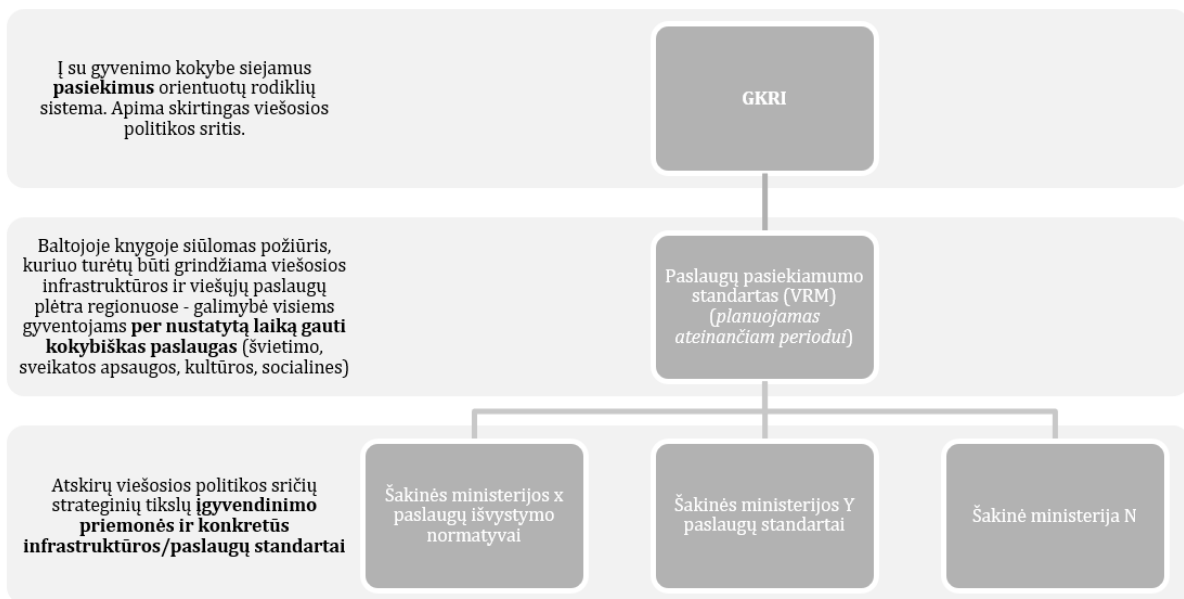
Pirmiausiai, kas yra pakankamai akivaizdu detaliau panagrinėjus prieinamus statistikos duomenis bei ką demonstruoja ir LR vidaus reikalų ministerijos šiuo metu vystomas įrankis „Sumanūs regionai“, paslaugų prieinamumo, gyventojų pasiekimų požiūriu net ir sąlyginai mažos teritorijos yra labai nevienodos. Vadinasi, toks ar panašus rodiklis kaip kultūros įstaigų skaičius, tenkantis nustatytam skaičiui gyventojų, pasirinktoje savivaldybėje iš tiesų nieko nepasako apie realų kultūros paslaugų prieinamumą, nes gali būti, kad kultūros įstaigos yra sukonzentruotos tik tam tikrose vietovėse, o kitose jų apskrityse nėra. Taip pat, kaip buvo pastebėta analizuojant tokį rodiklį, kaip geltonųjų autobusų, tenkančių bendrojo lavinimo mokyklai, skaičius, jeigu vienoje vietovėse geltonieji autobusai yra esminė prielaida, užtikrinanti mokyklos pasiekiamumą, tai kitose kaip įstaigos pasiekiamumą užtikrinanti priemonė jie iš esmės yra nereikalingi. Taigi, tam, kad įvairios investicijos būtų suplanuotos efektyviai, reikia į konkrečias situacijas pažvelgti kur kas detaliau negu galėtų pasiūlyti bendrai visą šalį ir įvairias sritis apimantis modelis.

Antra, kaip rodo kelių ankstesniame skyriuje aptartų valstybės institucijų patirtis, savo veiklos srityje kiekviena ministerija turi vienokius ar kitokius planavimo įrankius, kuriuos vysto, turėdamos tikslą geriau suplanuoti labai konkrečias investicijas savo administruojamoje srityje – gerinančias verslo sąlygas, kuriančias darbo vietas, užtikrinančias viešųjų paslaugų prieinamumą ir panašiai. Taigi, vertintojų manymu, LR finansų ministerijai ar kitai bendrai visų šalies viešojo valdymo sričių plėtra suinteresuotai institucijai būtų neprasminga dubliuoti šakinių ministerijų funkcijų ir atskirai planuoti bei vertinti atskirų politikos sričių sprendimų, siekiant bendrų gyvenimo gerėjimo tikslų.

Toks įrankis kaip GKRI sudaro sąlygas bendrai stebėti gyvenimo kokybės, išreikštos per pasiekimus, pokyčius ir atitinkamai formuoti bendrus tikslus, kurių praktinis įgyvendinimas (konkrečių investicijų planavimas) jau turėtų būti (ir yra) atliekamas konkrečių šakinių ministerijų, naudojančių specializuotus ir jų sričiai pritaikytus planavimo įrankius. Tokia apibendrinta rodiklių sistema kaip GKRI niekada detalumu nepakeis specializuotų planavimo įrankių, tačiau ji suteikia puikias galimybes bendrai stebėti

pokyčius, sietinus su žmonių pasiekimais ir identifikuoti bendrus trūkumus, kurių detalizavimas ir sprendimo paieška turėtų būti patikėta šakinėms ministerijoms.

Kaip demonstruojama toliau šioje ataskaitoje pristatomose atliktose atvejo studijose, kiekvienas GKRI sudarančios srities rodiklis turi savo intervencijos logiką, kuri atskleidžia, kad net ir tais atvejais, kai rodiklis priskirtas vienai konkrečiai sričiai (pavyzdžiui, švietimui), rodiklio dinamika gali priklausyti nuo daugelio priežasčių, sietinų su skirtingomis viešosiomis politikomis – švietimo, socialine, užimtumo. Vadinasi, toks įrankis, nuosekliai jį taikant, gali padėti bendras investicijas koordinuojančiai institucijai imtis jungiančio vaidmens ir skatinti prie konkrečių problemų sprendimo prisidėti skirtingas ministerijas, konkrečių identifikuotai problemai spręsti reikalingų sprendimų priėmimą paliekant dialoge dalyvaujančių šakinių ministerijų dispozicijoje. Tai yra, tęsiant konkretų, anksčiau šiame poskyryje minėtą pavyzdį, ne LR finansų ministerija turėtų nuspręsti, ar konkrečioje vietovėje pakanka kultūros įstaigų. Koordinuojančiai institucijai pakaktų iškelti problemą, kad gyventojai nepakankamai dalyvauja laisvalaikio veikloje ir galbūt, bendru institucijų sutarimu, nustatyti tikslą pagerinti šio rodiklio reikšmes. Priežasčių ir galimų sprendimų (kurie tikrai neapsiriboja kultūros infrastruktūros tankiu) jau turėtų ieškoti atsakingos ministerijos, pasitelkdamos joms prieinamus resursus. Juolab, kad dauguma ministerijų vienokia ar kitokia forma seka ir reguliuoja įvairių su viešosiomis paslaugomis susijusių resursų plėtrą⁶³.

PAVEIKSLAS 11. GALIMA RODIKLIŲ SISTEMŲ, SUSIJUSIŲ SU GYVENIMO KOKYBĖS STEBĖSENA, HIERARCHIJA

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

⁶³ Pavyzdžiui, Socialinių paslaugų išvystymo normatyvai, patvirtinti Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2014 m. sausio 20 d. įsakymu Nr. A1-23.

6.2 INTERVENCIJŲ LOGIKOS ANALIZĖ IR INVESTICIJŲ POTENCIALAS GKRI ATŽVILGIU

Siekiant praktiškai pademonstruoti, kaip atskiros GKRI sritys ir jas sudarantys rodikliai galėtų būti analizuojami viešųjų intervencijų planavimo procese, buvo atlikta dviejų GKRI sričių – švietimo ir saugumo – intervencijų logikos analizė pagal kiekvieną šių sričių rodiklį. Papildomai, buvo atliktos atvejo studijos dviejose šalies savivaldybėse. Atvejo studijose tiriama esama situacija pasirinktose savivaldybėse pagal visas švietimo ir saugumo sričių rodiklių pasiekimus veikiančias priežastis ir analizuojamas 2014–2020 m. VP investicijų potencialas prisidėti prie pozityvių pokyčių.

Detalus intervencijų logikos analizės aprašymas pateikiamas šios ataskaitos 5 priede (žr. Priedas Nr. 5. Intervencijų logikos analizė). Atvejo studijos pateikiamos 6–7 prieduose. Šiame poskyryje aprašomos tik pagrindinės iš intervencijų logikos analizės ir susijusių ESI fondų investicijų pasirinktose gyvenamosiose vietovėse analizės kylančios išvados.

Švietimo srities rodiklių intervencijų logikos analizė rodo, kad visų srities rodiklių reikšmės priklauso nuo įvairių faktorių, kurie, apibendrinant, apima asmenines–psichologines besimokančiųjų charakteristikas, socialines–ekonominės asmens (šeimoms) sąlygas ir struktūrines–sistemines švietimo sistemos charakteristikas. Asmeniniai–psichologiniai veiksniai yra siejami su konkrečiam individui būdingomis savybėmis, kaip negalia, įvairiuose asmenybės raidos etapuose patirtos traumos, asmenybiniai bruožai ir pan. Socialinės–ekonominės priežastys apima gyvenimo sąlygas, susijusias tiek su asmens (šeimoms) ekonominėmis galimybėmis, tiek ir su gyvenamąją aplinką, socialiniais ryšiais ir pan. Pavyzdžiui, tokie šiandien įprasti veiksniai kaip ekonominių priežasčių skatinama gyventojų migracija, neretai gali sukelti papildomų sunkumų vaikams ir paveikti jų mokymosi pasiekimus ne tik trumpajame, bet ir ilgajame perioduose. Struktūrinės–sistemines priežastys siejamos su mokymo institucijų aplinka ir jų siūlomų paslaugų įvairove bei kokybe, švietimo prieinamumu šalies gyventojams. Intervencijų logikos analizė labai aiškiai parodo, kad švietimo pasiekimai yra nulemti įvairių veiksnių, todėl nepakankamas dėmesys atskiroms priežastims ar jų grupėms gali mažinti galimą teigiamą kitų investicijų poveikį. Pavyzdžiui, investicijų į fizinės ugdymo aplinkos ir ugdymo turinio kokybės gerinimą poveikis mokinių pasiekimų rezultatams nebus pakankamai išnaudotas, jeigu lygiagrečiai nevyks intervencijos, gerinančios mokyklos psichologinį mikroklimatą, padedančios socialinę atskirtį patiriantiems vaikams įveikti sunkumus ir pan.

GKRI saugumo srities situacija priklauso nuo priežasčių, susijusių su dviem – registruoto nusikalstamumo ir eismo saugumo – rodikliais. Registruoto nusikalstamumo lygis ir jo kaita priklauso nuo daugelio priežasčių, dalis kurių yra teisinio-administracinio pobūdžio, kaip, pavyzdžiui, teisinių normų pokyčiai (kas laikoma nusikalstama veika), nusikalstamų veikų apskaitos pokyčiai, teisėsaugos institucijų aktyvumo pokyčiai ir pan. Šios priežastys gali ženkliai keisti nusikalstamumo statistiką ir turi būti tinkamai įvertinamos. Tačiau šio konkretaus vertinimo kontekste, siekiant tinkamai analizuoti vietos investicijų potencialą prisidėti prie nusikalstamumo mažinimo, išskiriamos tik tos nusikalstamumo prevencijos priežastys, kurios gali būti veikiamos vietos lygmeniu taikomomis priemonėmis⁶⁴. Remiantis akademinės literatūros analize nustatyta, kad investicinėmis priemonėmis konkrečiose vietovėse gali būti veikiamos nusikalstamumo priežastys, susijusios su psichosocialinės pagalbos konkrečioms individams trūkumu,

⁶⁴ Pavyzdžiui, tam tikros rūšies nusikalstamas veikas atskirai ar nusikalstamumą bendrai gali skatinti dideli atskirų gyventojų grupių pajamų skirtumai, specifinė prekybos politika ar panašios priežastys, kurios yra savo esme nacionalinio reguliavimo dalykas ir vietos lygmeniu menkai paveikiamos.

poreikiu stiprinti socialinę įtrauktį, bendruomeniškumą bei galimybėmis mažinti nusikalstamą elgesį galinčių provokuoti situacijų kiekį. Eismo saugumo situacija priklauso nuo grupės priežasčių, apimančių tiek kelių infrastruktūros ir įdiegtų saugumo priemonių kokybę, tiek ir eismo dalyvių (vairuotojų, pėsčiųjų, dviratininkų) elgesį.

Intervencijų logikos analizė pakankamai iliustratyviai atskleidžia, kokios kompleksinės yra atskiros GKRI sritys ir papildomais argumentais sustiprina teiginius dėl pavienių, resursus matuojančių rodiklių netinkamumo siekiant įvertinti gyvenimo kokybę⁶⁵. Akivaizdu, kad abiejų analizuotų GKRI sričių atveju priežastys, veikiančios rodiklių reikšmes, veikia kaip sistema, o vienu ar kitu susijusių ir pageidaujama srities pagerėjimui pasiekti reikalingų resursų pokyčiai yra svarbūs, bet ne vieninteliai pokyčius sąlygojantys faktoriai. Rodiklių rezultatus lemiančių priežasčių įvairovė taip pat indikuoja, kad nei viena gyvenimo kokybės sritis negali būti siaurinamuoju požyriumi prilyginama administracinėms sritims, t. y. švietimo srities rodikliai nėra išskirtinai Švietimo ir mokslo ministerijos administruojamos politikos ir investicijų rezultatas, o saugumo srities rodikliai nėra vien Vidaus reikalų ar Susisiekimo ministerijų veiklos rezultatas. Siekiant pageidaujamo gyvenimo kokybės rodiklių pokyčių, viešosios intervencijos turi būti planuojamos ne šakiniu–administraciniu, bet platesnės srities pagrindu. Nors taikant tik šakinį požyūrį pagal ministerijų administruojamas viešosios politikos sritis, poveikis aktualių rodiklių reikšmėms gali būti dalinai realizuojamas, tačiau rimtam ir tvariam pokyčiui reikalinga sinergija tarp intervencijų į atskiras priežastis.

Tai, kad viešųjų intervencijų planavime tokios sinergijos trūksta ir ESI fondų investicijos yra labiau atsitiktinės nei suderintos vietos lygiu, patvirtina atliktos atvejo studijos.

Vertinimo metu atliktos dvi atvejo studijos, analizuojančios padėtį pagal anksčiau aptartus kriterijus švietimo ir saugumo srityse bei susijusių ESI fondų investicijų pobūdį ir apimtis. Atvejo studijos pasirinktos atlikti dviejose tos pačios apskrities savivaldybėse – *Savivaldybėje A* ir *Savivaldybėje B*. Pasirinktos savivaldybės reprezentuoja skirtingo tipo gyvenamąsias vietas – savivaldybę, kurioje beveik du trečdaliai gyventojų koncentruojasi vidutinio dydžio mieste Lietuvos mastu, ir savivaldybę, jungiančią kaimiško tipo gyvenamąsias vietas. Abiejų atvejo studijų analizei pasirinktų savivaldybių buvimas toje pačioje apskrityje leidžia palyginti kaip regiono mastu yra reaguojama į skirtingų teritorijų poreikius ir įvertinti dabartinių ESI fondų investicijų jautrumą vietovių gyvenimo kokybės skirtumams.

Abiejose analizuotose savivaldybėse galima pastebėti tam tikrus analizuotų rodiklių skirtumus, kurie atskleidžia net ir greta esančių administracinių vietovių netolygumą. Nustatytos rodiklių reikšmės abiejose savivaldybėse iš dalies atskleidžia ir pakankamai universalius skirtumus tarp miestiško ir kaimiško tipo vietovių, aktualius visos šalies mastu.

Labiau miestiško tipo *Savivaldybėje A* švietimo pasiekimai yra geresni – pastaraisiais metais čia stabiliai pasiekiami geresni nei šalies vidurkis brandos egzaminų rezultatai⁶⁶, kiek daugiau nei trečdalis 25–64 m. amžiaus asmenų per pastaruosius metus yra dalyvavę formalaus ar neformalaus švietimo užsiėmimuose⁶⁷, 1–6 metų amžiaus *Savivaldybės A* vaikų, dalyvaujančių ikimokykliniame ugdyme, dalis tik šiek tiek atsilieka nuo šalies vidurkio⁶⁸. Registruoto nusikalstamumo apimtys šioje savivaldybėje šiek tiek viršija šalies

⁶⁵ Visų priežasčių, sąlygojančių konkrečias analizuojamas sritis ir jų aspektus, tiesiog neįmanoma sudėti į vieną patikimą ir intervencijų planavimui pritaikomą sistemą dėl priežasčių kompleksiskumo ir jų susipynimo tarpusavyje (pavyzdžiui, socialinė aplinka, asmenybės raidos aspektai svarbūs daugelio GKRI sričių būklei).

⁶⁶ Nacionalinio egzaminų centro duomenys.

⁶⁷ BGI Consulting užsakytos reprezentatyvios gyventojų apklausos duomenys.

⁶⁸ Lietuvos statistikos departamento duomenys.

vidurkį⁶⁹, o eismo saugumas, matuojant įskaitinių eismo įvykių skaičių, tenkantį 10 tūkst. gyventojų, yra šiek tiek mažesnis, bet labai artimas šalies vidurkiui⁷⁰.

Kaimiško tipo *Savivaldybėje B* mokinių brandos egzaminų rezultatai labai nestabilūs – kai kuriais metais fiksuojamas labai geras, netgi žymiai šalies vidurkį viršijantis rezultatas, tačiau kitais metais gerai lietuvių kalbos brandos egzaminą išlaikiusių mokinių dalis gali nukristi iki kelių procentų⁷¹. 25–64 m. amžiaus gyventojų, per pastaruosius metus dalyvavusių formalaus ar neformalaus švietimo veiklose, dalis sudaro mažiau kaip trečdali⁷². *Savivaldybėje B* ikimokykliniame ugdyme dalyvauja tik apie pusę 1–6 metų amžiaus vaikų ir pagal šį rodiklį savivaldybė ženkliai atsilieka nuo šalies vidurkio⁷³. Registruoto nusikalstamumo apimtys, skaičiuojant 10 tūkst. gyventojų, šioje savivaldybėje yra mažesnės nei bendrai šalyje⁷⁴, tačiau eismo saugumas, matuojant įskaitinių eismo įvykių skaičių, tenkantį 10 tūkst. gyventojų, yra labai artimas šalies vidurkiui, tačiau atskirais metais gerokai jį viršija⁷⁵.

Detaliau analizuojant *Savivaldybės A* ir *Savivaldybės B* situaciją švietimo srityje lemiančias priežastis, nustatyta, kad pagrindinis iššūkis, su kuriuo susiduria *Savivaldybė B* – tai vienodų formalaus ir neformalaus ugdymo sąlygų sudarymas miesto ir kaimo mokyklose. Ši problema aktuali ir *Savivaldybei A*, tačiau dėl gerokai mažesnės mokyklų, veikiančių kaimiškose teritorijose, dalies bendrame švietimo įstaigų skaičiuje, ji mažiau paveikia bendrus savivaldybės pasiekimus, taip pat yra galimybė savivaldybės mastu suteikti kiek didesnę pagalbą kaimiškų vietovių mokykloms. Kaimo ir miesto mokyklų situacija iš esmės skiriasi švietimo pagalbos apimtimis ir galimybėmis mokiniams gauti tęstinę pagalbą, jeigu nustatomas toks poreikis. Savivaldybės organizuojamos socialinės paslaugos, siejamos su socialines paslaugas teikiančių institucijų tinklu ir geriau prieinamos visiems gyventojams, daugiausiai yra orientuotos į kasdieninės pagalbos ir socialinių įgūdžių ugdymo paslaugas (pagalbos socialinės rizikos šeimoms paslaugos, vaikų dienos centrų paslaugos), tačiau specializuota tęstinė psichologo, logopedo ar panašių specialistų pagalba iš esmės prieinama tik savivaldybės centre. Mažose kaimiškų vietovių mokyklose taip pat sunku užtikrinti kvalifikuotų pedagogų pasiūlą ir pilnavertišką ugdymo kokybę. Abi analizuotos savivaldybės susiduria ir su įtraukios mokyklų bendruomenės kūrimo iššūkiais: aktyvesnio tėvų dalyvavimo poreikiu, patyčių prevencija. Pastebima, kad aktyviau veikiama sprendžiant tas švietimo problemas, kurioms didesnis akcentas teikiamas nacionaliniu lygiu, pasiūlomos standartizuotos programos ir pan. (pavyzdžiui, pastaraisiais metais stebima suintensyvėjusi mokyklų veikla patyčių prevencijos srityje, šiuo metu auga dėmesys gamtos ir technologinio ugdymo resursams). Taip pat pastebima, kad tokios labiau su iniciatyva negu investiciniais resursais siejamos priemonės kaip bendruomeniškos mokyklos aplinkos kūrimas, tėvų įtraukimas, gali pakankamai pastebimai skirtis atskirose tos pačios savivaldybės mokyklose.

Nusikalstamumo srityje abiejose analizuotose savivaldybėse situacija pakankamai panaši. Dažniausiai pasitaikančios nusikalstamos veikos – vagystės ir smurtas artimoje aplinkoje. Siekiant rimčiau paveikti nusikalstamumo situaciją ir orientuojantis į priežastis bei prevenciją, trūksta paslaugų socialinės atskirties grupėms (tiek asmenims, kurie dėl alkoholio, narkotinių medžiagų vartojimo, socialinės atskirties jau dabar yra tam tikroje rizikos nusikalsti grupėje, tiek ir jų bei panašiose socialinę atskirtį patiriančiose šeimose augantiems, kitiems vaikams, kuriems reikalinga ankstyvoji pagalba stabdant į nusikaltimus linkusios asmenybės formavimąsi). *Savivaldybėje B* papildoma problema yra susijusi su dideliu nedarbo lygiu, kuris

⁶⁹ Lietuvos statistikos departamento duomenys.

⁷⁰ Lietuvos automobilių kelių direkcijos duomenys.

⁷¹ Nacionalinio egzaminų centro duomenys.

⁷² BGI Consulting užsakytos reprezentatyvios gyventojų apklausos duomenys.

⁷³ Lietuvos statistikos departamento duomenys.

⁷⁴ Lietuvos statistikos departamento duomenys.

⁷⁵ Lietuvos automobilių kelių direkcijos duomenys.

pastebimai viršija bendrą šalies nedarbo lygį, be to beveik pusę visų bedarbių sudaro ilgalaikiai bedarbiai, rodantys nedarbo problemos gilumą ir neišvengiamas socialines pasekmes.

Eismo saugumo situaciją lemiančios priežastys *Savivaldybėje A* ir *Savivaldybėje B* yra panašios, tačiau dėl savivaldybių specifikos išryškėja ir tam tikri specifiniai aspektai. Viena iš bendrų priežasčių, būdingų abiem savivaldybėms, yra pėsčiųjų neatidumas, taip pat neblaivių gyventojų neadekvatus elgesys gatvėje ir jo keliamas pavojus eismo saugumui. *Savivaldybėje B* ši problema yra dar aštresnė, todėl, kad daug savivaldybės gyventojų gyvena kaimiškose teritorijose, kuriose gatvių ir kelių apšvietimas yra prastesnis arba jo apskritai nėra, dėl ko gyventojų naudojamos šviesą atspindinčios priemonės, kitas atsakingas ir atsargus elgesys yra išskirtinai svarbūs. Be to, šioje savivaldybėje gana intensyvus dviratinkų eismas, kuris vyksta toje pačioje važiuojamoje kelio dalyje kaip ir automobilių eismas. Kelių infrastruktūros prasme, situacija *Savivaldybės A* pagrindiniame mieste nuosekliai gerėja, kadangi miestas gauna daug investicijų gatvių tvarkymui ir yra atnaujinama kelio danga, diegiamos saugumo priemonės, taip pat gerėja apšvietimas tamsiuoju paros metu. Situacija prastesnė kaimiškose *Savivaldybės A* vietovėse. Čia, panašiai kaip ir *Savivaldybėje B*, vyrauja sena kelių infrastruktūra, kuri yra taisoma, siekiant išlaikyti patenkinamą kokybę, tačiau kompleksinio atnaujinimo iniciatyvos yra retos. Abiem savivaldybėms taip pat būdingas intensyvus tranzitinis eismas. Magistralinių kelių susikirtimas su vietiniais keliais, dažnos nuovažos nuo magistralinių kelių, miško žvėrys, migruojantys per didelio intensyvumo kelius, sukelia padidintos eismo saugumo rizikos taškus ir sąlygoja padidėjusį eismo įvykių skaičių.

2014–2020 m. VP investicijų⁷⁶ analizė rodo, kad, nepaisant sąlyginai skirtingos situacijos atskirose savivaldybėse, suplanuotas investicijų paketas iš esmės nesiskiria. Pagrindinis būdas, kuriuo ESI fondų investicijos ateina iki savivaldybių – regioninis projektų planavimas. Beveik pagal visas regioninio planavimo priemones visos regiono savivaldybės (analizuotos savivaldybės yra tame pačiame regione) gauna po vieną projektą, išskyrus tuos atvejus, kai atskiros VP priemonės yra rezervuotos tikslinėms teritorijoms. Tiesa, pavyzdžiui, regiono, kuriame yra abi analizuojamos savivaldybės, savivaldybių centrai vienu ar kitu būdu patenka į didesnę paramą gaunančių teritorijų sąrašus – arba kaip tikslinės teritorijos, turinčios daugiau kaip 6 tūkst. gyventojų ar esančios savivaldybių centrais, arba kaip tikslinės teritorijos, kuriose įgyvendinama regiono integruota teritorijų vystymo programa. Taigi, įgyvendinamų projektų pobūdis beveik nesiskiria. Didesni skirtumai ir, tikėtina, didesnis dėmesys socialinės integracijos ir susijusioms veikloms galbūt bus pastebimi tik vietovėse, kuriose pagal VP priemonę Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 bus įgyvendinamos ir vietos plėtros strategijos (konkrečiu atveju, *Savivaldybėje A*).

Švietimo srityje taip pat įgyvendinama eilė valstybinio planavimo priemonių, pagal kurias įsigyjama tipinė įranga (geltonieji autobusai, gamtos ir technologijų kabinetų įranga ir pan.) bei metodikos ir išdalinama paraiškas pateikusioms mokykloms. Priklausomai nuo priemonės, jose dalyvauja nuo trečdalis iki pusės ir daugiau mokyklų.

Iš paslaugų gyventojams srities vienas iš pagrindinių poreikių, identifikuojamų tiek analizuojant švietimo, tiek ir saugumo situacijas – intensyvios ir kokybiškos psichosocialinės pagalbos prieinamumas sunkumus patiriantiems asmenims ir, labai svarbu, jų šeimos nariams. Pagal VP priemonę Nr. 08.4.1-ESFA-V-416 visose savivaldybėse, remiantis panašiu modeliu, yra įgyvendinami bendruomeninių šeimos namų projektai, kurių metu šeimoms teikiamos įvairios paslaugos, apimančios psichologo konsultacijas, pozityvios tėvystės mokymus, šeimų laisvalaikio organizavimą ir pan. Savivaldybėse veikiančių nevyriausybinų organizacijų iniciatyvos socialinės atskirties grupių užimtumo gerinimo srityje įgyvendinamos pagal konkursinius projektus, todėl čia stebima kiek didesnė įvairovė, kuri, tikėtina, atspindi ir specifinius vietos poreikius.

⁷⁶ Analizuojamos iki 2018 m. liepos mėnesio kontraktuotos lėšos (nepriklausomai nuo jų išmokėjimo projektų vykdytojams fakto).

Akivaizdesni skirtumai ir labai konkrečiais teritorijų poreikiais pagrįstos investicijos yra suplanuotos pagal Sanglaudos fondo lėšomis finansuojamas VP priemonės, skirtas susisiekti infrastruktūros plėtrai.

Kita vertus, tai, kad VP investicijos yra labai mažai jautrios konkrečių teritorinių vienetų kontekstui (tai patvirtino ir visų savivaldybių administracijų atstovų apklausa, žr. 4.1.2 poskyrį), savaime nereiškia, kad dėl to gyvenimo kokybė savivaldybėse negali keistis pageidaujama linkme. Remiantis detalios intervencijų logikos bei savivaldybių praktikos analize, matyti, kad minimų ir panašių problemų sprendimas, siekiant pagerinti gyvenimo kokybės rodiklių reikšmes, gali būti ir yra įgyvendinamas įvairiomis priemonėmis. Su infrastruktūros bei kitų materialinių resursų trūkumu susijusios priežastys yra svarbios, bet ne vienintelės. Turėdamos tuos pačius resursus skirtingos institucijos pasirenka skirtingus veiklos modelius, kurie gali atnešti skirtingus rezultatus. Pavyzdžiui, daugiau neformaliojo užimtumo užsiėmimų arčiau vaikų gyvenamosios vietos ar intensyvesnis geltonųjų autobusų naudojimas; lėšų gatvių apšvietimui laukimas ar aktyvus gyventojų skatinimas naudoti šviesą atspindinčias priemones ir panašūs pasirinkimai gali lemti skirtingą švietimo pasiekimų ar saugumo situaciją. Be to, didelė dalis analizuotose ir susijusiose srityse įgyvendinamų veiklų yra finansuojamos iš valstybės ar savivaldybių biudžeto, todėl ESI fondų ir panašios investicijos turėtų būti suprantamos kaip papildančios, kai kuriais atvejais leidžiančios pakeisti nusistovėjusią tvarką ir diegti naujas praktikas, tačiau ne visa apimančios ir vienos pačios pajėgios keisti gyvenimo kokybę, kuri yra daugiau negu pastatytas pastatas ar nutiestas kelias. Gyvenimo kokybė priklauso nuo įvairių institucijų ir pačių gyventojų pastangų visumos, kurioje ne mažesnė nei investicijų svarba tenka ir bendram sutarimui dėl konkrečios gyvenamosios vietovės vizijos.

7. IŠVADOS IR SIŪLYMAI

7.1 IŠVADOS

- **GKI įverčiai visoje šalyje bendrai ir kiekvienoje savivaldybėje atskirai didėja.**

Bendrai šalies mastu GKI įvertis analizuojamu 2007–2016 m. laikotarpiu gerėjo – 2007 m. jis buvo 39,75 balo, o 2016 m. jau 55,36 balo⁷⁷. Indekso reikšmės taip pat didėjo kiekvienoje savivaldybėje atskirai, nors tarp atskirų savivaldybių pastebimi gana ženklūs GKI dinamikos skirtumai. Didžiausias teigiamas procentinis pokytis nuo 2007 iki 2016 m. fiksuojamas Šilalės r. savivaldybėje (78,8 proc.), mažiausias – Visagino savivaldybėje (4 proc.).

Geriausiai 2016 m. pagal bendrą GKI įvertį atrodė didžiausių miestų savivaldybės: Vilniaus m. sav. įvertis buvo 71,86, Klaipėdos m. sav. – 60,82, Kauno m. sav. – 59,60 ir kelios mažosios savivaldybės: Neringos sav. (62,53 balai), Elektrėnų sav. (61,46 balai).

Prasčiausi bendro GKI įverčiai analizuojamo laikotarpio pabaigoje (2016 m.) buvo Kalvarijos (31,14 balų), Šalčininkų r. (33,72 balai), Vilkaviškio r. (34,25 balai), Kelmės r. (35,77 balai), ir Lazdijų r. (36 balai) savivaldybėse. Šis rezultatas nėra atsitiktinis, kadangi minimos savivaldybės sąrašo apačioje išsilaiko visais analizuojamais metais.

- **Nustatyti kai kurių GKI naudojamų rodiklių trūkumai.**

Dėl GKI ir atskirus indeksus sudarančių rodiklių specifikos, savivaldybių situaciją vertinti atskirai ir lyginti tarpusavyje galima tik su tam tikromis išlygomis.

Pirmiausiai, dalis GKI rodiklių matuoja esamus resursus (infrastruktūrą, kitą turtą), kurie yra perskaičiuojami 1000 gyventojų. Susidaro dviprasmiška situacija, kadangi GKI logika, pavyzdžiui, mažos kaimiškųjų vietovių mokyklos tampa vertingesniu dariniu už stambias miestų mokyklas ir savivaldybės, turinčios daug mažų mokyklų, gauna daugiau balų negu miestiškos savivaldybės su vyraujančiomis stambesnėmis mokyklomis, nors kitas rodiklis – mokinių pasiekimai brandos egzaminuose – demonstruoja priešingas tendencijas miestų naudai. Be to, daugeliu atveju intensyvesnis infrastruktūros ir kitų viešųjų išteklių naudojimas, o ne didesnis resursų kiekis, yra skatinamas nacionalinio lygmens strategijose (švietimo, sveikatos apsaugos, socialinės apsaugos). Panašiai, geresnę dinamiką pagal kai kuriuos GKI subindeksus demonstruoja tos savivaldybės, kurioms analizuojamu periodu yra būdingas intensyvesnis gyventojų skaičiaus mažėjimas.

Antra, dalis rodiklių yra būdingi tik specifinėms teritorijoms ir kai kuriose savivaldybėse. Tokie rodikliai kaip geltonųjų autobusiukų skaičius ar kultūros centrų skaičius labiausiai aktualūs kaimiškoms

⁷⁷ Bendras GKI įvertis paskaičiuotas eliminavus rodiklį „Renovuotų daugiabučių dalis / proc.“, kadangi dėl pasirinktos skaičiavimo metodikos šis rodiklis analizuojamo laikotarpio pabaigoje įgyja neadekvačiai dideles reikšmes ir neleistinai iškreipia materialinių gyvenimo sąlygų subindekso ir viso GKI reikšmes.

savivaldybėms, o aukštojo mokslo studentų skaičius skaičiuotinas tik pagrindiniams šalies miestams. Tai yra objektyvi tikrovė, priklausanti nuo vietovės tipo ir visų savivaldybių artėjimas prie panašių reikšmių (GKI naudojimas planuojant viešąsias intervencijas suponuotų tokį poreikį) yra ne tik neįmanomas, bet ir nereikalingas.

Trečia, kai kuriems subindeksams (ypač išsiskiria viešosios infrastruktūros, gyvenamosios aplinkos kokybės ir saugumo subindeksas) būdinga didelė skirtingo pobūdžio ir srities rodiklių koncentracija. Pavyzdžiui, į minimą viešosios infrastruktūros, gyvenamosios aplinkos kokybės ir saugumo subindeksą patenka rodikliai nuo nevalytų nuotekų dalies iki muziejų skaičiaus, tenkančio 1000 gyventojų.

- **Nustatytos GKI skaičiavimo metodikos spragos.**

GKI naudojimo galimybes riboja ir atskiri GKI sudarančių subindeksų įverčių skaičiavimo metodikos niuansai. Perskaičiuojant pirminių rodiklių reikšmes į GKI naudojamus dydžius ir normalizuojant rodiklių reikšmes, naudojama minimali ir maksimali 2007 m. reikšmė, nepriklausomai nuo to, ar kitais analizuojamais metais rodiklis bet kurioje savivaldybėje turėjo didesnes ar mažesnes reikšmes. Dėl šios priežasties, normalizuotos rodiklių reikšmės netelpa skalėje nuo 0 iki 1 ir, priklausomai nuo to kaip konkretaus rodiklio reikšmės buvo pasiskirsčiusios 2007 m., gali įgyti netgi labai dideles ar mažas reikšmes⁷⁸. Vėliau tokie rodikliai turi neadekvatų poveikį subindekso įverčiui, kadangi normalizuotos visų subindekso rodiklių reikšmės sumuojamos, o šios įtakos nepaveikia netgi tai, kad atskiriems rodikliams yra suteikiami skirtingi svoriai.

- **ESI fondų investicijos nėra derinamos su GKI subindeksų būkle atskirose savivaldybėse. Jeigu toks suderinamumas ir fiksuojamas, jis greičiau atsitiktinis nei paremtas skaičiavimais.**

ESI fondų investicijų į viešąją infrastruktūrą, paslaugas, žmogiškuosius išteklius apimtys nėra diferencijuojamos remiantis savivaldybių būkle pagal konkrečius GKI subindeksus. Dažniausiai investicijų, pagal 2014–2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programos priemonės kontraktuotų iki 2018 m. liepos mėn., apimtys į prasčiausias atskirų subindeksų reikšmes turėjusias savivaldybes nesiskiria nuo investicijų apimties likusiose savivaldybėse, skaičiuojant vienam gyventojui. O materialinių gyvenimo sąlygų subindekso bei gyventojų verslumo ir verslo konkurencingumo subindekso atveju netgi stebima priešinga situacija – prasčiausias šių subindeksų reikšmes turėjusios savivaldybės gauna ženkliai mažiau susijusių investicijų lyginant su likusių savivaldybių vidurkiu.

- **Nacionalinės institucijos planuodamos investicijas GKI nenaudoja.**

Nacionalinio lygmens institucijos (analizuotos LR ūkio ministerijos ir LR vidaus reikalų ministerijos investicijų planavimo praktikos) įprastai turi pasirengusias savo instrumentus, kurie tiksliau atliepia konkrečius ministerijos kuruojamos viešosios srities (-čių) poreikius. LR vidaus reikalų ministerija 2014–

⁷⁸ Pavyzdžiui, normalizuota rodiklio *Renovuotų daugiabučių dalis* reikšmė Birštono savivaldybėje 2017 m. pasiekia 30 balų, kai tuo tarpu tame pačiame subindekse esančio rodiklio *Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis* normalizuota reikšmė Vilniaus m. sav. tuo pačiu laikotarpiu yra tik kiek daugiau kaip 2 balai. Abiejų šių rodiklių (kartu su kitais rodikliais) normalizuotos reikšmės naudojamos apskaičiuojant Materialinių gyvenimo sąlygų subindekso įverčius.

2020 m. finansiniame periode naudoja tam tikrus kriterijus, atrenkant vietas, tinkamas gauti investicijas, tačiau šie kriterijai yra nepalyginamai siauresni nei GKI ir apsiriboja tik darbo ir verslumo sričių bei gyventojų skaičiaus pokyčio vertinimu. Šiuo metu, nors ir pagal skirtingas priemones, dauguma šių tikslinių teritorijų įgyvendina labai panašius projektus, susijusius su miestų aplinkos, orientuotos į rekreaciją ar laisvalaikį, tvarkymu. Nenaudojamų teritorijų parengimas verslo investicijoms ar panašūs projektai įgyvendinami kur kas rečiau.

- **Savivaldybės investicijų planavimo procese GKI nenaudoja, investicijų kryptys dažniausiai nustatomos pagal savivaldybėms prieinamas ESI fondų priemones ir atkartoja nacionalinę darbotvarkę.**

Savivaldybės strateginio ar investicijų planavimo procesuose gyvenimo kokybės ar panašių modelių faktiškai nenaudoja arba naudoja pavieniais atvejais ir nenuosekliai. Kaip parodė dokumentų analizė ir savivaldybių administracijų darbuotojų anketinė apklausa, planavimo metu dažniausiai naudojama SSGG analizė, viešosios konsultacijos (su gyventojais, socialiniais-ekonominiais partneriais, ekspertais) ir gyventojų apklausos. Be to, naudojamų metodų vaidmuo investicijų planavimo procese yra labai sąlyginis, kadangi absoliuti dauguma savivaldybių pirmiausiai atsižvelgia į galimybes gauti finansavimą iš išorinių šaltinių (ESI ar kitų fondų), net jeigu tai ir neatitinka savivaldybės poreikių pilna apimtimi. Todėl, jeigu galimos investicijų kryptys nebūtų apribotos konkrečiomis 2014–2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programos priemonėmis, pagal kurias galima gauti finansavimą, dalis į regiono plėtros planą (apimančią visas pagrindines VP investicijas į savivaldybes) įtrauktų savivaldybių projektų būtų kitokie.

- **Norint GKI ar panašų instrumentą naudoti planuojant investicijas regionuose, reikalinga iš esmės atnaujinti rodiklių sistemą.**

Aukščiau išvardintos spragos (skaičiavimo metodikos ribotumas, atskirų rodiklių netinkamumas) neleidžia GKI pilnai naudoti planuojant viešąsias investicijas į regionus. Tam, kad šis instrumentas būtų pritaikytas planavimo, stebėsenos ar vertinimo etapuose, reikalinga atnaujinti naudojamų rodiklių sistemą bei pakoreguoti skaičiavimo metodiką. Be to, reikalingas ESI fondų investicijų planavime ir administravime dalyvaujančių institucijų sutarimas dėl tokio instrumento reikalingumo ir jų įsipareigojimas jį naudoti. Atsižvelgiant į bet kurio gyvenimo kokybės modelio įvairiapusiškumą, jo naudojimas kitoms negu „gerai žinoti“ reikmėms reikalauja plataus rato institucijų įsitraukimo.

Šio vertinimo metu buvo išvystytas ir užsakovui pasiūlytas galimas naujesnis požiūris į gyvenimo kokybę, ją vertinant ne pagal prieinamus viešuosius resursus, bet pagal tai, kokie pasiekimai darbo, sveikatos, švietimo ir kitose srityse yra būdingi atskirų vietovių gyventojams. Gyvenimo kokybės regionuose indeksas (GKRI) gali būti vystomas toliau ir naudojamas kaip bendra šalies tikslų gyvenimo kokybės srityje sistema.

- **Nacionaliniu mastu planuojant bendras viešųjų intervencijų kryptis prasminga naudoti rodiklius, matuojančius gyventojų pasiekimus.**

Plačiausiai naudojamuose gyvenimo kokybės indeksuose įprastai yra visiškai ar beveik atsisakoma gyvenimo kokybės matavimo per sukurtų prekių ar gerovės prizmę, t. y. resursų buvimas savaime nelaikomas geresne gyvenimo kokybe. Įvairios tarptautinės organizacijos šiuo metu plačiai taiko modelius, kuriuos vienija pastangos identifikuoti ir kiekybiniais rodikliais atskleisti konkrečiose visuomenėse

sukurtas sąlygas realizuoti individualų potencialą (funkcionavimus). Remiantis pagrindinėmis A. Sen pajėgumų metodo ar jam artimų koncepcijų prielaidomis yra sudarytas Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos gerbūvio indeksas (*OECD well-being index*), Eurostat gyvenimo kokybės tyrimas (*Eurostat Quality of Life Survey*), Jungtinių Tautų vystymo programos sudaromas Žmogaus socialinės raidos indeksas (*UNDP Human Development Index*), taip pat tokia prieiga naudojama įvairiuose akademinuose tyrimuose (pavyzdžiui, Klasen, 2000). Tiesa, praktinis metodo pritaikymas šiek tiek nutolsta nuo pirminės idėjos, ir praktikoje įprastai yra matuojami realizuoti individo funkcionavimai (kuo individas yra ir ką jis daro), bet ne pajėgumai, kurie apima visas potencialias individo veiklas ir būvius (Robeyns, 2003). Siūlomas GKRI atitinka šias aktualias tendencijas.

- **Aktualu rinktis rodiklius, kurių geresnės reikšmės yra vienodai aktualios visoje šalyje, nepriklausomai nuo gyvenamosios vietovės dydžio ar statuso.**

Jeigu bus nuspręsta viešųjų intervencijų planavimo procese naudoti gyvenimo kokybės modelį, renkantis rodiklius svarbu orientuotis į pasiekimus, kurie gali ir turi būti kuo geresni ir kuo labiau tolygūs visoje šalies teritorijoje. Tokie rodikliai kaip aukštojo mokslo studentų, besimokančių konkrečioje savivaldybėje, skaičius ar sveikatos priežiūros įstaigų skaičius yra netinkami, kadangi jie automatiškai išskiria atskiras, dažniausiai didesnių miestų savivaldybes, kuriose yra koncentruojamos nacionalinio ar regioninio lygmens institucijos. Pagal tokius rodiklius lyginti visas šalies savivaldybes yra neprasminga, o ir prieštarauja nacionalinių strateginių dokumentų, skirtinguose sektoriuose įgyvendinamų pertvarkų nuostatomis. Vietoj to, reikėtų rinktis rodiklius, kurie atskleidžia pageidaujamus gyventojų gyvenimo kokybės aspektus nepriklausomai nuo gyvenamosios vietos – pajamos, pakankamos patenkinti būtiniausias poreikius, sveikas ir ilgas gyvenimas, išsilavinimas.

- **GKRI ar panaši gyvenimo kokybės rodiklių sistema, orientuota į gyventojų pasiekimus, yra suderinama su šalies regionų ateities plėtros viziją apibrėžiančių dokumentų nuostatomis**

GKRI ar panašus gyvenimo kokybės modelis turi logines sąsajas su VRM pristatyta regionų plėtros vizija, kuri apibūdinama kaip *oraus, aktyvaus, sveiko ir patrauklaus gyvenimo ir darbo* siekis, o teritorijų plėtra matoma ne per konkrečios infrastruktūros ar paslaugų buvimą apibrėžtoje administracinėje teritorijoje, bet per galimybes visiems gyventojams per nustatytą laiką pasiekti reikalingų viešųjų paslaugų teikimo vietą, kuri, priklausomai nuo paslaugos tipo ir sudėtingumo, gali būti ir kitoje savivaldybėje ar regiono centre. Jeigu toks požiūris į regionų plėtrą galutinai įsitvirtins ir bus naudojamas planuojant viešąsias intervencijas, naujieji su regionų plėtra susiję instrumentai ir GKRI ar panašus modelis, matuojantis gyventojų pasiekimus, kurie didele dalimi priklauso ir nuo kokybiškų paslaugų prieinamumo, gali puikiai papildyti vienas kitą.

- **GKRI ar panašus gyvenimo kokybės indeksas šiuo metu be papildomų investicijų ir didesnių apribojimų (išskyrus pilietinės visuomenės sritį) gali būti skaičiuojamas apskričių lygmeniu.**

Išsamus ir įvairiapusis gyvenimo kokybės matavimo teritorinis detalumas yra ribojamas rodiklių reikšmių prieinamumo smulkesniu negu nacionalinis lygmuo. Daugelis su gyvenimo kokybe susijusių kiekybinių tyrimų įvairių tarptautinių ir vietinių organizacijų yra vykdomi visos šalies mastu, o tyrimo imtys įprastai yra per mažos analizei regioniniu ar savivaldos lygiu atlikti. LR statistikos departamento kaupiami

statistiniai duomenys bei atliekamų tyrimų rezultatai užtikrina didesnę teritorinę detalumą, tačiau dažniausiai taip pat apsiriboja apskričių lygmeniu. Todėl, nors GKRI ar panašus indeksas yra visiškai tinkamas naudoti bet kokio dydžio ar funkcijos gyvenamojoje teritorijoje, gyventojų pasiekimai, sietini su gyvenimo kokybe, vieningai visoje šalyje šiuo metu be papildomų investicijų su tam tikromis išlygomis gali būti matuojami tik apskričių lygiu. Dėl mažo didžiosios dalies šalies savivaldybių gyventojų skaičiaus, užtikrinti statistiškai patikimų GKRI ar panašaus indekso rodiklių reikšmių prieinamumą savivaldybių lygiu pareikalautų neadekvačiai didelių resursų. Atsižvelgiant į šias aplinkybes, savivaldybių ir kitų smulkesnių teritorinių vienetų lygiu galėtų būti stebimi kiti, su pagrindiniais GKRI rodikliais susiję ir juos veikiantys rodikliai.

- **Atlikus skaičiavimus pagal pasiūlytą GKRI, matyti, kad skirtumai tarp šalies administracinių regionų gana žymūs.**

Tiek bendrai šalyje, tiek ir atskirose apskrityse, su nedidele išimtimi, GKRI indekso įverčiai analizuojamu laikotarpiu gerėja. Suminio šalies indekso pokytis per trejus metus sudarė 9,48 balo (nuo 54,36 balų 2014 m. iki 63,84 balų 2016 m.). Šalies regionus šiuo aspektu galima suskirstyti į kelias grupes – spartų teigiamą pokytį demonstruojančios apskritys (Alytaus apskritis, Klaipėdos apskritis, Vilniaus apskritis; daugiau kaip 15 balų pokytis analizuojamu laikotarpiu); vidutinišką – spartų teigiamą pokytį demonstruojančios apskritys (Panevėžio apskritis, Tauragės apskritis; nuo 10 iki 15 balų pokytis analizuojamu laikotarpiu); vidutinišką – lėtesnį teigiamą pokytį demonstruojančios apskritys (Telšių apskritis, Utenos apskritis; nuo 5 iki 10 balų pokytis analizuojamu laikotarpiu) ir lėtą teigiamą pokytį demonstruojančios apskritys (Kauno apskritis, Šiaulių apskritis; nuo 0 iki 5 balų pokytis analizuojamu laikotarpiu). Vienoje apskrityje (Marijampolės) analizuojamu laikotarpiu bendras GKRI įvertis sumažėjo 1,32 balais.

Kalbant apie absoliučius įverčius, 2016 m. geriausiai atrodo Vilniaus (78,86 balai), Kauno (69,74 balai) ir Klaipėdos (68,43 balai) apskritys. Sąlyginai ne tiek daug atsilieka Panevėžio apskritis (62,24 balai). Toliau rikiuojasi geras augimo tendencijas analizuojamu laikotarpiu pademonstravusi Alytaus apskritis (56,69 balai) ir, atvirkščiai, analizuojamu laikotarpiu stagnuojanti Šiaulių apskritis (51,95 balai). Gerokai nuo šalies vidurkio 2016 m. atsilieka Tauragės (47,42 balai), Telšių (48,43 balai) ir Utenos (48,82 balai) apskritys, o prasčiausiai atrodo Marijampolės apskritis (38,68 balai). Svarbu pastebėti, kad tokiais regioninius skirtumus ne visuomet nulėmė didžiųjų miestų dominavimas, kadangi tose srityse, kur buvo prieinamos rodiklių reikšmės pagal savivaldybes (švietimas, saugumas), buvo naudojamas apskrities savivaldybių reikšmių vidurkis.

- **Gyvenimo kokybė ir jai aprašyti naudojamų rodiklių reikšmės yra veikiami daugelio priežasčių, į kurių kompleksiskumą turi būti atsižvelgta planuojant viešąsias intervencijas.**

Planuojant investicijas, svarbu jas aiškiai susieti su kitomis viešosiomis ar visuomeninėmis iniciatyvomis. Kaip rodo intervencijų logikos analizė, su gyvenimo kokybe sietini pasiekimų rodikliai dažniausiai yra kompleksiniai, todėl orientacija vien į priežastis, susijusias su resursų (infrastruktūros ar paslaugų) trūkumu, kurie dažniausiai yra viešųjų investicinių programų objektas, nėra pakankama realiems pokyčiams įgyvendinti. Tai nereiškia, kad investicinės programos turėtų pakeisti savo pobūdį, tačiau planavimo procese jas pozicionuojant platesnių iniciatyvų ir reikalingų pokyčių kontekste, būtų galima geriau suvokti konkrečios investicinės priemonės potencialą, o tuo pačiu paskatinti papildančiąsias neinvesticines iniciatyvas. Kaip pavyzdžius iš šioje ataskaitoje analizuotų atvejų, galima paminėti mokyklų mikroklimato ir mokyklos bendruomenės bendradarbiavimo svarbą gerinant mokymosi rezultatus arba pėsčiųjų kultūros ir atsakingo elgesio svarbą didinant kelių eismo saugumą – be deramo dėmesio šioms ir

panašiams aspektams jokios investicinės priemonės nebus pakankamos arba jų poveikis bus mažesnis už potencialų. Gyvenimo kokybės fenomeno kompleksiskumas, be kita ko, implikuoja, kad pageidaujami pokyčiai negali būti pasiekti vien pavienių investicinių programų (tokių kaip 2014–2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programa) dėka, į gyvenimo kokybės gerinimą orientuotos priemonės turi būti integruotos į visą viešosios politikos sistemą.

- **Tam, kad GKRI ar panaši gyvenimo kokybės rodiklių sistema galėtų būti sėkmingai taikoma planuojant viešąsias intervencijas, reikalinga nustatyti institucijų atsakomybės sritis ir rodiklių stebėsenos bei rezultatų analizės tvarką.**

Nusprendus atnaujinti ir investicijų planavimo, stebėsenos ir vertinimo tikslais naudoti gyvenimo kokybę demonstruojančių rodiklių sistemą, reikalingas plataus institucijų rato sutarimas dėl indekso turinio ir jo naudojimo tvarkos. Siekiant su gyvenimo kokybe siejamų rodiklių pokyčių, reikalingos skirtingų institucijų koordinuotos pastangos, kadangi rodiklių būklė priklauso nuo daugelio priežasčių, neapsiribojančių viena viešosios politikos sritimi. Požiūris „vienas rodiklis – viena ministerija“ šiuo atveju yra netinkamas. Ne tik visas GKRI ar panašus indeksas, bet ir kiekvienas jo rodiklis gali būti laikomas bendruoju tikslu, kurio pasiekimas nėra deleguojamas vienai institucijai, bet prie kurio įvairaus lygmens institucijos prisideda pagal savo atsakomybės sritis. Be šakinių ministerijų sutarimo dėl tokio įrankio reikalingumo ir jų įsipareigojimo bendradarbiauti bei konkrečiais veiksmais prisidėti prie atskirų rodiklių siekimo, gyvenimo kokybės rodiklių sistema vargiai galėtų tarnauti kaip efektyvus investicijų planavimo ir stebėsenos įrankis.

7.2 STRATEGINIAI SIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS

LENTELĖ 22. STRATEGINIAI SIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS

Nr.	Problema ar rizika	Strateginis pasiūlymas	Už įgyvendinimą / prižiūrą atsakinga institucija	Rekomendacijos įgyvendinimo terminas
1.	Atskiri esamo GKI rodikliai ir rodiklių sistema bendrai turi trūkumų. Šie trūkumai, tai: dalies rodiklių orientacija į resursus, kurių apimtis, pagal savo prigimtį ir šalies strateginius dokumentus, nėra vienodai reikšminga skirtingoms administracinėms teritorijoms (pavyzdžiui, geltonųjų autobusiukų skaičius, universitetų ir kolegijų studentų skaičius, sveikatos priežiūros specialistų skaičius ar kultūros centrų dalyvių skaičius); didelė rodiklių reikšmių priklausomybė nuo gyventojų skaičiaus ir jo kaitos; didelė skirtingo pobūdžio ir srities rodiklių koncentracija vienoje srityje (pavyzdžiui, į viešosios infrastruktūros, gyvenamosios aplinkos kokybės ir saugumo subindeksą patenka rodikliai nuo nevalytų nuotekų dalies iki muziejų skaičiaus).	Iš esmės atnaujinti GKI, peržiūrint naudojamus rodiklius ir pasirenkant aiškiau tarpusavyje susijusius ir nuo konkrečių administracinių vietovių specifikos nepriklausančius rodiklius. Kaip galimas pavyzdys vertinimo ataskaitoje pateikiamas GKRI indeksas, orientuotas į pasiekimų, bet ne resursų, matavimą.	LR finansų ministerija	2019 m.
2.	Perskaičiuojant pirminių rodiklių reikšmes į GKI naudojamus dydžius ir normalizuojant rodiklių reikšmes, naudojama minimali ir maksimali 2007 m. reikšmė, nepriklausomai nuo to, ar kitais analizuojamais metais rodiklis bet kurioje savivaldybėje turėjo didesnes ar mažesnes reikšmes. Dėl šios priežasties, normalizuotos rodiklių reikšmės netelpa skalėje nuo 0 iki 1 ir, priklausomai nuo to kaip konkretaus rodiklio	Peržiūrėti GKI ar panašaus indekso skaičiavimo metodiką, užtikrinant, kad atskiri rodikliai negalėtų turėti neadekvataus poveikio galutiniam subindekso ar bendro indekso įverčiui.	LR finansų ministerija	2019 m.

Nr.	Problema ar rizika	Strateginis pasiūlymas	Už įgyvendinimą / priežiūrą atsakinga institucija	Rekomendacijos įgyvendinimo terminas
	reikšmės buvo pasiskirsčiusios 2007 m., kitais metais gali įgyti netgi labai dideles ar mažas normalizuotas reikšmes. Vėliau tokie rodikliai turi neadekvatų poveikį subindekso įverčiui, kadangi normalizuotos visų subindekso rodiklių reikšmės sumuojamos, o šios įtakos nepaveikia netgi tai, kad atskiriems rodikliams yra suteikiami skirtingi svoriai.			
3.	Gyvenimo kokybę matuojančios rodiklių sistemos, orientuotos į pasiekimus (GKRI ir panašios), apima kompleksinius rodiklius, kurių reikšmės ir jų dinamika priklauso nuo daugelio faktorių. Atitinkamai, siekiant pagerinti viso indekso, atskirų jo sričių ar net pavienių rodiklių reikšmes, reikalingos koordinuotos skirtingų viešojo valdymo sričių pastangos. Požiūris „vienas rodiklis – viena ministerija“ šiuo atveju yra netinkamas. Taigi tam, kad gyvenimo kokybės rodiklių sistema galėtų tarnauti kaip investicijų planavimo įrankis, reikalingas šakinių ministerijų sutarimas dėl tokio įrankio reikalingumo ir įsipareigojimai bendradarbiauti bei konkrečiais veiksmais prisidėti prie atskirų rodiklių siekimo.	Rekomenduojama suorganizuoti šakinių ministerijų pasitarimą ir priimti bendrą sprendimą dėl gyvenimo kokybę matuojančių rodiklių sistemos reikalingumo ir galimo naudojimo naujajame investicijų planavimo etape.	LR finansų ministerija Kitos ministerijos	2019 m.
4.	Kaip rodo atliktų nacionalinių institucijų ir savivaldos lygmens institucijų analizė, GKI nėra naudojamas planuojant investicijas. Tokia situacija iš dalies yra sąlygota GKI rodiklių sistemos trūkumų, tačiau galima platesnį tokių ar panašių instrumentų taikymą riboja ir tai, kad nėra aiškios instrumento valdymo ir atskaitomybės už rezultatus struktūros.	Jeigu gyvenimo kokybę regionuose ar kituose pasirinktuose teritoriniuose vienetuose atspindinčių rodiklių sistemas norima diegti kaip investicijų planavimo įrankį, reikalinga nustatyti institucijų atsakomybės sritis ir rodiklių stebėsenos bei rezultatų analizės tvarką.	LR finansų ministerija	2019 m.

Nr.	Problema ar rizika	Strateginis pasiūlymas	Už įgyvendinimą / priežiūrą atsakinga institucija	Rekomendacijos įgyvendinimo terminas
5.	Gyvenimo kokybę pasiekimų prasme matuojantys rodikliai yra veikiami daugelio priešasčių. Siekiant viešosios politikos priemonėmis užtikrinti maksimalų poveikį pasirinktų rodiklių pokyčiams, reikėtų derinti įvairių institucijų koordinuojamas investicines ir neinvesticines priemones, plačiau įtraukti nevyriausybinių sektorių.	Nusprendus naudoti GKRI ar panašų indeksą planuojant viešąsias intervencijas, planavimo etape būtina visapusiškai įvertinti su kiekvienu rodikliu susijusių intervencijų logiką, detaliai nustatyti reikalingas priemones rodiklio pokyčiams įgyvendinti (ne tik finansuojamas ESI fondų) bei kiekvienam identifikuotam veiksmui priskirti atsakingas institucijas.	LR finansų ministerija	2019–2020 m.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

PRIEDAS NR. 1. NAUDOJAMI VERTINIMO METODAI

LENTELĖ 23. NAUDOTI VERTINIMO METODAI

Vertinimo uždaviniai	Vertinimo klausimai	Vertinimo metodai ir informacijos šaltiniai
9.1. Lietuvos savivaldybių GKI 2007–2016 m. ir GKI pokyčių 2015–2016 m. analizė	9.1.1. Kaip keitėsi bendras Lietuvos ir savivaldybių GKI ir jį sudarantys subindeksai 2007–2017 m.: 9.1.1.1. bendras Lietuvos ir savivaldybių GKI; 9.1.1.2. materialinių gyvenimo sąlygų (užimtumas, pajamos ir būstas) subindeksas; 9.1.1.3. gyventojų verslumo ir verslo konkurencingumo subindeksas; 9.1.1.4. sveikatos paslaugų subindeksas; 9.1.1.5. švietimo paslaugų subindeksas; 9.1.1.6. demografijos, pilietinio ir visuomeninio aktyvumo subindeksas; 9.1.1.7. viešosios infrastruktūros, gyvenamosios aplinkos subindeksas?	<ul style="list-style-type: none"> • Duomenų analizė (Lietuvos statistikos departamento, Higienos instituto, LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Švietimo valdymo informacinė sistema ir kiti duomenų šaltiniai) • Antrinių šaltinių analizė (2016 m. parengta ir publikuota GKI ir jį sudarančių subindeksų skaičiavimo metodika)
	9.1.2. Kokios priežastys Lietuvos mastu ir savivaldybėse lėmė tokią GKI ir jį sudarančių subindeksų dinamiką 2014–2017 m?	<ul style="list-style-type: none"> • Duomenų analizė (statistinės informacijos analizė, GKI sudarančių rodiklių reikšmių analizė) • Antrinių šaltinių analizė • Ekspertinis vertinimas
	9.1.3 Atlikti Lietuvos savivaldybių GKI ir jį sudarančių subindeksų 2017 m. palyginamąją analizę ir ją vizualizuoti interaktyvių žemėlapių pagalba.	<ul style="list-style-type: none"> • Lyginamoji analizė • Ekspertinis vertinimas • Interaktyvaus įrankio sukūrimas
9.2. 2014–2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programos	9.2.1. Nustatyti veiksmų programos intervencijų logiką gyvenimo kokybės srityje, išanalizuojant veiksmų programos prioritetų, konkrečių uždavinių ir pagal juos įgyvendinamų priemonių sąsajas su GKI sudarančiais subindeksais.	<ul style="list-style-type: none"> • Pirminių dokumentų analizė • Intervencijų logikos analizė

Vertinimo uždaviniai	Vertinimo klausimai	Vertinimo metodai ir informacijos šaltiniai
intervencijų logikos gyvenimo kokybės srityje rekonstravimas ir intervencijų sąsajų su GKI rodikliais įvertinimas	9.2.2. Nustatyti veiksmų programos intervencijų į gyvenimo kokybę mastą ir struktūrą – projektų skaičių ir investicijas eurais iš viso, pagal GKI sudarančius subindeksus iš viso ir pagal atskiras savivaldybes.	<ul style="list-style-type: none"> • Stebėsenos duomenų analizė
	9.2.3. Išanalizuoti investicijų savivaldybėse tinkamumą ir pakankamumą, lyginant su GKI sudarančių subindeksų reikšmėmis ir jų dinamika.	<ul style="list-style-type: none"> • Stebėsenos duomenų analizė • Antrinių šaltinių analizė • Ekspertinis vertinimas
	9.2.4. Kokių priemonių (be investicijų), reikėtų imtis, siekiant pagerinti ir subalansuoti GKI sudarančių subindeksų reikšmes savivaldybėse?	<ul style="list-style-type: none"> • Atvejo studijos • Ekspertinis vertinimas • Interviu • Gyventojų apklausa tiesioginio interviu būdu
9.3. GKI pritaikomumo investicijų į regionus planavimui, stebėsenai ir poveikio vertinimui analizė	9.3.1. Nustatyti GKI panaudojimo galimybes regionų plėtros planavimui.	<ul style="list-style-type: none"> • Pirminių dokumentų analizė • Antrinių šaltinių analizė • Interviu • Ekspertinis vertinimas • Atvejo studijos • Gyventojų apklausa tiesioginio interviu būdu
	9.3.2. Įvertinti ar savivaldybės rėmėsi GKI planuodamos savo investicijas?	<ul style="list-style-type: none"> • Pirminių dokumentų analizė • Anketinė apklausa • Ekspertinis vertinimas
	9.3.3. Palyginti GKI su kitų ministerijų (Ūkio ministerijos, Vidaus reikalų ministerijos) rengiamais planavimo įrankiais, nustatyti GKI privalumus ir trūkumus.	<ul style="list-style-type: none"> • Pirminių dokumentų analizė • Antrinių šaltinių analizė • Interviu • Ekspertinis vertinimas
	9.3.4. Pasiūlyti GKI stebėsenos mechanizmą, įvertinant perkančiosios organizacijos galimybes atnaujinti GKI.	<ul style="list-style-type: none"> • Literatūros analizė • Pirminių dokumentų analizė • Antrinių šaltinių analizė • Statistinių duomenų analizė • Interviu • Ekspertinis vertinimas

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

SAVIVALDYBIŲ ATSTOVŲ APKLAUSA

Siekiant nustatyti, ar savivaldybės rėmėsi GKI planuodamos savo investicijas, pasitelkta savivaldybių administracijų strateginio planavimo, investicijų ir plėtros skyrių vadovų anketinė apklausa. Buvo apklausta po vieną asmenį iš kiekvienos savivaldybės. Apklausa imtį sudarė 38 asmenys, atstovaujantys skirtingas savivaldybes. Apklausa vykdyta 2018 m. rugpjūčio mėn., pasitelkiant automatizuotą internetinę apklausų vykdymo sistemą SurveyMonkey®.

SAVIVALDYBĖS A IR SAVIVALDYBĖS B GYVENTOJŲ APKLAUSA⁷⁹

Tikslinė grupė: 18 + amžiaus Savivaldybės A ir Savivaldybės B gyventojai.

Tyrimo metodas: Reprezentatyvi anketinė 406 Savivaldybės A ir Savivaldybės B gyventojų apklausa tiesioginio interviu būdu, naudojant iš anksto parengtą klausimyną, kuriame apklausų atlikėjai fiksuoja respondentų atsakymus. Rezultatai atspindi Savivaldybės A ir Savivaldybės B gyventojų nuomones bei pasiskirstymą pagal lytį bei gyvenamąją vietą (miestas ar kaimas).

Imtis ir terminai: Apklausti 406 respondentai. Savivaldybėje A – 254, Savivaldybėje B – 152. Apklausa vykdyta 2018 m. rugpjūčio 28 – rugsėjo 13 dienomis.

Atranka: Respondentams atrinkti naudojama tikimybinė reprezentatyvi daugiapakopė stratifikuota maršrutinė atranka, įvertinant Savivaldybės A ir Savivaldybės B gyventojų pasiskirstymą pagal lytį bei gyvenamąją vietą (miestas ar kaimas).

Atrankos žingsnis (principas, kuriuo eina apklausos atlikėjas, atlikdamas apklausą): nuo nurodyto pradžios taško, laikantis nustatyto respondentų atrankos žingsnio, Savivaldybės A ir Savivaldybės B miestuose daugiabučių namų kvartale buvo einama į kiekvieną daugiabutį namą, į kas 3-čią butą. Nuosavų namų kvartale (tiek mieste, tiek kaime) buvo einama į kas 2-ą namą. Kaime, kur nėra namų numeracijos, buvo einama į kas antrą namą. Atskaitos taškas buvo pasirinktas atsitiktiniu būdu, pvz., autobusų stotelė, parduotuvė, paštas ar pan.

ATVEJO STUDIJOS

Vertinimo metu atliktos keturios atvejo studijos, analizuojančios padėtį pagal GKRI rodiklius (rodiklių intervencijos logiką) švietimo ir saugumo srityse bei susijusių ESI fondų investicijų pobūdį ir apimtį. Atvejo studijos pasirinktos atlikti dviejose tos pačios apskrities savivaldybėse – *Savivaldybėje A* ir *Savivaldybėje B*. Pasirinktos savivaldybės reprezentuoja skirtingo tipo gyvenamąsias vietas – savivaldybę, kurioje beveik du trečdaliai gyventojų koncentruojasi vidutinio dydžio mieste Lietuvos mastu, ir savivaldybę, jungiančią kaimiško tipo gyvenamąsias vietas. Abiejų atvejo studijų analizei pasirinktų savivaldybių buvimas toje pačioje apskrityje leidžia palyginti kaip regiono mastu yra reaguojama į skirtingų teritorijų poreikius ir įvertinti 2014–2020 m. ESI fondų investicijų jautrumą vietovių gyvenimo kokybės skirtumams. Atvejo studijų metu analizuoti savivaldybių dokumentai, statistikos duomenys, antriniai šaltiniai, SFMIS duomenys, atlikti interviu su vietos institucijų atstovais, atlikta kiekybinė vietos gyventojų apklausa.

⁷⁹ Gyventojų apklausą BGI Consulting užsakymu pagal pateiktą anketą atliko UAB „RAIT“.

INTERVIU

Vertinimo metu atlikti tiesioginiai ir telefoniniai interviu su:

- LR ūkio ministerijos atstovu;
- LR vidaus reikalų ministerijos atstovu;
- Savivaldybės A savivaldybės administracijos Švietimo skyriaus atstovu;
- Savivaldybės A vyriausiojo policijos komisariato atstovu;
- Savivaldybėje A veikiančio profesinio mokymo centro atstovu;
- Savivaldybės B savivaldybės administracijos Švietimo skyriaus atstovu;
- Savivaldybės B vyriausiojo policijos komisariato atstovu;
- Savivaldybės B ikimokyklinio ugdymo įstaigos atstovu.

PRIEDAS NR. 2. GKI SUBINDEKSŲ REIKŠMIŲ DINAMIKA

LENTELĖ 24. MATERIALINIŲ GYVENIMO SĄLYGŲ⁸⁰ SUBINDEKSO REIKŠMIŲ DINAMIKA 2007-2017 M.

Žymėjimas: ● 1 kvartilis (15 geriausių reikšmių) ● 2 kvartilis ● 3 kvartilis ● 4 kvartilis (15 blogiausių reikšmių)

Teritorija	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Skirtumas (2007-2016 m.)	Skirtumas, % (2007-2016 m.)
Lietuvos respublika	46,93	53,30	39,53	26,63	33,84	43,19	53,05	63,57	73,90	84,61	93,21	46,28	98,61
Akmenės r. sav.	30,55	39,24	16,65	4,33	16,29	27,23	34,27	42,61	48,94	55,51	65,00	34,44	112,73
Alytaus m. sav.	40,84	47,85	23,71	13,47	19,03	25,75	35,05	44,20	56,98	68,01	77,49	36,65	89,75
Alytaus r. sav.	31,06	35,05	24,99	4,69	14,78	23,33	28,24	32,44	42,33	58,53	69,28	38,22	123,08
Anykščių r. sav.	30,05	38,51	24,86	4,30	1,70	7,61	20,28	35,84	46,90	56,02	62,51	32,46	108,05
Birštono sav.	33,85	36,04	29,64	20,94	25,20	27,81	41,02	49,13	65,16	68,98	89,55	55,70	164,57
Biržų r. sav.	30,29	33,57	23,54	11,27	19,99	25,72	29,44	40,71	50,18	63,51	65,81	35,52	117,25
Druskininkų sav.	28,13	28,54	10,30	0,46	11,83	23,47	31,06	42,79	52,22	61,75	73,37	45,23	160,77
Elektrėnų sav.	52,46	58,67	49,49	37,78	46,77	52,04	62,84	72,96	83,91	93,49	94,99	42,52	81,06
Ignalinos r. sav.	21,45	34,10	16,64	-6,41	-2,46	5,62	15,15	24,28	38,65	51,53	58,34	36,89	171,97
Jonavos r. sav.	45,94	60,73	36,79	14,25	32,14	40,60	47,91	61,80	76,23	83,65	88,06	42,12	91,69
Joniškio r. sav.	17,06	25,49	18,52	1,10	10,70	19,92	22,35	34,93	46,35	49,55	54,45	37,39	219,16
Jurbarko r. sav.	16,82	24,97	21,37	4,31	10,52	13,97	18,94	23,79	35,29	47,49	49,67	32,84	195,23
Kaišiadorių r. sav.	38,47	38,62	28,88	11,07	14,41	26,04	36,41	50,10	63,54	74,94	79,36	40,89	106,31
Kalvarijos sav.	25,31	34,99	20,42	-2,60	-3,01	-1,41	7,63	18,94	23,99	31,91	39,88	14,57	57,55
Kauno m. sav.	51,59	57,94	45,26	33,39	40,46	48,70	60,64	71,47	81,19	93,25	101,68	50,09	97,10
Kauno r. sav.	32,01	40,36	30,57	18,88	22,17	39,04	50,17	58,61	71,40	86,16	91,78	59,77	186,71
Kazlų Rūdos sav.	38,84	45,89	38,73	32,41	31,66	35,22	46,18	55,76	63,25	70,80	88,74	49,90	128,48
Kėdainių r. sav.	41,12	47,80	38,01	27,35	36,84	47,70	57,18	66,56	82,34	90,95	92,92	51,80	125,96
Kelmės r. sav.	17,12	23,19	15,28	-1,76	5,85	8,99	15,14	28,01	32,37	42,79	48,33	31,21	182,33
Klaipėdos m. sav.	54,17	61,97	50,86	39,37	48,14	59,22	68,66	79,89	88,44	98,76	105,06	50,90	93,96
Klaipėdos r. sav.	46,17	52,50	35,28	24,17	32,50	45,36	52,67	58,06	70,26	82,16	85,40	39,23	84,96
Kretingos r. sav.	31,19	32,88	23,46	4,31	13,08	23,51	34,92	48,74	59,15	70,49	74,27	43,08	138,11
Kupiškio r. sav.	33,63	37,18	22,17	6,50	14,84	19,72	25,87	31,49	36,71	45,08	53,44	19,81	58,92
Lazdijų r. sav.	21,32	31,55	26,63	9,64	10,78	13,65	17,51	21,46	32,27	38,38	44,57	23,25	109,04
Marijampolės sav.	36,73	42,19	24,69	14,00	21,02	26,86	36,28	48,79	56,16	63,51	71,29	34,56	94,08
Mažeikių r. sav.	54,25	51,66	33,94	14,37	19,59	31,13	40,98	47,54	61,64	73,87	86,39	32,14	59,23
Moletų r. sav.	30,82	46,56	30,11	6,27	12,83	15,91	26,86	33,68	38,67	52,22	57,15	26,33	85,42
Neringos sav.	38,49	48,01	38,31	39,79	33,02	31,73	47,00	61,50	70,46	79,30	87,98	49,49	128,59
Pagėgių sav.	31,02	41,37	33,88	17,69	24,41	30,20	36,53	45,30	59,48	68,29	77,23	46,21	148,98
Pakruojo r. sav.	29,93	45,09	24,87	13,97	19,67	24,46	33,50	40,46	47,28	59,59	66,51	36,58	122,23
Palangos m. sav.	38,12	44,33	24,01	10,48	20,81	30,07	39,90	51,31	58,75	63,23	73,37	35,25	92,46
Panevėžio m. sav.	39,44	49,03	26,14	12,01	23,37	33,59	44,63	55,31	69,21	80,63	89,55	50,11	127,05
Panevėžio r. sav.	20,23	29,62	10,53	-8,14	0,59	15,07	26,16	38,86	47,57	64,52	67,91	47,68	235,67
Pasvalio r. sav.	21,83	29,39	17,55	2,88	7,06	13,49	21,64	26,86	39,58	49,19	59,02	37,18	170,31
Plungės r. sav.	36,29	38,67	17,77	0,78	16,46	23,13	30,62	45,15	53,42	61,17	72,22	35,93	98,99
Prienų r. sav.	27,89	33,34	24,83	5,95	11,57	17,95	27,94	33,52	50,34	61,99	66,19	38,30	137,34
Radviškių r. sav.	24,10	29,55	17,74	3,60	7,95	9,99	17,07	26,27	34,00	48,64	57,03	32,93	136,66
Raseinių r. sav.	26,63	27,97	19,10	7,47	13,42	18,77	28,67	41,58	46,44	58,13	64,86	38,23	143,55
Rietavo sav.	38,18	36,15	22,65	3,49	18,71	27,26	31,56	45,28	59,57	63,53	75,86	37,68	98,71
Rokiškio r. sav.	27,81	36,79	22,47	8,99	18,95	23,74	31,98	39,45	44,66	55,90	60,82	33,01	118,67
Skuodo r. sav.	24,31	33,54	23,82	7,31	10,93	15,50	17,25	33,56	45,18	59,46	67,36	43,05	177,06
Šakių r. sav.	27,84	35,42	19,29	7,16	10,41	15,74	23,75	31,96	42,80	53,20	63,19	35,35	126,97
Šalčininkų r. sav.	19,10	25,58	7,45	-13,97	-8,72	2,02	12,24	20,78	29,73	40,02	50,83	31,73	166,10
Šiaulių m. sav.	42,19	49,77	31,49	21,33	28,82	36,09	48,03	56,94	65,62	77,78	84,87	42,68	101,16
Šiaulių r. sav.	22,28	33,51	17,48	1,83	7,08	17,11	25,86	37,16	51,95	61,27	66,59	44,30	198,83
Šilalės r. sav.	20,67	19,82	16,27	2,20	16,76	22,59	28,24	38,25	46,10	62,36	65,32	44,65	215,97
Šilutės r. sav.	26,09	31,39	22,48	10,84	13,43	20,62	27,63	31,70	40,12	44,18	55,37	29,28	112,26
Širvintų r. sav.	30,30	34,06	24,24	3,09	18,92	24,36	29,80	42,46	49,23	56,52	69,87	39,56	130,56
Svenčionių r. sav.	25,10	34,84	21,66	8,72	17,48	26,28	33,59	41,64	48,88	61,37	65,54	40,44	161,08
Tauragės r. sav.	24,68	28,91	12,75	1,92	8,68	13,29	20,89	29,52	42,48	53,63	66,07	41,39	167,66
Telšių r. sav.	40,24	41,21	18,22	4,17	12,23	17,89	35,36	46,23	61,22	69,43	76,77	36,53	90,78
Trakų r. sav.	34,04	48,83	38,78	27,50	32,31	38,01	49,23	63,79	72,88	88,24	100,95	66,91	196,55
Ukmergės r. sav.	31,44	42,58	22,57	5,76	13,53	21,95	32,14	40,64	49,77	62,10	71,51	40,07	127,46
Utenos r. sav.	46,58	53,45	38,10	19,36	24,85	32,07	41,08	50,98	60,06	69,17	77,10	30,52	65,54
Varėnos r. sav.	27,71	38,90	22,83	3,91	9,16	20,74	29,76	34,89	45,14	59,18	62,49	34,78	125,51
Vilkaviškio r. sav.	22,84	26,62	17,74	2,96	5,93	10,90	17,33	26,77	37,33	45,49	53,90	31,07	136,04
Vilniaus m. sav.	71,82	77,20	63,03	53,69	62,15	73,60	83,13	93,96	103,35	114,20	123,77	51,96	72,35
Vilniaus r. sav.	31,44	40,89	21,17	3,34	12,72	27,66	41,69	53,40	67,42	82,17	94,58	63,13	200,76
Visagino sav.	68,39	61,69	52,37	34,03	38,73	48,88	58,08	63,97	73,41	77,27	80,88	12,48	18,25
Zarasų r. sav.	25,00	25,11	18,53	-6,61	-7,02	3,45	14,84	25,76	27,64	39,33	41,52	16,52	66,10

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

⁸⁰ Skaičiuojant materialinių gyvenimo sąlygų subindekso įverčius, neįtrauktas rodiklis *Renovuotų daugiabučių dalis, proc.*

LENTELĖ 25. GYVENTOJŲ VERSLUMO IR VERSLO KONKURENCINGUMO SUBINDEKSO REIKŠMIŲ DYNAMIKA 2007-2016 M.

Žymėjimas: ● 1 kvartilis (15 geriausių reikšmių) ● 2 kvartilis ● 3 kvartilis ● 4 kvartilis (15 blogiausių reikšmių)

Teritorija	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Skirtumas (2007-2016 m.)	Skirtumas, % (2007-2016 m.)
Lietuvos Respublika	33,7	31,8	26,8	28,6	30,4	29,2	29,4	32,6	34,8	36,7	3,0	8,8
Akmenės r. sav.	25,9	26,3	20,2	17,8	29,7	28,6	27,3	25,5	24,1	23,7	-2,2	-8,7
Alytaus m. sav.	21,8	19,6	15,4	16,6	18,7	18,8	18,5	20,4	21,6	22,3	0,4	1,9
Alytaus r. sav.	12,7	13,3	10,8	10,9	15,3	12,7	14,2	17,5	21,5	22,5	9,8	76,8
Anykščių r. sav.	9,6	8,5	5,6	5,7	7,2	6,4	9,0	11,7	11,8	13,7	4,1	42,1
Birštono sav.	6,2	9,3	11,1	13,4	11,9	10,3	12,8	16,8	17,0	18,4	12,2	196,2
Biržų r. sav.	10,1	7,9	9,3	7,4	9,7	7,6	9,8	10,8	10,5	11,9	1,8	17,6
Druskininkų sav.	17,3	17,6	16,6	16,5	20,8	17,5	18,0	19,2	18,9	20,7	3,5	20,2
Elektrėnų sav.	34,9	28,1	42,2	49,1	47,7	55,1	65,4	56,9	47,1	53,0	18,1	51,7
Ignalinos r. sav.	7,2	8,7	5,3	5,8	6,4	6,5	8,1	10,1	7,7	10,3	3,1	43,7
Jonavos r. sav.	36,2	44,8	12,5	27,3	40,4	33,7	14,9	18,8	39,7	32,0	-4,2	-11,5
Joniškio r. sav.	13,3	15,0	12,0	13,0	14,2	14,2	12,7	13,9	13,9	13,5	0,3	2,0
Jurbarko r. sav.	11,3	10,9	7,2	7,0	8,8	7,5	8,5	14,1	12,6	14,6	3,3	29,0
Kaišiadorių r. sav.	15,3	16,9	15,4	13,0	12,4	14,1	14,4	15,7	17,7	20,4	5,1	33,0
Kalvarijos sav.	4,9	14,6	2,3	7,1	8,9	5,3	7,8	10,1	13,3	15,0	10,1	208,1
Kauno m. sav.	33,9	31,2	26,9	26,9	28,9	27,6	27,6	31,7	33,0	35,6	1,7	5,1
Kauno r. sav.	21,3	21,2	15,7	18,4	22,0	21,0	23,1	27,0	26,9	29,8	8,5	40,1
Kazlų Rūdos sav.	20,6	26,9	40,6	30,5	36,6	27,1	35,8	41,1	39,8	30,8	10,2	49,8
Kėdainių r. sav.	45,4	40,2	22,8	45,9	50,4	36,5	31,7	41,6	49,5	37,4	-8,0	-17,5
Kelmės r. sav.	7,3	5,8	6,5	7,0	9,5	8,5	10,9	11,8	10,7	10,6	3,3	45,1
Klaipėdos m. sav.	45,3	44,8	39,7	39,6	41,8	38,3	38,1	44,0	46,9	49,2	4,0	8,8
Klaipėdos r. sav.	44,9	34,4	31,7	40,1	44,0	34,0	33,3	37,7	42,4	41,6	-3,4	-7,5
Kretingos r. sav.	15,6	15,7	13,0	13,0	15,1	11,9	13,6	13,9	14,6	15,8	0,3	1,9
Kupiškio r. sav.	11,0	9,2	6,2	9,9	12,6	10,7	10,0	11,1	11,0	11,3	0,3	2,5
Lazdijų r. sav.	4,9	5,0	3,1	3,7	6,3	5,6	6,8	7,0	7,3	7,5	2,6	52,4
Marijampolės sav.	22,0	18,7	14,1	15,2	16,4	16,3	18,9	21,4	21,1	22,4	0,3	1,4
Mažeikių r. sav.	67,5	45,4	55,2	76,3	78,3	73,7	57,9	40,0	63,4	59,4	-8,1	-12,0
Molėtų r. sav.	12,3	12,1	7,8	8,2	4,7	5,6	6,1	7,5	9,4	10,8	-1,5	-12,5
Neringos sav.	43,3	39,5	39,5	38,0	29,5	23,1	28,3	31,9	34,5	40,3	-3,0	-6,9
Pagėgių sav.	13,2	0,3	16,7	7,3	12,4	9,8	17,8	17,4	10,9	21,3	8,2	62,0
Pakruojo r. sav.	17,5	21,3	13,4	14,3	20,1	21,2	23,7	19,6	22,2	24,1	6,6	37,9
Palangos m. sav.	29,3	34,3	23,9	23,5	21,0	19,3	19,5	22,0	28,1	26,8	-2,5	-8,5
Panevėžio m. sav.	27,3	28,4	23,2	24,5	27,1	24,7	24,5	26,8	27,0	29,1	1,8	6,6
Panevėžio r. sav.	17,1	12,3	7,6	9,2	11,4	10,6	13,7	17,0	20,6	23,2	6,1	35,4
Pasvalio r. sav.	13,0	11,9	12,3	13,5	14,3	13,8	13,3	13,9	15,1	16,5	3,4	26,2
Plungės r. sav.	12,8	10,7	10,8	11,8	13,4	12,6	14,1	16,8	15,8	19,1	6,4	50,0
Prienų r. sav.	10,0	8,1	6,9	6,9	12,9	10,6	12,0	11,9	11,4	12,3	2,3	23,0
Radvilaiškio r. sav.	9,8	15,8	12,8	13,6	15,6	17,2	16,9	19,5	18,0	18,9	9,1	93,6
Raseinių r. sav.	11,3	12,3	11,3	11,2	15,2	12,4	13,6	18,7	20,1	19,7	8,3	73,6
Rietavo sav.	19,7	18,2	17,1	15,8	15,2	11,9	13,2	14,1	12,4	12,4	-7,3	-37,2
Rokiškio r. sav.	20,6	13,9	13,1	17,2	22,3	10,8	18,3	15,5	17,8	19,9	-0,7	-3,5
Skuodo r. sav.	5,3	4,9	2,7	4,2	6,5	5,8	7,5	8,4	8,7	8,1	2,8	53,0
Šakių r. sav.	11,3	9,3	10,0	9,5	11,8	11,9	10,9	12,8	11,8	12,9	1,7	14,7
Šalčininkų r. sav.	6,0	4,4	1,0	3,4	0,0	3,3	4,6	6,2	6,1	2,9	-3,2	-52,3
Šiaulių m. sav.	24,7	26,5	22,4	21,6	23,0	21,5	21,0	24,6	25,0	26,4	1,7	7,1
Šiaulių r. sav.	16,1	12,6	10,7	11,9	14,7	12,1	16,0	17,8	19,3	19,7	3,7	22,9
Šilalės r. sav.	4,5	7,9	5,9	7,5	10,3	9,5	10,0	11,4	10,3	11,3	6,8	152,0
Šilutės r. sav.	11,4	12,3	11,3	11,6	11,9	11,4	12,3	14,4	16,2	16,4	4,9	43,1
Širvintų r. sav.	7,0	6,9	4,8	6,0	6,2	6,3	13,1	12,1	11,6	18,7	11,8	169,1
Švenčionių r. sav.	11,7	10,1	12,8	10,2	10,5	11,5	14,3	17,5	15,1	18,8	7,1	60,2
Tauragės r. sav.	12,0	11,6	9,2	9,7	12,3	10,8	12,7	14,9	15,5	17,6	5,7	47,3
Telšių r. sav.	18,1	14,6	11,5	10,9	13,0	10,5	11,1	12,2	13,4	17,6	-0,5	-2,5
Trakų r. sav.	19,3	25,2	15,2	18,0	18,9	18,6	20,4	20,4	24,4	25,5	6,2	31,9
Ukmergės r. sav.	14,0	15,6	10,4	12,8	13,8	12,8	14,7	16,0	19,5	19,8	5,8	41,7
Utenos r. sav.	25,9	24,8	19,6	17,8	16,0	17,4	16,9	25,4	23,4	24,7	-1,3	-4,8
Varėnos r. sav.	13,5	12,5	8,5	8,3	11,3	10,2	12,6	15,0	12,8	13,3	-0,2	-1,3
Vilkaviškio r. sav.	6,4	5,9	2,9	4,1	7,4	6,6	7,8	9,3	9,2	9,9	3,6	55,9
Vilniaus m. sav.	63,7	61,9	53,0	52,7	51,9	51,2	52,4	57,8	61,8	64,8	1,0	1,6
Vilniaus r. sav.	24,4	23,1	22,4	22,6	24,8	26,3	26,1	25,6	27,0	29,0	4,7	19,1
Visagino sav.	39,5	30,4	22,2	24,9	23,6	22,5	22,6	23,2	26,9	24,3	-15,1	-38,3
Zarasų r. sav.	5,6	-8,5	5,8	6,0	7,0	6,2	9,6	9,5	7,0	7,0	1,4	25,2

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

LENTELĖ 26. GYVENTOJŲ VERSLUMO IR VERSLO KONKURENCINGUMO SUBINDEKSO REIKŠMIŲ DYNAMIKA 2007-2016 M.

Žymėjimas: ● 1 kvartilis (15 geriausių reikšmių) ● 2 kvartilis ● 3 kvartilis ● 4 kvartilis (15 blogiausių reikšmių)

Teritorija	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Skirtumas (2007-2016 m.)	Skirtumas, % (2007-2016 m.)
Lietuvos Respublika	33,7	31,8	26,8	28,6	30,4	29,2	29,4	32,6	34,8	36,7	3,0	8,8
Akmenės r. sav.	25,9	26,3	20,2	17,8	29,7	28,6	27,3	25,5	24,1	23,7	-2,2	-8,7
Alytaus m. sav.	21,8	19,6	15,4	16,6	18,7	18,8	18,5	20,4	21,6	22,3	0,4	1,9
Alytaus r. sav.	12,7	13,3	10,8	10,9	15,3	12,7	14,2	17,5	21,5	22,5	9,8	76,8
Anykščių r. sav.	9,6	8,5	5,6	5,7	7,2	6,4	9,0	11,7	11,8	13,7	4,1	42,1
Birštono sav.	6,2	9,3	11,1	13,4	11,9	10,3	12,8	16,8	17,0	18,4	12,2	196,2
Biržų r. sav.	10,1	7,9	9,3	7,4	9,7	7,6	9,8	10,8	10,5	11,9	1,8	17,6
Druskininkų sav.	17,3	17,6	16,6	16,5	20,8	17,5	18,0	19,2	18,9	20,7	3,5	20,2
Elektrėnų sav.	34,9	28,1	42,2	49,1	47,7	55,1	65,4	56,9	47,1	53,0	18,1	51,7
Ignalinos r. sav.	7,2	8,7	5,3	5,8	6,4	6,5	8,1	10,1	7,7	10,3	3,1	43,7
Jonavos r. sav.	36,2	44,8	12,5	27,3	40,4	33,7	14,9	18,8	39,7	32,0	-4,2	-11,5
Joniškio r. sav.	13,3	15,0	12,0	13,0	14,2	14,2	12,7	13,9	13,4	13,5	0,3	2,0
Jurbarko r. sav.	11,3	10,9	7,2	7,0	8,8	7,5	8,5	14,1	12,6	14,6	3,3	29,0
Kaišiadorių r. sav.	15,3	16,9	15,4	13,0	12,4	14,1	14,4	15,7	17,7	20,4	5,1	33,0
Kalvarijos sav.	4,9	14,6	2,3	7,1	8,9	5,3	7,8	10,1	13,3	15,0	10,1	208,1
Kauno m. sav.	33,9	31,2	26,3	26,9	28,9	27,6	27,6	31,7	33,0	35,6	1,7	5,1
Kauno r. sav.	21,3	21,2	15,7	18,4	22,0	21,0	23,1	27,0	26,9	29,8	8,5	40,1
Kazlų Rūdos sav.	20,6	26,9	40,6	30,5	36,6	27,1	35,8	41,1	39,8	30,8	10,2	49,8
Kėdainių r. sav.	45,4	40,2	22,8	45,9	50,4	36,5	31,7	41,6	49,5	37,4	-8,0	-17,5
Kelmės r. sav.	7,3	5,8	6,5	7,0	9,5	8,5	10,9	11,8	10,7	10,6	3,3	45,1
Klaipėdos m. sav.	45,3	44,8	39,7	39,6	41,8	38,3	38,1	44,0	46,9	49,2	4,0	8,8
Klaipėdos r. sav.	44,9	34,4	31,7	40,1	44,0	34,0	33,3	37,7	42,4	41,6	-3,4	-7,5
Kretingos r. sav.	15,6	15,7	13,0	13,0	15,1	11,9	13,6	13,9	14,6	15,8	0,3	1,9
Kupiškio r. sav.	11,0	9,2	6,2	9,9	12,6	10,7	10,0	11,1	11,0	11,3	0,3	2,5
Lazdijų r. sav.	4,9	5,0	3,1	3,7	6,3	5,6	6,8	7,0	7,3	7,5	2,6	52,4
Marijampolės sav.	22,0	18,7	14,1	15,2	16,4	16,3	18,9	21,4	21,1	22,4	0,3	1,4
Mažeikių r. sav.	67,5	45,4	55,2	76,3	78,3	73,7	57,9	40,0	63,4	59,4	-8,1	-12,0
Molėtų r. sav.	12,3	12,1	7,8	8,2	4,7	5,6	6,1	7,5	9,4	10,8	-1,5	-12,5
Neringos sav.	43,3	39,5	39,5	38,0	29,5	23,1	28,3	31,9	34,5	40,3	-3,0	-6,9
Pagėgių sav.	13,2	0,3	16,7	7,3	12,4	9,8	17,8	17,4	10,9	21,3	8,2	62,0
Pakruojo r. sav.	17,5	21,3	13,4	14,3	20,1	21,2	23,7	19,6	22,2	24,1	6,6	37,9
Palangos m. sav.	29,3	34,3	23,9	23,5	21,0	19,3	19,5	22,0	28,1	26,8	-2,5	-8,5
Panevėžio m. sav.	27,3	28,4	23,2	24,5	27,1	24,7	24,5	26,8	27,0	29,1	1,8	6,6
Panevėžio r. sav.	17,1	12,3	7,6	9,2	11,4	10,6	13,7	17,0	20,6	23,2	6,1	35,4
Pasvalio r. sav.	13,0	11,9	12,3	13,5	14,3	13,8	13,3	13,9	15,1	16,5	3,4	26,2
Plungės r. sav.	12,8	10,7	10,8	11,8	13,4	12,6	14,1	16,8	15,8	19,1	6,4	50,0
Prienų r. sav.	10,0	8,1	6,9	6,9	12,9	10,6	12,0	11,9	11,4	12,3	2,3	23,0
Radviškio r. sav.	9,8	15,8	12,8	13,6	15,6	17,2	16,9	19,5	18,0	18,9	9,1	93,6
Raseinių r. sav.	11,3	12,3	11,3	11,2	15,2	12,4	13,6	18,7	20,1	19,7	8,3	73,6
Rietavo sav.	19,7	18,2	17,1	15,8	15,2	11,9	13,2	14,1	12,4	12,4	-7,3	-37,2
Rokiškio r. sav.	20,6	13,9	13,1	17,2	22,3	10,8	18,3	15,5	17,8	19,9	-0,7	-3,5
Skuodo r. sav.	5,3	4,9	2,7	4,2	6,5	5,8	7,5	8,4	8,7	8,1	2,8	53,0
Šakių r. sav.	11,3	9,3	10,0	9,5	11,8	11,9	10,9	12,8	11,8	12,9	1,7	14,7
Šalčininkų r. sav.	6,0	4,4	1,0	3,4	0,0	3,3	4,6	6,2	6,1	2,9	-3,2	-52,3
Šiaulių m. sav.	24,7	26,5	22,4	21,6	23,0	21,5	21,0	24,6	25,0	26,4	1,7	7,1
Šiaulių r. sav.	16,1	12,6	10,7	11,9	14,7	12,1	16,0	17,8	19,3	19,7	3,7	22,9
Šilalės r. sav.	4,5	7,9	5,9	7,5	10,3	9,5	10,0	11,4	10,3	11,3	6,8	152,0
Šilutės r. sav.	11,4	12,3	11,3	11,6	11,9	11,4	12,3	14,4	16,2	16,4	4,9	43,1
Širvintų r. sav.	7,0	6,9	4,8	6,0	6,2	6,3	13,1	12,1	11,6	18,7	11,8	169,1
Švenčionių r. sav.	11,7	10,1	12,8	10,2	10,5	11,5	14,3	17,5	15,1	18,8	7,1	60,2
Tauragės r. sav.	12,0	11,6	9,2	9,7	12,3	10,8	12,7	14,9	15,5	17,6	5,7	47,3
Telšių r. sav.	18,1	14,6	11,5	10,9	13,0	10,5	11,1	12,2	13,4	17,6	-0,5	-2,5
Trakų r. sav.	19,3	25,2	15,2	18,0	18,9	18,6	20,4	20,4	24,4	25,5	6,2	31,9
Ukmergės r. sav.	14,0	15,6	10,4	12,8	13,8	12,8	14,7	16,0	19,5	19,8	5,8	41,7
Utenos r. sav.	25,9	24,8	19,6	17,8	16,0	17,4	16,9	25,4	23,4	24,7	-1,3	-4,8
Varėnos r. sav.	13,5	12,5	8,5	8,3	11,3	10,2	12,6	15,0	12,8	13,3	-0,2	-1,3
Vilkaviškio r. sav.	6,4	5,9	2,9	4,1	7,4	6,6	7,8	9,3	9,2	9,9	3,6	55,9
Vilniaus m. sav.	63,7	61,9	53,0	52,7	51,9	51,2	52,4	57,8	61,8	64,8	1,0	1,6
Vilniaus r. sav.	24,4	23,1	22,4	22,6	24,8	26,3	26,1	25,6	27,0	29,0	4,7	19,1
Visagino sav.	39,5	30,4	22,2	24,9	23,6	22,5	22,6	23,2	26,9	24,3	-15,1	-38,3
Zarasų r. sav.	5,6	-8,5	5,8	6,0	7,0	6,2	9,6	9,5	7,0	7,0	1,4	25,2

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

LENTELĖ 27. SVEIKATOS PASLAUGŲ SUBINDEKSO REIKŠMIŲ DINAMIKA 2007–2017 M.

Žymėjimas: ● 1 kvartilis (15 geriausių reikšmių) ● 2 kvartilis ● 3 kvartilis ● 4 kvartilis (15 blogiausių reikšmių)

Teritorija	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Skirtumas (2007–2017 m.)	Skirtumas, % (2007–2017 m.)
Lietuvos Respublika	37,1	37,6	37,5	38,9	40,1	42,8	43,5	44,7	45,8	48,0	48,5	11,3	30,5
Akmenės r. sav.	23,2	22,9	25,4	25,8	27,1	28,1	29,1	31,0	32,3	31,7	34,5	11,2	48,4
Alytaus m. sav.	47,1	47,1	61,3	62,7	66,7	68,8	57,4	53,1	60,8	61,6	71,8	24,7	52,4
Alytaus r. sav.	10,0	11,2	4,0	4,5	4,9	6,0	7,2	8,3	8,5	8,1	8,0	-2,0	-19,9
Anykščių r. sav.	24,5	27,3	28,1	30,1	32,3	36,6	37,8	35,1	36,5	43,0	45,5	21,0	85,7
Birštono sav.	28,9	73,0	34,8	37,2	35,0	35,4	45,0	46,1	53,5	53,5	61,3	32,3	111,8
Biržų r. sav.	26,6	30,4	29,2	29,8	31,2	31,8	31,8	31,5	32,4	30,4	33,0	6,3	23,8
Druskininkų sav.	48,7	49,7	47,1	47,0	49,3	51,8	54,6	56,1	59,4	64,8	66,8	18,1	37,1
Elektrėnų sav.	31,4	33,1	31,5	31,5	25,8	31,4	32,2	32,0	31,6	35,4	35,1	3,7	11,8
Ignalinos r. sav.	25,6	25,3	26,7	30,1	30,3	33,0	31,5	34,8	34,6	38,2	39,4	13,8	53,9
Jonavos r. sav.	27,4	25,7	26,9	26,0	27,5	28,5	29,6	29,3	29,7	31,4	32,6	5,2	19,1
Joniškio r. sav.	25,7	27,2	28,4	28,6	28,9	28,8	30,7	29,5	31,0	32,0	35,1	9,4	36,6
Jurbarko r. sav.	31,2	31,7	35,2	35,9	38,8	34,2	35,5	38,0	38,1	41,1	39,8	8,6	27,6
Kaišiadorių r. sav.	20,4	17,6	15,0	21,3	22,2	21,9	22,2	23,1	24,7	26,4	26,0	5,6	27,6
Kalvarijos sav.	21,5	17,6	15,7	16,5	17,3	18,0	18,2	17,7	18,7	22,8	23,5	2,0	9,1
Kauno m. sav.	52,8	54,6	55,9	58,7	57,5	61,8	65,5	68,8	67,2	75,6	75,3	22,5	42,6
Kauno r. sav.	26,3	24,9	24,2	22,7	22,6	22,9	15,1	15,5	12,3	12,4	12,8	-13,5	-51,4
Kazlų Rūdos sav.	26,6	26,2	26,7	28,0	26,8	26,9	28,4	29,2	32,5	31,8	34,6	8,0	30,1
Kėdainių r. sav.	27,7	28,2	29,5	29,6	32,6	34,2	37,0	35,5	37,8	44,4	47,2	19,5	70,5
Kelmės r. sav.	25,9	25,5	28,8	29,7	31,0	30,4	31,1	31,4	32,2	34,9	36,1	10,2	39,3
Klaipėdos m. sav.	44,8	47,5	49,4	51,5	50,5	60,5	60,2	61,8	63,2	63,2	64,2	19,3	43,1
Klaipėdos r. sav.	19,8	20,6	20,1	22,1	21,4	22,1	23,2	21,6	22,7	23,8	18,9	-0,9	-4,6
Kretingos r. sav.	26,5	27,9	28,8	30,3	29,9	29,5	31,3	32,2	32,3	35,0	37,2	10,7	40,3
Kupiškio r. sav.	21,1	22,3	21,8	22,5	25,2	29,9	29,2	32,4	33,9	34,9	35,7	14,6	69,4
Lazdijų r. sav.	28,0	30,1	31,0	32,4	31,7	33,9	33,9	36,2	36,9	36,4	37,3	9,2	32,9
Marijampolės sav.	35,0	35,1	35,7	36,8	40,6	41,1	43,7	42,5	42,5	45,5	47,2	12,2	34,9
Mažeikių r. sav.	23,5	25,8	29,9	27,8	28,8	29,3	29,6	32,7	33,4	32,3	34,4	10,9	46,1
Molėtų r. sav.	26,2	28,0	30,4	33,5	30,6	33,7	32,7	34,3	32,3	33,9	36,9	10,7	41,0
Neringos sav.	46,5	43,3	42,3	40,3	38,4	37,1	53,3	28,2	33,6	37,0	34,0	-12,4	-26,8
Pagėgių sav.	19,7	21,5	23,0	21,9	26,1	24,9	25,6	25,4	28,6	28,0	30,5	10,8	54,8
Pakruojo r. sav.	22,7	22,2	21,5	20,0	20,6	20,5	23,4	25,1	25,0	25,6	26,7	4,0	17,6
Palangos m. sav.	44,9	50,3	47,4	49,5	57,4	57,4	57,9	60,9	67,8	67,2	69,0	24,2	53,8
Panevėžio m. sav.	48,6	51,0	49,2	46,5	48,2	56,1	59,5	59,3	63,1	59,8	68,4	19,8	40,8
Panevėžio r. sav.	15,8	16,8	17,8	17,1	16,3	14,1	13,9	12,3	12,2	14,8	14,7	-1,0	-6,6
Pasvalio r. sav.	28,4	27,7	31,4	32,7	34,4	34,8	37,5	36,5	37,8	38,9	38,7	10,3	36,5
Plungės r. sav.	31,1	30,9	30,8	30,2	32,7	31,3	33,9	34,6	34,8	38,0	39,2	8,1	25,9
Prienų r. sav.	25,3	26,0	26,2	28,0	32,8	35,4	40,3	42,2	39,0	42,4	47,8	22,5	88,8
Radviškio r. sav.	23,1	24,1	23,8	25,1	27,1	28,2	28,8	28,2	32,9	31,6	31,8	8,8	37,9
Raseinių r. sav.	23,4	26,8	28,3	31,5	31,9	31,4	30,3	31,2	31,5	33,9	36,3	12,8	54,7
Rietavo sav.	43,1	42,2	41,6	37,6	32,9	32,1	36,3	35,0	36,4	36,0	39,2	-3,9	-9,1
Rokiškio r. sav.	33,9	37,4	37,9	36,5	37,7	39,0	41,3	42,1	43,4	44,3	48,2	14,2	42,0
Skuodo r. sav.	18,1	18,8	20,4	17,9	17,5	15,2	15,8	17,0	17,2	19,2	20,7	2,6	14,3
Šakių r. sav.	28,8	30,8	33,2	33,0	35,1	36,1	38,3	39,1	43,6	46,9	46,2	17,4	60,5
Šalčininkų r. sav.	17,1	16,7	18,1	19,5	21,1	21,9	21,3	21,3	23,3	25,5	25,3	8,2	48,2
Šiaulių m. sav.	58,2	57,8	53,4	56,9	58,0	60,9	61,0	59,1	61,2	67,8	69,4	11,2	19,2
Šiaulių r. sav.	13,7	15,5	16,2	18,2	20,8	20,6	20,9	20,0	20,2	23,1	23,2	9,5	69,5
Šilalės r. sav.	26,5	28,4	28,1	27,7	28,9	32,9	34,4	36,2	37,7	38,8	41,7	15,2	57,6
Šilutės r. sav.	28,1	25,6	25,0	25,6	26,5	29,9	29,7	29,4	29,6	32,2	30,9	2,8	9,8
Širvintų r. sav.	42,3	23,9	24,4	23,9	24,3	24,8	22,8	25,9	26,0	27,6	26,6	-15,7	-37,1
Švenčionių r. sav.	17,5	17,8	18,9	19,5	20,5	22,4	25,4	24,8	25,3	35,7	28,1	10,6	60,4
Tauragės r. sav.	38,0	36,9	38,3	35,3	34,8	38,7	39,2	35,8	45,2	48,6	48,9	10,9	28,6
Telšių r. sav.	28,4	30,8	30,9	33,7	33,9	37,5	40,1	42,6	43,3	45,5	48,9	20,6	72,5
Trakų r. sav.	20,4	21,8	21,2	20,5	22,1	22,8	25,2	25,0	25,7	27,2	28,4	8,0	39,4
Ukmergės r. sav.	32,3	30,6	29,9	30,4	33,6	33,2	35,2	36,7	38,1	39,2	41,9	9,6	29,8
Utenos r. sav.	30,1	32,8	32,4	35,0	37,4	39,6	41,3	45,9	47,8	49,7	52,5	22,4	74,4
Varenos r. sav.	40,6	40,2	39,9	40,9	38,8	39,1	38,9	39,4	36,7	38,4	42,9	2,3	5,7
Vilkaviškio r. sav.	32,1	32,4	30,5	53,5	28,6	31,1	31,7	25,4	26,2	26,9	28,4	-3,7	-11,4
Vilniaus m. sav.	49,1	50,5	46,8	49,4	50,7	54,7	54,7	58,2	59,5	59,8	56,2	7,1	14,5
Vilniaus r. sav.	8,4	8,7	8,3	8,8	9,3	8,7	8,3	12,5	13,5	10,3	10,3	1,9	23,3
Visagino sav.	29,6	32,1	30,6	28,0	29,2	32,2	32,7	33,3	33,1	35,8	46,5	16,9	57,1
Zarasų r. sav.	25,1	22,7	25,3	27,5	28,1	29,8	29,9	29,5	24,6	25,4	31,0	5,9	23,6

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

LENTELĖ 28. ŠVIETIMO PASLAUGŲ SUBINDEKSO REIŠMIŲ DINAMIKA 2007–2017 M.

Žymėjimas: ● 1 kvartilis (15 geriausių reikišmių) ● 2 kvartilis ● 3 kvartilis ● 4 kvartilis (15 blogiausių reikišmių)

Teritorija	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Skirtumas (2007–2017 m.)	Skirtumas, % (2007–2017 m.)
Lietuvos Respublika	50,4	51,9	52,6	52,2	52,0	53,7	51,8	52,0	51,7	52,8	53,3	2,9	5,8
Akmenės r. sav.	31,9	30,4	31,4	31,0	30,1	40,2	36,7	39,8	38,8	43,5	40,1	8,3	25,9
Alytaus m. sav.	53,0	51,1	52,8	51,6	53,8	52,8	50,5	51,3	52,6	51,8	49,3	-3,6	-6,9
Alytaus r. sav.	36,2	32,8	38,3	39,1	34,5	42,2	40,1	46,2	43,6	43,0	49,7	13,5	37,2
Anykščių r. sav.	34,1	34,9	38,9	39,8	42,2	42,5	47,0	51,4	46,6	48,4	47,9	13,8	40,5
Birštono sav.	40,4	40,6	49,5	58,7	49,9	50,6	43,7	46,7	45,6	52,4	53,8	13,4	33,3
Biržų r. sav.	47,1	44,8	48,8	47,4	51,0	54,4	53,5	52,5	57,6	57,6	59,1	12,0	25,5
Druskininkų sav.	39,0	43,6	41,4	43,6	43,2	49,7	46,0	45,7	47,5	46,1	45,8	6,8	17,4
Elektrėnų sav.	46,4	48,7	47,5	53,7	49,6	54,8	55,4	54,4	54,0	56,4	59,0	12,6	27,2
Ignalinos r. sav.	38,6	40,5	50,4	48,8	46,4	49,9	45,2	47,8	43,8	47,4	44,1	5,5	14,3
Jonavos r. sav.	39,4	38,5	42,6	37,4	42,1	42,4	42,0	37,0	42,4	43,7	40,4	0,9	2,4
Joniškio r. sav.	36,3	37,1	40,5	39,5	43,8	47,1	45,1	46,7	48,4	49,6	52,2	16,0	44,0
Jurbarko r. sav.	37,9	37,5	42,1	44,6	44,1	42,0	44,4	42,4	44,1	40,9	48,7	10,8	28,4
Kaišiadorių r. sav.	36,4	43,6	42,1	45,3	45,6	51,6	50,1	51,5	51,5	55,6	54,3	17,9	49,2
Kalvarijos sav.	28,7	28,8	29,5	30,8	37,3	26,6	28,5	28,6	33,9	30,1	33,3	4,6	16,1
Kauno m. sav.	68,3	69,6	70,7	70,0	67,1	68,9	65,3	68,2	70,0	73,6	75,9	7,7	11,2
Kauno r. sav.	45,4	45,5	48,9	41,9	40,5	42,5	38,6	39,1	39,2	42,3	47,4	2,0	4,4
Kazlų Rūdos sav.	25,4	23,2	27,5	31,8	31,5	31,4	37,3	43,4	41,5	37,3	41,4	16,0	63,1
Kėdainių r. sav.	47,2	49,5	50,1	49,3	49,9	53,2	49,3	51,2	51,8	52,7	50,7	3,5	7,4
Kelmės r. sav.	34,0	40,2	38,2	38,5	39,1	44,6	41,9	42,6	46,8	47,8	42,9	8,8	26,0
Klaipėdos m. sav.	62,6	67,5	66,5	64,8	56,8	59,4	57,0	56,4	59,7	61,5	60,3	-2,4	-3,8
Klaipėdos r. sav.	37,5	37,0	36,1	36,0	28,5	33,7	31,8	32,1	35,1	36,6	37,1	-0,5	-1,3
Kretingos r. sav.	40,3	42,2	40,7	45,4	47,1	45,8	43,8	43,0	45,4	46,5	46,1	5,9	14,6
Kupiškio r. sav.	41,7	42,4	41,9	43,4	47,7	51,6	48,6	50,9	51,0	54,0	48,1	6,5	15,5
Lazdijų r. sav.	41,8	41,6	38,7	43,6	43,0	47,2	48,6	53,3	51,1	48,8	48,0	6,3	15,1
Marijampolės sav.	47,8	50,9	49,9	50,7	50,4	54,8	52,6	52,2	50,4	51,9	52,2	4,4	9,1
Mažeikių r. sav.	39,2	42,0	40,2	38,8	41,9	41,8	40,4	41,1	37,8	36,3	36,9	-2,3	-5,8
Molėtų r. sav.	43,6	44,6	46,7	48,5	50,6	53,0	52,1	54,0	55,6	56,6	54,7	11,1	25,5
Neringos sav.	43,5	40,5	37,8	43,9	23,1	42,0	28,6	35,8	34,1	62,4	31,0	-12,6	-28,9
Pagėgių sav.	28,3	30,8	31,2	28,8	33,8	39,3	30,1	34,3	36,6	40,2	40,5	12,2	42,9
Pakruojo r. sav.	42,2	50,0	46,8	41,2	42,1	47,6	51,8	51,9	50,2	53,6	53,4	11,3	26,7
Palangos m. sav.	47,8	50,7	52,7	48,5	45,4	48,2	47,9	47,8	40,6	41,2	45,1	-2,8	-5,8
Panevėžio m. sav.	55,2	56,0	56,8	54,8	54,8	54,8	50,8	50,2	48,7	49,8	49,6	-5,6	-10,2
Panevėžio r. sav.	28,8	33,9	32,2	34,1	31,9	34,3	38,0	38,1	39,7	39,1	37,4	8,5	29,6
Pasvalio r. sav.	37,4	37,1	38,7	39,2	46,2	43,4	41,9	47,1	44,9	47,2	46,5	9,1	24,4
Plungės r. sav.	39,9	36,3	40,1	40,1	40,5	45,0	43,5	40,7	42,0	44,0	44,8	4,9	12,3
Prienų r. sav.	35,1	38,3	36,3	37,1	35,4	37,1	38,9	36,3	37,5	39,5	39,1	4,1	11,6
Radviliškio r. sav.	34,1	36,2	39,1	38,9	39,4	39,1	39,6	42,2	40,3	39,5	47,4	13,4	39,2
Raseinių r. sav.	36,0	38,5	40,9	43,8	45,1	47,4	41,3	45,4	45,4	47,2	44,2	8,3	22,9
Rietavo sav.	41,2	48,0	44,4	55,1	45,2	49,2	42,3	37,8	39,2	39,2	40,7	-0,4	-1,0
Rokiškio r. sav.	41,2	45,2	45,9	47,3	49,5	50,5	52,3	52,7	48,8	50,5	49,1	7,9	19,2
Skuodo r. sav.	37,9	40,5	44,8	41,4	48,1	45,1	43,9	40,0	42,2	43,3	42,8	4,9	12,8
Šakių r. sav.	33,7	36,3	39,6	40,6	39,4	43,1	41,0	41,7	39,4	42,7	42,8	9,0	26,7
Šalčininkų r. sav.	32,0	32,8	30,1	36,3	38,5	45,9	40,0	44,2	42,3	44,4	42,1	10,1	31,5
Šiaulių m. sav.	64,6	67,6	66,6	63,0	54,5	54,4	52,4	51,2	49,5	48,7	42,9	-21,7	-33,6
Šiaulių r. sav.	30,4	34,4	32,4	38,3	38,6	37,0	39,4	38,7	40,5	40,8	40,1	9,7	32,0
Šilalės r. sav.	26,4	26,8	32,5	31,4	33,6	38,4	35,8	35,8	36,2	40,7	40,1	13,7	51,9
Šilutės r. sav.	35,7	38,7	37,3	41,7	42,2	44,9	43,0	41,8	45,5	44,9	46,1	10,4	29,0
Širvintų r. sav.	41,1	38,8	43,3	46,4	43,8	47,9	45,7	45,1	50,1	54,3	51,3	10,2	24,8
Švenčionių r. sav.	35,2	32,0	34,4	33,4	39,0	39,2	40,7	43,4	46,4	46,5	46,6	11,4	32,5
Tauragės r. sav.	35,9	40,0	40,5	45,1	44,8	48,8	45,6	46,4	43,4	44,2	48,8	13,0	36,1
Telšių r. sav.	33,8	39,7	38,8	39,1	40,1	48,0	41,3	45,4	42,5	44,9	43,4	9,6	28,5
Trakų r. sav.	39,7	40,4	45,0	35,5	40,0	42,0	43,1	43,9	43,7	43,6	44,6	4,9	12,4
Ukmergės r. sav.	45,2	46,6	49,3	51,7	55,4	57,1	54,4	53,4	55,0	57,8	54,0	8,8	19,4
Utenos r. sav.	57,5	58,6	61,8	61,2	62,4	62,0	60,5	58,9	58,0	61,2	57,3	-0,1	-0,2
Varėnos r. sav.	34,6	35,8	37,4	36,5	44,5	42,7	48,2	46,5	48,3	50,4	48,5	14,0	40,4
Vilkaviškio r. sav.	32,4	33,5	35,3	35,3	33,4	41,0	39,7	38,0	36,1	37,2	37,0	4,6	14,2
Vilniaus m. sav.	67,5	71,5	72,0	70,6	64,2	65,6	63,4	61,8	59,5	60,7	65,2	-2,3	-3,4
Vilniaus r. sav.	26,9	32,3	30,3	32,8	32,3	35,3	31,7	32,2	33,7	36,9	35,7	8,8	32,6
Visagino sav.	30,4	40,8	31,2	32,8	31,9	41,0	33,6	36,8	43,5	42,2	45,6	15,2	50,2
Zarasų r. sav.	44,5	46,9	52,5	48,9	46,9	42,0	46,0	48,8	46,6	54,6	49,2	4,7	10,6

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

LENTELĖ 29. DEMOGRAFIJOS, PILIETINIO IR VISUOMENINIO AKTYVUMO SUBINDEKSO REIKŠMIŲ DYNAMIKA 2007-2017 M.

Žymėjimas: ● 1 kvartilis (15 geriausių reikšmių) ● 2 kvartilis ● 3 kvartilis ● 4 kvartilis (15 blogiausių reikšmių)

Teritorija	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Skirtumas (2007-2017 m.)	Skirtumas, % (2007-2017 m.)
Lietuvos Respublika	32,8	36,4	35,4	28,8	33,0	37,9	38,1	38,9	37,5	36,1	35,8	3,0	9,2
Akmenės r. sav.	27,2	29,8	27,5	22,9	28,8	32,3	33,7	37,8	34,1	32,0	30,6	3,4	12,6
Alytaus m. sav.	28,2	32,9	33,1	18,0	26,8	36,7	38,6	40,0	36,5	32,6	34,5	6,3	22,4
Alytaus r. sav.	31,8	39,7	40,8	34,2	42,2	40,7	41,8	43,3	41,5	41,7	37,5	5,8	18,1
Anykščių r. sav.	25,7	27,6	27,2	25,3	27,2	29,0	31,2	32,6	29,0	27,3	23,6	-2,0	-7,9
Birštono sav.	54,4	48,8	48,2	50,6	53,3	49,8	48,9	54,8	52,0	51,5	45,9	-8,5	-15,5
Biržų r. sav.	24,8	25,8	26,0	20,2	27,2	33,3	33,7	33,6	33,9	29,0	27,8	3,0	12,1
Druskininkų sav.	35,3	37,5	37,2	28,7	34,9	45,0	43,5	44,5	43,0	41,9	38,8	3,5	9,8
Elektrėnų sav.	34,1	36,6	39,5	29,8	37,4	38,8	41,2	41,9	40,3	39,8	41,8	7,7	22,6
Ignalinos r. sav.	27,6	31,6	31,2	30,5	30,0	29,0	29,4	30,1	27,7	32,2	27,4	-0,2	-0,6
Jonavos r. sav.	28,7	37,1	32,6	27,0	29,1	35,9	36,4	36,4	35,7	34,4	35,0	6,3	22,0
Joniškio r. sav.	29,4	32,3	29,7	21,5	26,5	28,7	31,4	33,4	29,3	28,4	23,3	-6,0	-20,5
Jurbarko r. sav.	25,3	30,1	28,0	21,1	27,2	33,5	31,6	33,1	31,4	28,5	27,4	2,0	8,0
Kaišiadorių r. sav.	31,3	31,6	33,6	28,0	29,6	34,3	32,7	34,2	33,8	31,4	31,6	0,3	0,9
Kalvarijos sav.	34,0	39,2	41,1	39,5	41,1	42,5	40,7	40,4	40,3	39,0	36,3	2,3	6,7
Kauno m. sav.	28,1	31,8	29,7	21,5	27,4	34,5	35,6	36,2	34,3	32,0	32,3	4,2	15,0
Kauno r. sav.	41,1	48,0	46,6	36,1	39,5	44,2	45,5	47,7	47,2	49,5	49,1	8,0	19,4
Kazlų Rūdos sav.	35,6	35,3	32,0	29,5	32,9	32,2	39,3	36,9	37,2	33,9	27,7	-7,8	-22,0
Kėdainių r. sav.	31,0	33,4	29,9	26,2	28,6	34,0	31,8	32,1	32,2	30,0	28,0	-3,0	-9,8
Kelmės r. sav.	24,2	28,8	28,3	24,1	28,0	31,0	30,4	30,5	27,6	28,3	25,7	1,5	6,1
Klaipėdos m. sav.	24,5	28,5	28,0	21,0	25,6	30,4	30,9	31,3	29,2	25,4	26,2	1,7	7,1
Klaipėdos r. sav.	46,2	47,5	40,4	34,8	38,3	38,8	41,8	43,0	42,8	46,4	49,3	3,1	6,8
Kretingos r. sav.	34,0	36,9	29,9	28,4	32,4	38,9	36,4	37,4	34,2	34,1	34,0	0,0	0,0
Kupiškio r. sav.	30,4	31,6	31,1	26,2	28,4	33,4	36,3	34,2	32,1	29,7	29,4	-1,0	-3,3
Lazdijų r. sav.	29,5	36,6	35,9	33,7	36,4	38,3	40,6	37,4	40,2	34,4	31,9	2,4	8,1
Marijampolės sav.	27,3	31,4	29,4	22,6	27,5	32,4	33,3	34,2	32,1	29,3	30,1	2,8	10,2
Mažeikių r. sav.	31,1	38,0	34,8	27,6	33,7	34,1	32,9	31,7	32,8	27,3	27,5	-3,6	-11,5
Molėtų r. sav.	27,3	26,6	26,9	27,2	30,9	28,4	26,2	28,8	29,8	25,1	23,3	-4,0	-14,6
Neringos sav.	92,5	101,0	61,7	96,3	78,8	77,4	71,9	82,1	81,0	74,4	79,5	-13,0	-14,1
Pagėgių sav.	38,1	40,4	42,3	35,7	41,4	44,5	42,7	41,0	38,4	34,4	35,8	-2,3	-6,0
Pakruojo r. sav.	29,4	31,4	27,7	26,4	27,3	30,0	31,1	33,2	28,7	28,7	23,2	-6,1	-20,8
Palangos m. sav.	40,2	39,8	42,4	33,0	36,4	41,4	45,3	44,5	48,6	42,1	41,0	0,8	2,1
Panevėžio m. sav.	27,0	28,0	28,4	21,9	27,2	30,3	29,7	29,7	27,0	21,8	21,9	-5,1	-19,0
Panevėžio r. sav.	34,6	36,9	33,3	27,9	30,4	34,7	36,6	37,7	35,0	37,5	33,2	-1,4	-4,1
Pasvalio r. sav.	35,0	31,3	32,8	28,6	28,1	33,8	31,5	33,4	31,1	27,1	24,3	-10,7	-30,5
Plungės r. sav.	33,9	36,9	36,0	27,3	31,3	36,2	34,3	36,0	36,3	33,7	29,4	-4,6	-13,5
Prienų r. sav.	27,4	33,7	33,2	24,5	31,5	40,1	34,0	37,8	34,0	33,3	31,5	4,1	15,0
Radviškio r. sav.	30,5	32,5	31,2	24,1	29,6	29,0	30,3	33,1	31,2	27,2	29,5	-1,0	-3,1
Raseinių r. sav.	38,0	45,3	44,6	39,4	45,0	40,2	43,0	45,0	40,2	38,7	37,1	-0,9	-2,3
Rietavo sav.	34,5	33,2	32,6	29,3	34,6	38,2	36,9	35,0	37,5	32,1	35,1	0,6	1,8
Rokiškio r. sav.	27,1	27,1	27,7	26,6	25,2	24,9	26,1	27,5	25,1	20,5	19,7	-7,3	-27,1
Skuodo r. sav.	25,9	23,1	26,7	19,4	21,8	23,8	22,4	27,7	26,7	25,1	15,7	-10,2	-39,3
Šakių r. sav.	29,8	30,5	32,2	28,8	32,8	30,5	32,3	31,0	30,5	28,0	30,7	1,0	3,2
Šalčininkų r. sav.	42,1	45,7	45,9	41,8	45,0	46,0	43,6	45,1	46,1	44,6	42,4	0,3	0,7
Šiaulių m. sav.	25,7	32,2	32,4	21,0	28,9	33,1	33,7	33,3	30,8	29,8	35,3	9,7	37,7
Šiaulių r. sav.	31,0	34,4	27,8	17,5	26,1	30,9	31,3	32,7	35,4	35,4	27,6	-3,4	-10,8
Šilalės r. sav.	37,2	42,7	42,9	39,0	43,2	43,9	46,6	47,1	44,8	40,7	33,5	-3,7	-10,0
Šilutės r. sav.	30,0	34,7	32,3	19,4	26,1	35,5	35,6	37,7	36,9	30,5	38,7	8,6	28,7
Širvintų r. sav.	35,1	39,1	40,8	36,1	35,8	41,9	40,8	41,6	42,4	43,0	32,9	-2,2	-6,3
Švenčionių r. sav.	38,3	43,8	42,2	38,5	41,9	40,7	38,9	41,0	40,0	38,4	36,4	-1,9	-5,0
Tauragės r. sav.	30,2	32,0	30,9	21,4	27,9	37,1	35,8	38,6	37,0	33,7	32,1	1,9	6,4
Telšių r. sav.	27,2	29,8	26,8	24,4	27,8	31,0	29,8	31,3	37,8	25,6	23,1	-4,1	-15,2
Trakų r. sav.	37,6	45,0	44,2	41,7	46,1	45,6	44,7	47,7	43,1	45,2	47,0	9,4	25,0
Ukmergės r. sav.	29,5	30,6	30,8	21,5	24,9	28,9	29,5	32,6	29,7	28,0	27,6	-1,9	-6,4
Utenos r. sav.	31,7	37,5	33,5	30,3	32,5	36,6	36,7	38,1	37,8	33,1	32,9	1,2	3,9
Varėnos r. sav.	33,3	34,1	35,9	28,1	34,4	39,6	41,5	41,4	39,9	37,0	35,8	2,5	7,4
Vilkaviškio r. sav.	26,9	30,2	28,8	22,8	26,4	26,8	26,3	26,9	26,5	24,4	21,0	-5,9	-22,0
Vilniaus m. sav.	40,5	43,7	43,2	38,3	40,3	49,9	48,9	49,7	47,7	48,3	48,2	7,7	19,0
Zarasų r. sav.	32,6	36,1	38,3	34,3	35,9	40,3	35,1	39,5	35,0	32,4	31,5	-1,1	-3,3

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

LENTELĖ 30. VIEŠOSIOS INFRASTRUKTŪROS IR GYVENAMOSIOS APLINKOS SUBINDEKSO REIKŠMIŲ
DINAMIKA 2007–2016 M.

Žymėjimas: ● 1 kvartilis (15 geriausių reikšmių) ● 2 kvartilis ● 3 kvartilis ● 4 kvartilis (15 blogiausių reikšmių)

Teritorija	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Skirtumas (2007–2016 m.)	Skirtumas, % (2007–2016 m.)
Lietuvos Respublika	36,8	39,4	40,9	42,3	43,2	43,2	43,8	43,9	46,7	49,3	12,5	33,9
Akmenės r. sav.	42,5	46,7	47,0	50,5	46,7	49,0	49,4	46,6	48,4	54,4	11,9	28,1
Alytaus m. sav.	39,3	43,0	43,9	43,5	44,6	41,8	39,5	37,8	40,5	43,8	4,5	11,5
Alytaus r. sav.	50,2	53,2	57,1	52,9	55,1	59,0	59,5	59,7	61,3	62,6	12,4	24,7
Anykščių r. sav.	43,0	48,4	50,4	50,8	50,1	55,3	56,0	55,3	59,3	59,2	16,2	37,8
Birštono sav.	57,3	58,1	55,4	57,5	69,0	66,0	67,1	67,5	71,8	77,2	19,9	34,7
Biržų r. sav.	43,0	49,7	50,1	53,6	50,6	52,8	52,5	48,0	55,9	57,8	14,8	34,4
Druskininkų sav.	54,6	55,9	52,5	56,4	55,4	58,6	60,8	58,8	60,5	65,5	11,0	20,1
Elektrėnų sav.	41,5	45,0	43,2	47,1	45,3	46,6	47,9	51,1	52,4	52,6	11,1	26,8
Ignalinos r. sav.	49,7	49,7	54,0	57,3	56,1	52,8	52,1	52,0	58,9	67,1	17,4	35,0
Jonavos r. sav.	32,8	36,5	41,0	40,9	42,0	45,5	44,7	44,7	45,4	48,8	16,0	48,6
Jonišio r. sav.	45,4	47,7	49,2	53,7	51,8	51,1	46,6	47,5	49,9	60,6	15,1	33,3
Jurbarko r. sav.	47,4	52,3	49,1	48,1	49,9	54,0	52,7	52,5	54,4	56,5	9,0	19,1
Kaišiadorių r. sav.	39,1	42,7	44,7	46,0	48,3	50,6	51,8	51,4	50,8	52,8	13,7	35,1
Kalvarijos sav.	36,1	42,8	46,2	43,5	44,9	52,3	41,8	39,8	46,5	51,0	14,9	41,2
Kauno m. sav.	27,4	30,8	35,8	38,2	41,6	36,6	36,5	33,7	33,3	33,6	6,1	22,3
Kauno r. sav.	39,3	41,6	43,3	44,6	43,8	49,6	52,0	49,4	51,2	56,1	16,8	42,8
Kazlų Rūdos sav.	41,1	45,8	47,8	48,6	50,2	53,1	55,0	52,2	56,3	58,0	16,9	41,1
Kėdainių r. sav.	41,0	42,5	45,3	47,3	45,4	47,5	46,3	41,7	46,9	49,3	8,2	20,0
Kelmės r. sav.	44,8	49,7	49,9	51,2	50,2	51,7	53,3	48,3	51,7	56,6	11,8	26,4
Klaipėdos m. sav.	26,4	26,6	29,7	36,3	35,9	32,0	29,2	29,6	31,6	35,5	9,2	34,7
Klaipėdos r. sav.	36,1	43,5	43,7	44,1	45,9	53,4	53,7	55,1	56,8	57,9	21,9	60,7
Kretingos r. sav.	44,2	47,4	49,9	51,4	51,4	55,8	55,3	54,5	55,9	57,7	13,6	30,7
Kupiškio r. sav.	48,8	50,7	50,8	51,4	51,6	51,2	54,5	52,3	55,7	59,4	10,6	21,8
Lazdijų r. sav.	53,2	50,7	51,4	51,0	51,7	57,1	51,5	54,2	55,0	63,2	10,0	18,8
Marijampolės sav.	36,1	39,0	41,0	40,8	41,2	41,7	42,1	42,6	44,3	50,1	14,0	38,6
Mažeikių r. sav.	34,6	38,5	41,4	42,0	40,9	39,9	41,1	42,4	45,1	48,4	13,8	39,8
Molėtų r. sav.	46,3	51,7	53,1	53,6	53,5	55,8	57,1	57,3	56,7	61,1	14,8	32,0
Neringos sav.	70,1	52,8	70,6	80,7	72,0	72,1	70,0	73,5	71,5	70,6	0,5	0,7
Pagėgių sav.	34,4	35,0	36,8	40,2	40,1	51,2	47,2	56,4	55,1	60,7	26,3	76,4
Pakruojo r. sav.	45,7	51,8	50,9	51,7	49,8	47,1	44,9	48,6	51,1	56,8	11,1	24,3
Palangos m. sav.	49,0	49,8	49,3	54,9	54,9	54,5	49,9	47,0	54,4	57,6	8,5	17,4
Panevėžio m. sav.	32,5	37,1	40,5	42,4	43,8	40,1	38,1	37,3	38,3	36,9	4,4	13,4
Panevėžio r. sav.	43,7	46,4	48,6	48,5	49,6	56,4	56,3	55,2	57,5	59,7	15,9	36,4
Pasvalio r. sav.	46,6	48,7	50,3	51,1	55,7	57,9	55,6	51,8	56,4	62,2	15,6	33,6
Plungės r. sav.	34,3	40,4	45,0	45,9	45,1	48,2	49,3	47,2	51,1	53,7	19,5	56,8
Prienų r. sav.	42,8	48,8	46,5	45,5	47,6	48,5	46,8	48,7	50,4	53,7	10,9	25,4
Radviškio r. sav.	41,5	47,2	47,5	49,2	48,9	41,7	42,8	47,2	48,5	51,0	9,5	22,9
Raseinių r. sav.	46,1	51,5	52,6	50,3	49,9	49,0	46,6	42,4	48,2	46,3	0,3	0,6
Rietavo sav.	52,8	54,0	50,2	53,6	55,0	56,2	57,4	57,4	59,8	62,2	9,4	17,9
Rokiškio r. sav.	46,0	47,4	51,2	52,5	54,6	53,6	52,4	49,2	53,5	55,2	9,2	19,9
Skuodo r. sav.	50,6	53,1	55,0	55,6	56,5	59,0	60,6	60,5	62,0	64,5	13,9	27,6
Šakių r. sav.	45,4	47,2	48,4	50,7	50,5	50,6	52,4	52,3	51,8	55,7	10,3	22,6
Šalčininkų r. sav.	45,9	46,2	46,3	46,1	43,5	43,5	44,4	41,5	45,4	50,7	4,8	10,5
Šiaulių m. sav.	35,3	33,5	34,7	36,7	38,1	38,2	38,6	38,2	40,4	43,5	8,1	23,0
Šiaulių r. sav.	42,0	46,0	46,9	48,3	47,1	50,0	50,0	53,6	54,9	56,8	14,8	35,2
Šilalės r. sav.	45,8	48,9	55,2	52,6	50,8	50,6	52,4	56,0	53,2	61,0	15,2	33,3
Šilutės r. sav.	35,5	40,1	41,0	42,2	41,1	35,2	38,0	43,4	47,4	49,7	14,2	40,1
Širvintų r. sav.	44,7	49,9	51,9	54,5	53,5	55,2	57,2	56,1	59,0	57,3	12,6	28,1
Švenčionių r. sav.	46,8	51,2	51,6	51,6	49,6	50,8	52,8	50,2	51,2	54,7	8,0	17,1
Tauragės r. sav.	40,2	43,8	45,0	44,8	45,8	46,6	47,1	49,9	51,5	55,8	15,5	38,7
Telšių r. sav.	39,8	42,5	45,7	45,8	47,5	46,9	48,2	45,1	46,8	52,1	12,3	30,9
Trakų r. sav.	42,5	44,3	43,2	41,9	44,1	41,0	47,6	42,0	47,4	51,9	9,4	22,1
Ukmergės r. sav.	44,9	47,9	49,7	49,2	51,8	52,1	54,3	54,6	59,1	60,9	15,9	35,5
Utenos r. sav.	42,4	46,3	45,4	48,3	45,0	47,3	47,4	47,8	50,6	55,6	13,2	31,2
Varėnos r. sav.	50,8	55,3	53,6	55,2	54,3	54,6	58,2	58,7	57,1	61,0	10,2	20,1
Vilkaviškio r. sav.	43,5	48,9	52,6	51,2	51,4	50,1	52,8	52,3	55,2	58,2	14,7	33,7
Vilniaus m. sav.	33,7	32,8	35,4	39,7	40,3	34,6	37,0	35,9	34,8	37,5	3,8	11,4
Vilniaus r. sav.	38,5	41,7	43,5	41,9	42,4	49,4	49,8	51,5	53,4	56,0	17,6	45,6
Visagino sav.	45,8	48,5	49,3	48,5	48,4	45,9	44,7	44,3	46,8	50,3	4,5	9,8
Zarasų r. sav.	48,9	51,2	56,2	51,1	52,0	64,1	65,2	64,7	66,2	70,3	21,3	43,6

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

PRIEDAS NR. 3. GKI IR GKRI PALYGINIMAS

LENTELĖ 31. GKI SUBINDEKSAI IR JUOS APRAŠANTYS RODIKLIAI⁸¹

GKI subindeksai	Rodikliai
Materialinės gyvenimo sąlygos (užimtumas, pajamos, būstas)	Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis / EUR
	Užimtų gyventojų dalis tarp darbingo amžiaus gyventojų / proc.
	Registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykis / proc.
	Gyvenamasis fondas: naudingas plotas, tenkantis vienam gyventojui / kv. m.
	Asmenų (šeimų), buvusių sąrašuose socialiniam būstui nuomoti, skaičius metų pabaigoje / asmenys
	Renovuotų daugiabučių dalis / proc.
Gyventojų verslumas ir verslo konkurencingumas	Veikiančių ūkio subjektų skaičius, tenkantis 1000 gyv. / skaičius
	Per 4 metus sukauptos materialinės investicijos to meto kainomis / tūkst. EUR
	Tiesioginės užsienio investicijos, tenkančios 1 gyventojui, metų pabaigoje / EUR
	Įmonių apyvarta, tenkanti vienam dirbančiajam (pagal veiklos vykdymo vietą), EUR
	Pridėtinė vertė gamybos kainomis, tenkanti vienam dirbančiajam (pagal veiklos vykdymo vietą), EUR
Sveikatos paslaugos	Praktikuojančių sveikatos priežiūros specialistų skaičius, tenkantis 10 tūkst. gyventojų / vnt.
	Paliatyvios pagalbos, globos, slaugos ir palaikomojo gydymo lovų skaičius, tenkantis 1000 gyv. / vnt.
	Sporto varžybų ir sveikatingumo renginių dalyvių skaičius, tenkantis 1000 gyventojų / skaičius
	Ambulatorinių sveikatos priežiūros įstaigų skaičius SAM sistemoje ir privačių sveikatos priežiūros įstaigų skaičius, tenkantis 1000 gyventojų / skaičius
Švietimo paslaugos	Vaikų, dalyvaujančių ikimokykliniame ugdyme, dalis tarp 1–6 metų amžiaus gyventojų / proc.
	Dėl socialinių, psichologinių ir kitų priežasčių nesimokantys mokyklinio amžiaus vaikai, tenkantys 1000 nuolatinių mokyklinio amžiaus gyventojų / skaičius
	Bendrojo lavinimo mokyklų skaičius, tenkantis 1000 nuolatinių mokyklinio amžiaus (7–17 m.) gyventojų / skaičius
	Profesinių mokyklų mokinių skaičius, tenkantis 1000 nuolatinių 16–18 m. gyventojų / skaičius
	Mokyklų ir geltonųjų autobusų skaičius, tenkantis bendrojo lavinimo mokyklai / vnt.
	Lietuvių kalbos brandos egzaminą laikusių absolventų, kurių egzamino rezultatai įvertinti 75–100 taškų, dalis / proc.
	Universitetų ir kolegijų studentų skaičius, tenkantis 1000 nuolatinių 19–25 m. amžiaus gyventojų / vnt.

⁸¹ Sudaryta atliekant ES struktūrinės paramos poveikio Lietuvos miestams ir miesteliams vertinimą (LR finansų ministerijos užsakymu atliko UAB „ESTEP Vilnius“, 2016)

GKI subindeksai	Rodikliai
Demografija, pilietinis ir visuomeninis aktyvumas	Savivaldybių tarybų 2007 m., 2011 m., 2015 m. rinkimuose dalyvavusių rinkėjų skaičius, palyginti su visu rinkėjų skaičiumi / proc.
	Išlaikomo amžiaus žmonių koeficientas metų pradžioje / gyventojų skaičius 100 gyventojų
	Bendrasis natūralios gyventojų kaitos rodiklis / 1000 gyventojų
	Atvykusių ir išvykusių asmenų skaičius (neto migracija), tenkantis 1000 gyventojų
	Kultūros centrų dalyvių skaičius, tenkantis 1000 gyventojų / asmenys
Viešoji infrastruktūra, gyvenamosios aplinkos kokybė ir saugumas	Į paviršinius vandenis išleistų užterštų (nevalytų) ir nepakankamai išvalytų ūkio, buities ir gamybos nuotekų dalis bendrame nuotekų sraute / proc.
	Iš stacionarių taršos šaltinių į atmosferą išmestų teršalų kiekis, tenkantis 1 kv.km savivaldybės ploto / tonos
	Užregistruotų nusikaltimų, baudžiamųjų nusižengimų skaičius, tenkantis 100 tūkst. gyventojų
	Kelių eismo įvykių skaičius, tenkantis 1000 gyventojų/ vnt.
	Automobilių kelių su patobulinta danga dalis bendrame kelių tinkle / proc.
	Namų ūkiai, turintys kompiuterį ir plačiajuosčio interneto prieigą / proc.
	Stadionų, baseinų, sportui skirtų aikščių ir kitų sporto bazių skaičius, tenkantis 1000 gyventojų / skaičius
	Visų tipų apgyvendinimo įstaigose suteiktų nakvynių skaičius, tenkantis 1000 gyventojų / skaičius
	Muziejų skaičius, tenkantis 1000 gyventojų / vnt.
	Kultūros ministerijai pavaldžių bibliotekų ir jų filialų skaičius, tenkantis 1000 gyventojų/ vnt.
	Kultūros centrų skaičius, tenkantis 1000 gyventojų / vnt.

Šaltinis: sudaryta ESTEP Vilnius (2016)

LENTELĖ 32. GKRI SRITYS IR JAS APRAŠANTYS RODIKLIAI⁸²

GKRI sritis	Rodikliai
PAJAMOS	Vidutinės disponuojamosios pajamos per mėnesį (piniginės pajamos ir pajamos natūra), tenkančios vienam namų ūkio nariui, EUR
	Namų ūkių, galinčių apmokėti iš savo lėšų nenumatytas išlaidas, dalis, proc.
	Asmenys (šeimos), nurodę paramos būstui išsinuomoti poreikį, tenkantys 10 tūkst. gyventojų, skaičius
DARBAS	15–64 m. amžiaus gyventojų užimtumo lygis, proc.
	Nedarbo lygis (15–64 metų amžiaus gyventojai), proc.
	Ilgalaikio nedarbo lygis (15–64 metų amžiaus gyventojai), proc.
SVEIKATA	Ankstyvos mirtys, proc. nuo visu mirčių
	Vidutinė tikėtina sveiko gyvenimo trukmė, metai
	Asmenų, vertinančių savo sveikatos būklę kaip gerą ar labai gerą, dalis, proc.

⁸² Sudaryta atliekant šį vertinimą.

GKRI sritis	Rodikliai
ŠVIETIMAS	Vaikų ikimokykliniame ugdyme dalis, palyginti su 1–6 metų amžiaus vaikais, proc.
	Bent vidutinį išsilavinimą turinčių 25–64 m. amžiaus asmenų dalis, proc.
	25–64 m. amžiaus asmenų, kurie mokėsi per paskutines 4 savaites, dalis, proc.
	Abiturientų, gavusių 86–100 Lietuvių kalbos brandos egzamino įvertinimo balų, dalis, proc.
PILIETINĖ GALIA	Pilietinės galios indeksas
LAISVALAIKIS	Asmenų, dirbančių neįprastai ilgas valandas, dalis nuo visų dirbančiųjų, proc.
	Laisvalaikio veikloje (sportuoja, lankosi kino teatruose, koncertuose ir pan.) reguliariai dalyvaujančių gyventojų dalis, proc.
SAUGUMAS	Užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius, tenkantis 10 tūkst. gyventojų, skaičius
	Eismo įvykiai, kuriuose buvo sužeisti arba žuvo asmenys, tenkantys 10 tūkst. gyventojų, skaičius
APLINKOS KOKYBĖ	Į paviršinius vandenis išleistų užterštų (be valymo) ir nepakankamai išvalytų nuotekų dalis bendrame nuotekų sraute, proc.
	Iš stacionarių taršos šaltinių į atmosferą išmestų teršalų kiekis, tenkantis 1 kv. km, kg
	Namų ūkių, kurie susiduria su oro ir aplinkos užterštumu savo gyvenamajame rajone dalis nuo visų namų ūkių, proc.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Žemiau pateiktoje lentelėje lyginami GKI ir GKRI indeksai. GKI ir GKRI išskirtos sritys didele dalimi sutampa arba yra labai panašios, tačiau GKRI rodiklių sąrašas yra trumpesnis, apsiribojant į pasiekimus orientuotais rodikliais. GKI ir GKRI rodikliai, kurie yra skirti vienodiems ar panašioms pasiekimams matuoti yra nurodomi greta.

LENTELĖ 33. GKI IR GKRI PALYGINIMAS

GKI rodikliai	GKRI rodikliai	Paaiškinimai
MATERIALINĖS GYVENIMO SĄLYGOS (UŽIMTUMAS, PAJAMOS, BŪSTAS) (DALIS)	PAJAMOS	<i>GKI subindekso „Materialinės gyvenimo sąlygos (užimtumas, pajamos, būstas)“ rodikliai atitinka dviejų GKRI sričių – „Pajamos“ ir „Darbas“ – rodiklius.</i>
Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis / EUR	Vidutinės disponuojamosios pajamos per mėnesį (piniginės pajamos ir pajamos natūra), tenkančios vienam namų ūkio nariui, EUR	GKI ir GKRI naudojamų rodiklių tikslas panašus, tačiau GKRI siūloma naudoti geriau gyventojų finansinę situaciją atskleidžiantį rodiklį (apima visas, ne tik su oficialiu darbo užmokesčiu sietinas pajamas).
Gyvenamasis fondas: naudingas plotas tenkantis vienam gyventojui / kv. m.		Į GKRI rodiklis neperkeltas. Rodiklio reikšmės nevienodai interpretuotinos skirtingo tipo gyvenamosiose vietovėse, taip pat rodiklio įverčiai automatiškai gerėja, savivaldybėse mažėjant gyventojų skaičiui.
	Namų ūkių, galinčių apmokėti iš savo lėšų nenumatytas išlaidas, dalis, proc.	Naujas rodiklis, siūlomas GKRI.

GKI rodikliai	GKRI rodikliai	Paiškinimai
Asmenų (šeimų), buvusių sąrašuose socialiniam būstui nuomoti, skaičius metų pabaigoje / asmenys	Asmenys (šeimos), nurodę paramos būstui išsinuomoti poreikį, tenkantys 10 tūkst. gyventojų, skaičius	Naudojamas analogiškas rodiklis.
Renovuotų daugiabučių dalis / proc.		Į GKRI rodiklis neperkeltas. Rodiklio reikšmės nevienodai interpretuotinos skirtingo tipo gyvenamosiose vietovėse (priklausomai kokia dalis visų gyventojų gyvena daugiabučiuose).
MATERIALINĖS GYVENIMO SĄLYGOS (UŽIMTUMAS, PAJAMOS, BŪSTAS) (DALIS)	DARBAS	<i>GKI subindekso „Materialinės gyvenimo sąlygos (užimtumas, pajamos, būstas)“ rodikliai atitinka dviejų GKRI sričių – „Pajamos“ ir „Darbas“ – rodiklius.</i>
Užimtų gyventojų dalis tarp darbingo amžiaus gyventojų / proc.	15–64 m. amžiaus gyventojų užimtumo lygis, proc.	Naudojamas analogiškas rodiklis.
Registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykis / proc.	Nedarbo lygis (15–64 metų amžiaus gyventojai), proc.	Naudojamas analogiškas rodiklis.
	Ilgalaikio nedarbo lygis (15–64 metų amžiaus gyventojai), proc.	Naujas rodiklis, siūlomas GKRI.
GYVENTOJŲ VERSLUMAS IR VERSLO KONKURENCINGUMAS		<i>GKI subindekso „Gyventojų verslumas ir verslo konkurencingumas“ rodikliai nenaudojami GKRI.</i>
Veikiančių ūkio subjektų skaičius, tenkantis 1000 gyv. / skaičius		Į GKRI rodiklis neperkeltas. Rodiklis gali turėti ryšį su gyvenimo kokybe, bet jis netiesioginis ir priklausomas nuo kitų faktorių. Ūkio subjektų kaip darbdavių potencialas atsiskleidžia per pajamų ir darbo rodiklius.
Per 4 metus sukauptos materialinės investicijos to meto kainomis / tūkst. EUR		Į GKRI rodiklis neperkeltas. Rodiklis gali turėti ryšį su gyvenimo kokybe, bet jis netiesioginis ir priklausomas nuo kitų faktorių.
Tiesioginės užsienio investicijos, tenkančios 1 gyventojui, metų pabaigoje / EUR		Į GKRI rodiklis neperkeltas. Rodiklis gali turėti ryšį su gyvenimo kokybe, bet jis netiesioginis ir priklausomas nuo kitų faktorių. Dalinai atsiskleidžia per pajamų ir darbo rodiklius.
Įmonių apyvarta, tenkanti vienam dirbančiajam (pagal veiklos vykdymo vietą), EUR		Į GKRI rodiklis neperkeltas. Rodiklis gali turėti ryšį su gyvenimo kokybe, bet jis netiesioginis ir priklausomas nuo kitų faktorių. Įmonių apyvarta kaip geresnių darbo vietų potencialas atsiskleidžia per pajamų ir darbo rodiklius.

GKI rodikliai	GKRI rodikliai	Paaiškinimai
Pridėtinė vertė gamybos kainomis, tenkanti vienam dirbančiajam (pagal veiklos vykdymo vietą), EUR		Į GKRI rodiklis neperkeltas. Rodiklis gali turėti ryšį su gyvenimo kokybe, bet jis netiesioginis ir priklausomas nuo kitų faktorių. Dalinai atsiskleidžia per pajamų ir darbo rodiklius.
SVEIKATOS PASLAUGOS	SVEIKATA	
Praktikuojančių sveikatos priežiūros specialistų skaičius, tenkantis 10 tūkst. gyventojų / vnt.		Į GKRI rodiklis neperkeltas. Rodiklio reikšmės nevienodai interpretuotinos skirtingo tipo gyvenamosiose vietovėse Politikos tikslai ir praktika demonstruoja tikslingą siekį sudėtingesnes sveikatos priežiūros paslaugas teikti pasirinktuose centruose, plačiai visos šalies mastu užtikrinant tik pirminės sveikatos priežiūros tinklą.
Paliatyvios pagalbos, globos, slaugos ir palaikomojo gydymo lovų skaičius tenkantis 1000 gyv. / vnt.		Į GKRI rodiklis neperkeltas. Rodiklis demonstruoja resursus, kurių poreikis priklauso nuo savivaldybės demografinės struktūros ir kitų priežiūros ir globos paslaugų prieinamumo.
Sporto varžybų ir sveikatingumo renginių dalyvių skaičius, tenkantis 1000 gyventojų / skaičius		Į GKRI rodiklis neperkeltas. Rodiklio reikšmės gana žymiai skiriasi tarp savivaldybių, atsižvelgiant į jų specializaciją, o dalyvavimas tokiuose renginiuose įprastai nėra apribotas gyvenamosios vietos.
Ambulatorinių sveikatos priežiūros įstaigų skaičius SAM sistemoje ir privačių sveikatos priežiūros įstaigų skaičius, tenkantis 1000 gyventojų / skaičius		Į GKRI rodiklis neperkeltas. Rodiklio reikšmės nevienodai interpretuotinos skirtingo tipo gyvenamosiose vietovėse Politikos tikslai ir praktika demonstruoja tikslingą siekį sudėtingesnes sveikatos priežiūros paslaugas teikti pasirinktuose centruose, plačiai visos šalies mastu užtikrinant tik pirminės sveikatos priežiūros tinklą.
	Ankstyvos mirtys, proc. nuo visu mirčių	Naujas rodiklis, siūlomas GKRI.
	Vidutinė tikėtina sveiko gyvenimo trukmė, metai	Naujas rodiklis, siūlomas GKRI.
	Asmenų, vertinančių savo sveikatos būklę kaip gerą ar labai gerą, dalis, proc.	Naujas rodiklis, siūlomas GKRI.
ŠVIETIMO PASLAUGOS	ŠVIETIMAS	
Vaikų, dalyvaujančių ikimokykliniame ugdyme, dalis tarp 1–6 metų amžiaus gyventojų / proc.	Vaikų ikimokykliniame ugdyme dalis, palyginti su 1–6 metų amžiaus vaikais, proc.	Naudojamas analogiškas rodiklis.
Dėl socialinių, psichologinių ir kitų priežasčių nesimokantys	Bent vidutinį išsilavinimą turinčių 25–64 m. amžiaus asmenų dalis, proc.	GKI ir GKRI naudojamų rodiklių tikslas dalinai panašus, tačiau GKRI siūloma matuoti rezultata, t. y. tuos asmenis, kurie ne tik kad kažkada iškritę iš vidurinio

GKI rodikliai	GKRI rodikliai	Paaiškinimai
mokyklinio amžiaus vaikai, tenkantys 1000 nuolatinių mokyklinio amžiaus gyventojų / skaičius		ugdymo sistemos, bet niekada į ją ir nebegrižo bei neįgijo išsilavinimo. GKRI rodiklis apima ir istorinius duomenis, t. y. ne tik konkrečiais metais nesimokančius asmenis.
Bendrojo lavinimo mokyklų skaičius, tenkantis 1000 nuolatinių mokyklinio amžiaus (7–17 m.) gyventojų / skaičius		Į GKRI rodiklis neperkeltas.
Profesinių mokyklų mokinių skaičius, tenkantis 1000 nuolatinių 16–18 m. gyventojų / skaičius		Į GKRI rodiklis neperkeltas. Rodiklis matuoja konkrečiame administraciniame vienetė besimokančių profesinių mokyklų mokinių (nebūtinai to vieneto gyventojų) skaičių, palyginus su visais nustatyto amžiaus vietos gyventojais, t. y. ne konkrečios vietovės studentiško amžiaus gyventojus, siekiančius profesinio išsilavinimo. Rodiklis yra specifinis tam tikroms gyvenamosioms vietovėms ir nėra tinkamas lyginti visus šalies regionus ar savivaldybes tarpusavyje. Atsižvelgiant į demografines tendencijas ir švietimo politikos prioritetus, nekeliamas tikslas, kad kiekviena savivaldybė turėtų profesinio mokymo įstaigą.
Mokyklų ir geltonųjų autobusų skaičius, tenkantis bendrojo lavinimo mokyklai / vnt.		Į GKRI rodiklis neperkeltas. Rodiklis matuoja resursus. Rodiklis yra specifinis tam tikroms gyvenamosioms vietovėms ir nėra tinkamas lyginti visus šalies regionus ar savivaldybes tarpusavyje. Autobusų kiekis, tenkantis bendrojo lavinimo mokyklai, yra svarbus tiek, kiek jis patenkina esamo susisiekimo poreikį (su mokykla ir kitomis su švietimo teikimu susijusiomis paslaugomis), kuris nėra vienodas visose gyvenamosiose vietovėse.
Lietuvių kalbos brandos egzaminą laikusių absolventų, kurių egzamino rezultatai įvertinti 75–100 taškų, dalis / proc.	Abiturientų, gavusių 86–100 Lietuvių kalbos brandos egzamino įvertinimo balų, dalis, proc.	Naudojamas beveik toks pats rodiklis, keičiasi tik rodiklio apimamas pasiekimų įvertinimo intervalas (dėl viešai prieinamų statistikos duomenų specifikos).
Universitetų ir kolegijų studentų skaičius, tenkantis 1000 nuolatinių 19–25 m. amžiaus gyventojų / vnt.		Į GKRI rodiklis neperkeltas. Rodiklis matuoja konkrečiame administraciniame vienetė besimokančių studentų (nebūtinai to vieneto gyventojų) skaičių, palyginus su visais nustatyto amžiaus vietos gyventojais, t. y. ne konkrečios vietovės studentiško amžiaus gyventojus, siekiančius aukštojo išsilavinimo. Rodiklis yra specifinis tam tikroms gyvenamosioms vietovėms ir nėra tinkamas lyginti visus šalies regionus ar savivaldybes tarpusavyje. Universitetai ir kolegijos dėl savo specifikos ir nacionalinės švietimo politikos tikslų yra koncentruoti keliuose šalies miestuose. Nuolat siekiama dar didesnės koncentracijos ir konsolidacijos, laikant, kad tai yra viena iš prielaidų didinti švietimo kokybę. Todėl didelėje dalyje šalies gyvenamųjų vietovių tokių institucijų nėra ir tai neturėtų būti laikoma trūkumu.
	25–64 m. amžiaus asmenų, kurie mokėsi per paskutines 4 savaites, dalis, proc.	Naujas rodiklis, siūlomas GKRI.

GKI rodikliai	GKRI rodikliai	Paaiškinimai
DEMOGRAFIJA, PILIETINIS IR VISUOMENINIS AKTYVUMAS (DALIS)	PILIETINĖ GALIA	<i>GKI subindekso „Demografija, pilietinis ir visuomeninis aktyvumas“ rodikliai atitinka dviejų GKRI sričių – „Pilietinė galia“ ir „Laisvalaikis“ – rodiklius.</i>
Savivaldybių tarybų 2007 m., 2011 m., 2015 m. rinkimuose dalyvavusių rinkėjų skaičius, palyginti su visu rinkėjų skaičiumi / proc.		Į GKRI rodiklis neperkeltas. Rodiklis dalinai atsiskleidžia per Pilietinės galios indeksą.
Išlaikomo amžiaus žmonių koeficientas metų pradžioje / gyventojų skaičius 100 gyventojų		Į GKRI rodiklis neperkeltas. Rodiklis demonstruoja darbingo amžiaus gyventojams tenkančią naštą, bet ne gyvenimo kokybę. Į išlaikomo amžiaus žmonių grupę patenka tiek pensinio amžiaus asmenys, tiek vaikai iki 14 metų (imtinai), todėl rodiklis gali slėpti tiek senstančios visuomenės iššūkius, tiek ir gerėjančias demografines tendencijas, kurie gyvenimo kokybės aspektu vertintini nevienodai.
Bendrasis natūralios gyventojų kaitos rodiklis / 1000 gyventojų		Į GKRI rodiklis neperkeltas. Rodiklis demonstruoja gimstamumo ir mirtingumo santykį 1000 gyventojų, kuris tam tikra apimtimi gali būti ir esamos gyvenimo kokybės padarinys. Tačiau rodiklis taip pat yra priklausomas nuo daugelio kitų faktorių, dalis kurių atsiskleidžia per kitų GKRI sričių rodiklius.
Atvykusių ir išvykusių asmenų skaičius (neto migracija), tenkantis 1000 gyventojų		Į GKRI rodiklis neperkeltas. Rodiklis yra priklausomas nuo daugelio faktorių, dalis kurių atsiskleidžia per kitų GKRI sričių rodiklius. Rodiklis su tam tikromis išlygomis galėtų būti naudojamas kitokio tipo indeksuose kaip subjektyvaus pasitenkinimo gyvenimu konkrečioje vietovėje išraiška.
	Pilietinės galios indeksas	Naujas rodiklis, siūlomas GKRI.
DEMOGRAFIJA, PILIETINIS IR VISUOMENINIS AKTYVUMAS (DALIS)	LAISVALAIKIS	<i>GKI subindekso „Demografija, pilietinis ir visuomeninis aktyvumas“ rodikliai atitinka dviejų GKRI sričių – „Pilietinė galia“ ir „Laisvalaikis“ – rodiklius.</i>
	Asmenų, dirbančių neįprastai ilgas valandas, dalis nuo visų dirbančiųjų, proc.	Naujas rodiklis, siūlomas GKRI.
Kultūros centrų dalyvių skaičius, tenkantis 1000 gyventojų / asmenys	Laisvalaikio veikloje (sportuoja, lankosi kino teatruose, koncertuose ir pan.) reguliariai dalyvaujančių gyventojų dalis, proc.	GKI ir GKRI naudojamų rodiklių tikslas panašus, tačiau GKRI siūloma naudoti rodiklį, apimančią platesnį laisvalaikio veiklų spektrą ir neapsiriboti tik vieno tipo įstaigų teikiamomis paslaugomis.
VIEŠOJI INFRASTRUKTŪRA, GYVENAMOSIOS APLINKOS KOKYBĖ IR SAUGUMAS (DALIS)	SAUGUMAS	<i>GKI subindekso „Viešoji infrastruktūra, gyvenamosios aplinkos kokybė ir saugumas“ rodikliai atitinka dviejų GKRI sričių – „Saugumas“ ir „Aplinkos kokybė“ – rodiklius.</i>

GKI rodikliai	GKRI rodikliai	Paaiškinimai
Užregistruotų nusikaltimų, baudžiamųjų nusižengimų skaičius, tenkantis 100 tūkst. gyventojų	Užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius, tenkantis 10 tūkst. gyventojų, skaičius	Naudojamas analogiškas rodiklis.
Kelių eismo įvykių skaičius, tenkantis 1000 gyventojų / vnt.	Eismo įvykiai, kuriuose buvo sužeisti arba žuvo asmenys, tenkantys 10 tūkst. gyventojų, skaičius	Naudojamas analogiškas rodiklis.
Automobilių kelių su patobulinta danga dalis bendrame kelių tinkle / proc.		Į GKRI rodiklis neperkeltas. Rodiklis demonstruoja resursus. Rodikliui būdingas ribotas palyginamumas tarp skirtingų regionų ar savivaldybių gyvenimo kokybės kontekste (pvz., miškingose retai apgyvendintose teritorijose yra skirtingi poreikiai kelio dangai lyginant su urbanizuotomis vietovėmis)
VIEŠOJI INFRASTRUKTŪRA, GYVENAMOSIOS APLINKOS KOKYBĖ IR SAUGUMAS (DALIS)	APLINKOS KOKYBĖ	
Į paviršinius vandenis išleistų užterštų (nevalytų) ir nepakankamai išvalytų ūkio, buities ir gamybos nuotekų dalis bendrame nuotekų sraute / proc.	Į paviršinius vandenis išleistų užterštų (be valymo) ir nepakankamai išvalytų nuotekų dalis bendrame nuotekų sraute, proc.	Naudojamas analogiškas rodiklis.
Iš stacionarių taršos šaltinių į atmosferą išmestų teršalų kiekis tenkantis 1 kv. km savivaldybės ploto / tonos	Iš stacionarių taršos šaltinių į atmosferą išmestų teršalų kiekis tenkantis 1 kv. km, kg	Naudojamas analogiškas rodiklis.
	Namų ūkių, kurie susiduria su oro ir aplinkos užterštumu savo gyvenamajame rajone dalis nuo visų namų ūkių, proc.	Naujas rodiklis, siūlomas GKRI
VIEŠOJI INFRASTRUKTŪRA, GYVENAMOSIOS APLINKOS KOKYBĖ IR SAUGUMAS (DALIS)		Dalis GKI subindekso „Viešoji infrastruktūra, gyvenamosios aplinkos kokybė ir saugumas“ rodiklių neatitiko jokių GKRI rodiklių. Nors kai kurie šių GKI rodiklių demonstruoja su laisvalaikio susijusios infrastruktūros apimtį (resursus), jie nenaudojami GKRI srityje „Laisvalaikis“, kuri apsiriboja pasiekimų rodikliais.
Namų ūkiai, turintys kompiuterį ir plačiajuosčio interneto prieigą / proc.		Į GKRI rodiklis neperkeltas. Rodiklis demonstruoja resursus ir informacijos prieinamumą. Galėtų būti naudojamas kitokio tipo indeksuose.
Stadionų, baseinų, sportui skirtų aikščių ir		Į GKRI rodiklis neperkeltas. Rodiklis demonstruoja resursus, o jo dinamika priklauso ir nuo demografinės

GKI rodikliai	GKRI rodikliai	Paaiškinimai
kitų sporto bazių skaičius tenkantis 1000 gyventojų / skaičius		situacijos. Sporto aikštelės yra ilgalaikis statinys, todėl, mažėjant gyventojų skaičiui, sporto aikštelių santykis su gyventojais tampa vis geresnis, nors stadionų, baseinų, sportui skirtų aikščių ir kitų sporto bazių skaičius, taigi ir prieinamumas, gyventojams nesikeičia.
Visų tipų apgyvendinimo įstaigose suteiktų nakvynių skaičius tenkantis 1000 gyventojų / skaičius		Į GKRI rodiklis neperkeltas. Rodiklis rodo vietovės patrauklumą turistams, tačiau jo sąsajos su individualia gyvenimo kokybe nevienareikšmės.
Muziejų skaičius, tenkantis 1000 gyventojų / vnt.		Į GKRI rodiklis neperkeltas. Rodiklis neatskleidžia įstaigų kokybės ir pajėgumų, todėl palyginimas tarp skirtingų gyvenamųjų vietovių gali būti nekorektiškas (pvz., vietinės kraštotyros muziejus ir nacionalinė galerija tokiame rodiklyje turi vienodą svorį).
Kultūros ministerijai pavaldžių bibliotekų ir jų filialų skaičius, tenkantis 1000 gyventojų / vnt.		Į GKRI rodiklis neperkeltas. Rodiklis neatskleidžia įstaigų pajėgumų ir prieinamumo gyventojams.
Kultūros centrų skaičius, tenkantis 1000 gyventojų / vnt.		Į GKRI rodiklis neperkeltas. Kultūros centrai yra specifinis darinys, dažniau užtikrinantis kaimiškųjų vietovių gyventojų laisvalaikį. Miestuose kultūros centrų skaičius tenkantis 1000 gyventojų yra nepalyginamai mažesnis, tačiau tai nereiškia mažesnės kultūrinių ar laisvalaikio paslaugų pasiūlos.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

PRIEDAS NR. 4. GKRI SKAIČIAVIMO METODIKA

Šiame priede pateikiama naujo siūlomo GKRI skaičiavimo metodologija. Galutinio indekso apskaičiavimas susideda iš kelių tipinių žingsnių:

1. Pirminių rodiklių reikšmių nustatymas;
2. Rodiklių trūkstumų reikšmių užpildymas;
3. Rodiklių reikšmių standartizavimas;
4. Nominalių rodiklių reikšmių perskaičiavimas palyginamosiomis kainomis;
5. Rodiklių reikšmių normalizavimas;
6. Rodiklių krypties standartizavimas;
7. Atskirų indekso sričių reikšmių apskaičiavimas;
8. Suminio indekso apskaičiavimas;
9. Indekso skaičiavimų validavimas;
10. Anksčiau apskaičiuotų indekso reikšmių atnaujinimas.

PIRMINIŲ RODIKLIŲ REIKŠMIŲ NUSTATYMAS

Vienas iš pagrindinių kriterijų, sudarant galutinį galimą GKRI rodiklių sąrašą, buvo rodiklio reikšmių prieinamumas viešuose informacijos šaltiniuose reikalingu teritoriniu detalumu. Didesnioji dalis rodiklių buvo sudaryti remiantis Statistikos departamento pateikiamais statistikos duomenimis, tačiau nemaža dalis rodiklių reikšmių turėjo būti suskaičiuotos papildomai, kadangi tiksliai toks, koks naudojamas GKRI, rodiklis nėra kaupiamas.

LENTELĖ 34. RODIKLIŲ REIKŠMIŲ ŠALTINIAI

Sritis/Rodikliai	Duomenų, reikalingų rodiklio reikšmėms apskaičiuoti, šaltiniai	Rodiklio reikšmių apskaičiavimo tvarka
PAJAMOS		
Vidutinės disponuojamosios pajamos per mėnesį (piniginės pajamos ir pajamos natūra), tenkančios vienam namų ūkio nariui, Eur	SD (Gyvenimo sąlygų ir pajamų tyrimas)	Rodiklis pateikiamas SD
Namų ūkių, galinčių apmokėti iš savo lėšų nenumatytas išlaidas, dalis, proc.	SD (Gyvenimo sąlygų ir pajamų tyrimas)	Rodiklio reikšmės suskaičiuotos naudojant Gyvenimo sąlygų ir pajamų tyrimo pirminių duomenų rinkmenas, pateikiamas SD

Sritis/Rodikliai	Duomenų, reikalingų rodiklio reikšmėms apskaičiuoti, šaltiniai	Rodiklio reikšmių apskaičiavimo tvarka
Asmenys (šeimoms), nurodę paramos būstui išsinuomoti poreikį (tenkantys 10 tūkst. gyventojų, skaičius)	SD, LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija	Rodiklio reikšmės suskaičiuotos pagal SD (2014 m.) ir LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (2015 ir 2016 m.) pateikiamus duomenis apie Asmenis (šeimas), buvusius sąrašuose socialiniam būstui gauti, ir Asmenų (šeimų), nuomojančių socialinį būstą, skaičių. Indekso skaičiavimuose naudojama rodiklio reikšmė apskrities lygiu yra apskrities savivaldybių rodiklių reikšmių vidurkis ⁸³ .
DARBAS		
15–64 m. amžiaus gyventojų užimtumo lygis, proc.	SD	Rodiklis pateikiamas SD
Nedarbo lygis (15–64 metų amžiaus gyventojai), proc.	SD	Rodiklis pateikiamas SD
Ilgalaikio nedarbo lygis (15–64 metų amžiaus gyventojai), proc.	SD	Rodiklis pateikiamas SD (viešai prieinamose duomenų bazėse nėra, reikia įsigyti papildomai)
SVEIKATA		
Ankstyvos mirtys, proc. nuo visu mirčių	Higienos institutas	Rodiklio reikšmės suskaičiuotos naudojant Higienos instituto pateikiamus duomenis
Vidutinė tikėtina sveiko gyvenimo trukmė, metai	SD	Naudojant SD duomenis apskaičiuota naudojant <i>Sullivan</i> metodą
Asmenų, vertinančių savo sveikatos būklę kaip gerą ar labai gerą, dalis, proc.	SD (Gyvenimo sąlygų ir pajamų tyrimas)	Rodiklio reikšmės suskaičiuotos naudojant Gyvenimo sąlygų ir pajamų tyrimo pirminių duomenų rinkmenas, pateikiamas SD
ŠVIETIMAS		
Vaikų ikimokykliniame ugdyme dalis, palyginti su 1–6 metų amžiaus vaikais, proc.	SD	Rodiklis pateikiamas SD. Indekso skaičiavimuose naudojama rodiklio reikšmė apskrities lygiu yra apskrities savivaldybių rodiklių reikšmių vidurkis.
Bent vidutinį išsilavinimą turinčių 25–64 m. amžiaus asmenų dalis, proc.	SD	Rodiklio reikšmės suskaičiuotos naudojant SD pateikiamus duomenis
25–64 m. amžiaus asmenų, kurie mokėsi per paskutines 4 savaites, dalis, proc.	SD (Užimtumo tyrimas)	Rodiklio reikšmės suskaičiuotos naudojant Užimtumo tyrimo pirminių duomenų rinkmenas, pateikiamas SD

⁸³ Čia ir, jeigu įmanoma, skaičiuojant kitų rodiklių reikšmes (nurodyta atskirai prie kiekvieno rodiklio) rodiklio reikšmė apskrities lygiu paskaičiuota kaip apskrities savivaldybių rodiklių reikšmių vidurkis. Toks požiūris pasirinktas, vengiant didesnių savivaldybių dominavimo apskrities rodiklio atžvilgiu. Pavyzdžiui, visus bendrai Vilniaus apskrities pasiekimus pagal pasirinktą rodiklį dalinant visiems apskrities gyventojams, apskrities rodiklio reikšmė didele dalimi būtų nulemta Vilniaus miesto situacijos, kadangi šioje savivaldybėje gyvena daugiau kaip 2/3 apskrities gyventojų. Žinant, kad viešųjų intervencijų planavimas nesibaigia regionų lygiu, toks mažesnių savivaldybių „ignoravimas“ indekse nebūtų tinkamas. Tiesa, dalies rodiklių atžvilgiu šio požiūrio pritaikyti negalima, kadangi rodiklio reikšmių apskaičiavimui reikalingi duomenys yra prieinami tik apskričių lygiu (pavyzdžiui, visi rodikliai, kurie skaičiuojami remiantis SD Gyvenimo sąlygų ir pajamų tyrimo duomenimis).

Sritis/Rodikliai	Duomenų, reikalingų rodiklio reikšmėms apskaičiuoti, šaltiniai	Rodiklio reikšmių apskaičiavimo tvarka
Abiturientų, gavusių 86–100 Lietuvių kalbos brandos egzamino įvertinimo balų, dalis, proc.	Švietimo valdymo informacinė sistema (ŠVIS)	Rodiklio reikšmės suskaičiuotos naudojant ŠVIS pateikiamus duomenis. Indekso skaičiavimuose naudojama rodiklio reikšmė apskrities lygiu yra apskrities savivaldybių rodiklių reikšmių vidurkis.
PILIETINĖ GALIA		
Pilietinės galios indeksas	Pilietinės visuomenės institutas	Rodiklis pateikiamas Pilietinės visuomenės instituto. Prieinamos tik rodiklio reikšmės visos šalies mastu.
LAISVALAIKIS		
Asmenų, dirbančių neįprastai ilgas valandas, dalis nuo visų dirbančiųjų, proc.	SD (Gyvenimo sąlygų ir pajamų tyrimas)	Rodiklio reikšmės suskaičiuotos naudojant Gyvenimo sąlygų ir pajamų tyrimo pirminių duomenų rinkmenas, pateikiamas SD
Laisvalaikio veikloje (sportuoja, lankosi kino teatruose, koncertuose ir pan.) reguliariai dalyvaujančių gyventojų dalis, proc.	SD (Gyvenimo sąlygų ir pajamų tyrimas)	Rodiklio reikšmės suskaičiuotos naudojant Gyvenimo sąlygų ir pajamų tyrimo pirminių duomenų rinkmenas, pateikiamas SD
SAUGUMAS		
Užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius (tenkantis 10 tūkst. gyventojų, skaičius)	SD	Rodiklis pateikiamas SD. Indekso skaičiavimuose naudojama rodiklio reikšmė apskrities lygiu yra apskrities savivaldybių rodiklių reikšmių vidurkis.
Eismo įvykiai, kuriuose buvo sužeisti arba žuvo asmenys (tenkantis 10 tūkst. gyventojų, skaičius)	Lietuvos automobilių kelių direkcija prie Susisiekimo ministerijos	Rodiklis pateikiamas Lietuvos automobilių kelių direkcijos prie Susisiekimo ministerijos. Indekso skaičiavimuose naudojama rodiklio reikšmė apskrities lygiu yra apskrities savivaldybių rodiklių reikšmių vidurkis.
APLINKOS KOKYBĖ		
Į paviršinius vandenius išleistų užterštų (be valymo) ir nepakankamai išvalytų nuotekų dalis bendrame nuotekų sraute, proc.	SD	Rodiklis pateikiamas SD
Iš stacionarių taršos šaltinių į atmosferą išmestų teršalų kiekis tenkantis 1 kv. km, kg	SD	Rodiklis pateikiamas SD
Namų ūkių, kurie susiduria su oro ir aplinkos užterštumu savo gyvenamajame rajone, dalis nuo visų namų ūkių, proc.	SD (Gyvenimo sąlygų ir pajamų tyrimas)	Rodiklio reikšmės suskaičiuotos naudojant Gyvenimo sąlygų ir pajamų tyrimo pirminių duomenų rinkmenas, pateikiamas SD

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

RODIKLIŲ TRŪKSTAMŲ REIKŠMIŲ UŽPILDYMAS

Skaičiuojant gyvenimo kokybės indeksą, vieno rodiklio atveju buvo prieinamos tik 2016 metų reikšmės (kai indekso skaičiavimai apėmė 2014–2016 metus). Pagal įprastą praktiką, 2014 ir 2015 metams buvo priskirtos 2016 metų reikšmės, darant prielaidą, kad trumpuoju laikotarpiu neįvyko reikšmingų pokyčių.

Kito rodiklio (pilietinės galios indekso) atveju buvo prieinamos tik visos Lietuvos Respublikos reikšmės. Siekiant pademonstruoti, kad toks rodiklis ir tokia sritis galėtų būti naudojamo skaičiuojant gyvenimo kokybės indeksą, visoms apskritims buvo priskirta Lietuvos Respublikos reikšmė.

RODIKLIŲ REIKŠMIŲ STANDARTIZAVIMAS

Tie rodikliai, kurių pirminiai duomenys yra tarpusavyje nepalyginami dėl skirtingo gyventojų skaičiaus ar teritorijos dydžio (pavyzdžiui, nusikalstamų veikų skaičius) yra standartizuojami, t. y. iš absoliučių dydžių perskaičiuojami į santykinius. Standartizavimui dažniausiai naudojamas rodiklis – vidutinis metinis gyventojų skaičius. Kai kuriuose rodikliuose naudojamas tam tikros amžiaus grupės gyventojų skaičius.

NOMINALIŲ RODIKLIŲ REIKŠMIŲ PERSKAIČIAVIMAS PALYGINAMOSIOMIS KAINOMIS

Siūlomo indekso atveju vienas iš rodiklių yra išreikštas pinigine išraiška, todėl nominalios šio rodiklio reikšmės turi būti perskaičiuotos į realias reikšmes. Kadangi rodiklis atspindi vidutines disponuojamąsias pajamas, tenkančias vienam namų ūkio nariui, perskaičiavimui buvo naudotas vidutinis metinis vartojimo kainų indeksas. Lietuvos statistikos departamentas vartotojų kainų pokyčius skelbia mėnesių eilute, todėl vidutinį metinį vartojimo kainų indeksą ir perskaičiavimui į realias kainas naudotiną koeficientą galima apskaičiuoti taip, kaip parodyta žemiau esančioje lentelėje. Skaičiavimams naudojamas Lietuvos statistikos departamento skelbiamas rodiklis „Vartotojų kainų pokyčiai, apskaičiuoti pagal vartotojų kainų indeksą“ (pjūviai „Vartojimo prekės ir paslaugos“ ir „Palyginti su praėjusių metų atitinkamu laikotarpiu“). Kiekvieniems metams išvedamas tų metų mėnesių reikšmių vidurkis, kuris atspindi vidutinį metinį vartojimo kainų indeksą.

LENTELĖ 35. VIDUTINIO METINIO VARTOJIMO KAINŲ INDEKSO IR PERSKAIČIAVIMUI Į REALIAS KAINAS NAUDOTINO KOEFICIENTO SKAIČIAVIMAI

Metai	Vartotojų kainų pokyčiai, apskaičiuoti pagal vartotojų kainų indeksą (palyginti su praėjusių metų atitinkamu laikotarpiu)												Mėnesių vidurkis ⁸⁴	Perskaičiavimu naudojamas koeficientas
	M01	M02	M03	M04	M05	M06	M07	M08	M09	M10	M11	M12		
2016	0.9	0.9	1.2	1	0.5	0.7	0.5	0.8	0.8	0.9	1	1.7	0.9083	0.9998
2015	-1.5	-1.8	-1.4	-1	-0.5	-0.5	-0.5	-1.2	-1	-0.7	-0.4	-0.1	-0.8833	1.0089
2014	0.2	0.2	0.2	0.2	-0.1	0.2	0.3	0.2	-0.1	0.1	0.2	-0.3	0.1083	1.0000

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Anksčiausiais indekso skaičiavimo metais nominalių reikšmių perskaičiavimas neatliekamas (perskaičiavimui naudojamas koeficientas prilyginamas vienetui, kaip nurodyta 17 lentelėje). Kitų metų atveju nominalių reikšmių perskaičiavimui į realias reikšmes naudotinas koeficientas apskaičiuojamas pagal formulę:

$$\text{koeficientas} = \frac{\text{praėjusiems metams taikytinas koeficientas}}{(1 + \text{vidutinis metinis vartojimo kainų indeksas} / 100)}$$

Indekso skaičiavimui naudojamo rodiklio nominalios reikšmės yra padauginamos iš apskaičiuoto atitinkamų metų koeficiento, taip gaunant realias rodiklio reikšmes.

RODIKLIŲ REIKŠMIŲ NORMALIZAVIMAS

Tam, kad rodiklius būtų galima agreguoti į suminį gyvenimo kokybės indeksą, šių rodiklių reikšmės yra būtina normalizuoti. Kitaip sakant, visų rodiklių reikšmės turi būti perskaičiuotos į skalę, apimančią reikšmes, esančias intervale nuo 0 iki 1. Tokiam normalizavimui yra taikoma įprasta formulė⁸⁵:

⁸⁴ T. y. vidutinis metinis vartojimo kainų indeksas.

⁸⁵ Pvz., http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2016_technical_notes.pdf

$$\text{normalizuota rodiklio reikšmė} = \frac{\text{esama rodiklio reikšmė} - \text{minimali rodiklio reikšmė}}{\text{maksimali rodiklio reikšmė} - \text{minimali rodiklio reikšmė}}$$

Pavyzdžiui, žemiau esančioje lentelėje pateiktos į realias reikšmes perskaičiuotos vidutinių disponuojamų pajamų per mėnesį reikšmės. Matyti, kad minimali rodiklio reikšmė analizuojamu 2014–2016 metų laikotarpiu buvo 287,8 Eur (Šiaulių apskritis, 2014 metai), o maksimali – 597,7 Eur (Vilniaus apskritis, 2016 metai). Tokiu atveju normalizuota 2016 metų Lietuvos Respublikos reikšmė būtų lygi: $(408,3 - 287,8) / (597,7 - 287,8) = 0,389$.

LENTELĖ 36. VIDUTINĖS DISPONUOJAMOSIOS PAJAMOS PER MĖNESĮ (PINIGINĖS PAJAMOS IR PAJAMOS NATŪRA), TENKANČIOS VIENAM NAMŲ ŪKIO NARIUI, EUR (Į REALIAS PERSKAIČIUOTOS REIKŠMĖS)

	2014	2015	2016
Lietuvos Respublika	344,4	436,0	408,3
Alytaus apskritis	314,1	340,7	362,1
Kauno apskritis	346,9	366,9	398,8
Klaipėdos apskritis	346,6	375,3	413,0
Marijampolės apskritis	322,5	334,6	331,5
Panevėžio apskritis	311,7	337,0	346,2
Šiaulių apskritis	287,8	311,0	338,6
Tauragės apskritis	320,7	379,7	396,4
Telšių apskritis	330,1	341,7	342,6
Utenos apskritis	305,7	293,2	332,1
Vilniaus apskritis	461	543,3	597,7

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Kad normalizuotos reikšmės neviršytų 1, skaičiavimuose naudojamos kiekvieno rodiklio maksimalios reikšmės kiekvieną kartą, kai atliekami indekso skaičiavimai, turi būti peržiūrėtos. Jeigu paskelbtos papildomos vėliausių metų konkretaus rodiklio reikšmės (ar reikšmė) viršija anksčiau naudotą maksimalią šio rodiklio reikšmę, maksimali reikšmė turi būti pakeista į naują didžiausią reikšmę⁸⁶. Pakeitus vieno ar kelių rodiklių maksimalias reikšmes, naujiems papildomiems metams apskaičiuotos indekso reikšmės tampa nebepalyginamos su ankstesniais metais apskaičiuotomis indekso reikšmėmis. Todėl turi būti perskaičiuotos ir visų ankstesnių metų indekso reikšmės, naudojant atnaujintas maksimalias reikšmes. Pavyzdžiui, tokiu būdu kiekvienais metais yra iš naujo apskaičiuojamos visų ankstesnių metų Žmogaus socialinės raidos indekso (angl. *Human Development Index*) reikšmės ir paskelbiama visa naujai apskaičiuota laiko eilutė nuo 1980 metų.

Vis dėlto, įprastos normalizavimo formulės naudojimas tam tikrais atvejais pernelyg išryškina skirtumus tarp atskirų teritorinių vienetų ar tarp atskirų laikotarpių. Pavyzdžiui, pilietinės galios indekso atveju buvo

⁸⁶ Šaltinis: http://data.un.org/Docs/FAQs_2011_HDI.pdf

prieinamos tik visos Lietuvos Respublikos reikšmės, tačiau, siekiant pademonstruoti, kad toks rodiklis ir tokia sritis galėtų būti naudojama skaičiuojant gyvenimo kokybės indeksą, visoms apskritys buvo priskirta Lietuvos Respublikos reikšmė. Nors rodiklio reikšmės atskirais metais žymiai nesiskiria, įprastos normalizavimo formulės naudojimas ženkliai „nubaudžia“ 2014 ir 2015 metus (žr. žemiau esančią lentelę). Dėl šios priežasties (kaip parodė kontribucijos analizė) šis rodiklis vienas pats nulemia pastebimą suminio indekso pokytį 2014–2016 m. laikotarpiu, nors nominalios reikšmės padidėjimas nėra toks žymus.

LENTELĖ 37. PILIETINĖS GALIOS INDEKSO NORMALIZUOTŲ REIKŠMIŲ SKAIČIAVIMAI

	Nominalios reikšmės			Normalizuotos reikšmės		
	2014	2015	2016	2014	2015	2016
Lietuvos Respublika	34,0	33,4	37,0	0,2	0,0	1,0
Alytaus apskritis	34,0	33,4	37,0	0,2	0,0	1,0
Kauno apskritis	34,0	33,4	37,0	0,2	0,0	1,0
Klaipėdos apskritis	34,0	33,4	37,0	0,2	0,0	1,0
Marijampolės apskritis	34,0	33,4	37,0	0,2	0,0	1,0
Panevėžio apskritis	34,0	33,4	37,0	0,2	0,0	1,0
Šiaulių apskritis	34,0	33,4	37,0	0,2	0,0	1,0
Tauragės apskritis	34,0	33,4	37,0	0,2	0,0	1,0
Telšių apskritis	34,0	33,4	37,0	0,2	0,0	1,0
Utenos apskritis	34,0	33,4	37,0	0,2	0,0	1,0
Vilniaus apskritis	34,0	33,4	37,0	0,2	0,0	1,0

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Atsižvelgiant į nurodytą problemą, pilietinės galios indekso atveju buvo pritaikyta adaptuota normalizavimo formulė:

$$\text{normalizuota rodiklio reikšmė} = \frac{\text{esama rodiklio reikšmė}}{\text{maksimali rodiklio reikšmė}}$$

Tokia formulė nepakeitė 2016 metų normalizuotos reikšmės, tačiau ženkliai padidino ankstesnių metų normalizuotas reikšmes. Tokiu būdu rodiklio indėlis į suminio indekso pokytį 2014–2016 m. laikotarpiu sumažėjo iki paaiškinamo dydžio.

RODIKLIŲ KRYPTIES STANDARTIZAVIMAS

Dalies siūlomų rodiklių atveju didesnės reikšmės atspindi geresnę gyvenimo kokybę, o likusios dalies atveju – blogesnę gyvenimo kokybę. Tam, kad rodiklius būtų galima agreguoti į suminį gyvenimo kokybės indeksą, kiekvieno rodiklio reikšmės padidėjimas turi atspindėti teigiamą gyvenimo kokybės pokytį. T. y.

reikia standartizuoti rodiklių kryptį (dalies rodiklių reikšmės „apverčiant“, kad didesnė reikšmė atspindėtų geresnę gyvenimo kokybę). Kryptį būtina pakeisti žemiau pateikiamoje lentelėje nurodytų rodiklių atveju.

LENTELĖ 38. RODIKLIAI, KURIŲ KRYPTĮ BŪTINA PAKEISTI

Sritis/ rodiklis
PAJAMOS
Asmenys (šeimos), nurodę poreikį socialiniam būstui gauti, tenkantys 10 tūkst. gyventojų, skaičius
DARBAS
Nedarbo lygis (15–64 metų amžiaus gyventojai), proc.
Ilgalaikio nedarbo lygis (15–64 metų amžiaus gyventojai), proc.
SVEIKATA
Ankstyvos mirtys, proc. nuo visu mirčių
ŠVIETIMAS
Netaikytina
PILIETINĖ VISUOMENĖ
Netaikytina
LAISVALAIKIS
Asmenų, dirbančių neįprastai ilgas valandas, dalis nuo visų dirbančiųjų, proc.
SAUGUMAS
Užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius, tenkantis 10 tūkst. gyventojų, skaičius
Eismo įvykiai, kuriuose buvo sužeisti arba žuvo asmenys, tenkantys 10 tūkst. gyventojų, skaičius
APLINKOS KOKYBĖ
Į paviršinius vandenis išleistų užterštų (be valymo) ir nepakankamai išvalytų nuotekų dalis bendrame nuotekų sraute, proc.
Iš stacionarių taršos šaltinių į atmosferą išmestų teršalų kiekis, tenkantis 1 kv. km savivaldybės ploto, kg
Namų ūkių, kurie susiduria su oro ir aplinkos užterštumu savo gyvenamajame rajone, dalis nuo visų namų ūkių, proc.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Rodikliai, kurie reikšmių didėjimas atspindi gyvenimo kokybės prastėjimą, buvo perskaičiuoti pagal formulę:

$$\text{standartizuota rodiklio reikšmė} = 1 - \text{normalizuota rodiklio reikšmė}$$

ATSKIRŲ INDEKSO SRIČIŲ REIKŠMIŲ APSKAIČIAVIMAS

Normalizavus rodiklių reikšmes ir suvienodinus jų kryptį, toliau pereinama prie kiekvienos srities indeksų skaičiavimų.

Norint apskaičiuoti konkrečios srities indeksus, pirmiausia reikia nustatyti sričiai priklausančių rodiklių svorius. Sričių indeksų skaičiavimai buvo pradėti su lygiais rodiklių svoriais kiekvienos srities viduje. Pavyzdžiui, jeigu sritis turi tris rodiklius, kiekvienam buvo priskirtas 1/3 svoris. Kontribucijos analizės (kuri detaliau aprašyta toliau ataskaitoje) metu pasirinkti svoriai buvo pakoreguoti.

Turint kiekvieno rodiklio svorius srities viduje, srities indeksas skaičiuojamas pagal formulę (formulėje naudojamos normalizuotos rodiklių reikšmės su suvienodinta kryptimi):

$$\begin{aligned} \text{srities indeksas} = & ((\text{rodiklio Nr. 1 reikšmė} * \text{rodiklio Nr. 1 svoris}) + \\ & + (\text{rodiklio Nr. 2 reikšmė} * \text{rodiklio Nr. 2 svoris}) + \\ & + \dots + (\text{rodiklio Nr. n reikšmė} * \text{rodiklio Nr. n svoris})) * 100 \end{aligned}$$

SUMINIO INDEKSO APSKAIČIAVIMAS

Apskaičiavus kiekvienos srities indeksus, toliau skaičiuojamas suminis indeksas.

Norint apskaičiuoti suminį indeksą, pirmiausia reikia nustatyti kiekvienos srities svorius. Sviurių nustatymas buvo paremtas tarptautinės praktikos analize ir kontribucijos analize. Pavyzdžiui, Žmogaus socialinės raidos indekse (angl. *Human Development Index*) trečdalis dėmesio tenka gyvenimo standartui (kitai – materialinėms gyvenimo sąlygoms). Todėl pajamų ir darbo sritims, kartu paėmus, buvo priskirtas 0,3 svoris. Žmogaus socialinės raidos indekse ir kituose indeksuose taip pat didelis dėmesys skiriamas švietimui ir sveikatai, todėl siūlomame indekse kiekvienai šių sričių buvo skirtas 0,2 svoris.

Turint kiekvienos srities svorius, suminis indeksas skaičiuojamas pagal formulę:

$$\begin{aligned} \text{suminis indeksas} = & (\text{srities Nr. 1 indeksas} * \text{srities Nr. 1 svoris}) + \\ & + (\text{srities Nr. 2 indeksas} * \text{srities Nr. 2 svoris}) + \\ & + \dots + (\text{srities Nr. n indeksas} * \text{srities Nr. n svoris}) \end{aligned}$$

INDEKSO SKAIČIAVIMŲ VALIDAVIMAS

Siekiant patikrinti indekso skaičiavimus buvo atlikta kontribucijos analizė. Kontribucijos analizės metu buvo tikrinama, koks yra kiekvieno rodiklio ir kiekvienos srities indėlis į suminę indekso reikšmę, o taip pat į 2014–2016 metų laikotarpiu įvykusį suminio indekso pokytį. Kontribucijos analizė buvo naudinga keliais aspektais:

- 1) leido įsitikinti, ar skaičiavimuose nepadaryta klaidų, ir tokias klaidas ištaisyti (pavyzdžiui, kontribucijos analizė padeda išryškinti rodiklius, kurių indėlis yra įtartinais mažas arba įtartinais didelis);
- 2) leido surūšiuoti rodiklius ir sritis pagal kiekvieno jų indėlį į suminio indekso reikšmę bei į suminio indekso pokytį laike, ir kartu patikrinti, ar kuriam nors rodikliui ar sričiai nėra suteiktas per mažas arba per didelis svoris;
- 3) leido patikrinti, ar neatsiranda abejotino atskirų rodiklių indėlio dėl panaudoto normalizavimo metodo (anksčiau paminėtas pilietinės galios indekso pavyzdys, kai įprastos normalizavimo formulės naudojimas „nubaudžia“ 2014 ir 2015 metus, todėl minėtas rodiklis vienas pats nulemia pastebimą suminio indekso pokytį 2014–2016 m. laikotarpiu, nors nominalios reikmės padidėjimas nėra toks žymus).

Žemiau esančioje lentelėje yra pavaizduotas kiekvienos srities indėlis į 2014–2016 metais įvykusį pokytį. Iš pirmo žvilgsnio, labai išsiskiria atskirų sričių indėlis į Šiaulių apskrities suminio indekso pokytį. Vis dėlto, to priežastis yra paprasčiausiai labai mažas Šiaulių apskrities suminio indekso pokytis, todėl kiek ženklesni atskirų rodiklių pokyčiai atrodo labai žymūs, lyginant su suminio indekso pokyčiu.

LENTELĖ 39. KIEKVIENOS SRITIES INDĖLIS Į 2014–2016 METAIS ĮVYKUSĮ POKYTĮ

Sritis	Svo ris	Lietuvos Respublika	Alytaus apskritis	Kauno apskritis	Klaipėdos apskritis	Marijampolės apskritis	Panevėžio apskritis	Šiaulių apskritis	Tauragės apskritis	Telšių apskritis	Utenos apskritis	Vilniaus apskritis
Pajamos	0,15	27%	13%	69%	31%	-6%	14%	-130%	33%	16%	24%	31%
Darbas	0,15	35%	49%	90%	13%	-113%	36%	135%	45%	38%	51%	24%
Sveikata	0,20	1%	17%	-98%	14%	327%	13%	-47%	-29%	3%	-68%	11%
Švietimas	0,20	21%	10%	38%	26%	34%	25%	93%	23%	26%	13%	27%
Pilietinė visuomenė	0,05	4%	3%	12%	2%	-31%	3%	74%	4%	6%	6%	3%
Laisvalaikis	0,15	-3%	5%	-45%	3%	35%	-8%	-247%	19%	-6%	53%	0%
Saugumas	0,05	14%	4%	36%	7%	-144%	14%	358%	9%	24%	21%	7%
Aplinkos kokybė	0,05	0%	0%	-1%	3%	-2%	3%	-136%	-4%	-7%	0%	-3%
Iš viso	0,15	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Žemiau esančioje lentelėje, kaip pavyzdys, yra pavaizduotas kiekvieno rodiklio ir kiekvienos srities indėlis į suminę indekso reikšmę 2016 metais. Šioje lentelėje suminis indeksas gaunamas sumuojant atskirų rodiklių reikšmes arba, alternatyviai, sumuojant sričių reikšmes. Lentelėje taip pat yra pateikti galutiniai kiekvieno rodiklio svoriai sričių viduje bei sričių svoriai suminiame indekse.

LENTELĖ 40. SUMINIO INDEKSO REIKŠMĖS 2016 METAIS IR JŲ IŠSKLEIDIMAS

Sritis / rodiklis	Lietuvos Respublika											
	Svoris	Alytaus apskritis	Kauno apskritis	Klaipėdos apskritis	Marijampolės apskritis	Panevėžio apskritis	Šiaulių apskritis	Tauragės apskritis	Telšių apskritis	Utenos apskritis	Vilniaus apskritis	
PAJAMOS	0,15	8,22	8,47	7,77	9,42	6,33	9,83	5,73	9,25	5,01	3,29	13,27
Vidutinės disponuojamosios pajamos per mėnesį (piniginės pajamos ir pajamos natūra), tenkančios vienam namų ūkio nariui, EUR	0,30	1,75	1,08	1,61	1,82	0,64	0,85	0,74	1,58	0,80	0,64	4,50
Namų ūkių, galinčių apmokėti iš savo lėšų nenumatytas išlaidas, dalis, proc.	0,35	3,27	4,17	3,38	2,67	3,12	4,28	3,43	4,79	0,70	2,04	3,52
Asmenys (šeimos), nurodę poreikį socialiniam būstui gauti, tenkantys 10 tūkst. gyventojų, skaičius	0,35	3,20	3,22	2,78	4,93	2,57	4,70	1,56	2,88	3,51	0,60	5,25
DARBAS	0,15	11,34	7,44	12,76	13,84	7,46	9,52	6,46	10,58	8,59	4,82	14,38
15–64 m. amžiaus gyventojų užimtumo lygis, proc.	0,33	3,38	1,89	3,66	3,84	1,31	2,62	1,31	3,69	2,10	1,46	5,00
Nedarbo lygis (15–64 metų amžiaus gyventojai), proc.	0,33	3,96	2,61	4,48	5,00	3,02	2,84	2,84	3,96	2,61	1,79	4,81
Ilgalaikio nedarbo lygis (15–64 metų amžiaus gyventojai), proc.	0,33	4,00	2,94	4,63	5,00	3,13	4,06	2,31	2,94	3,88	1,56	4,56
SVEIKATA	0,20	10,96	9,23	12,17	15,42	5,71	8,75	10,00	6,44	10,00	7,91	10,81
Ankstyvos mirtys, proc. nuo visu mirčių	0,33	4,33	4,59	5,74	5,32	4,41	5,42	2,84	4,33	5,87	6,67	1,97
Vidutinė tikėtina sveiko gyvenimo trukmė, metai	0,33	2,97	2,25	2,37	3,70	0,06	0,49	3,21	0,31	0,05	0,73	5,33
Asmenų, vertinančių savo sveikatos būklę kaip gerą ar labai gerą, dalis, proc.	0,33	3,66	2,40	4,06	6,40	1,24	2,85	3,95	1,80	4,07	0,51	3,51
ŠVIETIMAS	0,20	11,88	11,20	13,65	14,81	6,39	11,70	9,62	3,13	9,89	9,64	14,68
Vaikų ikimokykliniame ugdyme dalis, palyginti su 1–6 metų amžiaus vaikais, proc.	0,25	3,33	2,69	4,60	3,46	1,18	3,09	3,57	0,00	3,44	3,67	5,00

Sritis / rodiklis	Svoris	Lietuvos Respublika	Alytaus apskritis	Kauno apskritis	Klaipėdos apskritis	Marijampolės apskritis	Panevėžio apskritis	Šiaulių apskritis	Tauragės apskritis	Telšių apskritis	Utenos apskritis	Vilniaus apskritis
Bent vidutinį išsilavinimą turinčių 25–64 m. amžiaus asmenų dalis, proc.	0,25	3,85	3,58	4,23	3,73	2,99	2,53	2,36	2,42	3,41	3,30	5,00
25–64 m. amžiaus asmenų, kurie mokėsi per paskutines 4 savaites, dalis, proc.	0,25	2,88	4,18	2,86	2,62	0,81	5,00	2,35	0,57	2,31	0,87	2,43
Abiturientų, gavusių 86–100 Lietuvių kalbos brandos egzamino įvertinimo balų, dalis, proc.	0,25	1,82	0,76	1,96	5,00	1,41	1,08	1,33	0,13	0,73	1,79	2,25
PILIETINĖ VISUOMENĖ	0,05	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00
Pilietinės galios indeksas	1,00	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00
LAISVALAIKIS	0,15	9,84	7,22	13,31	4,73	0,26	10,83	9,17	5,25	5,17	8,38	14,36
Asmenų, dirbančių neįprastai ilgą valandą, dalis nuo visų dirbančiųjų, proc.	0,50	5,18	3,22	5,81	4,14	0,26	6,52	4,84	4,10	1,48	6,49	7,12
Laisvalaikio veikloje (sportuoja, lankosi kino teatruose, koncertuose ir pan.) reguliariai dalyvaujančių gyventojų dalis, proc.	0,50	4,66	4,01	7,50	0,59	0,00	4,32	4,33	1,15	3,69	1,90	7,24
SAUGUMAS	0,05	3,39	3,27	2,73	2,70	3,70	2,42	3,08	3,60	3,77	4,95	3,73
Užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius, tenkantis 10 tūkst. gyventojų, skaičius	0,50	1,86	2,04	1,60	1,71	1,51	1,43	1,67	2,05	2,27	2,50	1,85
Eismo įvykiai, kuriuose buvo sužeisti arba žuvo asmenys, tenkantis 10 tūkst. gyventojų, skaičius	0,50	1,53	1,22	1,13	0,98	2,19	0,99	1,40	1,56	1,50	2,45	1,89
APLINKOS KOKYBĖ	0,05	3,20	4,85	2,35	2,51	3,83	4,18	2,90	4,18	1,00	4,84	2,63
Į paviršinius vandenis išleistų užterštų (be valymo) ir nepakankamai išvalytų nuotekų dalis bendrame nuotekų sraute, proc.	0,20	0,95	1,00	1,00	0,98	0,99	0,98	0,95	0,56	1,00	1,00	0,00

Sritis / rodiklis	Svoris	Lietuvos Respublika	Alytaus apskritis	Kauno apskritis	Klaipėdos apskritis	Marijampolės apskritis	Panevėžio apskritis	Šiaulių apskritis	Tauragės apskritis	Telšių apskritis	Utenos apskritis	Vilniaus apskritis
Iš stacionarių taršos šaltinių į atmosferą išmestų teršalų kiekis, tenkantis 1 kv. km savivaldybės ploto, kg	0,30	1,26	1,45	1,16	1,29	1,40	1,40	1,31	1,50	0,00	1,45	1,30
Namų ūkių, kurie susiduria su oro ir aplinkos užterštumu savo gyvenamajame rajone dalis nuo visų namų ūkių, proc.	0,50	0,99	2,41	0,19	0,24	1,44	1,80	0,64	2,12	0,00	2,38	1,32
SUMINIS INDEKSAS		63,84	56,69	69,74	68,43	38,68	62,24	51,95	47,42	48,43	48,82	78,86

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

ANKSČIAU APSKAIČIUOTŲ INDEKSO REIKŠMIŲ ATNAUJINIMAS

Kaip buvo paminėta anksčiau, rodiklių reikšmių normalizavimo žingsnio metu atliekamuose skaičiavimuose naudojamos kiekvieno rodiklio maksimalios reikšmės turi būti peržiūrėtos kiekvieną kartą, kai yra atliekami papildomą naują laikotarpį apimantys indekso skaičiavimai. Konkrečiai, jeigu paskelbtos papildomos vėliausių metų konkretaus rodiklio reikšmės (ar reikšmė) viršija anksčiau naudotą maksimalią šio rodiklio reikšmę, maksimali reikšmė turi būti pakeista į naują didžiausią reikšmę⁸⁷. To reikia tam, kad būtų užkirstas kelias normalizuotai reikšmei viršyti 1.

Pakeitus vieno ar kelių rodiklių maksimalias reikšmes, apskaičiuotos naujiems papildomiems metams skirtos indekso reikšmės tampa nebepalyginamos su ankstesniais metais apskaičiuotomis indekso reikšmėmis. Todėl turi būti perskaičiuotos ir visų ankstesnių metų indekso reikšmės, naudojant atnaujintas maksimalias reikšmes. Pavyzdžiui, tokiu būdu kiekvienais metais yra iš naujo apskaičiuojamos visų ankstesnių metų Žmogaus socialinės raidos indekso (angl. *Human Development Index*) reikšmės ir paskelbiama visa naujai apskaičiuota laiko eilutė nuo 1980 metų.

⁸⁷ Šaltinis: http://data.un.org/Docs/FAQs_2011_HDI.pdf

PRIEDAS NR. 5. INTERVENCIJŲ LOGIKOS ANALIZĖ

Siekiant praktiškai pademonstruoti kaip viešųjų intervencijų planavimo procese galėtų būti naudojamas ir interpretuojamas GKRI, atlikta dvi sritis – švietimo ir saugumo – sudarančių rodiklių intervencijų logikos analizė.

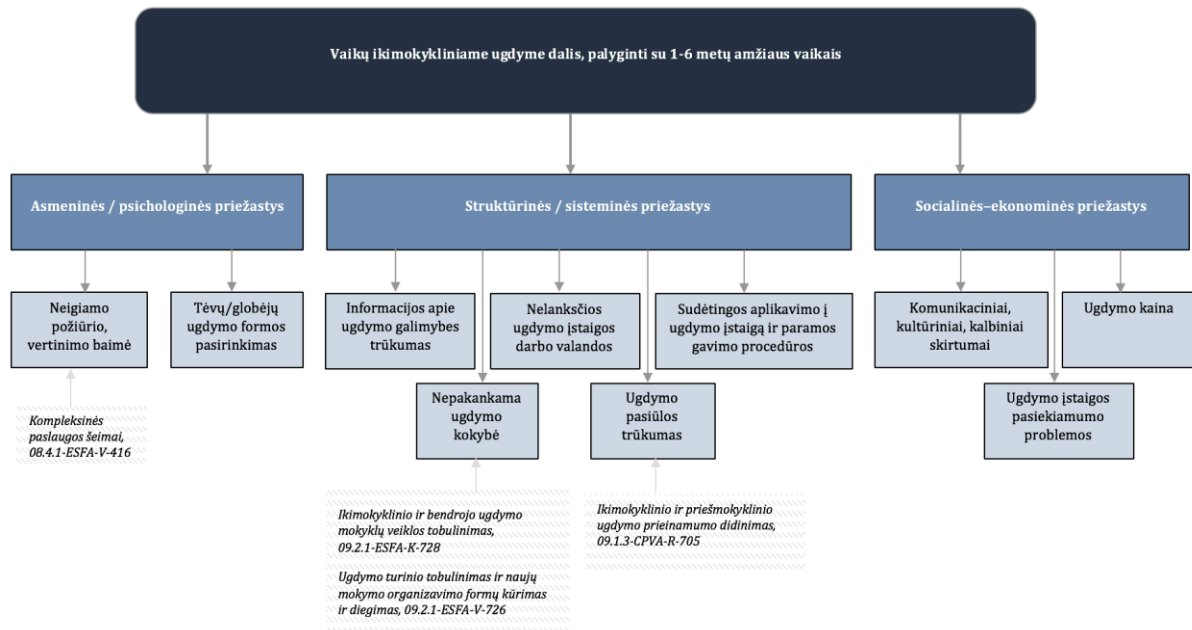
ŠVIETIMO SRITIS

GKRI švietimo sritį sudaro keturi rodikliai:

- Vaikų ikimokykliniame ugdyme dalis, palyginti su 1-6 metų vaikais, proc.;
- Bent vidutinį išsilavinimą turinčių 25-64 m. amžiaus asmenų dalis, proc.;
- 25-64 m. amžiaus asmenų, kurie mokėsi per paskutines 4 savaites, dalis, proc.
- Abiturientų, gavusių 86-100 Lietuvių kalbos brandos egzamino įvertinimo balų, dalis, proc.

Kiekvieno šių rodiklių reikšmės priklauso nuo įvairių priežasčių, kurios aptariamoms toliau šioje vertinimo ataskaitos dalyje.

IKIMOKYKLINIO UGDYMO APRĖPTIS

PAVEIKSLAS 12. PAGRINDINĖS PRIEŽASTYS, MAŽINANČIOS IKIMOKYKLINIO UGDYMO APRĖPTĮ, IR VP PRIEMONĖS, TURINČIOS POTENCIALĄ PRISIDĖTI PRIE KONKREČIŲ PROBLEMŲ SPRENDIMO

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting pagal mokslinės ir praktinės literatūros analizę

Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo prieinamumą, GKRI išreikštą rodikliu „Vaikų ikimokykliniame ir priešmokykliniame ugdyme dalis, palyginti su 1–6 metų amžiaus vaikais“, mažina įvairūs veiksniai. Dalyvavimui ikimokykliniame ir priešmokykliniame ugdyme įtakos turi tiek šeimos demografinės charakteristikos, individualios nuostatos, tiek nacionalinio lygmens politiniai sprendimai, struktūrinė ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo paslaugų teikimo sąranga, tiek įvairūs procesiniai paslaugų teikimo aspektai⁸⁸. Kai kurie iš šių veiksnių gali būti keičiami tik nacionaliniu lygiu, įgyvendinant struktūrines reformas, kai kurie gali būti keičiami tik pačių paslaugomis suinteresuotų šeimų pastangomis, tačiau dalis gali būti santykinai nesudėtingai paveikiami ir vietos valdžios politikos priemonėmis.

Būtent į tokio tipo veiksmus, kurie daugiausia apima procesinius paslaugų teikimo aspektus, ir, tam tikru mastu, priemonės, skirtas šeimų demografinių charakteristikų įtakos mažinimui, orientuojamasi sudarant minėto GKRI rodiklio intervencijų logiką.

⁸⁸ M. Vandenbroeck, A. Lazzari, „Accessibility of early childhood education and care: a state of affairs“, *European Early Childhood Education Research Journal*, 2014, Vol. 22, No. 3, 327–335.

Vienas iš svarbiausių veiksnių, mažinančių ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo prieinamumą yra **ugdymo pasiūlos trūkumas**⁸⁹. Nepakankamas ugdymo įstaigų, vietų, pedagogų skaičius, ilgos laukimo, siekiant patekti į ikimokyklinio ar priešmokyklinio ugdymo įstaigą, eilės neleidžia padidinti vaikų ikimokykliniame ar priešmokykliniame ugdyme skaičiaus net ir neegzistuojant kitiems ribojantiems veiksniams (t. y. net ir tuo atveju jeigu šeimos yra suinteresuotos ir pasiruošusios naudotis ikimokyklinio ar priešmokyklinio ugdymo paslaugomis). Lietuvoje ikimokyklinio ugdymo pasiūlos trūkumas yra viena iš pagrindinių kliūčių įsitraukti į ikimokyklinį ugdymą didžiuosiuose miestuose⁹⁰.

Be ugdymo pasiūlos trūkumo aktualūs ir kiti su fiziniu paslaugų prieinamumu susiję veiksniai, tokie kaip **didelis atstumas iki ugdymo įstaigos bei transporto pasiekti ugdymo įstaigą trūkumas**⁹¹. Minėti veiksniai Lietuvos atveju yra aktualesni mažesnėse gyvenvietėse, kurių atveju artimiausia ikimokyklinio ar priešmokyklinio ugdymo įstaiga gali būti nutolusi dideliu atstumu. Tai mažina šeimos suinteresuotumą naudotis ikimokyklinio ar priešmokyklinio ugdymo paslaugomis, nes be tiesioginių transporto (nuosavo ar viešojo) naudojimo kaštų, prisideda ir laiko, skirto nuvežti ir pasiimti vaikus iš ikimokyklinio ar priešmokyklinio ugdymo įstaigos, kaštai, dienos metu atsitikus nenumatytiems įvykiams (pvz. vaikui sunegalavus) tėvams ar globėjams sudėtingiau jį greitai pasiekti. Šie iššūkiai yra dar aktualesni, jeigu galimybės pasiekti ugdymo įstaigą viešojo transporto priemonėmis nėra išvystytos. Tokiu atveju šeimos, dažniausiai iš žemesnio socialinio–ekonominio sluoksnio, neturinčios nuosavos transporto priemonės, galimybę pasiekti ugdymo įstaigą praranda visai.

Kita kliūtis dalyvavimui ikimokykliniame ir priešmokykliniame ugdyme, dažniausiai taip pat būdinga žemesnio socialinio–ekonominio sluoksnio šeimoms, yra ikimokyklinio ir priešmokyklinio **ugdymo paslaugų kaina**⁹². Nors egzistuoja įvairios priemonės, skirtos palengvinti ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo paslaugų kainos našta žemesnes pajamas gaunantioms šeimoms, tačiau taip pat labai svarbu įsitikinti, jog naudojimas šiomis priemonėmis nėra per sudėtingas ir nesukuria šeimoms papildomų sunkumų. Literatūroje, aptariančioje kliūtis dalyvavimui ikimokykliniame ir priešmokykliniame ugdyme, **sudėtingos ir ilgai trunkančios aplikavimo į ugdymo įstaigą ar paramos gavimo procedūros** yra išskiriama kaip viena iš svarbių įsitraukimą į ikimokyklinį ir priešmokyklinį ugdymą mažinančių priežasčių⁹³. Surinkti įvairius paramai gauti reikalingus dokumentus, perprasti aplikavimo procedūras žemesnio socialinio–ekonominio sluoksnio šeimoms gali tapti sudėtingu iššūkiu, neleidžiančiu naudotis paslaugomis. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį, jog žemesnio socialinio–ekonominio sluoksnio šeimų nariai dažnai dirba nekvalifikuotą darbą, todėl jų darbo valandos ir darbo grafikas dažnai gali būti netipinis. Todėl **ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo įstaigoms neturint lankstaus darbo grafiko** (pvz., nesudarant galimybės vaikus į ugdymo įstaigą atvesti anksčiau ar pasiimti vėliau, nei įprasta) tokioms šeimoms naudotis ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo paslaugomis gali būti neįmanoma⁹⁴.

Ribojančiais įsitraukimą į ikimokyklinį ir priešmokyklinį ugdymą veiksniais taip pat gali būti **tėvų ar globėjų apsisprendimas, informacijos apie ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo galimybes**

⁸⁹ E. Greenberg, G. Adams, M. Michie, „Barriers to Preschool Participation for Low–Income Children of Immigrant in Silicon Valley, *Research Report*, 2016.

⁹⁰ CIVITTA, „Ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas: situacija Lietuvoje ir ugdymo ankstinimo sprendimas“, 2017.

⁹¹ E. Greenberg, G. Adams, M. Michie, „Barriers to Preschool Participation for Low–Income Children of Immigrant in Silicon Valley, *Research Report*, 2016.

⁹² Ten pat.

⁹³ E. Greenberg, G. Adams, M. Michie, „Barriers to Preschool Participation for Low–Income Children of Immigrant in Silicon Valley, *Research Report*, 2016.

⁹⁴ E. Greenberg, G. Adams, M. Michie, „Barriers to Preschool Participation for Low–Income Children of Immigrant in Silicon Valley, *Research Report*, 2016.

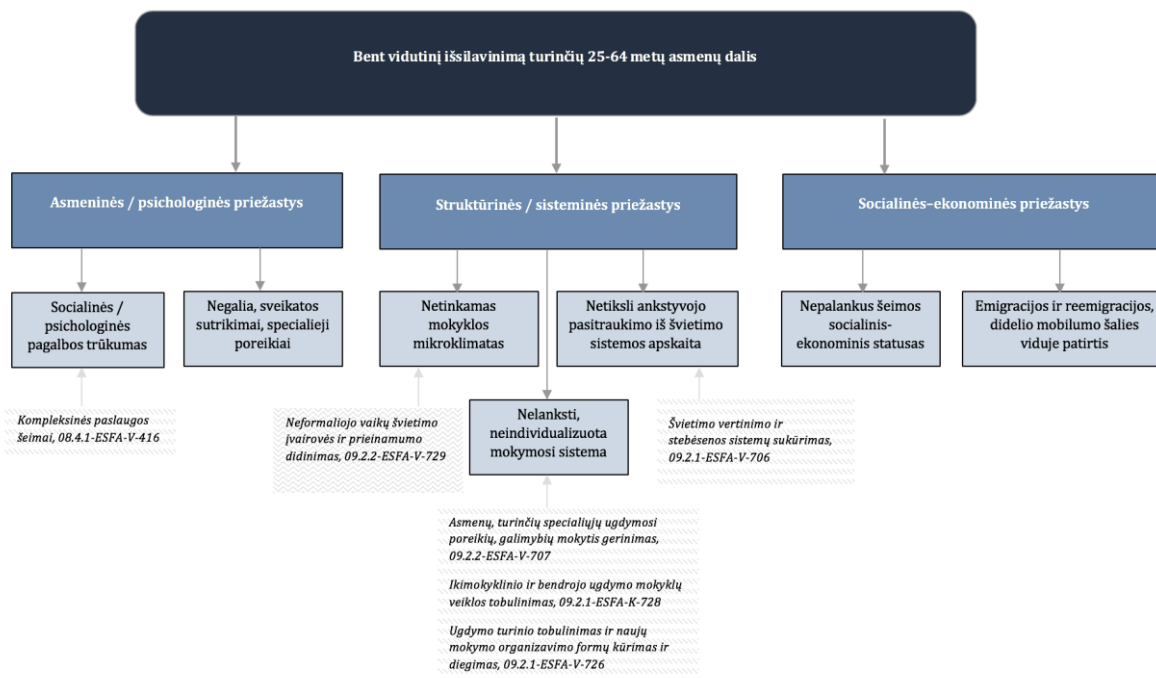
trūkumas⁹⁵, suvokta arba reali **nepakankama ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo kokybė**⁹⁶. Tėvų ar globėjų apsisprendimas nesinaudoti ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo paslaugomis kai kuriais atvejais gali būti nesusijęs su kitais ribojančiais veiksniais, t. y. dalis šeimų ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo paslaugomis nesinaudoja dėl savo įsitikinimų (pvz., nuostatos, jog vaikai turi augti namuose su artimaisiais), turimų galimybių užtikrinti pakankamą vaikų priežiūrą ir edukaciją namuose (pvz., samdant aukles, individualiai dirbančius pedagogus). Tačiau kitais atvejais tėvų ar globėjų pasirinkimas nesinaudoti ugdymo paslaugomis gali būti susijęs su suvokta arba realia nepakankama ugdymo kokybe ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo įstaigose arba nepakankama informacija apie tokio ugdymo galimybes. Nepakankama informacija apie ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo galimybes dažniau kliūtimi naudotis ugdymo paslaugomis tampa žemesnio socialinio–ekonominio sluoksnio šeimoms. Svarbu atkreipti dėmesį, jog informacijos gali trūkti ne tik apie pačias ugdymo galimybes, tačiau ir apie aplikavimo tvarką, galimybes gauti finansinę ir kitą paramą, ugdymo įstaigų darbo laiką. Taip pat svarbu, jog kai kuriais atvejais, nors tokia informacija ir yra viešai prieinama, ji gali būti neprieinama tam tikroms grupėms, nes pateikiama ne jiems įprasta ar suprantama forma bei būdais.

Galiausiai tam tikroms grupėms (pvz., tautinių mažumų atstovams, imigrantams, šeimoms, auginančioms specialiųjų poreikių turinčius vaikus) kliūtimi naudotis ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo paslaugomis gali tapti **kalbiniai, komunikaciniai sunkumai** (jeigu šeima ar vaikas nekalba arba sunkiai kalba ugdymo įstaigoje naudojama kalba) ar **kultūriniai skirtumai, išankstinė baimė dėl neigiamo požiūrio ikimokyklinio ar priešmokyklinio ugdymo įstaigoje** (tiek iš darbuotojų, tiek iš kitų tėvų ar globėjų, vaikų).

⁹⁵ Ten pat.

⁹⁶ FKA Children's Services, "Barriers to Active Participation in Early Childhood Education and Care", *Info sheet*, 2017.

VIDUTINIO IŠSILAVINIMO PRIEINAMUMAS

PAVEIKSLAS 13. PAGRINDINĖS PRIEŽASTYS, MAŽINANČIOS IŠSILAVINIMO PRIEINAMUMĄ, IR VP PRIEMONĖS, TURINČIOS POTENCIALĄ PRISIDĖTI PRIE KONKREČIŲ PROBLEMŲ SPRENDIMO

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting pagal mokslinės ir praktinės literatūros analizę

Vidurinio išsilavinimo prieinamumas, kuris GKRI yra išreikštas rodikliu „Vidutinį išsilavinimą turinčių asmenų dalis nuo visos darbingo amžiaus žmonių populiacijos“ yra glaudžiai susijęs su ankstyvojo pasitraukimo iš švietimo sistemos lygiu. Todėl sudarant rodiklio intervencijų logiką remiamasi literatūra, aptariančia ankstyvojo pasitraukimo iš švietimo sistemos priežastis.

Vidurinio išsilavinimo neįgijimas arba ankstyvas pasitraukimas iš švietimo sistemos dažniausiai yra nulemtas įvairių, tiek asmeninių ir psichologinių, tiek socialinių-ekonominių, tiek struktūrinių ir sisteminių priežasčių sąveikos⁹⁷. Ilgą laiką tiek pasaulyje, tiek Lietuvoje⁹⁸, tiriant ankstyvojo pasitraukimo iš švietimo sistemos fenomeną, buvo teigiama, kad didžiausią įtaką ankstyvajam pasitraukimui turi asmeninio ir psichologinio pobūdžio priežastys, tačiau pastaruoju metu vis dažniau sutariama, jog dėmesio sutelkimas į asmenines ir psichologines priežastis tarsi išlaisvina nuo atsakomybės ir nuvertina galimą mokymo įstaigų ir viešosios politikos intervencijų svarbą, todėl pastaruoju metu vis daugiau dėmesio skiriama toms

⁹⁷ Luthar, S.S., Cicchetti, D. and Becker, B. (2000), The construction of resilience. A critical evaluation and guidelines for future work, in: Child development, 71, p. 543, NESSE (2009), Early School Leaving: Lessons from research to policy makers, p. 12.

⁹⁸ Europos Sąjungos struktūrinės paramos poveikio žmogiškųjų išteklių plėtrai vertinimas, LR finansų ministerijos užsakymu atliko UAB „BGI Consulting“, 2015.

ankstyvojo pasitraukimo iš švietimo sistemos priežastims, kurios gali būti veikiamos mokymo įstaigų ir viešosios politikos formuotojų pastangomis⁹⁹.

Analizuojant minėto rodiklio intervencijų logiką, kaip ir ikimokyklinio bei priešmokyklinio ugdymo prieinamumo atveju, nurodomos tos rodiklį veikiančios priežastys, kurios teoriškai gali būti paveiktos viešosios politikos priemonėmis.

Vienas iš pagrindinių veiksnių, trukdančių mažinti ankstyvąjį pasitraukimą iš švietimo sistemos yra **netiksli ankstyvojo pasitraukimo iš švietimo sistemos apskaita**. Netiksli apskaita pasireiškia tiek tuo, kad, kai kuriais atvejais, iš švietimo sistemos pasitraukę asmenys fiksuojami ne iš karto, o tik praėjus tam tikram laikui, tiek tuo, kad dažnu atveju nėra tiksliai žinoma, ar iš mokymo įstaigos mokinių sąrašų išbrauktas asmuo nebesimoko apskritai, ar tiesiog pakeitė gyvenamąją ir mokymosi vietą, emigravo. Taip pat dažniausiai nėra žinoma ir nėra siekiama išsiaiškinti, kokios yra pasitraukimo iš švietimo sistemos priežastys (pvz., darbas, šeimyniniai įsipareigojimai, sveikatos problemos ir pan.). Visuotinai sutariama, kad anksti pasitraukiantieji iš švietimo sistemos sudaro labai heterogenišką grupę¹⁰⁰ ir jų pasitraukimo priežastys dažnai labai skiriasi, o kuo daugiau laiko praeina nuo iškritimo iki pirmųjų bandymų grįžti į švietimo sistemą, tuo tą padaryti tampa sudėtingiau¹⁰¹. Todėl gerai išvystyta ankstyvojo pasitraukimo iš švietimo sistemos apskaita leidžia greitai identifikuoti visus per anksti iš švietimo sistemos pasitraukusius asmenis ir nustatyti jų iškritimo priežastis, taip sumažinant laiką tarp iškritimo iš švietimo sistemos ir pagalbos į ją grįžti suteikimo bei parenkant kiekvienam asmeniškai tinkamiausias grįžimo į švietimo sistemą skatinimo priemones.

Nepaisant to, kad konkrečios priežastys, dėl kurių asmenys iš švietimo sistemos pasitraukia per anksti, yra labai skirtingos, egzistuoja ir tam tikri bendri veiksniai, didinantys ankstyvo pasitraukimo iš švietimo sistemos riziką. Tarp tokių veiksnių galima paminėti sudėtingą **šeimoms finansinę situaciją, negalią, sveikatos sutrikimus, specialiuosius poreikius, imigracijos patirtį¹⁰², netinkamą mokyklos mikroklimatą, nelanksčią, neindividualizuotą mokymosi sistemą¹⁰³, emigracijos ir reemigracijos, didelio mobilumo šalies viduje patirtį¹⁰⁴, ankstyvos socialinės, psichologinės pagalbos trūkumą¹⁰⁵.**

Svarbu atkreipti dėmesį, jog visi šie veiksniai yra tarpusavyje susiję ir dažniausiai tik jų sąveika lemia ankstyvą pasitraukimą iš švietimo sistemos. Asmenys iš žemesnio socialinio–ekonominio sluoksnio šeimų, patiriančių finansinių sunkumų, patenka į rizikos grupę todėl, kad dažnai jie turi prastesnius socialinius įgūdžius, dėl ko jiems sunkiau pritapti formaliojo švietimo įstaigoje, jiems trūksta šeimos palaikymo, švietimas tokiose šeimose dažnai nėra suprantamas kaip savaiminė vertybė, dažnai iš tokių šeimų ateinantys asmenys turi papildomų pareigų namuose, dėl ko sumažėja jų laikas, kurį galėtų skirti mokslams. Taip pat asmenys iš šeimų, patiriančių finansinių sunkumų, gali patirti patyčias mokykloje dėl savo socialinės–ekonominės padėties, teikti prioritetą ne švietimui, tačiau šeimoms ir savo asmeninių pajamų didinimui dirbant¹⁰⁶. Dėl šių priežasčių asmenys iš žemesnio socialinio–ekonominio sluoksnio šeimų

⁹⁹ E. Nairz–Wirth, „Understanding and preventing early school leaving“, 2015.

¹⁰⁰ Council Recommendation of 28 June 2011 on policies to reduce early school leaving.

¹⁰¹ CEDEFOP, „Monitoring early leavers“, 2018.

¹⁰² NESSE, *Early School Leaving: Lessons from research for policy makers*, 2010.

¹⁰³ Luthar, S.S., Cichetti, D. and Becker, B. (2000), The construction of resilience. A critical evaluation and guidelines for future work, in: Child development, 71, p. 543.

¹⁰⁴ NESSE, *Early School Leaving: Lessons from research for policy makers*, 2010.

¹⁰⁵ E. Nairz–Wirth, „Understanding and preventing early school leaving“, 2015.

¹⁰⁶ E. Gyónös, „Early School Leaving: Reasons and Consequences“, Theoretical and Applied Economics, Volume XVIII, No. 11(564), p. 43–52.

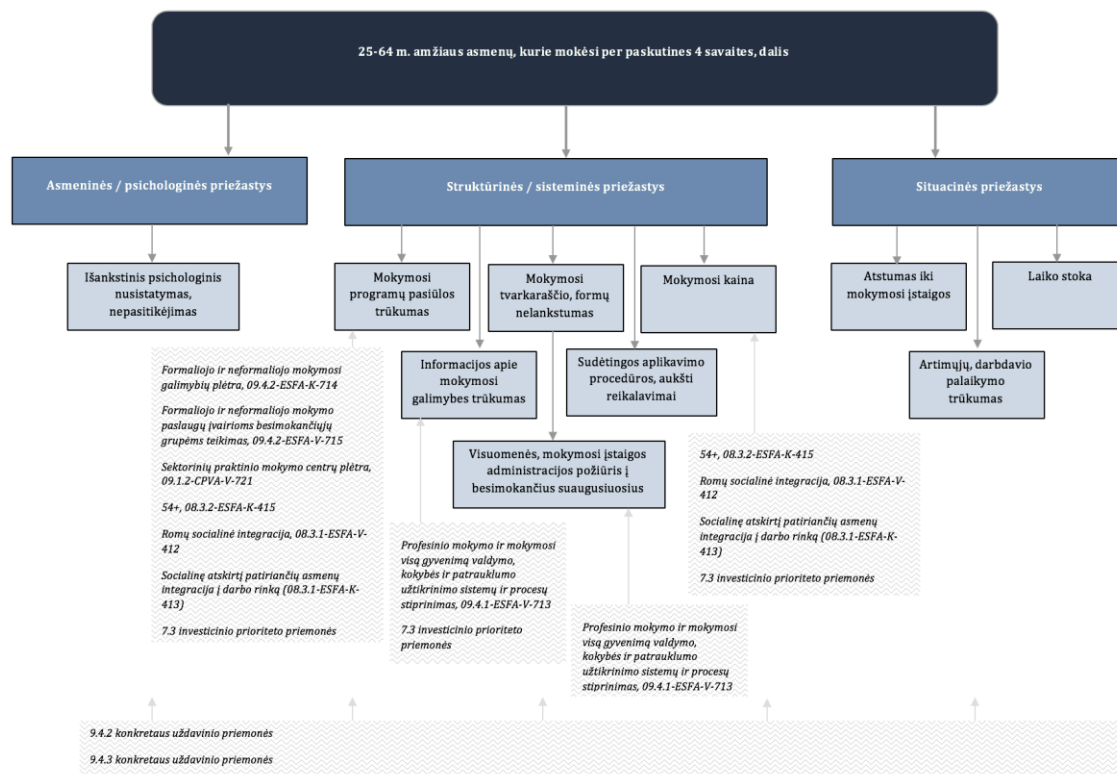
mokymosi įstaigoje gali patirti mokymosi sunkumus, kas lemia negatyvią patirtį švietimo sistemoje ir norą iš jos ištrūkti.

Su panašiais iššūkiais dažnai susiduria ir asmenys, turintys negalią, specialiųjų poreikių, tam tikrus sveikatos sutrikimus, kilę iš imigrantų šeimų¹⁰⁷. Šiuos požymius turintys asmenys taip pat turi didesnę riziką patirti patyčias mokykloje, mokymosi sunkumus, kas taip pat lemia jų nusivylimą švietimo sistema ir siekį iš jos ištrūkti. Sunkumus integruojantis švietimo sistemoje dažnai patiria ir asmenys iš reemigravusių šeimų arba šeimų, kurioms teko dažnai keisti gyvenamąją vietą, o kartu ir mokymosi įstaigas. Didelė kaita besimokantiems sukelia stresą ir prisitaikymo sunkumus.

Tačiau minėti veiksniai nebūtinai tampa priežastimi anksti pasitraukti iš švietimo sistemos, jeigu mokykloje yra sukuriamas tinkamas mikroklimatas, netoleruojamos patyčios, kuriamas mokinių tarpusavio, mokinių ir mokytojų bendrumo jausmas, mokymosi sunkumų patiriantys asmenys nėra smerkiami kitų mokinių ar mokytojų, o stengiamasi įsigilinti į jų situaciją bei suteikti pagalbą, egzistuoja lanksčios, individualizuotos mokymo sistemos, galinčios prisitaikyti prie įvairių poreikių, teikiama ankstyva ir nuolatinė socialinė, psichologinė pagalba į rizikos grupę patenkantiems asmenims, tai gali padėti sumažinti ankstyvo pasitraukimo iš švietimo sistemos lygį. Kita vertus, palankiam mokyklos klimatui, lanksčioms, individualizuotoms mokymo sistemoms ir ankstyvai bei nuolatinei socialinei, psichologinei pagalbai neegzistuojant, rizikos veiksniais pasižymintis asmenys dažniausiai palieka švietimo sistemą anksčiau laiko.

¹⁰⁷ NESSE, *Early School Leaving: Lessons from research for policy makers*, 2010.

MOKYMOSI VISĄ GYVENIMĄ GALIMYBIŲ PRIEINAMUMAS

PAVEIKSLAS 14. PAGRINDINĖS PRIEŽASTYS, MAŽINANČIOS MOKYMOSI VISĄ GYVENIMĄ LYGĮ, IR VP PRIEMONĖS, TURINČIOS POTENCIALĄ PRISIDĖTI PRIE KONKREČIŲ PROBLEMŲ SPRENDIMO

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting pagal mokslinės ir praktinės literatūros analizę

Mokymosi visą gyvenimą lygiui, kuris GKRI indekse yra išreikštas rodikliu „25–64 m. amžiaus asmenų, kurie mokėsi per paskutines 4 savaites, dalis“, įtaką daro įvairūs asmeniniai (psichologiniai), situaciniai ir instituciniai veiksniai.

Tarp svarbiausių **asmeninių (psichologinių) veiksnių** galima paminėti požiūrį, jog mokytis jau per vėlu, nepakanka sveikatos ar energijos, nesėkmės baimę, ypač jeigu turima ankstesnės neigiamos mokymosi patirties, neigiamo mokymo personalo ar mokymo įstaigos administracijos vertinimo baimę¹⁰⁸.

Be asmeninių (psichologinių) veiksnių, svarbūs ir instituciniai trukdžiai, kurie apsunkina įsitraukimą į mokymosi veiklas net ir psichologiškai pasiruošusiems suaugusiesiems. Viena iš svarbiausių institucinių priežasčių, mažinančių suaugusiųjų įsitraukimą į mokymosi veiklas, yra **mokymosi programų pasiūlos trūkumas**¹⁰⁹. Tačiau su mokymosi programų pasiūlos trūkumu glaudžiai susijęs ir kitas ribojantis veiksnys

¹⁰⁸ E. Roosmaa, E. Saar, „Barriers To And In Participation In Lifelong Learning. Country report on Estonia“, LLL2010 subproject 2, 2011.

¹⁰⁹ Ten pat.

– **informacijos apie mokymosi galimybes trūkumas**¹¹⁰. Kai kuriais atvejais norimos mokymosi programos nepavyksta rasti todėl, kad tokia programa neegzistuoja, tačiau dažnu atveju mokymosi programų pasiūlos trūkumas gali būti tik suvokta, tačiau ne reali problema. Nesant centralizuotai ir lengvai prieinamos informacijos apie mokymosi galimybes, norima mokymosi programa dažnai tiesiog nerandama.

Prie institucinių veiksnių, neigiamai veikiančių minėto rodiklio reikšmę, galima priskirti ir **sudėtingas aplikavimo procedūras, aukštus reikalavimus, kuriuos būtina išpildyti, norint pateikti į mokymo įstaigą ar programą, mokymų tvarkaraščio, mokymosi formų nelankstumą**¹¹¹. Dauguma planuojančių pradėti mokytis suaugusiųjų jau turi daug kitų įsipareigojimų (pvz., darbo, šeimos įsipareigojimai), todėl tiek priėmimo sistemos, tiek mokymosi tvarkaraščio ar mokymosi formų lankstumas, siekiant suderinti turimus įsipareigojimus su mokymusi, tampa ypač svarbūs. Taip pat ir reikalavimai, kuriuos būtina išpildyti, norint pateikti į mokymosi įstaigą ar programą, suaugusių besimokančiųjų atveju turi būti lankstesni. Dažnai suaugę besimokantieji neatitinka formalių programos reikalavimų, neturi reikiamo ankstesnio išsilavinimo, tačiau mokymuisi reikiamas žinias ir įgūdžius jau yra įgiję neformaliai, dirbdami ar per kitas patirtis. Todėl labai svarbu sukurti galimybes pripažinti ir šias neformaliai įgytas kvalifikacijas ir įgūdžius bei juos įvertinti analizuojant pasirodymą mokytis tam tikroje įstaigoje ar programoje.

Instituciniai veiksniai pasižymi tuo, jog yra aktualūs daugumai besimokančių ar norinčių pradėti mokytis suaugusiųjų, tačiau dažnai mokymuisi galimybes užkerta situaciniai, konkrečios besimokančio ar planuojančio mokytis asmens gyvenimo situacijos veiksniai. Pavyzdžiui, mažesnes pajamas gaunantiems asmenims aktualia kliūtimi mokytis gali tapti **mokymosi kaina ar atstumas iki mokymosi įstaigos**¹¹² (pvz., jeigu neturima nuosavos transporto priemonės, o susisiekimas viešuoju transportu nėra gerai išvystytas). Turintiems daug šeiminių įsipareigojimų ar ilgas ir nelanksčias darbo valandas kliūtimi mokytis tampa **laiko stoka**¹¹³. Su laiko stoka glaudžiai susijęs ir kitas ribojantis veiksnys – **artimųjų ar darbdavio palaikymo trūkumas**¹¹⁴. Siekiant suderinti įvairius įsipareigojimus besimokantiems ar planuojantiems mokytis suaugusiesiems aplinkinių palaikymas tampa labai svarbus. Jeigu artimieji neperima dalies šeiminių ar buitinių įsipareigojimų, o darbdavys nesudaro galimybių derinti mokymosi ir darbinės veiklos, dažnai mokymasis suaugusiesiems tampa neįmanomu.

Siekiant padidinti besimokančių 25–64 m. amžiaus asmenų dalį, **svarbus ne tik artimiausios aplinkos, bet ir visuomenės, mokymosi įstaigos administracijos požiūris į besimokančius suaugusiuosius**¹¹⁵. Šalyse, kuriose suaugusiųjų mokymasis yra suprantamas kaip norma, žmonės yra skatinami tobulinti savo kompetencijas, susidomėjimas mokymusi tarp minėtos amžiaus grupės narių yra didesnis.

¹¹⁰ Ten pat.

¹¹¹ E. Roosmaa, E. Saar, „Barriers To And In Participation In Lifelong Learning. Country report on Estonia“, *LLL2010 subproject 2*, 2011.

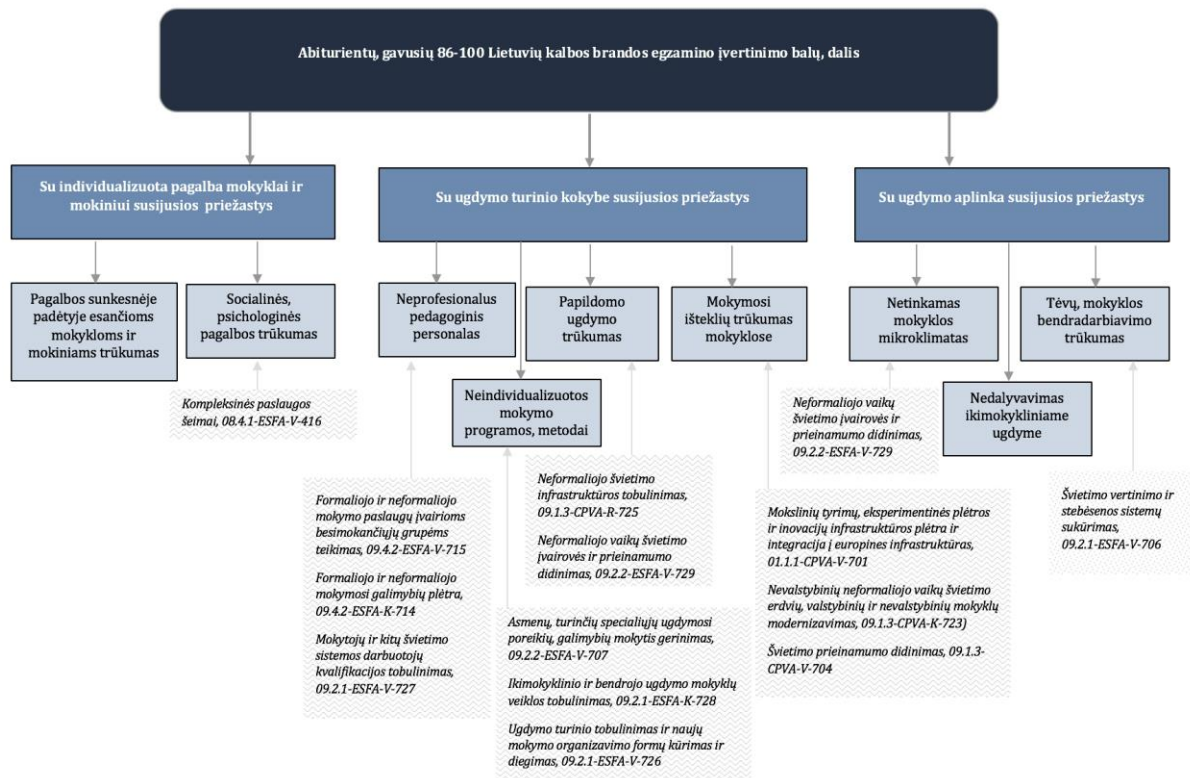
¹¹² Ten pat.

¹¹³ Ten pat.

¹¹⁴ Ten pat.

¹¹⁵ Ten pat.

MOKINIŲ PASIEKIMAI

PAVEIKSLAS 15. PAGRINDINĖS PRIEŽASTYS, TRUKDANČIOS GERINTI MOKINIŲ PASIEKIMUS, IR VP PRIEMONĖS, TURINČIOS POTENCIALĄ PRISIDĖTI PRIE KONKREČIŲ PROBLEMŲ SPRENDIMO

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting pagal mokslinės ir praktinės literatūros analizę

Švietimo sistema turi funkcionuoti taip, kad švietimas būtų ne tik prieinamas visoms tikslinėms grupėms, bet ir būtų aukštos kokybės. Švietimo kokybė geriausiai atsispindi per šalies mokinių pasiekimų lygį, o GKRI mokinių pasiekimai išreiškiami rodikliu „Abiturientų, gavusių 86–100 brandos egzamino įvertinimo balų, dalis (lietuvių kalba)“.

Literatūroje, analizuojančioje mokinių pasiekimų skirtumus ir priežastis, lemiančias aukštesnius arba žemesnius mokinių pasiekimus, sutinkama, kad didelę įtaką pasiekimams daro **mokinio socialinės-ekonominės charakteristikos ir jo asmeninės savybės**¹¹⁶. Tokios socialinės-ekonominės mokinio charakteristikos kaip prasta šeimos finansinė padėtis, žemas motinos išsilavinimo lygis¹¹⁷, lytis, sveikatos būklė ir asmeninės savybės, tokios kaip nepakankami gabumai¹¹⁸, nesugebėjimas susikoncentruoti, motyvacijos stoka, turi neigiamą poveikį mokymosi pasiekimams. Sudėtingesnėje socialinėje-ekonominėje

¹¹⁶ K. Bertolini, A. Stremmel, J. Thorngren, *Student Achievement Factors*, 2012.

¹¹⁷ S. Tahir Hijazi, S.M.M. Raza Naqvi, „Factors Affecting Student’s Performance“, 2006.

¹¹⁸ N. Harb, „Factors Affecting Student’s Performance“, 2006.

padėtyje esantys mokiniai dažnai nesulaukia pakankamo palaikymo mokymuisi iš šeimos narių, susiduria su įvairiais kasdieniais iššūkiais, kurie neleidžia susikonzentruoti į mokymąsi. Tuo tarpu mokiniai, turintys mažiau gabumų, nesugebantys išlaikyti dėmesio ar stokojantys motyvacijos, susiduria su sunkumais įsimenant ir suprantant informaciją, atliekant užduotis, reikalaujančias kritinio mąstymo.

Vis dėlto, mokinių socialinės–ekonominės charakteristikos ar asmeninės savybės nebūtinai turi būti pasiekimus lemiančiu veiksniumi. Sutariama, kad **dalyvavimas ikimokykliniame ir priešmokykliniame ugdyme, individualizuotų mokymo programų ir metodų taikymas, tikslinės pagalbos mokiniams iš nepalankios socialinės–ekonominės aplinkos teikimas, tėvų, mokinių ir pedagogų bendradarbiavimas** gali sušvelninti mokinio socialinės–ekonominės aplinkos ir asmeninių savybių įtaką bei padėti pagerinti mokymosi pasiekimus¹¹⁹.

Tačiau, svarbu atkreipti dėmesį, kad net ir mokiniams, nesantiems prastesnėje socialinėje–ekonominėje padėtyje bei turintiems mokymuisi reikiamas savybes, aukštiems pasiekimams taip pat reikalingos tam tikros sąlygos. Aukštiems mokinių pasiekimams reikalinga **palanki mokymuisi aplinka** (įskaitant gerą mokyklos atmosferą, mokyklos taisyklių laikymąsi), **aukštos kvalifikacijos, profesionalus pedagoginis personalas, geras materialinis mokyklų aprūpinimas** (pritaikytos edukacinės erdvės, prieinamos reikalingos edukacinės priemonės ir įranga), **tėvų, mokinių ir pedagogų bendradarbiavimas siekiant bendro tikslo** (geresnių pasiekimų), **individualizuotos mokymo programos ir metodai**¹²⁰. Taip pat svarbu, kad mokyklos **turėtų pakankamai autonomijos** pasirinkti geriausius mokinių pasiekimų didinimo būdus, priklausomai nuo konkrečioje mokykloje egzistuojančios situacijos, tačiau tuo pačiu už mokinių pasiekimus **būtų atskaitingos vietos ar nacionalinėms valdžios institucijoms**¹²¹.

Atsižvelgiant į anksčiau minėtas sąlygas, reikalingas aukštiems mokinių pasiekimams, taip pat **būtina užtikrinti, kad minėtų kriterijų neatitinkančios mokyklos** (neturinčios palankios mokymuisi aplinkos, profesionalaus pedagoginio personalo ar pakankamo materialinio aprūpinimo) laiku gautų tikslinę pagalbą iš vietinės ar nacionalinės valdžios institucijų, būtų skatinamas mokyklų tarpusavio bendradarbiavimas, keitimasis gerąja patirtimi mokinių pasiekimų didinimo srityje.

¹¹⁹ J. Javsejevienė, V. Paurienė, Kaip pagerinti mokinių pasiekimus? PISA tyrimo įžvalgos ir Europos šalių patirtis, Švietimo problemos analizė, 2014 m. spalio, Nr. 8 (113).

¹²⁰ Ten pat.

¹²¹ Ten pat.

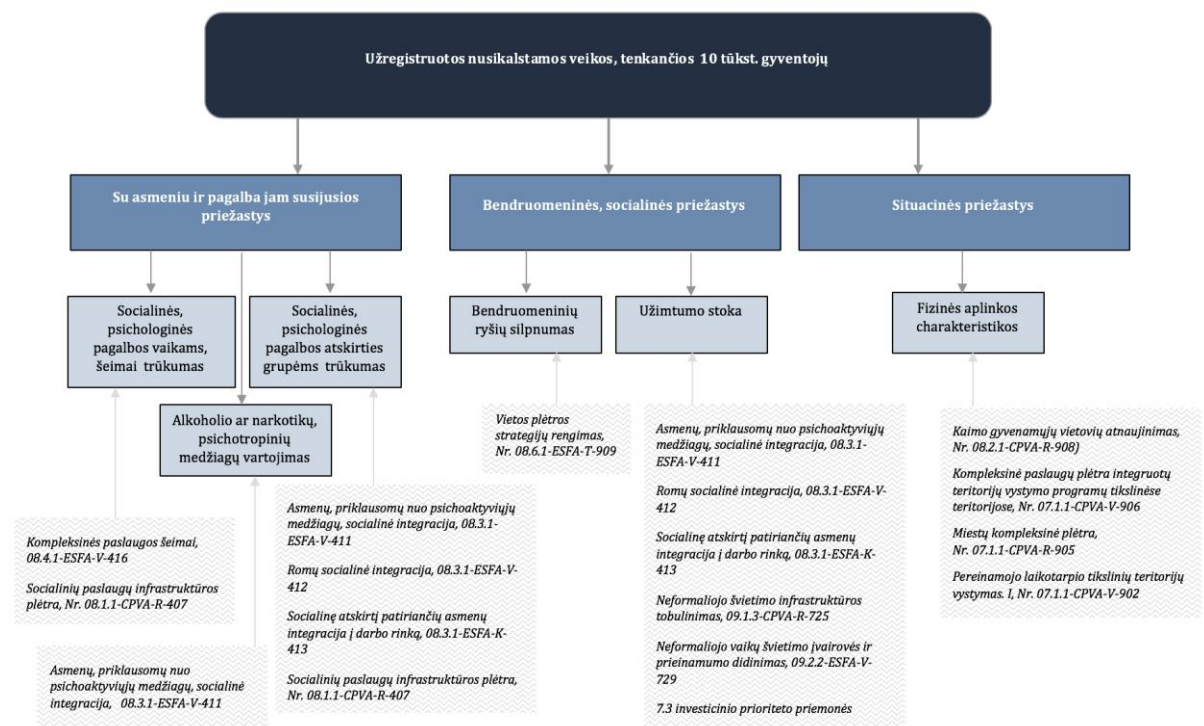
SAUGUMO SRITIS

GKRI saugumo sritį sudaro du rodikliai:

- Užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius, tenkantis 10 tūkst. gyventojų, skaičius;
- Eismo įvykiai, kuriuose buvo sužeisti arba žuvo asmenys, tenkantys 10 tūkst. gyventojų, skaičius;

Kiekvieno šių rodiklių reikšmės priklauso nuo įvairių priežasčių, kurios aptariamoms toliau šioje vertinimo ataskaitos dalyje.

UŽREGISTRUOTOS NUSIKALSTAMOS VEIKOS

PAVEIKSLAS 16. PAGRINDINĖS PRIEŽASTYS, BLOGINANČIOS NUSIKALSTAMUMO SITUACIJĄ, IR VP PRIEMONĖS, TURINČIOS POTENCIALĄ PRISIDĖTI PRIE KONKREČIŲ PROBLEMŲ SPRENDIMO

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting pagal mokslinės ir praktinės literatūros analizę

Nusikalstamumas – tai visuma nusikalstamų veikų, padarytų konkrečioje teritorijoje per konkretų laikotarpį. Nusikalstamumas nėra atskirų nusikaltimų aritmetinė suma – tai reiškinys su jam būdingomis savybėmis ir dėsningumais. Pasirinktas rodiklis – užregistruotos nusikalstamos veikos – neatskleidžia visos nusikalstamumo apimtys, kadangi nusikalstamumui būdingas latentškumas, kuris, kaip rodo kai

kurie tyrimai¹²², Lietuvoje gali būti pakankamai didelis. Be abejonės, kalbant apie visuomenės saugumą, aktualios bet kokios nusikalstamumo apraiškos, neatsižvelgiant į jų registravimo faktą. Deja, latentinis nusikalstamumas toks ir yra todėl, kad visiškai patikimų ir tarp skirtingų administracinių teritorijų palyginamų žinių apie jo mastus nėra. Daugelyje akademinų tyrimų įvairiose šalyse yra siekiama nustatyti galimybes integruoti registruoto nusikalstamumo ir viktimologinių tyrimų duomenis¹²³, tačiau nuoseklūs, reikiamo teritorinio detalumo duomenys kol kas nėra prieinami.

Registruoto nusikalstamumo lygis ir jo kaita priklauso nuo daugelio priežasčių, dalis kurių yra teisinio-administracinio pobūdžio, kaip, pavyzdžiui, teisinių normų pokyčiai (kas laikoma nusikalstama veika), nusikalstamų veikų apskaitos pokyčiai, teisėsaugos institucijų aktyvumo pokyčiai ir pan. Šios priežastys gali ženkliai keisti oficialiąją statistiką ir turi būti tinkamai įvertinamos. Tačiau šio konkretaus vertinimo kontekste, siekiant tinkamai analizuoti vietos investicijų potencialą prisidėti prie nusikalstamumo (registruoto ir ne) mažinimo, išskiriamos tik tos nusikalstamumo prevencijos priežastys, kurios gali būti veikiamos vietos lygmeniu taikomomis priemonėmis¹²⁴.

Nusikalstamumo prevencija neapsiriboja baudžiamosiomis priemonėmis, svarbią reikšmę čia turi ir socialinės, švietimo ir panašios priemonės¹²⁵. Konkrečių priemonių tinkamumas priklauso nuo daugelio aplinkybių (socialinių, ekonominių, asmeninių savybių), be to skirtingoms nusikalstamoms veikoms būdingos skirtingos sąlygos, kuriomis jos įprastai įvyksta – kai kurios nusikalstamos veikos yra planuojamos ir joms ruošiamasi (pavyzdžiui, vagystės), o kitos veikos gali būti staigaus impulso pasekmė (pavyzdžiui, vandalizmas)¹²⁶.

Iš didelės nusikalstamumo priežasčių įvairovės galima išskirti kelias grupes, kurios natūraliai siejasi ir su skirtingomis prevencijos strategijomis. Pastarosios, remiantis šiuolaikinės mokslinės literatūros tendencijomis, skirstomos į keturias pagrindines schemas: vystomoji prevencija, bendruomeninė prevencija, situacinė prevencija ir baudžiamoji prevencija¹²⁷. Vystomoji prevencija apima priemones, kurios yra skirtos laiku paveikti galimą kriminalinio potencialo vystymąsi, orientuojantis į asmenybės vystymosi etapus ir rizikas. Bendruomeninės prevencijos priemonės yra sietinos su socialinių sąlygų ir aplinkos keitimu bendruomenėse. Situacinė prevencija apima priemones, kurių tikslas yra sustabdyti nusikalstamos veikos padarymą per nusikalstamumui nepalankios aplinkos kūrimą ir su nusikalstamos veikos darymu susijusių rizikų didinimą. Baudžiamoji prevencija apima teises baudžiamąsias priemones (aktyvūs teisėsaugos institucijų veiksmai ir teisinio baudžiamojo poveikio priemonės taip pat vadinamos nusikaltimų kontrolės priemonėmis). Analizuojant nusikalstamos elgsenos priežastis, kurios gali būti veikiamos vietos politikos priemonėmis, aktualiausia kalbėti apie vystomąją, bendruomeninę ir situacinę prevenciją. Šių priemonių tikslas – užkirsti kelią nusikaltimams, nustatant ir pašalinant bendrąsias

¹²² Kiškis A. (2008) Nusikalstamumas Lietuvoje: ko neparodo oficialioji statistika? *Jurisprudencija*, 11(113): 114–123.

¹²³ Kiškis A., Uscila R., Justickaja S., Justickis V. (2014) Nusikalstamumas Lietuvoje ir jo prevencijos perspektyvos. Mykolo Romerio Universitetas.

¹²⁴ Pavyzdžiui, tam tikros rūšies nusikalstamas veikas atskirai ar nusikalstamumą bendrai gali skatinti dideli pajamų skirtumai, specifinė prekybos politika ar panašios priežastys, kurios yra savo esme nacionalinio reguliavimo dalykas ir vietos lygmeniu menkai paveikiamos.

¹²⁵ Sakalauskas G. (2016) Nusikaltimų prevencijos programų Lietuvoje nuostatos: tarp absurdo ir kokybės. *Kriminologijos studijos*, 2016/4: 72–97.

¹²⁶ Tonry, Michael, and David P. Farrington. 1995b. "Strategic Approaches to Crime Prevention." In *Building a Safer Society: Strategic Approaches to Crime Prevention*, edited by Michael Tonry and David P. Farrington. Vol. 19 of *Crime and Justice: A Review of Research*, edited by Michael Tonry. Chicago: University of Chicago Press.

¹²⁷ Tonry, Michael, and David P. Farrington. 1995b. "Strategic Approaches to Crime Prevention." In *Building a Safer Society: Strategic Approaches to Crime Prevention*, edited by Michael Tonry and David P. Farrington. Vol. 19 of *Crime and Justice: A Review of Research*, edited by Michael Tonry. Chicago: University of Chicago Press.

nusikaltimų priežastis bei sąlygas, taip pat individualiai veikiant asmenis, kurie linkę daryti nusikaltimus ar ateityje gali tapti nusikaltėliais arba nusikaltimų aukomis¹²⁸.

Vystomoji prevencija yra susijusi su intervencijomis individualiu asmens lygmeniu, siekiant paveikti galimo kriminalinio elgesio formavimosi potencialą. Moksliniai tyrimai ir ilgamečiai stebėjimai patvirtina, kad nusikalstamas paauglių ir suaugusiųjų elgesys yra veikiamas nuostatų ir elgsenos modelių, išmoktų asmenybei vystantis, ypač ankstyvaisiais raidos metais¹²⁹. Tarp svarbiausių aspektų, kurie turi įtakos elgesiui ateityje, yra **vaikų auginimo metodai, skurdas, smurtas prieš vaikus, tėvų konfliktai, pasiekimai mokykloje, delinkventinio elgesio aplinka, gyvenimas socialiai apleistuose rajonuose**¹³⁰. Tiesa, taikant tokio pobūdžio prevencijos priemones praktikoje, parenkant tinkamiausias prevencijos priemones reikalinga atsižvelgti į tai, kokio tipo asmenims intervencija skirta, kadangi tam tikros priemonės turi skatinamąjį efektą, kuris sumažina kitų faktorių svarbą¹³¹. Tačiau bendrai pastebima didelė tėvų įtaką ankstyvuju ugdymo laikotarpiu. Taigi, intervencijos, kurios prisideda ugdant geresnes tėvystės praktikas, mažinant smurtą prieš vaikus, gerinant vaikų psichinę ir fizinę sveikatą, mokymosi pasiekimus, tikėtina turi teigiamą poveikį nusikalstamumo mažinimui vėlesniuose raidos etapuose.

Dar viena svarbi aplinkybė, glaudžiai susijusi su nusikalstamumu – **apsvaigimas nuo alkoholio ar narkotinių medžiagų**¹³². Literatūroje išskiriamos įvairios problemiško alkoholio vartojimo priežastys, tarp kurių galima pažymėti tokias priežasčių grupes kaip streso malšinimo poreikis, pramoga, ankstyvojoje asmens raidoje patirti sunkumai. Problemiško alkoholio vartojimo rizika ypatingai išauga asmenims, kurie yra išgyvenę neigiamas vaikystės patirtis (fizinį smurtą, seksualinį smurtą, emocinį smurtą, gyvenimą namuose su smurto kultūra, tėvų skyrybas ir pan.), ypač kai pasireiškia ne viena, o kelios šių traumų¹³³. Todėl, analizuojant vystomosios prevencijos priemones, svarbu tinkamai įvertinti ir šią aplinkybę.

Bendruomeninė prevencija iš esmės suprantama kaip apimanti veiksmus, orientuotus į socialines sąlygas ir institucijas, kurios turi įtakos nusikalstamumui gyvenamosiose bendruomenėse¹³⁴. Socialinės sąlygos, turinčios įtakos nusikalstamumo lygiui, tai **bendruomenės socialinių ryšių silpnumas, socialinės organizacijos stoka, fizinės aplinkos trūkumai, socialinių – ekonominių resursų trūkumas** ir panašiai¹³⁵. Bendruomeninės prevencijos priemonės gali būti suskirstytos į kelis tipus – tai saugios kaimynystės programos, orientuotos į aplinkos stebėjimą, patruliavimą ir pan., socialinę prevenciją, nukreiptą į socialinių programų, skirtų konkrečioms tikslinėms grupėms ar problemoms, įgyvendinimą, ekologinę architektūrinę prevenciją, orientuota į gyvenamosios aplinkos dizainą, socialinės ir fizinės

¹²⁸ Nacionalinė nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. kovo 20 d. nutarimu Nr. IX-1383.

¹²⁹ Tremblay, Richard E., and Wendy M. Craig (1995) "Developmental Crime Prevention" *Crime and Justice*, Vol. 19, Building a Safer Society: Strategic Approaches to Crime Prevention (1995): 151-236.

¹³⁰ Farrington D. P., Loeber R. and Ttofi M.M. (2012) Risk and Protective Factors for Offending, In *The Oxford Book of Crime Prevention*: 46-69.

¹³¹ Farrington D.P., Ttofi M. M. and Piquero A. R. (2016) Risk, promotive, and protective factors in youth offending: Results from the Cambridge study in delinquent development. *Journal of Criminal Justice* 45: 63-70.

¹³² Parker R. N. (2004) Alcohol and Violence: Connections, Evidence and Possibilities for Prevention. *Journal of Psychoactive Drugs*, SARC Supplement 2: 157-163.

¹³³ Dube S. R., Anda R. F., Felitti V. J., Edwards V. J. and Croft J. B. (2002) Adverse childhood experiences and personal alcohol abuse as an adult. *Addict Behav.* 27(5): 713-725.

¹³⁴ Hope T. (1995) Community crime prevention. *Crime and Justice*, Vol. 19, Building a Safer Society: Strategic Approaches to Crime Prevention.

¹³⁵ Nikartas S. (2010) Pagrindiniai bendruomeninės nusikalstamumo prevencijos veiksmingumo aspektai. Teisės problemos, 2010 Nr. 1 (67): 95-118.

aplinkos tvarką¹³⁶. Svarbu pastebėti, kad bet kurios iš minimų priemonių įgyvendinimas, tikėtina, veikia ne tik kaip į konkretų klausimą nukreipta veikla, bet ir kaip bendruomeninių ryšių stiprinimo priemonė. Kita vertus, svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad bendruomeninė prevencija gali turėti teigiamą poveikį konkrečių gyvenamųjų bendruomenių saugumo pokyčiams, tačiau jos prisidėjimas prie bendro nusikalstamumo mažėjimo yra diskutuotinas, kadangi tokiais atvejais tiesiog stebimas nusikalstamumo pasislinkimas į kitas teritorijas¹³⁷.

Minėtosios ekologinės architektūrinės prevencijos priemonės atstovauja situacinės prevencijos tipą. Tai priemonės nukreiptos į nusikalstamų veikų padarymo apsunkinimą, bet ne į visuomenės ar institucijų pokyčius. Situacinė prevencija yra orientuota į specifines nusikalstamas veikas, artimos aplinkos dizainą ir valdymą bei nusikaltimo rizikos didinimą ar tikėtinos naudos mažinimą, laikant, kad **fizinės aplinkos charakteristikos** gali paskatinti nusikalstamam elgesiui arba, atvirkščiai, nuo jo sulaikyti¹³⁸. Remiantis viena įtakingiausių, ypač politikos lygmeniu, teorijų – CPTED¹³⁹ – nusikalstamumą konkrečiose vietose padeda mažinti tokios aplinkos dizaino priemonės kaip stebėjimas (patruliavimas, stebėjimo kameros, apšvietimas), prieigos kontrolė, teritorijų ribų apibrėžtumas, teritorijos priežiūra ir palaikymas.

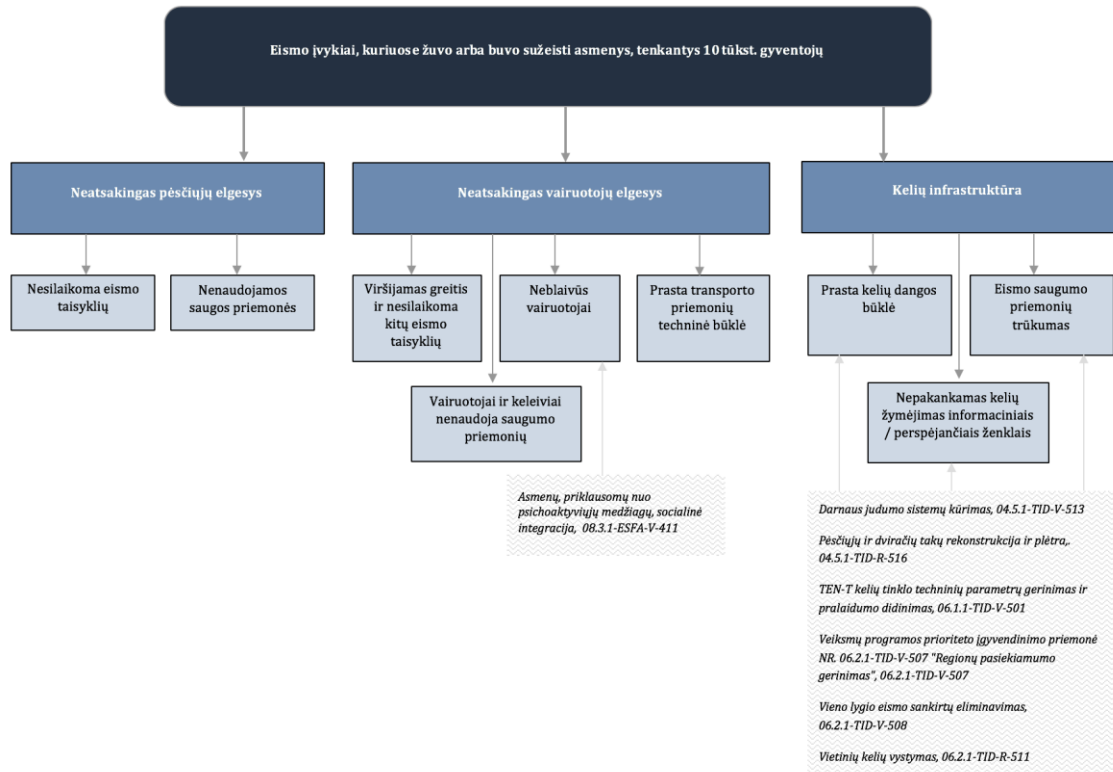
¹³⁶ Nikartas S. (2010) Pagrindiniai bendruomeninės nusikalstamumo prevencijos veiksmingumo aspektai. Teisės problemos, 2010 Nr. 1 (67): 95-118.

¹³⁷ Hope T. (1995) Community crime prevention. *Crime and Justice*, Vol. 19, Building a Safer Society: Strategic Approaches to Crime Prevention.

¹³⁸ Clarke R. V. (1997) Situational Crime Prevention. Successful Case Studies. Harrow and Heston, Publishers.

¹³⁹ angl. *Crime Prevention Through Environmental Design*.

EISMO ĮVYKIAI, KURIUOSE BUVO SUŽEISTI ARBA ŽUVO ASMENYS

PAVEIKSLAS 17. PAGRINDINĖS PRIEŽASTYS, BLOGINANČIOS EISMO SAUGUMO SITUACIJĄ IR VP PRIEMONĖS, TURINČIOS POTENCIALĄ PRISIDĖTI PRIE KONKREČIŲ PROBLEMŲ SPRENDIMO

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting pagal mokslinės ir praktinės literatūros analizę

Apibendrinant daugelio dokumentų ir tyrimų informaciją, galima išskirti tokius pagrindinius faktorius, nulemiančius eismo įvykius – **saugaus greičio nesilaikymas ir agresyvus vairavimas, apsvaigimas nuo alkoholio, narkotinių ar psichotropinių medžiagų, išsiblaškyimas** (vairuotojas valgo, kalba telefonu ir pan.), **nuovargis, neatsakingas keleivių elgesys** (nenaudojami saugos diržai, specialios vaikiškos kėdutės, ir pan.), **kelių infrastruktūra** (dangos kokybė, kelio forma, ženklavimas, apšvietimas ir pan.), **transporto priemonių charakteristikos** (transporto priemonės techninės charakteristikos, įdiegtos saugumo priemonės ir pan.), **gamtinės aplinkos faktoriai** (meteorologinės sąlygos, laukiniai gyvūnai ir pan.)¹⁴⁰.

Komisijos komunikate dėl kelių saugumo 2011–2020¹⁴¹ pateikiamas pagrindinių eismo nelaimių priežasčių ir reikalingų priemonių jas mažinant sąrašas apima vairuotojų švietimą, griežtesnę eismo taisyklių laikymosi kontrolę, kelių infrastruktūros gerinimą, saugesnes transporto priemones, intelektualių technologijų naudojimą keliuose, pirmosios pagalbos paslaugų gerinimą, geresnę labiau pažeidžiamų eismo dalyvių (pėsčiųjų, dviratinių, motociklininkų) apsaugą.

¹⁴⁰ Canada's Road Safety Strategy 2025, <http://roadsafetystrategy.ca/en/strategy>

¹⁴¹ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Towards a European road safety area: policy orientations on road safety 2011-2020, Brussels, 20.7.2010 COM(2010) 389 final.

PRIEDAS NR. 6. SAVIVALDYBĖS A ATVEJO STUDIJS

2018 m. liepos 1 d. *Savivaldybėje A* nuolat gyveno 1,9 proc. šalies gyventojų ir 38,3 proc. apskrities gyventojų¹⁴². Miesto gyventojai sudarė 65,2 proc., kaimo gyventojai – 34,8 proc. visų savivaldybės gyventojų. Tai miestietiško tipo savivaldybė, kurioje net ir socialines paslaugas teikiančių įstaigų daugiau įsteigta miesto teritorijoje. Gyventojų tankis, tenkantis km², 2014–2018 m. kasmet retėjo, tačiau lyginant su gyventojų tankumu Lietuvoje, 2018 m. buvo 1,7 karto didesnis nei šalies teritorijoje, 2 kartus didesnis nei apskrityje ir 3,4 karto didesnis nei *Savivaldybėje B*.

Nuo 2014 m. iki 2018 m. liepos 1 d. nuolatinių gyventojų skaičius savivaldybėje sumažėjo 6,9 proc.: mieste – 8,2 proc., kaime – 4,1 proc.

LENTELĖ 41. NUOLATINIŲ GYVENTOJŲ LIEPOS 1 D. SKAIČIAUS POKYTIS *SAVIVALDYBĖJE A*, PROC.

2014–2015 m.			2015–2016 m.			2016–2017 m.			2017–2018 m.		
Iš viso	Miestas	Kaimas	Iš viso	Miestas	Kaimas	Iš viso	Miestas	Kaimas	Iš viso	Miestas	Kaimas
↓ 1,4	↓ 1,7	↓ 0,6	↓ 1,7	↓ 2,0	↓ 1,0	↓ 2,7	↓ 3,0	↓ 2,2	↓ 1,3	↓ 1,8	↓ 0,3

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Gyventojų skaičiaus mažėjimui poveikį turėjo savivaldybėje stebima tiek neigiama natūrali gyventojų kaita¹⁴³, tiek ir neigiama neto migracija¹⁴⁴. Manytina, kad pastarasis procesas turėjo didesnę poveikį, pvz., 2017 m. dėl natūralios gyventojų kaitos nuolat gyvenančių asmenų skaičius *Savivaldybėje A* sumažėjo 0,4 proc., dėl neigiamos neto migracijos – 1,7 proc. 2017 m. lyginant su 2014 m. vienu kartu (arba 3,2 proc.) daugiau gyventojų mirė nei gimė ir beveik 2,5 karto daugiau emigravo nei imigravo. Lyginant su *Savivaldybe B*, neigiama natūrali gyventojų kaita bei neto migracija *Savivaldybėje A* yra mažesnė.

2014–2016 m. laikotarpiu *Savivaldybės A* gyventojų vidutinis amžius padidėjo vieneriais metais (nuo 42 m. iki 43 m.) ir atitiko šalies gyventojų amžiaus pokyčio tendencijas¹⁴⁵. 2018 m. medianiniam *Savivaldybės A* gyventojų amžiui padidėjus iki 44 m., jis liko metais mažesnis nei apskrities gyventojų medianinis amžius ir metais didesnis nei šalies gyventojų amžius.

Savivaldybės gyventojų senėjimo tendencijas iliustruoja ir demografinės senatvės koeficiento ar pagyvenusių išlaikomų žmonių skaičiaus didėjimas, atitinkantis bendrus pokyčius šalyje: demografinės

¹⁴² Sudaryta BGI Consulting, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis.

¹⁴³ Natūrali gyventojų kaita – gyvų gimusių kūdikių ir mirusių asmenų skaičiaus skirtumas (Lietuvos statistikos departamento apibrėžimas).

¹⁴⁴ Neto migracija – tarptautinė ir vidaus migracija.

¹⁴⁵ Remiantis Lietuvos statistikos departamento rodiklio „Medianinis gyventojų amžius metų pradžioje“ duomenimis.

senatvės koeficientas¹⁴⁶ 2014–2018 m. kasmet didėjo: 2014 m. šimtui vaikų iki 14 m. amžiaus teko 116 pagyvenusių savivaldybės gyventojų, 2018 m. – 125 asmenys, tačiau absoliučiais dydžiais jis išliko mažesnis nei šalies vidurkis.

Nuo 2014 m. savivaldybėje matomos darbingo amžiaus nuolatinių savivaldybės gyventojų mažėjimo ir pensinio amžiaus asmenų didėjimo tendencijos. 2018 m. pradžioje pensinio amžiaus gyventojai sudarė 21,6 proc. visų savivaldybės gyventojų, o nuolatiniai darbingo amžiaus gyventojai – 62,4 proc. (pensinio amžiaus gyventojų dalis buvo 0,8 proc. punktais mažesnė už šalies, o darbingo amžiaus gyventojų dalis – 0,8 proc. punkto didesnė)¹⁴⁷.

2014-2016 m. apie 5 proc. visų *Savivaldybės A* gyventojų sudarė neįgalūs asmenys (iš jų 2014 m. – 270 vaikų, 2015 m. – 266, 2016 m. – 257 vaikai), kuriems reikalingos ir specialios paslaugos¹⁴⁸. 2014 m. savivaldybėje buvo 224 socialiai pažeidžiamos šeimos, kuriose augo 490 vaikų, 2016 m. šis skaičius sumažėjo iki 152 socialiai pažeidžiamų šeimų, kuriose augo 353 vaikai.

2017 m. *Savivaldybėje A* buvo 820 socialinės pašalpos gavėjų¹⁴⁹, kurie sudarė 1,5 proc. visų nuolatinių savivaldybės gyventojų.

ŠVIETIMO SRITIES SITUACIJA SAVIVALDYBĖJE A: ATVEJO STUDIJA

Atvejo studijoje analizuojama *Savivaldybės A* situacija pagal visus GKRI švietimo rodiklius, analizuojant jų reikšmes veikiančias priežastis (žr. intervencijų logikos analizę, Priedas Nr. 5. Intervencijų logikos analizę). Analizuojami švietimo aspektai:

- **Dalyvavimas ikimokykliniame ugdyme;**
- **Gyventojų išsilavinimas;**
- **Mokinių pasiekimai;**
- **Mokymasis visą gyvenimą.**

DALYVAVIMAS IKIMOKYKLINIAME UGDYME

RODIKLIS: VAIKŲ IKIMOKYKLINIAME UGDYME DALIS, PALYGINTI SU 1–6 METŲ AMŽIAUS VAIKAIS, PROC.

¹⁴⁶ Remiantis Lietuvos statistikos departamento apibrėžimu, demografinės senatvės koeficientas metų pradžioje – pagyvenusių (65 metų ir vyresnio amžiaus) žmonių skaičius, tenkantis šimtui vaikų (0–14 metų amžiaus).

¹⁴⁷ Sudaryta BGI Consulting, remiantis Lietuvos statistikos departamento „Nuolatinių gyventojų skaičius metų pradžioje“ duomenimis.

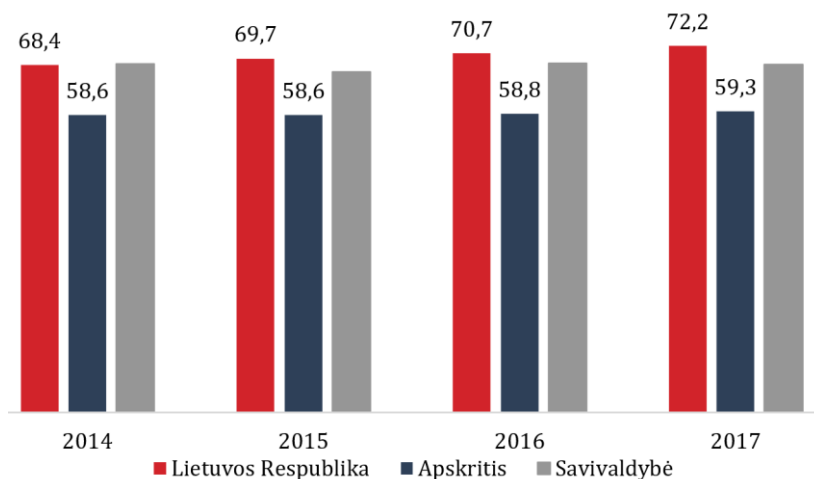
¹⁴⁸ Sudaryta BGI Consulting, remiantis *Savivaldybės A* 2017 m. socialinių paslaugų planu.

¹⁴⁹ Remiantis Lietuvos statistikos departamento apibrėžimu, socialinės pašalpos gavėjai – tai asmenys, gaunantys Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo nustatytą išmoką. Pašalpa mokama šeimoms (asmenims), kurių pajamos vienam šeimos nariui yra mažesnės už valstybės remiamas pajamas.

Remiantis įvairiais tyrimais, iš visų švietimo pakopų didžiausią ekonominę grąžą duoda investicijos į ankstyvąjį ugdymą. Jo kokybė lemia geresnius vaikų pasiekimus vėlesniais etapais, ypač teigiamai veikia augančius nepalankioje socialinėje aplinkoje¹⁵⁰. Be to, aktyvesnis vaikų dalyvavimas ikimokykliniame ugdyme taip pat gali prisidėti ir prie darbo jėgos aktyvumo savivaldybėje, kadangi yra sudaromos geresnės sąlygos derinti darbo bei šeimos išsipareigojimus.

2014–2016 m. *Savivaldybėje A* vaikų ikimokykliniame ugdyme dalis, lyginant su 1–6 metų amžiaus vaikais, nežymiai padidėjo (0,1 proc.). Nurodytu laikotarpiu tokios pokyčio tendencijos atitiko vaikų ikimokykliniame ugdyme didėjimo tendencijas tiek apskrityje (padidėjo 0,3 proc.), kuriai priskiriama savivaldybė, tiek ir šalyje (3,4 proc.). Tačiau 2017 m., lyginant su 2016 m., *Savivaldybėje A* fiksuojamos neigiamos tendencijos, kai vaikų ikimokykliniame ugdyme dalis sumažėjo 0,3 proc., o šalyje ar apskrityje jų daugėjo.

Nors *savivaldybėje A* vaikų ikimokykliniame ugdyme dalis yra didesnė negu apskrities vidurkis, 2014–2017 m. laikotarpio pabaigoje šis rodiklis yra mažesnis negu šalies vidurkis, kuris analizuojamais metais augo sparčiau.

PAVEIKSLAS 18. VAIKŲ IKIMOKYKLINIAME UGDYME DALIS, PALYGINTI SU 1–6 METŲ AMŽIAUS VAIKAIS, PROC.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Atsižvelgiant į ikimokyklinio ugdymo įstaigų infrastruktūros išsidėstymą *Savivaldybėje A*¹⁵¹ – didžioji įstaigų dalis yra lokalizuotos miesto teritorijoje, 3 (iš 12) įstaigos yra įkurtos kaime. Savivaldybės kaimiškojoje teritorijoje gyvenantiems vaikams ugdyti yra skirtas vidurinės mokyklos ikimokyklinio ugdymo skyrius bei pagrindinės mokyklos ikimokyklinio ugdymo grupė, taip pat universalus daugiafunkcis centras, kuris be įgyvendinamų ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programų vykdo ir neformaliojo vaikų švietimo bei kultūrinio vaikų švietimo programas. *Savivaldybėje A* veikia ir privatus lopšelis-darželis.

¹⁵⁰ Valstybinio audito ataskaita. Ar išnaudojame ikimokyklinio ugdymo galimybes sėkmingesnei vaikų ateičiai užtikrinti. 2018 m. rugsėjo 27 d. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.vkontrole.lt/pranesimas_spaudai.aspx?id=24623

¹⁵¹ Remiantis *Savivaldybės A* 2018–2020 m. strateginiu veiklos planu.

Privalomos priešmokyklinio ugdymo programos ikimokyklinio ugdymo įstaigose vykdomos renkantis vieną iš šešių *Savivaldybės A* tarybos patvirtintų priešmokyklinio ugdymo modelių¹⁵².

ASMENINIAI-PSICHOLOGINIAI VEIKSNIAI

Tarp veiksmų, ribojančių vaikų įsitraukimą į ikimokyklinį ugdymą, paminėtini vaikų (pvz., vaikų, turinčių negalią, ar socialiai pažeidžiamų šeimų vaikų) specifiniai poreikiai bei juos patenkinančių sąlygų trūkumas.

2014–2017 m. *Savivaldybėje A* absoliučiais skaičiais mažėjo tiek vaikų su negalia (2014 m. – 270, 2015 m. – 266, 2016 m. – 257, 2017 m. – 264 vaikai), tiek vaikų, augančių socialiai pažeidžiamose šeimose, skaičius (2014 m. – 490 vaikai, 2015 m. – 413, 2016 m. – 353, 2017 m. – 264 vaikai)¹⁵³. Negalią turintiems vaikams *Savivaldybėje A* yra sudarytos sąlygos dalyvauti integruotame ugdymo procese. Mokinių, lankančių specialiąsias lavinamąsias klases, skaičius yra pakankamai nedidelis (2014 m. – 25 mokiniai, 2015 m. – 24, 2016 m. – 26, 2017 m. – 21 mokinys).

Visgi, *Savivaldybės A* švietimo įstaigose jaučiamas vietų vaikams su negalia trūkumas. Į savivaldybės ikimokyklinio ugdymo įstaigas, specialiųjų poreikių turinčius vaikus tėvai registruoja ir iš aplinkinių savivaldybių, tad dalies norinčiųjų poreikiai lieka nepatenkinti. Be to, susiduriama ir su ugdymo kokybės problemomis – darbuotojams trūksta kvalifikacijos dirbant su vaikais, turinčiais elgesio ir emocijų sutrikimų, ar žinių dirbant su specialiųjų poreikių vaikais (pvz., autizmo spektro sutrikimų turinčiais vaikais)¹⁵⁴.

Savivaldybės A socialinių paslaugų sistema išplėtotą nepakankamai tolygiai, tačiau sąlygos pagrindinių socialinių paslaugų prieinamumui yra sudarytos. Socialinės paslaugos šeimoms iš esmės apsiriboja socialinių įgūdžių ugdymo ir palaikymo namuose paslaugomis socialinės rizikos šeimoms. Intensyvios krizių įveikimo pagalbos ar panašias paslaugas gauna tik pavieniai asmenys ar šeimos¹⁵⁵.

Patys *Savivaldybės A* gyventojai psichologinių veiksmų tarp motyvų atsisakyti ikimokyklinio ugdymo neįvardina, tačiau nurodomos tokio sprendimo priežastys visgi rodo atskirų šeimų didesnę pasitikėjimą savo ar asmeniškai samdomų pagalbininkų, bet ne ikimokyklinio ugdymo įstaigų, paslaugomis ugdant vaikus. *BGI Consulting* užsakymu atliktos savivaldybės gyventojų apklausos metu, 13 proc. respondentų, turinčių vaikų ar anūkų, nurodė, kad jų palikuonys nelanko ikimokyklinio ugdymo įstaigų. Gyventojai nurodė, kad jų šeimų apsisprendimą nesirinkti ikimokyklinio ugdymo labiausiai lėmė įsitikinimas, jog vaikui (-ams) geriausia augti namuose su artimaisiais (55 proc.), bei tai, kad geriau samdyti auklę ar individualiai dirbantį pedagogą (36 proc.). Tarp priežasčių nebuvo minimi komunikaciniai, kultūriniai, kalbiniai skirtumai ar specialieji vaikų poreikiai.

SOCIALINIAI-EKONOMINIAI VEIKSNIAI

Be asmeninių veiksmų, vaikų ikimokyklinio ugdymo paslaugų gali būti atsisakoma ir dėl tokių priežasčių kaip atstumas iki ugdymo įstaigos ar ugdymo kaina ir panašiai.

¹⁵² Remiantis *Savivaldybės A* 2018–2020 m. strateginiu veiklos planu.

¹⁵³ Remiantis *Savivaldybės A* 2017–2018 m. socialinių paslaugų planais.

¹⁵⁴ Remiantis interviu su *Savivaldybės A* švietimo skyriaus atstovu pateikta informacija.

¹⁵⁵ Remiantis *Savivaldybės A* 2018 m. socialinių paslaugų planu.

Viena iš galimų priežasčių, ribojančių vaikų dalyvavimą ikimokykliniame ugdyme – paslaugų ekonominis prieinamumas.

Ikimokyklinio ugdymo programos yra finansuojamos savivaldybės ir mokinio krepšelio lėšomis (20 val. per savaitę). Tačiau kitos ikimokyklinio ugdymo įstaigų reikmės finansuojamos savivaldybės bei tėvų lėšomis (savivaldybės taryba nustato mokestį už kiekvieną vaiko dieną, kai vaikas ugdomas ikimokyklinio ugdymo įstaigoje).

Savivaldybės A tarybos sprendimu nustatyta, jog už vaiką, ugdomą pagal ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas, tėvai moka 100 proc. nustatytos dienos (paros) maitinimo kainos mokestį (ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo grupėse, dirbančiose 10,5 ir 12 valandų – 2,50 Eur lopšelio grupėse; 2,80 Eur – darželio ir lopšelio grupėse; 3,00 Eur – darželio grupėse). Be to, už kiekvieną vaiko lankytą, nelankytą ir nepateisintą dieną taikomas 0,60 Eur mokestis ugdymo sąlygoms, edukacinėms aplinkoms gerinti ir kitoms įstaigos išlaikymo išlaidoms dengti visose vaikų ugdymo grupėse. Vaikų, kurių gebėjimai lavinami individualiai (dailės, choreografijos, keramikos, vaidybos, kalbų ir kt.), tėvai moka 1,20 Eur mokestį už vieną užsiėmimą. Taigi, pagrindinę tėvų ar globėjų mokamos kainos dalį sudaro išlaidos už maitinimo paslaugas, kurios gali būti mažinamos tam tikroms grupėms (pvz., kai šeima gauna socialinę pašalpą, socialiai pažeidžiama šeima ir pan.) taikant lengvatas – mokestis už maitinimą mažinamas pusiau ar išvis nėra mokamas. Vadinas, ikimokyklinio ugdymo kaina yra lanksti atsižvelgiant į šeimų socialines-ekonomines sąlygas ir neturėtų būti esminis veiksnys, ribojantis šių paslaugų prieinamumą savivaldybės gyventojams.

Tai patvirtino ir atvejo studijos metu atlikta reprezentatyvi apklausa, kurios metu nė vienas *Savivaldybės A* gyventojas, turintis vaikų ar anūką, tarp veiksmų, kodėl jie ar jų šeimos nariai neleidžia vaikų į ikimokyklinio ugdymo įstaigas, nenurodė per didelės paslaugų kainos, dėl kurios negalėtų leisti vaikų į ugdymo įstaigą.

Fizinis ikimokyklinių įstaigų prieinamumas taip pat nėra veiksnys, mažinantis *Savivaldybės A* gyventojų suinteresuotumą naudotis ikimokyklinėmis paslaugomis. Nė vienas apklausos respondentas neminėjo, kad jis ar jo šeimos nariai neturi galimybių nuosavu ar viešuoju transportu nuvykti (nuvežti vaiko) į ugdymo įstaigą. Kad tokio tipo problemos nėra labai aktualios *Savivaldybės A* gyventojams, akivaizdu ir atsižvelgiant į tai, jog ikimokyklinio ugdymo įstaigų tinklas yra pakankamai plačiai išplėtotas, savivaldybės centrinis miestas gana kompaktiškas. Kita vertus, neatmetama galimybė, kad atvykimas iki šių ikimokyklinio ugdymo įstaigų visuomeniniu transportu daliai gyventojų galėtų būti sudėtingas (pvz., dėl tvarkaraščių), vedant vaikus į ikimokyklinio ugdymo įstaigas, nors tokie atvejai kol kas nėra plačiai žinomi¹⁵⁶.

STRUKTŪRINIAI-SISTEMINIAI VEIKSNIAI

Statistikos departamento duomenimis, vaikų, dalyvaujančių ikimokykliniame ugdyme, skaičius 2014–2017 m. *Savivaldybėje A* padidėjo 4,9 proc. (šiuo laikotarpiu iš viso dalyvavo virš 2 tūkst. arba 9,5 proc. visų apskrities ikimokyklinio ugdymo įstaigų vaikų). Vertinant ikimokyklinio ugdymo paslaugų pasiūlą, matoma, kad 2014–2016 m. vietų, tenkančių 100-ui vaikų, lankančių ikimokyklinio ugdymo įstaigas, skaičius *Savivaldybėje A* didėjo, kaip ir visoje Lietuvoje ar apskrityje (savivaldybėje – 6,3 proc., apskrityje – 2,8 proc., šalyje – 1,9 proc.), o 2017 m., lyginant su 2016 m., kaip ir šalyje ar apskrityje, *Savivaldybėje A* vietų

¹⁵⁶ Remiantis interviu su *Savivaldybės A* švietimo skyriaus atstovu metu gauta informacija.

skaičius sumažėjo 3,9 proc. 2017 m. šioje savivaldybėje 100-ui vaikų, lankančių ikimokyklinio ugdymo įstaigas, teko 98 vietos, kas rodo pilną esamos ikimokyklinio ugdymo sistemos užpildymą.

Savivaldybėje A tėvai gali laisvai rinktis ikimokyklinio ugdymo įstaigą, nėra priskyrimo konkrečiai teritorijai. Ikimokyklinio ugdymo programų pasiūla jautri tėvų lūkesčiams – pagal galimybes diegiamos įvairios ugdymo programos (pvz., užsienio kalbos pradmenys)¹⁵⁷.

Priėmimas į *Savivaldybės A* ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo švietimo įstaigų grupes vykdomas centralizuotai – per savivaldybėje įdiegtą vaikų registravimo ir priėmimo informacinę sistemą. Prašymai priimti vaikus pildomi elektroniniu būdu arba kreipiamasi į savivaldybės darbuotoją, atsakingą už prašymų priėmimą ir vaikų registravimą, dėl prašymo užpildymo. Pastaruoju atveju darbuotojas atspausdina prašymą ir pateikia tėvams ar globėjams pasirašyti. Priimant vaikus į ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo įstaigų grupes, *Savivaldybės A* tarybos sprendimu yra numatytos išimtis, t. y., kuriems vaikams bus teikiama pirmenybė. Taip pat numatyta, jog vaikai, kuriems savivaldybės administracijos sprendimu nustatytas ir skirtas privalomas ikimokyklinis ugdymas, priimami į grupes be eilės. Grupės savo įsakymu tvirtina ugdymo įstaigos direktorius, gavęs iš savivaldybės administracijos specialistų priimamų vaikų sąrašus.

Centralizuota priėmimo sistema savivaldybėje buvo įdiegta 2018 m. pavasarį, tad be ilgų laukimo eilių bei laisvų vietų trūkumo, sistemos diegimo stadiją lydėjo ir tam tikri pačios sistemos nesklaidumai (pvz., prisijungimo problemos ir pan.), kurie galėjo sunkinti tam tikroms šeimoms ikimokyklinio ugdymo pasiekiamumą. Šiuo metu laikoma, kad sistema veikia korektiškai ir vaikų registracija į ikimokyklinio ugdymo įstaigas prieinama visiems, nepaisant išsilavinimo ar gebėjimų¹⁵⁸.

Tarp galimų bendrųjų ikimokyklinio ugdymo apimtis mažinančių priežasčių, įvairiuose tyrimuose minimas nepalankus ugdymo įstaigų darbo grafikas, nesuderintas su dirbančių tėvų poreikiais. Visgi, *Savivaldybėje A* ugdymo įstaigų darbo tvarkaraštis negalėtų būti laikomas rimtesne kliūtimi rinktis ikimokyklinį ugdymą. Savivaldybėje yra ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo grupių, dirbančių po 10,5 ir 12 valandų per dieną, taip pat ir ikimokyklinio, specialiojo ikimokyklinio ugdymo grupių, dirbančių 24 valandas. Tai, kad savivaldybės ikimokyklinio ugdymo įstaigos dirba pakankamai lanksčiai, kad patenkintų dirbančių tėvų poreikius, netiesiogiai patvirtino ir reprezentatyvios apklausos duomenys – tarp priežasčių, kodėl vaikai nelanko ikimokyklinio ar priešmokyklinio ugdymo įstaigos, nė vienas apklausoje dalyvavęs savivaldybės gyventojas nepaminėjo, kad darbo grafikas nesutampa su ugdymo įstaigos darbo laiku.

Tad savivaldybėje ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo infrastruktūra bei programų pasiūla yra pakankamai plati, tačiau atliktos gyventojų apklausos rezultatai demonstruoja, jog su ugdymo turiniu, taip pat prieinamumu susiję pagerinimai visuomet yra laukiami – 9 proc. respondentų, kurių ikimokyklinio amžiaus vaikai ar anūikai nelanko ikimokyklinio ugdymo įstaigų, nurodė manantys, kad toks šeimos pasirinkimas buvo nulemtas jų nuomone nepakankamai geros ugdymo kokybės ugdymo įstaigose; tokia pati šios savivaldybės respondentų dalis taip pat minėjo, kad norėjo vaiką (-us) leisti į ugdymo įstaigą, tačiau negavo vietos.

¹⁵⁷ Remiantis interviu su *Savivaldybės A* švietimo skyriaus atstovu metu gauta informacija.

¹⁵⁸ Remiantis interviu su *Savivaldybės A* švietimo skyriaus atstovu metu gauta informacija.

ESI FONDŲ INVESTICIJOS GERINANT DALYVAVIMĄ IKIMOKYKLINIAME UGDYME

Apibendrinant aukščiau aptartą ikimokyklinio ugdymo aprėpties ir susijusių priežasčių situaciją *Savivaldybėje A*, galima teigti, kad esminių, *Savivaldybei A* išskirtinai aktualių problemų, lyginant su regiono ir visos šalies situacija, nėra. Ikimokyklinio ugdymo lankomumo rodikliai pakankamai geri ir tai pirmiausia yra dėl sąlyginai gerai išplėto ikimokyklinio ugdymo įstaigų tinklo, užtikrinančio gerą pasiekiamumą daugumai savivaldybės gyventojų. Ugdymo vietų pasiūla kol kas taip pat yra patenkinama, skaičiuojant visos savivaldybės mastu, nors atskirais atvejais gali pritrūkti vietų konkrečioje tėvų pasirinktoje ugdymo įstaigoje. Pagrindinės ikimokyklinio ugdymo įstaigų nelankymo priežastys, kurias nurodo atvejo studijos metu atliktos gyventojų apklausos respondentai, labiau sietinos su ugdymo paslaugų kokybe ir pasitikėjimu jomis. Tarp dažniausių priežasčių – tėvų ir globėjų didesnis pasitikėjimas savimi ar asmeniškai pasirinktomis auklėmis, nepasitikėjimas ugdymo įstaigų paslaugų kokybe. Už šių priežasčių gali slypėti ir tėvams ar globėjams prieinamos informacijos trūkumas, taip pat tam tikros šeimyninės aplinkybės, tačiau atlikto tyrimo pobūdis neleidžia patvirtinti ar paneigti tokių prielaidų. Bet kuriuo atveju, akivaizdu, kad pagrindinis dėmesys turi būti skiriamas ugdymo kokybės gerinimui ir šeimų informavimui apie ankstyvojo ugdymo svarbą bei ugdymo alternatyvas.

ESIF investicijos, tiesiogiai ir netiesiogiai susijusios su ikimokykliniu ugdymu *Savivaldybėje A*, pagal 2014–2020 m. VP apima vieno vaikų lopšelio darželio modernizavimą pagal priemonę Nr. 09.1.3-CPVA-R-705, kompleksinių paslaugų šeimai vystymą pagal priemonę Nr. 08.4.1-ESFA-V-416 ir socialinių paslaugų infrastruktūros plėtrą pagal priemonę 08.1.1-CPVA-R-407.

Vaikų lopšelio–darželio atnaujinimo projektas skirtas infrastruktūros modernizavimui ir įstaigos aprūpinimui priemonėmis, skatinančiomis vaikų kūrybiškumą. Projektas orientuotas į ugdymo sąlygų gerinimą.

Pagal priemonę Nr. 08.4.1-ESFA-V-416 *Savivaldybėje A* yra įkurti bendruomeniniai šeimos namai. Projekto metu yra teikiamos psichosocialinės paslaugos krizes išgyvenančioms šeimoms, vykdomi pozityvios tėvystės mokymai, šeimos įgūdžių ugdymo veiklos ir panašiai. Tai labai svarbios paslaugos, praplečiančios tipines savivaldybių teikiamas socialinių įgūdžių ugdymo namuose paslaugas rizikos šeimoms ir įtraukiančios sunkumus patiriančias šeimas į aktyvios pagalbos ir savipagalbos priemones. Projektas pradėtas įgyvendinti 2017 m. pabaigoje. Įvairias paslaugas jau yra gavę daugiau kaip 500 tikslinės grupės asmenų (šeimų). Tikrąjį projekto poveikį bus galima įvertinti tik baigus įgyvendinti visas veiklas ir įvertinus projekte dalyvavusių asmenų (šeimų) elgsenos, nuostatų pokytį. Ilgalaikė sėkmė taip pat išskirtinai priklausys nuo to, ar bendruomeninių šeimų namų veikla išliks aktyvi projektui pasibaigus.

Savivaldybėje A taip pat bus įgyvendinama vietos plėtros strategija, finansuojama pagal priemonę Nr. 08.6.1-ESFA-V-911. Vienas iš vietos plėtros strategijos veiksmų yra skirtas socialinę atskirtį patiriančių vaikų ir jų šeimų socialinės integracijos skatinimui. Strategija kol kas nėra pradėta įgyvendinti, todėl neaišku, kokie konkretūs vietos plėtros projektai bus pasirinkti vaikų ir jų šeimų atskirties problemoms spręsti. Tačiau tikėtina, kad dalis jų tiesiogiai paveiks ir jauniausių, ikimokyklinio amžiaus vaikų situaciją, kadangi vietos plėtros strategijoje šiam veiksmui numatytos pakankamai didelės lėšos (lyginant su kitose vietos plėtros strategijose panašioms veiksmams numatytais lėšomis).

Kiti pavieniai švietimo ir socialinėje srityje *Savivaldybėje A* įgyvendinami projektai yra skirti kitų amžiaus grupių vaikams ar kitoms socialinėms grupėms (konkrečiai, senyvo amžiaus asmenims).

GYVENTOJŲ IŠSILAVINIMAS

RODIKLIS: BENT VIDUTINĮ¹⁵⁹ IŠSILAVINIMĄ TURINČIŲ 25–64 M. AMŽIAUS ASMENŲ DALIS, PROC.

Gyventojai, turintys bent vidutinį išsilavinimą, sudaro daugiau nei 90 proc. visų tiek šalies, tiek apskrities 25–64 m. amžiaus gyventojų. 2014–2017 m. laikotarpiu Lietuvoje tokių gyventojų dalis kasmet didėjo. Apskirtyje, kuriai priklauso *Savivaldybė A*, iki 2016 m. vyravo panašios tendencijos ir bent vidutinį išsilavinimą turinčių gyventojų dalis didėjo, tačiau 2017 m. – sumažėjo¹⁶⁰. Vertinant paskutinio visuotinio gyventojų ir būsto surašymo duomenis bei atsižvelgiant į tendencijas šalyje ir apskrityje, tikėtina, kad panašia apimtimi bei panašūs pokyčiai turėtų būti pastebimi ir *Savivaldybėje A*.

ASMENINIAI-PSICHOLOGINIAI VEIKSNIAI

Galimybės įgyti išsilavinimą gali būti pastebimai apribotos konkrečioms asmenų grupėms būdingų savybių ar aplinkos sąlygų. Siekiant mažinti su asmeniniais ar psichologiniais veiksniais susijusių priežasčių įtaką gyventojų išsilavinimui, reikalinga įvairių savalaikių pagalbos priemonių visuma, neapsiribojanti švietimo įstaigose teikiamomis paslaugomis.

Nors aptariamas rodiklis „Bent vidutinį išsilavinimą turinčių 25–64 m. amžiaus asmenų dalis, proc.“ pirmiausiai sietinas su prieš 10 ar net keliasdešimt metų buvusiomis sąlygomis, o dabartinės rodiklio reikšmės pastebimiau galėtų būti koreguojamos per suaugusiųjų švietimo priemones (jos aptiriamos kitame poskyryje), aktualu kalbėti ir apie esamas sąlygas, nuo kurių priklauso, kokias tendencijas analizuojamas rodiklis demonstruos ateityje.

Visose *Savivaldybės A* mokyklose dirba švietimo pagalbos specialistai, tačiau dažniausiai tik miesto mokyklose yra suformuota pilna komanda iš visų reikalingų specialistų (logopedų, psichologų, specialiųjų pedagogų, socialinių pedagogų). Kaimiškų vietovių mokyklose tokių specialistų trūksta, juolab, kad senstant ir išeinant esamiems specialistams, naujų darbuotojų surasti yra sudėtinga. Ši problema bent dalinai sprendžiama pasitelkiant savivaldybės mastu veikiančią tarnybą, kuri, esant poreikiui, teikia kvalifikuotą pagalbą. Pavyzdžiui, specialiųjų poreikių vaikų ugdymosi poreikių pirminį vertinimą atlieka mokyklos vaiko gerovės komisija, vėliau kreipiamasi į savivaldybės pedagoginę psichologinę tarnybą, kurioje įvertinama bei teikiamos rekomendacijos dėl ugdymo turinio pritaikymo, švietimo pagalbos teikimo dažnumo ir specialistų poreikio. Be to, jeigu švietimo paslaugas teikianti įstaiga neturi specialisto ir negali pati suteikti reikalingos pagalbos mokiniui, *Savivaldybės A* tarybos sprendimu yra sudarytos sąlygos tokią paslaugą nusipirkti iš kitos institucijos¹⁶¹.

Savivaldybės A bendrojo ugdymo mokyklose mokiniai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, 2014–2017 m. sudarė kiek daugiau nei 11 proc. visų mokinių (2014 m. – 11,3 proc., 2015 m. – 11,5, 2016 m. – 11,2, 2017 m. – 11,2 proc.)¹⁶².

¹⁵⁹ Čia ir toliau: remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, vidutinis išsilavinimas – tarptautinio standartizuoto švietimo klasifikatoriaus ISCED 3 ir 4 lygmenys.

¹⁶⁰ Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis.

¹⁶¹ Remiantis interviu su *Savivaldybės A* švietimo skyriaus atstovu metu gauta informacija.

¹⁶² Remiantis 2014–2017 m. *Savivaldybės A* švietimo stebėsenos rodikliais.

Delinkventinis nepilnamečių elgesys taip pat yra viena iš *Savivaldybei A* aktualių problemų. Savivaldybės administracijos vaiko teisių apsaugos skyriaus įskaitoje 2017 m. buvo 247 nepilnamečiai (t. y. vaikai, nelankantys ar blogai lankantys mokyklą, vykdančys įvairius nusižengimus ir kt.), pataisos inspekcijos įskaitoje buvo 15 nepilnamečių, 45 nepilnamečių elgesiu domėjosi policija. Sąlyginai dideli skaičiai nepilnamečių, kurie, neturėdami mokymosi motyvacijos, nelanko mokyklos, vykdo nusikaltimus, patraukiami baudžiamojon atsakomybėn, yra viena iš strateginių savivaldybės problemų¹⁶³.

Nors *Savivaldybėje A* veikia pakankamai platus socialines paslaugas teikiančių institucijų tinklas, o įvairios institucijos bendradarbiauja tarpusavyje¹⁶⁴, socialinių ir susijusių paslaugų spektras sunkumais patiriantiems vaikams ir jų šeimoms *Savivaldybėje A* nėra pakankamas. Prie to prisideda įvairūs veiksniai – trūksta socialinių paslaugų įstaigų kaimiškose seniūnijose; trūksta darbuotojų, teikiančių socialines paslaugas; nėra galimybių suteikti skubios pagalbos šeimoms, kurios neturi gyvenamojo būsto, t. y. dažnai vaikai negali gyventi šeimoje, nes nėra elementarių buitinių sąlygų ir panašiai¹⁶⁵.

Atsižvelgiant į esamas socialines, pagalbos mokiniui paslaugas, manytina, kad bazinė pagalba yra užtikrinama. Kita vertus, jeigu vertinsime ne tik mokinių formalų išlaikymą mokykloje, bet ir jų potencialo pasiekti geresnius rezultatus tinkamą panaudojimą, asmeninių socialinių ir psichologinių paslaugų vaikams ir jaunuoliams trūkumas, ankstyvosios pagalbos šeimai stoka tampa itin svarbiais faktoriais gerinant esamą ir būsimą gyvenimo kokybę.

SOCIALINIAI-EKONOMINIAI VEIKSNIAI

Vienas pagrindinių 2014–2017 m. socialinių paslaugų planuose keliamų tikslų – užtikrinti kokybiškas, subalansuotas, socialiai teisingas ir ekonomiškai efektyvias socialines paslaugas savivaldybės gyventojams, atsižvelgiant į gyventojų poreikius ir savivaldybės finansines galimybes. Taigi, socialiai pažeidžiamų grupių vaikams yra siekiama sudaryti bent jau bazines sąlygas įgyti išsilavinimą, nepaisant šeimos socialinio-ekonominio statuso. Sunkiau besiverčiančių šeimų vaikams yra teikiamos valstybės garantuojamos lengvatos (nemokamas maitinimas, finansinė parama būtiniausioms mokyklinėms prekėms įsigyti), be to, pačios ugdymo įstaigos organizuoja įvairias akcijas¹⁶⁶.

Remiantis *Savivaldybės A* administracijos pateikiamais duomenimis, pagalbos poreikis sudėtingesnėje padėtyje esantiems vaikams mažėjo: nuo 2014 iki 2017 m. 8,6 proc. sumažėjo mokinių, gaunančių nemokamą maitinimą (2014 m. nemokamą maitinimą gavo 17,4 proc. mokinių, 2017 m. – 8,8 proc. mokinių). Kaip pažymima švietimo būklės 2018 m. apžvalgoje, *Savivaldybės A* socialinis ekonominis kontekstas yra palankus siekti aukštos ugdymo kokybės.

Akademinėje literatūroje be šeimos finansinės situacijos, kaip viena priežasčių pasitraukti iš švietimo sistemos nurodoma ir imigracijos, reemigracijos ar vidinio mobilumo patirtis. Dar 2013 m. *Baltijos tyrimų* atliktos reprezentatyvios apklausos duomenimis, migracijos neigiamas pasekmes vaikams nurodė 15,7 proc.¹⁶⁷ visų respondentų, bei minėjo, jog tai susiję su vaikų polinkiu nusižengti (narkotikai, vagystės, nesimokymas) ir kitais sunkumais (vaikai turi mokymosi ir elgesio problemų).

¹⁶³ Remiantis *Savivaldybės A* vietos plėtros strategija.

¹⁶⁴ Remiantis 2015–2018 m. *Savivaldybės A* socialinių paslaugų planais.

¹⁶⁵ Remiantis 2015–2018 m. *Savivaldybės A* socialinių paslaugų planais.

¹⁶⁶ Remiantis interviu su *Savivaldybės A* švietimo skyriaus atstovu metu gauta informacija.

¹⁶⁷ „Migracijos iššūkiai Lietuvos šeimai“.[interaktyvus]. Prieiga per internetą <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2013-12-11-migracijos-issukiai-lietuvos-seimai/111423>

2014–2016 m. *Savivaldybė A* pasižymi visai šaliai būdingomis tendencijomis, kai kasmet emigravo vis didesnis skaičius vietos gyventojų. Tačiau jeigu šalies mastu emigracija analizuojamu laikotarpiu padidėjo 37,4 proc., tai *Savivaldybės A* – net 56,5 proc.

2014–2016 m. iš *Savivaldybės A* išvykusiųjų gyventojų skaičius 2,5 karto viršijo į ją atvykusiųjų skaičių. Didėjo tiek vidaus, tiek ir tarptautinė neigiama neto migracija, tačiau 2017 m. *Savivaldybėje A* neigiama neto migracija ėmė rodyti mažėjimo tendencijas.

Savivaldybės A administracija kasmet atlieka švietimo stebėseną savivaldybėje pagal nustatytus rodiklius. Tarp indikatorių yra išskirti ir švietimo rodikliai, parodantys pačios sistemos pokyčių eigą (pvz., mokinių, išvykusių į užsienį, skaičius; mokinių, per mokslo metus iš užsienio grįžusių į savivaldybės švietimo įstaigas, skaičius), švietimo rezultatus ar švietimo pasekmes. 2014–2017 m. sumažėjo tiek iš *Savivaldybės A* švietimo įstaigų išvykusių (29,4 proc.), tiek ir iš užsienio į švietimo įstaigas savivaldybėje grįžusių vaikų skaičius (33,3 proc.). Šiuo laikotarpiu per mokslo metus į *Savivaldybės A* švietimo įstaigas vidutiniškai kasmet grįžo apie 12,6 proc. iš jų į užsienį išvykusių mokinių (vaikų)¹⁶⁸.

Remiantis Švietimo ir mokslo ministerijos tvarka, iš užsienio grįžę vaikai integruojami į klases pagal amžių ir mokosi kartu su bendraamžiais: parengiamas integracinis planas, sudaromas individualus ugdymo planas, skiriamos papildomos konsultacijos ar pamokos. Šių vaikų ugdymui finansuoti iš mokinio krepšelio numatytas didesnis procentas lėšų¹⁶⁹.

Reemigravę vaikai, jei nėra žymių skirtumų, integruojami į klases su bendraamžiais. Tačiau jei reemigravę moksleiviai nekalba lietuviškai, *Savivaldybės A* mokyklos išlyginamosiose grupėse vienerius mokslo metus yra mokomi lietuvių kalbos, kad galėtų būti integruojami į bendrojo ugdymo procesus. Taip pat *Savivaldybės A* bendrojo ugdymo mokyklose yra dalis vaikų, kuriuos emigravę tėvai paliko giminių ar kitų asmenų globai. Tai vaikams kelia psichologinių problemų bei daro neigiamą poveikį ugdymuisi¹⁷⁰.

STRUKTŪRINIAI-SISTEMINIAI VEIKSNIAI

Kai kuriais atvejais tinkamas dėmesys sunkumų patiriantiems mokiniams gali būti nesuteikiamas ir dėl neteisingos jų apskaitos bei mokyklos nelankymo priežasčių nustatymo. Pavyzdžiui, emigruojantys tėvai kartu pasiima ir vaikus, kurie tiesiog palieka mokyklą ir tėvų nėra išregistruojami. Tad dažniausiai yra žinomas tik pasitraukimo iš švietimo sistemos, bendrojo ugdymo įstaigos savivaldybėje nelankymo ar emigracijos, faktas, tačiau tai nėra nustatoma iš karto bei nežinomos priežastys, ar asmuo tiesiog nesimoko, pakeitė mokymosi vietą ar emigravo. Kuo daugiau laiko praeina nuo identifikavimo apie iškritimą, ankstyvąjį pasitraukimą iš švietimo sistemos bei pasitraukimo priežasčių nustatymo, tuo sudėtingiau parinkti tinkamiausias priemones, siekiant paskatinti mokinį grįžti į švietimo sistemą. Kaip interviu metu teigė *Savivaldybės A* švietimo skyriaus atstovas, bendrojo lavinimo mokyklos turi pareigą užtikrinti tęstinumą, tad jei tėvai neišregistruoja vaikų, savivaldybės darbuotojams yra sudėtinga nustatyti ir išsiaiškinti, kur yra tokie vaikai ir tinkamai suteikti pagalbą tiems, kuriems jos reikia.

Minimos problemos atsispindi ir *Savivaldybės A* statistikoje. *Savivaldybėje A*, kaip ir kitose šalies savivaldybėse, privaloma tvarka yra vedama mokyklos nelankančių mokinių apskaita. Remiantis oficialiai

¹⁶⁸ Sudaryta BGI Consulting, remiantis 2014 m. – 2017 m. *Savivaldybės A* švietimo stebėsenos rodikliais.

¹⁶⁹ Remiantis Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos pateikiama informacija (nuoroda: <http://www.smm.lt/web/lt/smm-svietimas/griztantiesiems-i-Lietuva/vaikas-lankys-mokykla/bendra-informacija>).

¹⁷⁰ Remiantis interviu su *Savivaldybės A* švietimo skyriaus atstovu metu gauta informacija.

pateikiamais duomenimis¹⁷¹, *Savivaldybėje A* mokyklos pastaraisiais metais nelanko apie 8 proc. mokyklinio amžiaus vaikų (kai kuriais metais šis procentas dar labiau išauga). Ši dalis yra pastebimai didesnė už šalies vidurkį. Vienintelė fiksuojama nelankymo priežastis – mokiniai išvykę iš šalies. Tarp nelankymo priežasčių nėra fiksuojamos socialinės, psichologinės ir kitos priežastys, kurios galėtų patvirtinti tam tikras abejones dėl tikslaus mokyklos nelankymo priežasčių nustatymo. Kitose savivaldybėse dažnai yra nustatomos tokios nelankymo priežastys, o skirtumai tarp savivaldybių kartais yra milžiniški (nuo nei vieno dėl socialinių ar psichologinių priežasčių iškritusio mokinio iki 3 proc. ir daugiau visų mokyklinio amžiaus vaikų). Tai kelia pagrįstas abejones dėl skirtingose savivaldybėse ar net mokyklose taikomų metodų, fiksuojant mokyklos nelankymo faktą ir nustatant mokyklos nelankymo priežastis. *Savivaldybėje A* daugelį metų fiksuojamas nulinis iškritimas dėl socialinių, psichologinių ar panašių priežasčių (su pavienėmis išimtimis atskirais metais) gali rodyti, kad iškritimas iš mokyklos nėra fiksuojamas preciziškai, o tai gali nulemti nepakankamą savalaikės pagalbos iš švietimo sistemos besitraukiančiam mokiniui suteikimą ir mažesnius šansus jį išlaikyti ir (ar) sugrąžinti.

Patyčios, nepalankus mikroklimatas yra kiti, bene svarbiausi mokyklos nelankymą sąlygojantys veiksniai. Lietuvos mokyklose pripažinus, kad tai yra problema, kryptingos patyčių, prevencijos programos pradėtos diegti nuo 2000 m.¹⁷² *Savivaldybės A* tarybos sprendimu yra parengtas ir patvirtintas patyčių prevencijos ir intervencijos vykdymo bendrojo ugdymo mokyklose tvarkos aprašas, kurio įgyvendinimo kontrolę vykdo savivaldybės administracija. *Savivaldybės A* mokyklose įgyvendinamos tokios programos kaip *Olweus* ar *Paauglystės kryžkelės* ir kt. Prie patyčių programų įgyvendinimo savivaldybėje prisideda vis daugiau mokyklų. Tam tikrų programų įsigyjimą finansavo ir pati *Savivaldybė A*. Visgi išryškėjo, kad ne visos *Savivaldybės A* mokyklos, pageidaujančios įsigyti patyčių prevencijos programas, gali tai padaryti dėl jų kainos (be to, tai reikalauja diegimo lėšų, mokymų ir kt. priemonių)¹⁷³.

Savivaldybės A mokyklų situacija patyčių, mokyklų mikroklimato atžvilgiu nėra tolygi. Pavyzdžiui, *Savivaldybėje A* vienos iš seniausiai veikiančių pagrindinių mokyklų direktoriaus 2017 m. veiklos ataskaitoje teigiama, kad, remiantis tyrimo rezultatais, mokykloje mokinių, patiriančių patyčias, skaičius (lyginant su bendra Lietuvos mokyklų situacijos analize) yra dvigubai mažesnis. Šios mokyklos išorinio vertinimo metu, kurį atliko *Nacionalinė mokyklų vertinimo agentūra*, taip pat teigiama, jog daugumoje (72,3 proc.) vertinimo metu stebėtų pamokų bei neformaliojo ugdymo metu dominavo palankus mikroklimatas, mokinių tarpusavio bei mokinių ir mokytojų santykiai dažniausiai grįsti pagarba, pasitikėjimu, geranoriškumu, pastangomis suprasti kitą, rūpinimusi ir pan. Tačiau keliose *Savivaldybės A* bendrojo ugdymo mokyklose mikroklimatas yra pankamai sudėtingas ir šie atvejai plačiai komentuoti žiniasklaidoje. Švietimo ir mokslo ministerija švietimo būklės 2018 m. apžvalgoje *Savivaldybei A* rekomendavo ieškoti būdų, kaip gerinti pagrindinio ugdymo programą įgyvendinančių mokyklų kultūrą ir mokinių savijautą mokykloje bei tobulinti ugdymo karjerai programos įgyvendinimą – ugdyti mokinių gebėjimą tikslingiau rinktis tolesnio mokymosi kryptis.

Be jau išskirtų struktūrinių – sisteminių bendrojo išsilavinimo prieinamumo veiksnių, literatūroje taip pat minima nelanksti ar neindividualizuota mokymosi sistema. Tai *Savivaldybėje A* laikoma viena iš švietimo būklės silpnųjų, nes mokyklose nepasinaudojama teisės aktų teikiamomis galimybėmis individualizuoti ir diferencijuoti ugdymo turinį, per maža metodinės veiklos įtaka ugdymo (-si) kokybei gerinti.¹⁷⁴ Tad

¹⁷¹ Remiantis LR statistikos departamento pateikiamais duomenimis.

¹⁷² Patyčių problema mokykloje ir jų prevencija. Vilnius, 2014 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.nmva.smm.lt/wp-content/uploads/2012/12/Patyciu-problema-mokykloje-ir-ju-prevencija.pdf>

¹⁷³ Remiantis interviu su *Savivaldybės A* švietimo skyriaus atstovu metu gauta informacija.

¹⁷⁴ Remiantis *Savivaldybės A* bendrojo ugdymo mokyklų tinklo pertvarkos 2016–2020 metų bendruoju planu.

savivaldybėje, pertvarkant bendrojo ugdymo mokyklų tinklą, kaip vienas iš prioritetų numatoma sudaryti sąlygas mokinių ugdymo diferencijavimui pagal individualius gebėjimus. Nors tam tikrų užuomazgų ir yra, pvz., savivaldybės didžiosiose gimnazijose yra įsteigti konsultaciniai centrai, kur mokiniai gali eiti individualiai konsultuotis, tačiau, kaip rodo bendrojo ugdymo mokyklų pertvarkos bendrasis planas, tai kol kas nėra pakankamai išplėta.

ESI FONDŲ INVESTICIJOS GERINANT VIDUTINIO IŠSILAVINIMO PRIEINAMUMĄ

Apibendrinant išsilavinimo prieinamumą *Savivaldybėje A*, galima teigti, kad savivaldybėje yra orientuojamasi į sisteminių problemų sprendimą, suprantama pagalbos mokiniams, patiriantiems sunkumus, ir jų šeimoms svarba, siekiama suteikti vienodai prieinamą pagalbą visoms mokykloms. Tačiau praktikoje vis dar pakankamai aiški takoskyra tarp geras sąlygas užtikrinančių švietimo įstaigų ir tų, kurioms būdingi konfliktai, prastesni gebėjimai sukurti ir išlaikyti tinkamą mikroklimatą. Prastesni vadybiniai gebėjimai, kitos tęstinės atskirų mokyklų problemos dalinai lemia ir tai, kad ne visos mokyklos gali įsigyti ir taikyti visas prieinamas kovos su patyčiomis ar panašias programas. Nevienodas resursų prieinamumas dar labiau didina atskirtį tarp skirtingų švietimo įstaigų: formuojasi visais aspektais sėkmingesnės mokyklos ir mokyklos, kuriose daug besitęsiančių problemų, galbūt ir didesnė mokinių iš sudėtingesnės socialinės–ekonominės aplinkos, kuriems būtų reikalinga pagalba, dalis. Tai, be kita ko, dar kartą atskleidžia ir bendro pobūdžio priemonių, tradiciškai taikomų švietimo sistemoje, nepakankamumą siekiant spręsti ankstyvo mokinių iškritimo iš švietimo sistemos problemas. Reikalingos tiek centralizuotos pagalbos priemonės, prieinamos visoms mokykloms, tiek tinkamesnės mokyklos nelankančių mokinių apskaitos priemonės, tiek ir individualizuota pagalba mokiniams ir jų šeimoms už mokyklos ribų.

Iki 2018 m. liepos mėn. kontraktuotos 2014–2020 m. VP investicijos į švietimo sektorių beveik išimtinai susijusios su mokyklų infrastruktūros ir mokymosi resursų atnaujinimu, taip pat ugdymo turinio gerinimu. Projektai, susiję išskirtinai su psichologinės mokymosi aplinkos pokyčiais, sunkumus patiriančių mokinių motyvacija, *Savivaldybėje A* nėra įgyvendinami. Tiesa, čia svarbu pabrėžti, kad mokyklos dalyvauja kitų programų finansuojamuose projektuose, diegia nacionaliniu mastu parengtas ir šalies mokykloms pritaikytas programas, todėl VP nėra vienintelis galimas finansavimo šaltinis, tačiau čia vėlgi gali būti reikalingas papildomas paskatinimas įsitraukti pasyvesnėms mokykloms.

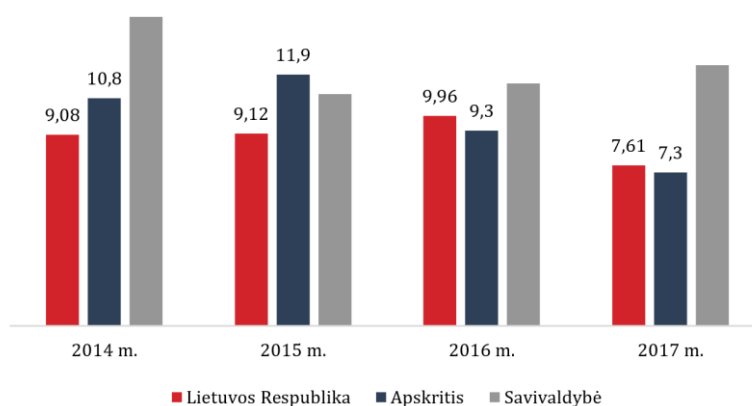
Tikėtina, kad prie geresnės socialinę atskirtį ar psichologines problemas patiriančių jaunų žmonių situacijos savivaldybėje kažkiek prisidės aukščiau šioje studijoje aptarti projektai pagal VP priemonę Nr. 08.4.1-ESFA-V-416 („Bendruomeniniai šeimos namai“) ir įgyvendinant vietos plėtros strategiją inicijuoti vietos projektai. Tiesa, iki šiol pastebimos tendencijos socialines ir psichologines paslaugas labiau orientuoti į šeimą, tikintis, kad tai pagerins ir jose augančių vaikų būvį. Tokio tipo paslaugų, skirtų tiesiogiai sunkumus patiriantiems mokyklinio amžiaus vaikams, yra mažiau.

MOKINIŲ PASIEKIMAI

RODIKLIS: ABITURIENTŲ, GAVUSIŲ 86–100 LIETUVIŲ KALBOS BRANDOS EGZAMINO ĮVERTINIMO BALŲ, DALIS, PROC.

Vienas iš pagrindinių švietimo paslaugų kokybės rezultatų mokyklos ar savivaldybės lygiu nusakančių rodiklių yra abiturientų pasiekimai laikant valstybinius brandos egzaminus.

2017 m. moksleivių, gavusių 86–100 balų lietuvių kalbos brandos egzamino įvertinimą, dalis *Savivaldybėje A* siekė kiek daugiau kaip 12 proc. Šis rezultatas buvo pastebimai aukštesnis už bendrai šalies ir apskrities abiturientų pasiektus rezultatus. Visgi, stebint abiturientų rezultatus kitais analizuojamais metais matyti, kad šie yra besikeičiantys, taigi ir daryti vienareikšmiškas išvadas apie savivaldybės švietimo paslaugų kokybę, remiantis vien šiuo rodikliu, būtų neatsakinga. Kita vertus, tam tikros pasikartojančios tendencijos gali suteikti tam tikrų įžvalgų apie švietimo situaciją savivaldybėje. Šiuo atveju, *Savivaldybės A* abiturientų rezultatai, nepaisant šiokių tokių kasmetinių svyravimų, yra stabiliai geri ir visu analizuojamu periodu pastebimai lenkia tiek šalies, tiek ir, su nedidele išimtimi, apskrities rezultatus. Būtent brandos egzaminų rezultatų stabilumas, lyginant su visos šalies abiturientų rezultatais, signalizuoja apie pakankamai gerą ir nuoseklią švietimo paslaugų kokybę *Savivaldybėje A*. Tiesa, lyginant su kitomis šalies savivaldybėmis, *Savivaldybė A* pagal brandos egzaminų rezultatus yra vidutinių grupėje, bet būtent rezultatų stabilumas leidžia teigti, kad savivaldybės švietimo sistema veikia nuosekliai, o rezultatai nėra atsitiktiniai.

PAVEIKSLAS 19. ABITURIENTŲ, GAVUSIŲ 86–100 BALŲ LIETUVIŲ KALBOS BRANDOS EGZAMINO ĮVERTINIMO, DALIS, PROC.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis Nacionalinio egzaminų centro duomenimis

2017/2018 mokslo metais *Savivaldybėje A* veikė 23 bendrojo ugdymo mokyklos (2015–2016 m. – 25; 2014–2015 m. – 26)¹⁷⁵, iš kurių 4 pradinės (vidutinis mokinių skaičius – 177), 9 pagrindinės (vidutinis mokinių skaičius – 214), 3 progimnazijos (vidutinis mokinių skaičius – 406) ir 7 gimnazijos (vidutinis mokinių skaičius – 460). Bendrojo ugdymo mokyklose buvo 7070 mokinių (įskaitant ir vaikus, bendrojo ugdymo mokyklose ugdomus pagal priešmokyklinio ugdymo programas) bei 691 pedagogas¹⁷⁶.

SU INDIVIDUALIZUOTA PAGALBA MOKYKLAI IR MOKINIUI SUSIJUSIOS PRIEŽASTYS

Bendrojo ugdymo mokyklų strateginiai dokumentai įpareigoja orientuotis ne į standartą visiems, o matyti kiekvieną mokinį individualiai ir suteikti jam galimybę rinktis, ieškoti veiksmingiausių pagalbos mokiniui formų ir būdų, plėtoti jų įvairovę. Siekiant ugdymo (-si) kokybės, orientuojamasi ne tik į švietimo sistemos prieinamumą visiems, bet ir į individualesnę pagalbą.

¹⁷⁵ Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis.

¹⁷⁶ Lietuva. Švietimo būklės apžvalga 2018. Gera mokykla. Vilnius, 2018.

Savivaldybės A mokyklose plėtojama konsultavimo, kaip pagalbos mokiniui, sistema: daugelyje ugdymo įstaigų veikia konsultaciniai centrai, teikiantys pagalbą kiekvienam to pageidaujanti mokiniui, padedantys kiekvienam sėkmingiau mokytis. Tai galimybė mokytojui dirbti su mažomis grupėmis ar net individualiai¹⁷⁷.

Taip pat veikia savivaldybės pedagoginė psichologinė tarnyba, kurios svarbiausi uždaviniai savivaldybėje: stiprinti mokyklos, mokytojų, tėvų (globėjų) gebėjimus ugdyti specialiųjų ugdymosi poreikių, psichologinių, asmenybės ir ugdymosi problemų turinčius asmenis bei padėti mokykloms užtikrinti kokybišką specialiųjų ugdymosi poreikių, psichologinių, asmenybės ir ugdymosi problemų turinčių mokinių ugdymą.

Kaip jau prieš tai buvo minėta, *Savivaldybės A* mokiniams, tiek esantiems sunkesnėje padėtyje, tiek ir tiems, kuriems reikalinga psichologinė ar socialinė pagalba, suteikiamos atitinkamos su ugdymosi galimybėmis susijusios paslaugos, nors ir esama tam tikrų kliūčių tiek mokyklų lygmenyje, tiek ir teikiant būtiną pagalbą už mokyklos ribų (detalesnis būklės *Savivaldybėje A* aprašymas pateikiamas dalyje apie *Gyventojų išsilavinimo* rodiklį veikiančias priežastis).

SU UGDYMO TURINIO KOKYBE SUSIJUSIOS PRIEŽASTYS

Mokinių rezultatai gerėja tada, kai atsižvelgiama į individualius poreikius, kuriuos reikia atpažinti bei gebėti pritaikyti tinkamas priemones jiems tenkinti ir stebėti kiekvieno mokinio pažangą¹⁷⁸. *Savivaldybėje A* esančios mokyklos yra įsidiegusios ir taiko mokinių individualios pažangos ugdymo (-si) procese vertinimą, kuris vėliau integruojamas į bendrą mokinio pažangos vertinimą ir įstaigos vertinimo sistemą. Korepetitorių paslaugos nesulaukia didelės paklausos, nėra masinis reiškinys savivaldybėje, mokyklose įsteigtuose konsultaciniuose centruose teikiamos konsultavimo paslaugos mokiniams, norintiems pagilinti žinias. Savivaldybės pedagoginė psichologinė tarnyba teikia rekomendacijas dėl ugdymo turinio pritaikymo specialiųjų poreikių mokiniams¹⁷⁹.

Švietimo ir mokslo ministerija 2018 m. konstatavo, jog šios savivaldybės socialinis ekonominis kontekstas yra palankus siekti aukštos ugdymo kokybės, bet išskyrė, kad būtina atkreipti dėmesį į matematikos mokymą, ypač kaimo mokyklose¹⁸⁰. *Savivaldybėje A* aukštos kvalifikacijos mokytojai 2017 m. sudarė 45,4 proc. viso pedagoginio personalo. Lyginant su 2014 m. jų dalis padidėjo tiek kaime, tiek ir mieste¹⁸¹.

SVIS duomenimis, 2015 m. savivaldybėje buvo suremontuota 60,7 proc. mokyklų, kuriose mokėsi 78 proc. mokinių. 2017 m. mokinių, besimokančių rekonstruotose ir modernizuotose bendrojo ugdymo mokyklose, dalis sudarė 80 proc. visų savivaldybės bendrojo ugdymo mokyklų mokinių¹⁸². Kita vertus, kai kurių tyrimų duomenys rodo, kad nėra statistiškai reikšmingo ryšio tarp mokyklų finansavimo (t. y., vertinant mokinio krepšelio dydį bei savivaldybių skiriamas lėšas aplinkos išlaidoms ir infrastruktūrai) ir valstybinių brandos egzaminų rezultatų¹⁸³. Infrastruktūros būklė per pastarąjį dešimtmetį žymiai pagerėjo ir nebėra esminė problema. Kur kas aktualesnės tampa tinkamų mokymo priemonių ir kvalifikuoto pedagoginio personalo prieinamumas.

¹⁷⁷ Švietimo ir mokslo ministerija. Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose. Mokinių pasiekimai 2016. Vilnius.

¹⁷⁸ Valstybinio audito ataskaita. Ar gali gerėti Lietuvos mokinių pasiekimai. 2017 m. lapkričio 28 d. Nr. VA-2017-P-50-1-20.

¹⁷⁹ Remiantis interviu su *Savivaldybės A* švietimo skyriaus atstovu metu gauta informacija.

¹⁸⁰ Lietuva. Švietimo būklės apžvalga 2018. Gera mokykla. Vilnius, 2018.

¹⁸¹ Lietuva. Švietimo būklės apžvalga 2018. Gera mokykla. Vilnius, 2018.

¹⁸² 2017 m. *Savivaldybės A* švietimo stebėsenos rodikliai.

¹⁸³ Lietuvos laisvosios rinkos instituto analizė „Švietimo infrastruktūros ir finansavimo netolygumai“. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: www.llri.lt/wp-content/uploads/2017/01/PB-Svietimas_01_11.pdf

Savivaldybėje A yra plėtojamas papildomas ugdymas. Meninės krypties ir socialinės krypties papildomų užsiėmimų pasiūla yra pakankamai plati ir turėtų tenkinti daugumos poreikius. *Savivaldybėje A* yra meno mokykla, sporto įstaigos, kurios siūlo savo programas. Tačiau kol kas jaučiamas techninės krypties būrelių pasiūlos trūkumas.

Sunkiau besiverčiančių šeimų vaikams numatytos lengvatos ir taip pat sudarytos galimybės tenkinti papildomo ugdymosi poreikį. Vaikams iš socialinės rizikos šeimų prieinamos paslaugos vaikų dienos centruose.

Savivaldybėje A 2014 m. buvo 170 socialiai pažeidžiamų šeimų, kuriose augo 331 vaikas, o 2017 m. – 165 šeimos, kuriose augo 264 vaikai¹⁸⁴. *Savivaldybėje* veikia 10 vaikų dienos centrų (iš jų 5 savivaldybės centre). Juose paslaugas gauna šeimos, įtrauktos į socialiai pažeidžiamų šeimų savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriaus apskaitą bei nepasiturinčių gyventojų, gaunančių socialinę pašalpą, vaikai. Vaikų dienos centruose teikiamos paslaugos – popamokinis vaikų užimtumas, pamokų ruošą, ugdoma saviraiškos, socialiniai, higienos įgūdžiai, fizinis lavinimas, sportinė veikla, kompiuterinio raštingumo ugdymas, suteikiamos maitinimo paslaugos, organizuojami renginiai, kultūrinis ugdymas, ekskursijos, stovyklos, logopedo, psichologo paslaugos, paslaugos ir materialinė pagalba šeimos nariams (informacijos teikimas, konsultacijos, individualūs pokalbiai, šeimos lankymas namuose, užsiėmimai grupėse, paskaitos, bendri renginiai su vaikais ir kt.). Vaikų dienos centrų darbuotojų teigimu, šios paslaugos visgi nėra suteikiamos pakankama apimtimi, kadangi trūksta lėšų ir įgūdžių¹⁸⁵.

SU UGDYMO APLINKA SUSIJUSIOS PRIEŽASTYS

Mokinių pasiekimams teigiamos įtakos turi vaikų dalyvavimas ikimokykliniame ugdyme, tinkamas mokyklos mikroklimatas (daugiau informacijos apie tai pateikiama aukščiau šioje studijoje analizuojant struktūrines – sisteminės priežastis, veikiančias gyventojų išsilavinimą) ir tėvų įsitraukimas į vaikų ugdymo procesą, mokyklų savarankiškumas ir aktyvumas.

Prie geresnių mokymosi rezultatų prisideda socialinių, ekonominių ir kultūrinių poreikių patenkinimas. Čia svarų vaidmenį atlieka tėvai bei pačių mokyklų savarankiškumas. Bendrojo ugdymo mokykloms suteiktas gana didelis savarankiškumas daugelyje veiklos sričių, tačiau nacionalinio lygmens tyrimai rodo, kad neretai mokyklos nesugeba pasinaudoti joms suteiktomis teisėmis arba jų savarankiškumą riboja savivaldybė – mokyklos tik iš dalies savarankiškos ugdymo turinio, materialinių ir finansinių išteklių valdymo srityse¹⁸⁶. Mokyklos *Savivaldybėje A* yra pakankamai savarankiškos – valdo paskirtus finansus, sprendžia etatų klausimus, kuria metodikas ar formuoja ugdymo turinį¹⁸⁷. Tačiau akivaizdu, kad mokyklos turi nevienodus gebėjimus pasinaudoti suteiktomis teisėmis ir laisvėmis. Čia išryškėja gana pastebimi skirtumai tarp atskirų mokyklų, kurie pasireiškia ne tik mokinių rezultatais, bet ir kitais aspektais, kaip, pavyzdžiui, tėvų įsitraukimu. Be to, pastebima tendencija, kad tėvų susidomėjimas mokykla ir aktyvumas slopsta vaikams augant – aktyviausi pradinukų ir žemesnių klasių mokinių tėvai, o vyresnių klasių moksleivių tėvai įsitraukę jau mažiau¹⁸⁸, kas irgi gali būti susiję su paslaugų teikėjo ir gavėjo santykiais (kai, pirmiausiai, siekiama kontroliuoti kokybę), o ne bendruomeninių santykių vystymu ir palaikymu. Žinoma,

¹⁸⁴ Remiantis *Savivaldybės A* socialinių paslaugų 2017 m. – 2018 m. planu.

¹⁸⁵ Remiantis *Savivaldybės A* vietos plėtros strategija. Savivaldybė A, 2017.

¹⁸⁶ Ar Lietuvos mokyklos (ne)savarankiškos. Vilnius, 2017. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.nmva.smm.lt/wp-content/uploads/2018/02/Ar-lietuvos-mokyklos-savarankiškos_GALUTINIS.pdf

¹⁸⁷ Remiantis interviu su *Savivaldybės A* švietimo skyriaus atstovu metu gauta informacija.

¹⁸⁸ Remiantis interviu su *Savivaldybės A* švietimo skyriaus atstovu metu gauta informacija.

patys aktyviausi tėvai dalyvauja ir ugdymo turinio kūrime, ir vertinimo sistemos kūrime, tačiau tikrai ne visi.

ESI FONDŲ INVESTICIJOS GERINANT MOKINIŲ PASIEKIMUS

Savivaldybėje A stebimos visai šaliai būdingos tendencijos, susijusios su ugdymo turinio kokybės gerinimo svarba. Jeigu daugumos mokyklų bazinė infrastruktūra per paskutinįjį dešimtmetį buvo atnaujinta, tai vis aštrėjantis kvalifikuotų pedagogų pasiūlos klausimas ir šiuolaikiškų ugdymo priemonių prieinamumas ir taikymas pamokų metu yra kone skubiausiai šiuo metu spręstinos problemos. Prie šių problemų prisideda ir tinkamo mokyklų psichologinio klimato, mokyklų bendruomenių kūrimo iššūkiai. Pastarųjų trūkumas neleidžia formuoti mokymuisi palankiai aplinkai ir kultūrai, kitomis priemonėmis nei tiesioginis mokymas neskatina mokinių siekti geresnių rezultatų.

Savivaldybėje A, nepaisant pakankamai plačios papildomos popamokinės veiklos pasiūlos, visgi pastebima didesnė orientacija į menines, sportines veiklas, nuošalėje paliekant į technologijas ir techniką orientuotus užsiėmimus. Tokiu būdu ne tik mažinamas galimas didesnis mokinių įsitraukimas į tiksluosius mokslus, bet ir, ne mažiau svarbu, dalis mokinių neturi pakankamai galimybių užsiimti jiems patrauklia popamokine veikla. Meniniai ar panašūs užsiėmimai nėra kiekvieno mokinio prioritetas, ypač tai gali būti pastebima tarp iš skurdesnės socialinės aplinkos ateinančių vaikų. Plataus spektro popamokinės veiklos vykdymas sudarytų geresnes sąlygas visiems mokiniams rasti jų pomėgius atitinkantį papildomą užsiėmimą.

2014–2020 m. VP lėšomis finansuojamas projektas, kurio metu dviejose *Savivaldybės A* kaimiškų vietovių mokyklose įrengiamos išmaniosios klasės su integruota programine įranga, skirta matematikos mokymui. Diegiama programa bus naudojama 5–8 klasių moksleivių mokymui, o projekto tikslas – pagerinti 8 klasių mokinių pasiekimus laikant standartizuotus testus.

Pagal priemonę Nr. 09.1.3-CPVA-R-724, modernizuojamos centriniame savivaldybės mieste esančios gimnazijos edukacinės erdvės: įrengiami fizikos, chemijos ir biologijos kabinetai su laboratorijomis, atnaujinamos sportui skirtos patalpos, įrengiamos erdvės neformaliajam ugdymui.

Pagal VP priemonę Nr. 09.1.3-CPVA-V-704-01-0002 centralizuotai yra įsigyjamos tikslinės transporto priemonės (geltonieji autobusai), kurie paskirstomi šalies mokykloms. *Savivaldybėje A* iki 2018 m. pabaigos naujus geltonuosius autobusus gaus 5 savivaldybės mokyklos. Du autobusai skirti kaimiškose vietovėse veikiančioms mokykloms, o 3 – veikiančioms mieste. Todėl manytina, kad tokių transporto priemonių įsigijimas pagerins ne tik nutolusiose vietovėse gyvenančių moksleivių susisiekimą su mokykla, bet ir sudarys sąlygas praturtinti ugdymo turinį, nes autobusai bus naudojami moksleivių pamokų metu organizuojamoms su mokymusi susijusioms išvykoms.

Daugiau kaip pusė *Savivaldybės A* bendrojo ugdymo mokyklų (16 mokyklų) taip pat yra aprūpinamos gamtos ir technologijos mokslų priemonėmis, kurios centralizuojamai yra įsigyjamos pagal VP priemonę Nr. 09.1.3-CPVA-V-704-02-0001. Be to, mokykloms bus pateiktos naujai sukurtos metodikos, padedančios geriau organizuoti gamtos ir technologijų ugdymą ir juo sudominti daugiau moksleivių. Įsigyjamos priemonės ir kuriamos metodikos yra skirtos 1–8 klasių moksleiviams.

ESIF lėšomis 2018 m. taip pat finansuojamas neformaliojo mokinių švietimo krepšelis. Nuo 2015 m., kai šis krepšelis buvo įvestas, iki 2017 m. lėšos neformaliajam mokinių ugdymui buvo skiriamos iš valstybės biudžeto.

Vėliau šiais ir kitais metais savivaldybės mokyklos taip pat galės teikti paraiškas specialiosioms mokymo priemonėms ir techninės pagalbos priemonėms, kurios centralizuotai yra įsigyjamos pagal VP priemonę Nr. 09.1.3-CPVA-V-704. Šios investicijos padės bent dalinai spręsti specialiųjų poreikių turintiems

mokiniais pritaikytų priemonių trūkumą, todėl tikimasi pagerėjusio švietimo prieinamumo. Ar ir kiek *Savivaldybės A* mokyklų dalyvaus šiame projekte, kol kas neaišku.

Neformaliojo ugdymo infrastruktūros plėtrai yra skirtas projektas, įgyvendinamas pagal VP priemonę Nr. 09.1.3-CPVA-R-725. Centriniam savivaldybės mieste rekonstruojamas moksleivių neformaliam švietimui pritaikytas pastatas, kuriame nuo seno veikia įvairūs moksleivių būreliai.

Bent jau tarp iki šiol patvirtintų *Savivaldybėje A* įgyvendinamų projektų nematyti iniciatyvų, susijusių su mokyklos bendruomenės kūrimu, individualizuotos pagalbos stiprinimu. Gali būti, kad tokios iniciatyvos turės galimybę pasireikšti įgyvendinant *Savivaldybės A* vietos plėtros strategiją, nors joje socialinės atskirties klausimų sprendimai matomi kaip atskira, su mokykla artimiau nesusijusi veikla. Mokyklose ir mokyklų įgyvendinamos priemonės yra finansuojamos iš einamųjų lėšų, taip pat įgyvendinant išskirtinai švietimo institucijoms skirtas programas.

MOKYMASIS VISĄ GYVENIMĄ

RODIKLIS: 25–64 M. AMŽIAUS ASMENŲ, KURIE MOKĖSI PER PASKUTINES 4 SAVAITES, DALIS, PROC.

2014–2016 m. laikotarpiu apskrityje kasmet mokymosi visą gyvenimo veiklose (respondentai, kurie per paskutines 4 savaites mokėsi) dalyvavo apie 2 proc. 25–64 m. amžiaus asmenų, 2017 m. – apie 3 proc.¹⁸⁹ Laikotarpiu nuo 2014 iki 2017 m. *Savivaldybėje A* sumažėjo abiturientų, tęsiančių mokymąsi, dalis ir padidėjo asmenų, įgijusių pagrindinį išsilavinimą ir tais pačiais metais tęsiančių mokymąsi, dalis¹⁹⁰.

BGI Consulting užsakymu atliktos reprezentatyvios apklausos duomenimis, per paskutinius metus formaliojo švietimo įstaigoje mokėsi, neformalius kursus, viešas paskaitas ar privačias pamokas lankė kiek daugiau nei trečdalis (35 proc.) 25–64 m. amžiaus apklausoje dalyvavusių *Savivaldybės A* gyventojų.

ASMENINIAI-PSICHOLOGINIAI VEIKSNIAI

Tyrimai rodo¹⁹¹, kad viena iš problemų, su kuriomis susijęs suaugusiųjų švietimas – motyvacijos mokytis stoka. Šias tendencijas atspindėjo ir *BGI Consulting* užsakymu atlikto tyrimo rezultatai. 25–64 m. amžiaus gyventojai, pastaraisiais metais nedalyvavę formaliojo ar neformaliojo mokymosi veikloje, tarp to priešasčių dažniausiai minėjo, kad jiems tai neaktualu (27 proc.), kiti manė, kad mokytis jau per vėlu ir bijojo, kad nesugebės (10 proc.). Pastarąją priežastį statistiškai reikšmingai dažniau nurodė vyresnio amžiaus gyventojai. Nesėkmės baimė, t. y., kad nesugebės mokytis, akademinėje literatūroje dažnai siejama su neigiama ankstesne mokymosi patirtimi ar kitų asmenų jų atžvilgiu neigiamo vertinimo baime.

¹⁸⁹ Sudaryta BGI Consulting, remiantis Lietuvos statistikos departamento Gyventojų užimtumo tyrimo duomenimis.

¹⁹⁰ Lietuva. Švietimo būklės apžvalga 2018. Gera mokykla. Vilnius, 2018.

¹⁹¹ Suaugusiųjų švietimo organizavimo būklė savivaldybėse. Vilnius, 2006. 3 lentelė-4 lentelė. [interaktyvus]. Prieiga per internetą <http://www.kpmc.lt/kpmc/wp-content/uploads/2015/08/Suaugusiųjų-švietimo-organizavimo-būklė-savivaldybėse.pdf>

SITUACINIAI VEIKSNIAI

Be asmeninių veiksnių, svarbūs ir situaciniai trukdžiai, kurie sunkina įsitraukimą į tęstinį profesinį mokymąsi.

Viena iš dažniausiai minimų priežasčių – atstumas iki potencialios mokymo įstaigos. Tyrimai patvirtina, kad galimybės mokytis arti gyvenamosios vietos nebuvimas yra svarbi problema regionuose¹⁹². Pagrindinis potencialus suaugusiųjų švietimo paslaugų teikėjas *Savivaldybėje A* yra profesinio rengimo centras. Profesinio rengimo centras yra įsikūręs viename iš *Savivaldybės A* mokyklos pastatų miesto pakraštyje, dėl ko, Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros vertinimu, šią ugdymo įstaigą sudėtinga pasiekti. Tiesa, profesinio mokymo programos diferencijuotos pagal skyrius ir lokalizuotos skirtingose savivaldybės seniūnijose, atskiri padaliniai veikia ir kitose regiono savivaldybėse, atliepian mokymo programų paklausą. Sąlyginis savivaldybės mažumas, taip pat žmonių mobilumas, viešojo transporto paslaugos¹⁹³ leidžia pasiekti mokymo įstaigas, jeigu tik yra toks poreikis. Tai atspindi ir gyventojų apklausos rezultatai. Tik 5 proc. 25–64 m. respondentų, kurie per pastaruosius metus nedalyvavo jokioje formalioje ar neformalioje mokymosi veikloje, kaip nedalyvavimo priežastis minėjo ugdymosi galimybių artimoje aplinkoje nebuvimą ir neturėjimą galimybių pasiekti toliau esančių.

Dažniausios priežastys, kaip parodė apklausos rezultatai, dėl kurių *Savivaldybės A* 25–64 m. amžiaus gyventojai per paskutinius metus nedalyvavo formalioje ir neformalioje veikloje (kursuose, seminaruose ar konferencijose) yra susijusios su laiko stoka: 39 proc. minėjo neturintys laiko dėl darbo, 24 proc. – dėl šeimos įsipareigojimų, 6 proc. respondentų teigia nesulaukiantys palaikymo iš artimųjų ar darbdavio.

STRUKTŪRINIAI-SISTEMINIAI VEIKSNIAI

Mokymosi visą gyvenimą lygis parodo ne tik darbingo amžiaus asmenų tikėtino tobulėjimo laipsnį, bet ir tam tikrą vietovėje egzistuojančios švietimo sistemos rezultata, t. y. kaip ugdymosi paslaugų teikėjai geba į tolesnį mokymąsi pritraukti darbingo amžiaus populiaciją.

Struktūrinių – sisteminių suaugusiųjų mokymosi trikdžių gali būti įvairių: tai ir mokymosi programų pasiūlos trūkumas, ir mokymosi tvarkaraščių ar formų nelankstumas, ir mokymosi kaina ir t. t.

Savivaldybėje A yra įvairių švietimo įstaigų, galinčių teikti suaugusiųjų švietimo paslaugas, iš kurių stambiausios yra kolegija ir profesinio rengimo centras. *Savivaldybėje A* veikianči kolegija yra orientuota į aukštojo išsilavinimo (su)teikimą. Profesinio rengimo centras su penkiais skyriais, teritoriškai lokalizuotais skirtingose apskrities taškuose, teikia pirminio profesinio mokymo ir tęstinio profesinio suaugusiųjų mokymo paslaugas. MOSTA duomenimis, *Savivaldybės A* profesinio rengimo centras patenka tarp didžiausių Lietuvos profesinių mokyklų. Bendradarbiaujant su miesto ir kitų savivaldybių seniūnijomis, Užimtumo tarnybos padaliniais, centras stengiasi pritraukti neturinčius išsilavinimo suaugusiuosius tiek iš miesto, tiek iš kaimo gyvenviečių. Taip pat savivaldybėje yra ir keletas privačių mokymo įstaigų, kuriose galima įgyti tam tikrą kvalifikaciją.

2018 m. savivaldybėje esantis profesinio rengimo centras siūlė 42 skirtingos trukmės mokymosi programas, kurių vidutinė kaina siekė 944 Eur, maksimali programos kaina – 1616 Eur, minimali – 173 Eur. ŠMM duomenimis, 2017 m. tęstinio profesinio mokymo metu apskrities profesinio rengimo centre

¹⁹² Tyrimo „Suaugusiųjų mokymasis Lietuvoje: aprėptis, poreikiai ir pasiūla“ ataskaita, p. 38. [interaktyvus]. Prieiga per internetą http://www.kpmc.lt/kpmc/wp-content/uploads/2014/01/9_Suaugusiųjų_mokymasis-Lietuvoje-apreptis-poreikiai-pasiula.pdf

¹⁹³ Remiantis interviu su *Savivaldybės A* profesinio rengimo centro atstovu metu gauta informacija.

apmokėti 839 asmenys: iš jų darbo biržos lėšomis – 311 (37,1 proc.), įmonių ir organizacijų lėšomis – 16 (1,9 proc.), asmenų lėšomis – 512 (61 proc.)¹⁹⁴. 2017 m. vidutinis bruto darbo užmokestis *Savivaldybėje A* siekė 717 Eur.

Savo lėšomis mokymo programose dalyvaujančių asmenų dalis yra pakankamai didelė. Tačiau atsižvelgiant į tai, jog apie pusę profesinio rengimo centro tęstinio mokymo programose dalyvaujančių asmenų sudaro bedarbiai ar kiti asmenys, kuriuos atsiunčia Užimtumo tarnyba, o paskutinius kelis metus įmonių darbuotojai, apmokomi sudarant trišales profesinio mokymo sutartis su darbdaviais¹⁹⁵, galima daryti prielaidą, jog daliai privačių asmenų, besikreipiančių savarankiškai, mokymosi kaina visgi gali būti per didelė (ypač jeigu asmuo neturi darbo). Reprezentatyvios *BGI Consulting* užsakymu atliktos apklausos duomenimis, beveik dešimtadalis (9 proc.) 25–64 m. *Savivaldybės A* gyventojų, per pastaruosius metus nedalyvavusių jokiaje mokymosi veikloje, kaip to priežastį nurodė didelę mokymosi kursų kainą.

Savivaldybėje A veikiančio profesinio rengimo centro mokymo programų pasiūla yra diferencijuota atliepiant paklausą. Sujungus šio centro skyrius, istoriškai susiklostė, kad mokymo programos teritoriškai yra suskirstytos pagal paklausą, o kai kurios programos ir dubliuojamos (tos pačios programos siūlomos skirtinguose skyriuose), sulaukus daugiau norinčių pagal jas mokytis. Šiuo metu pereinama prie modulinė programų (ir pirminio, ir tęstinio mokymosi), keičiama mokymo programų kūrimo metodika, mokymo struktūra ir specifika, programų apimtis, laikas, turinys. Tikimasi, kad patvirtinus modulines mokymo programas, atsiras galimybių įgyti specifinių reikalingų žinių nebaigiant visos standartinės mokymo programos, pvz., apdailininko programą sudarys plytelių klojėjo, betonuotojo ir mūrinių moduliai, todėl bus galima baigti tik vieną jų, pvz., išlaikyti plytelių klojėjo kvalifikacinį egzaminą. Tai turėtų labai pagerinti sąlygas dirbančiųjų kvalifikacijos kėlimui, kadangi dažnai darbo rinkoje jau įsitvirtinę asmenys nori ne iš esmės persikvalifikuoti, o tiesiog pagerinti savo žinias ar įgyti naujų labai konkrečių, darbo rinkoje paklausiais, aspektais.

Iš profesinio mokymosi programų, 2017/2018 mokslo metais populiariausios buvo suvirintojo, motorinių transporto priemonių vairuotojo, virėjo, valytojo, mažiau paklausios – floristo, medžio apdirbimo darbuotojo parengimo programos. Profesinio rengimo centras stengiasi atliepti savivaldybės gyventojų paklausą mokymosi programoms, o taip pat ir sudaryti lankstų mokymosi tvarkaraštį, tad dirba nuo 8 val. iki 20 val.

Atliktos apklausos duomenimis, 6 proc. respondentų, pastaraisiais metais nedalyvavusių mokymo veiklose, minėjo programų pasiūlos trūkumą, t. y. jie nerado mokymosi galimybių, kurios atitiktų jų interesus. Informacijos apie mokymosi galimybes trūkumas ar mokymosi tvarkaraščio bei formų nelankstumas pastaraisiais metais priežastimis nedalyvauti mokymosi veikloje buvo tik 2 proc. savivaldybės gyventojų.

Mokymąsi visą gyvenimą gali sunkinti ir kiti formalūs veiksniai, pvz., sudėtingos aplikavimo procedūros, savišvietos ar neformaliojo būdu įgytų kompetencijų pripažinimas, kuris, nors ir laikomas vienu svarbesniu mokymosi visą gyvenimą strategijų sėkmę lemiančiu veiksniu, yra susijęs su tam tikromis nacionalinio lygmens problemomis, kurios vis dar neišsprendžiamos. Pripažinti tokiu būdu įgytas kompetencijas tenka profesinio mokymo įstaigoms, kurių patirtis ir taikomos procedūros labai skiriasi. Trūksta vieningos metodinės medžiagos, vertinimo metodikų ir priemonių. Taip pat kyla ir sunkumų

¹⁹⁴ LR švietimo ir mokslo ministro 2018 m. kovo 29 d. įsakymas Nr. V-305 „Dėl valstybinių profesinio mokymo įstaigų, kuriose švietimo ir mokslo ministerija įgyvendina savininko (dalininko) teises ir pareigas, tinklo vystymo 2018–2020 metų bendrojo plano patvirtinimo“. [interaktyvus]. Prieiga per internetą :[https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/Patvirtintas%20tinklo%20planas\(Galut\).pdf](https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/Patvirtintas%20tinklo%20planas(Galut).pdf)

¹⁹⁵ Remiantis interviu su Savivaldybės A profesinio rengimo centro atstovu metu gauta informacija.

apmokestinant įgytų kompetencijų pripažinimo paslaugas, tad įstaigos yra nemotyvuotos tokias paslaugas teikti¹⁹⁶. Visgi, kaip parodė apklausos rezultatai, *Savivaldybės A* gyventojams sudėtingos aplikavimo procedūros ar aukšti reikalavimai nėra priežastis nedalyvauti mokymosi veikloje: tik 2 proc. iš visų respondentų, per paskutinius metus nedalyvavusių mokymuose, minėjo šią priežastį kaip svarbią.

Informacija apie galimybes dalyvauti profesinio centro programose yra gana plačiai prieinama: ji skelbiama paties centro internetinėje svetainėje, veikia socialiniai tinklai, informacija apie šį centrą skelbiama regioninėje spaudoje, informacija taip pat platinama per asocijuotas verslo struktūras, viešai kabinami skelbimai.

Vienas iš svarbių informacijos apie savivaldybėje ir apskrityje prieinamas suaugusiųjų mokymosi galimybes platintojų taip pat yra Užimtumo tarnybos padaliniai.

ESI FONDŲ INVESTICIJOS DIDINANT MOKYMO SI VISĄ GYVENIMĄ PRIEINAMUMĄ

Apibendrinant, *Savivaldybės A* gyventojai priima mokymosi bet kuriame amžiaus tarpsnyje galimybes ir jų neatmeta. Pastaraisiais metais mokėsi daugiau nei trečdalis (35 proc.) 25–64 m. amžiaus apklausoje dalyvavusių *Savivaldybės A* gyventojų, o kad mokymasis jiems apskritai neaktualus nurodė sąlyginai nedaug – 17 proc. – šios amžiaus grupės asmenų. Kiti gyventojai, kurie nesimokė, to nedarė dėl įvairių asmeninių, situacinių ir struktūrinių priežasčių, iš kurių dažniausiai minėtas laiko trūkumas – 39 proc. nesimokiusiųjų minėjo neturintys laiko dėl darbo, 24 proc. – dėl šeimos įsipareigojimų, 9 proc. mokymuose nedalyvavusių asmenų tai padaryti sutrukdė per didelė mokymosi kaina.

Šias gyventojų nuostatas bent dalinai patvirtina ir *Savivaldybės A* mokymo įstaigų, teikiančių švietimo paslaugas suaugusiems, patirtis, kai pastebimą dalį jų organizuojamuose mokymuose sudaro asmenys, kuriuos siunčia Užimtumo tarnyba¹⁹⁷ ar darbdaviai – tokiais atvejais iš esmės išsprendžiamos pagrindinės kliūtys, trukdančios suaugusiems asmenims mokytis: laiko neturėjimas dėl darbo įsipareigojimų ir mokymų kaina, o taip pat, greičiausiai, ir su šeimos įsipareigojimais susiję apribojimai, kadangi mokymai vyksta darbo (esamo ar pageidaujamo) metu.

2014–2020 m. VP yra pagrindinis šaltinis finansuojant Užimtumo tarnybos organizuojamus mokymus darbo ieškantiems ar persikvalifikuoti norintiems asmenims. Taip pat VP lėšos prisideda skatinant vietos darbdavius organizuoti mokymus savo darbuotojams. Tiesa, pagal VP 9.4.3 konkretaus uždavinio priemones, *Savivaldybėje A* įgyvendinami tik pavieniai projektai. Kiek daugiau projektų, tikėtina, netolimoje ateityje gali būti įgyvendinama pagal vietos plėtros strategiją, kurioje numatyta remti vietos projektus, skirtus neaktyvių gyventojų mokymui, savarankiškai dirbančių asmenų mentorių paslaugoms, verslą pradedančių asmenų mokymams ir pan. Pagal VP 8.3.1 konkretų uždavinį, *Savivaldybėje A* taip pat įgyvendinami trys nevyriausybinų organizacijų koordinuojami projektai, skirti socialinės atskirties grupių integracijai į darbo rinką. Šie projektai orientuoti į psichosocialinės pagalbos teikimą įvairius sunkumus patiriantiems ir dėl to sunkiau į darbo rinką besiantegruojantiems gyventojams, tačiau minimų projektų metu taip pat numatyta organizuoti, pirmiausiai, bendruosius, o kai kuriais atvejais – ir specialiuosius

¹⁹⁶ Profesinio mokymo būklės apžvalga, 2017. Švietimo ir mokslo ministerija. Vilnius, 2017.

¹⁹⁷ Nuo 2018 m. spalio mėn. Darbo biržos prie LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pavadinimas pakeistas į Užimtumo tarnyba prie LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

mokymus tikslinėms grupėms. Pagal suplanuotus rodiklius, tokiose ar panašiose veiklose artimiausiais metais turėtų dalyvauti virš 200 *Savivaldybės A* gyventojų.

Gyventojų dalyvavimą seminaruose, paskaitose skatina ir kitų projektų, nebūtinai orientuotų į gyventojų švietimą, įgyvendinimas pagal įvairias VP priemones. Pavyzdžiui, bendruomeniniuose šeimos namuose, įkurtuose ir veiklą vykdančiuose įgyvendinant priemonę Nr. 08.4.1-ESFA-V-416 finansuotą projektą, yra numatyta vykdyti pozityvios tėvystės mokymus, skirtus savivaldybės bendruomenei. Mokymo veiklos dažnai taip pat būna ir kitų socialinėje, švietimo srityse įgyvendinamų projektų integrali dalis.

SAUGUMO SRITIES SITUACIJA SAVIVALDYBĖJE A: ATVEJO STUDIJA

Savivaldybės A centrinio miesto įvaizdžio tyrimo duomenimis, virš 90 proc. respondentų jame jaučiasi saugūs¹⁹⁸. Neigiamai vertinantys saugumą mieste minėjo nešališką visuomenei policijos darbą, nepakankamą jos darbo kokybę ir bendravimo trūkumus, per mažą policijos pareigūnų skaičių. Respondentai nesijaučia saugūs vaikščiodami vakare tiek miesto gatvėmis, tiek parke. Taip pat gyventojai nesaugūs jautėsi ir dėl nepakankamai išspręstų eismo saugumo problemų, kai nesaugiai vairuojami motociklai ar dideliu greičiu važinėja automobiliai.

Subjektyvus gyventojų suvokimas, kurį atskleidžia gyventojų apklausų duomenys, kartais naudojamas kaip vertinimo kriterijus gyvenamosios vietos lygmeniu. Tačiau toks būdas sulaukia daug kritikos, kadangi subjektyvus saugumo jausmas priklauso nuo daugelio su nusikalstamumo situacija tiesiogiai nesusijusių faktorių, o gyventojai dažnai saugumo situaciją vertina priešingai realiai grėsmei (Sakalauskas, 2016). Kita vertus, kalbant apie gyvenimo kokybę, tam tikros gyventojų jausenos gali būti svarbios, tik jos turėtų būti vertinamos ne kaip realios saugumo situacijos įvertinimas, bet greičiau kaip gyvenamosios aplinkos kokybės vertinimas, pasitikėjimas policija ir pan. Todėl svarbu analizuoti ir labiau objektyvius rodiklius.

Toliau pristatoma *Savivaldybės A* situacija pagal visus GKRI saugumo rodiklius, analizuojant jų reikšmes veikiančias priežastis (žr. intervencijų logikos analizę, Priedas Nr. 5. Intervencijų logikos analizė). Analizuojami saugumo aspektai:

- **Registruotas nusikalstamumas;**
- **Eismo įvykiai, kuriuose žuvo arba buvo sužeisti asmenys.**

REGISTRUOTAS NUSIKALSTAMUMAS

RODIKLIS: UŽREGISTRUOTŲ NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ SKAIČIUS, TENKANTIS 10 TŪKST. GYVENTOJŲ, SKAIČIUS

Registruotų nusikalstamų veikų skaičius¹⁹⁹ savivaldybėje 2014–2016 m. laikotarpiu negali būti palygintas tarp skirtingų metų, kadangi nuo 2016 m. pasikeitė nusikalstamumo statistinių rodiklių skaičiavimo tvarka. Tačiau, lyginant *Savivaldybės A* registruotų nusikalstamų veikų dinamiką su bendromis visos šalies tendencijomis, matyti, kad šioje savivaldybėje nusikalstamų veikų, tenkančių 10 tūkst. gyventojų, skaičius

¹⁹⁸ *Savivaldybės A* miesto įvaizdis. Empirinio tyrimo ataskaita. 2016.

¹⁹⁹ Sudaryta BGI Consulting, remiantis Lietuvos Statistikos departamento duomenimis, kuriuos teikia Informatikos ir ryšių departamentas prie LR vidaus reikalų ministerijos.

Nuo 2016 m. užregistruotų nusikalstamų veikų statistiniai duomenys skaičiuojami pagal ikiteisminio tyrimo dėl nusikalstamų veikų pradėjimo datą, ištirtų nusikalstamų veikų – pagal procesinio sprendimo dėl ikiteisminio tyrimo pabaigos priėmimo datą. Pagal anksčiau galiojusią statistinių rodiklių skaičiavimo tvarką, duomenys apie užregistruotas ir ištirtas nusikalstamas veikas buvo skaičiuojami pagal duomenų įrašymo į Nusikalstamų veikų žinybinio registro duomenų bazę datą. 2016 m. duomenys apie užregistruotas ir ištirtas nusikalstamas veikas nepalyginami su ankstesnių metų laikotarpiu.

2014–2016 m. laikotarpiu viršijo šalies mastu registruojamų nusikalstamų veikų skaičių. Ypač ryškus skirtumas fiksuotas 2015 m., kai *Savivaldybėje A* buvo registruota 19 proc. daugiau nusikalstamų veikų skaičiuojant 10000 gyventojų, lyginant su bendru šalies rodikliu. 2016 m. šis skirtumas sumažėjo iki 2 proc.

2014–2015 m. *Savivaldybėje A* daugėjo registruotų nusikalstamų veikų, susijusių su psichotropinėmis ir narkotinėmis medžiagomis (2014 m. – 125, 2015 m. – 132), taip pat ir ištirtų nusikalstamų veikų, padarytų nepilnamečių asmenų (2014 m. – 85, 2015 m. – 97)²⁰⁰.

SU ASMENIU IR PAGALBA JAM SUSIJUSIOS PRIEŽASTYS

Kalbant apie nusikalstamumo lygio mažinimą, *Savivaldybėje A* ir apskritai aktualios yra intervencijos asmens lygmeniu, t. y., individualios prevencinės priemonės, mažinančios sąlygas nusikalstamumui. Svarbus vaidmuo tenka socialinei psichologinei pagalbai. Tokia savalaikė pagalba, pirmiausiai, yra svarbi mažinant sąlygas ateities nusikalstamumui – ankstyva pagalba rizikos grupių vaikams yra veiksmingas būdas mažinant į nusikalstamumą orientuotų asmens savybių formavimąsi. Psychosocialinė pagalba ne mažiau svarbi ir atskirų rizikos grupių asmenims, kurie dėl savo priklausomybių ar kitų aplinkybių yra didesnėje rizikos nusikalsti zonoje, o taip pat jau nusikaltusiems, teistiems asmenims, mažinant recidyvo riziką.

Savivaldybėje A yra įsikūrę pataisos namai – Kalėjimų departamentui prie Teisingumo ministerijos pavaldi įstaiga, kuri atlieka terminuoto laisvės atėmimo ir arešto bausmių vykdymo užtikrinimą. Kasmet šią įstaigą palieka bausmę atlikę ar lygtinai paleisti asmenys, kurių dalis, neturėdami nuolatinės gyvenamosios vietos, nutraukę ryšius su artimaisiais, potencialiai lieka gyventi savivaldybėje. Tokių asmenų socialinė atskirtis visuomenėje paprastai asocijuojama su neigiamais reiškiniais bei potencialiai priskiriama prie saugumą kvestionuojančių aspektų. Tačiau išskirtinai šiai grupei skirtos paslaugos Savivaldybės A socialinių paslaugų plane neišskiriamos.

Psychosocialinės pagalbos priemonės išskirtinai svarbios ir priklausomybes turinčių asmenų bei jų šeimų narių atžvilgiu. Nusikalstamų veikų įvykdymas neretai yra susijęs su apsvaigimu nuo alkoholio ar narkotinių medžiagų.

2016 m. atlikto reprezentatyvaus tyrimo, kuriame dalyvavo ir šios savivaldybės gyventojai, duomenimis, kas dešimtas 15–64 m. respondentas teigė bent kartą per savaitę išgeriantis šešis ar daugiau standartinius alkoholinio gėrimo vienetus vienu metu, iš jų 1,2 proc. tokį kiekį alkoholinių gėrimų suvartoja kasdien arba beveik kasdien. 13,7 proc. respondentų nurodo išgeriantys šešis ir daugiau standartinius alkoholinio gėrimo vienetus vienu metu kiekvieną mėnesį, o 31,1 proc. – rečiau nei kartą per mėnesį. Lyginant su 2012 m. tyrimo duomenimis, išaugo skaičius asmenų, suvartojančių šešis ir daugiau standartinių alkoholinio gėrimo vienetų vienu metu kiekvieną savaitę.

Mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais vietų išsidėstymo Lietuvos teritorijoje tankumo tyrimo duomenimis, *Savivaldybėje A* 2017 m., lyginant su 2016 m., padidėjo alkoholinių gėrimų prieinamumas: 2017 m. birželio 30 d. vienai licencijai teko 210 savivaldybės gyventojų, 2016 m. birželio 30 d. – 167²⁰¹. *Savivaldybės A* vyriausiojo policijos komisariato duomenimis, nuo 2012 m. iki 2014 m. savivaldybėje

²⁰⁰ <https://www.ird.lt/lt/paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-paslaugos/nvzr-nusikalstamumas-pagal-savivaldybes?year=2015&month=12>

²⁰¹ Alkoholinių gėrimų ir tabako gaminių mažmeninės prekybos vietų išsidėstymo Lietuvos teritorijoje pagal savivaldybių išduotas licencijas 2017 metais tyrimas. [interaktyvus]. Prieiga per internetą :<https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/2017Tyrimas%20alkoholis%20tabakas%20%205doc.pdf>

daugėjo pažeidimų dėl naminės degtinės laikymo ir realizavimo atvejų bei girtos pasirodymo viešose vietose, bet nuo 2014 m. iki 2016 m. šių pažeidimų skaičius mažėjo, kaip ir bendras savivaldybėje fiksuojamų administracinių pažeidimų skaičius.

Higienos instituto duomenimis, 2017 m. dažniausiai buvo registruojama su alkoholio vartojimu susijusi diagnozė – priklausomybė (623,2 atv. 100 tūkst. gyventojų), alkoholio toksinis poveikis (179,2 atv.) ir alkoholinė psichozė (105,1 atv. 100 tūkst. gyventojų). Didžiausias kaimo gyventojų ligotumas yra 35–39 m. amžiaus grupėje, o miesto gyventojų – 45–49 m. amžiaus grupėje. 2017 m. 100 tūkst. miesto gyventojų teko 19,6 mirusiojo dėl šių su alkoholio vartojimu susijusių ligų (2016 m. – 22,8), kaimo gyventojų daugiau – 21,9 (2016 m. – 24,5)²⁰². Vertinant alkoholio vartojimo tendencijas, tikėtina, jog *Savivaldybė A* nėra išimtis.

Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento atlikto tyrimo duomenimis, 11,5 proc. 15–64 m. Lietuvos gyventojų bent kartą gyvenime yra vartoję bent vieną narkotiką. 3,1 proc. teigė narkotiką vartoję per paskutinius 12 mėnesių, o 1,3 proc. – per paskutiniąsias 30 dienų²⁰³. Atsižvelgiant į tai, jog tyrimas – reprezentatyvus, manytina, jog *Savivaldybė A* nėra išimtis. Vyriausiojo policijos komisariato duomenimis, 2012–2014 m. *Savivaldybėje A* padaugėjo pažeidimų dėl narkotinių priemonių įsigijimo ar laikymo.

Savivaldybėje veikia VŠĮ *Savivaldybės A socialinės pagalbos centras* bei pavieniai socialinės reabilitacijos centrai, teikiantys socialinę ir psichologinę pagalbą asmenims, turintiems priklausomybių.

2014–2017 m. savivaldybės socialinių paslaugų skyriaus duomenimis dėl įvairių priežasčių kreipėsi vis didesnis asmenų (šeimų) skaičius, kuriems buvo įvertintas socialinių paslaugų poreikis (2014 m. – 221, 2016 m. – 285, 2017 m. – 422), o nepatenkintų poreikis kasmet mažėjo (2014 m. – 16,3 proc. nuo visų besikreipusių, 2016 m. – 5,9 proc., 2017 m. – 6,9 proc.)²⁰⁴. Taigi, mažėjo skirtumas tarp besikreipiančiųjų asmenų ir nepatenkintų prašymų. Be to, savivaldybės 2018 m. socialinių paslaugų plane, lyginant su ankstesnių metų savivaldybės socialinių paslaugų planais, jau numatoma plėsti prevencines paslaugas (smurto artimoje aplinkoje, prekybos žmonėmis ir kitose srityse). Tačiau svarbu atkreipti dėmesį, kad kol kas didžiąją dalį savivaldybės organizuojamų paslaugų rizikos grupėms sudaro pirmiausiai į socialines sąlygas orientuota pagalba – pagalba buityje, nakvynės suteikimas, kitų socialinių įgūdžių ugdymas. Šių paslaugų poreikiu neabejojama, tačiau jos gali būti nepakankamos iš esmės padėti sunkioje situacijoje atsidūrusiems asmenims, vaikams, augantiems įvairiapusiškai nepalankioje aplinkoje. Visapusiškos pagalbos suteikimas sunkiai įmanomas bet individualaus profesionalių psichologų ir panašių specialistų darbo, orientuoto į asmenybines individų problemas.

Kaip rodo *BGI Consulting* užsakymu atliktos reprezentatyvios apklausos duomenys, *Savivaldybės A* gyventojai, manytina, pakankamai gerai informuoti ir teigiamai vertina bei pasitiki savivaldybėje teikiamomis socialinėmis paslaugomis. Keturi iš dešimties *Savivaldybės A* gyventojų (44 proc.), esant poreikiui dėl nemokamos socialinio darbuotojo pagalbos ar psichologo konsultacijos, tiksliai nežinotų kur tiesiogiai kreiptis, tačiau žino, kur galėtų gauti reikalingą informaciją. Panaši dalis (43 proc.) respondentų teigė žinantys, kur kreiptis dėl nemokamos pagalbos ar konsultacijos. Esant sudėtingomis aplinkybėmis, dauguma šių asmenų (80 proc.), kreiptųsi pagalbos į savivaldybės ar kitose viešosiose įstaigose dirbančius socialinius darbuotojus ir psichologus.

²⁰² Ten pat.

²⁰³ Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimas Lietuvoje 2004–2016 metais, Vilnius 2017. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/GPS%20ataskaita%202004_2016.pdf

²⁰⁴ Remiantis Savivaldybės A socialinių paslaugų 2015 m. – 2018 m. planais.

BENDRUOMENINĖS, SOCIALINĖS PRIEŽASTYS

Akademinėje literatūroje, be kitų priežasčių, yra išvelgiamas ir ryšys tarp nusikalstamumo pasireiškimo konkrečiose gyvenamosiose vietovėse ir gyventojų bendruomenės stiprumo. Bendruomeninė prevencija atlieka svarbų vaidmenį įveikiant socialinę atskirtį. Be to, tokių organizacijų tikslai atskleidžia, kad jos telkia vietinius gyventojus veiklai, skirtai bendroms problemoms spręsti (pvz., darbas su rizikos šeimomis, rūpinimasis gyventojų saugumu, nusikaltimų prevencija ir pan.) ir apima veiksmus, orientuotus į socialines sąlygas. Kita vertus, pačių gyventojų pasyvumas ar abejingumas yra kliūtis tokiai veiklai. Daugumai (70 proc.) bendruomeninių organizacijų per mažas vietinių gyventojų domėjimasis organizacija yra aktuali problema, iš dalies kliudanti jų veiklai²⁰⁵.

Savivaldybėje A šiuo metu veikia 37 kaimo bendruomeninės organizacijos. Jos vienija 1137 narius²⁰⁶ (vienai kaimo bendruomeninei organizacijai šioje savivaldybėje vidutiniškai tenka 30–31 narys)²⁰⁷. Be kaimo bendruomeninių organizacijų, taip pat veikia miesto vietos veiklos grupė.

Vertinant šios savivaldybės nuolatinių gyventojų skaičiaus santykį su vienai kaimo bendruomeninei organizacijai savivaldybėje tenkančių narių skaičiumi bei *BGI Consulting* užsakymu atliktos apklausos rezultatais pastebima, kad esant saugumo atžvilgiu neįprastoms situacijoms, *Savivaldybės A* gyventojai pirmiausia jas bandytų spręsti individualiai ar su policijos pagalba. Manytina, jog bendruomeniniai ryšiai nėra itin stiprūs, nors tarpasmeniniai kai kurių organizacijos narių ryšiai ir gali būti pakankamai glaudūs bei stiprūs. Kaip parodė apklausos duomenys, tik kas trečias (35 proc.) *Savivaldybės A* gyventojas reguliariai dalyvauja kokio klubo, bendruomenės, bažnyčios ar panašios organizacijos veikloje. Likę gyventojai dažniausiai nedalyvauja, nes neturi laiko (44 proc.) ar nesidomi jokių organizacijų veikla (43 proc.).

Bendruomeniniai ryšiai, atsakomybė už gyvenamąją aplinką tam tikra prasme atsiskleidžia per gyventojų vertinimus, kaip jie elgtųsi įvairiose su numanomu pažeidimu, nusikalstamo elgesio demonstravimu susijusiose situacijose. *Savivaldybės A* gyventojų reprezentatyvios apklausos metu buvo prašoma įsivaizduoti tris atvejus (kai savo gyvenamajame rajone pamato sienas teplojantį vandalą; išgirsta neįprastus šūksnius ar riksmus iš kaimyninio namo ar buto; bendrame kieme ar greta kaimynų namų pamato vaikštinėjančius nepažįstamus įtartinus asmenis) ir atsakyti, kaip pirmiausia elgtųsi kiekvienu iš šių atvejų. Priklausomai nuo situacijos, gyventojų reakcija būtų skirtinga, tačiau gyventojai pirmiausia reaguotų individualiai, pasitikėdami savimi, arba kreiptųsi į policiją. Vandalizmo atveju, kas trečias *Savivaldybės A* gyventojas pirmiausia sudrausmintų ir paprašytų nutraukti veiksma (37 proc.), panaši dalis skambintų policijai (33 proc.), 13 proc. – pasitelktų į pagalbą praeivius ir kartu sudrausmintų pažeidėją. Triukšmo pas kaimynus atveju, kas antras gyventojas pirmiausia skambintų policijai (46 proc.), kas ketvirtas (25 proc.) užeitų ir pasiteirautų ar nereikia pagalbos ir kas penktas pasikviestų į pagalbą kitus kaimynus ir nueitų pasiteirauti dėl pagalbos kartu (19 proc.). Pamatęs nepažįstamus įtartinus asmenis, kas trečias *Savivaldybės A* gyventojas (30 proc.) pirmiausia skambintų policijai, kas ketvirtas asmeniškai pasiteirautų, kas jie tokie ir ką čia veikia (27 proc.), 17 proc. pasikviestų kitus kaimynus ir kartu nueitų pasiteirauti.

²⁰⁵ R. Žiliukaitė. Savanoriškų organizacijų veiklos efektyvumas: Lietuvos kaimiškųjų bendruomenių organizacijos: [interaktyvus]. Prieiga per internetą https://www.mruni.eu/upload/iblock/a83/2_ziliukaite.pdf

²⁰⁶ Atkreiptinas dėmesys, kad ne visos kaimo bendruomeninės organizacijos yra nurodžiusios savo narių skaičių.

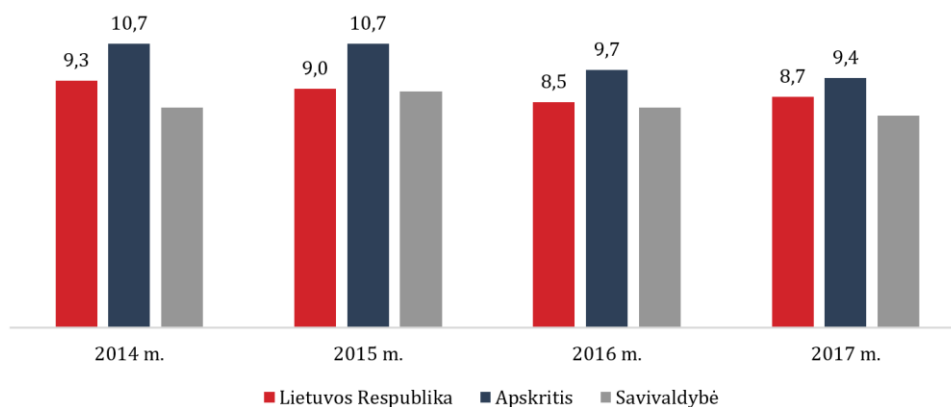
²⁰⁷ Lietuvoje veikiančių kaimo bendruomeninių organizacijų sąvadas (2018-02-05). [interaktyvus]. Prieiga per internetą <http://www.leaderlietuva.lt/uploads/KB/1Lietuvos%20kaimo%20bendruomeniniu%20organizaciju%20savadas%202018%2002%2005.xls.pdf>; 2014-2020 m. veiksmų programoje numatyta parama miestų bendruomenėms, todėl šiai dienai bendruomeninio pobūdžio organizacijų gali būti ir didesnis skaičius.

Sąlyginai nedidelė savivaldybės gyventojų dalis niekaip nereaguotų į įtariamus nusižengimus. Į vandališką elgesį gatvėje niekaip nereaguotų 15 proc., šūksnius iš kaimyninio namo ar buto – 10 proc. apklausoje dalyvavusių *Savivaldybės B* gyventojų. Didesnis abejingumas fiksuojamas atvejais, kai pastebimi po kiemą vaikstantys nepažįstami asmenys – į juos niekaip nereaguotų 25 proc. gyventojų. Pastarųjų gyventojų pasyvų elgesį dažniausiai lemia tai, kad jie nepažįsta savo gyvenamosios aplinkos tiek, kad galėtų nustatyti, ar tie žmonės svetimi (nurodė 40 proc. šios grupės respondentų). Beje, palyginus *Savivaldybės A* gyventojų numanomą elgesį su kitos, labiau kaimiško tipo, savivaldybės gyventojų numanomu elgesiu, matyti gana ryškūs skirtumai, patvirtinantys didesnę kaimiškų bendruomenių glaudumą, vietos savininkiškumo jausmą, lyginant su miesto bendruomene.

Gyventojų nuostatos rodo, kad jie tikrai nėra abejingi ir yra pakankamai rūpestingi tiek platesnės gyvenamosios aplinkos (gatvės), tiek ir savo artimos aplinkos (bendro kiemo, kaimynų) atžvilgiu. Kita vertus, vertinant kitų žmonių reakciją matant nusikalstamą elgesį, respondentai buvo kiek skeptiškesni. Dalis gyventojų nurodė per pastaruosius 5 metus *Savivaldybėje A* gatvėje patyrę nusikalstamą elgesį savo ar kartu buvusių asmenų atžvilgiu. 31 proc. šių asmenų mano, kad tokios situacijos galėjo padėti išvengti didesnis praėivių dėmesys ir pagalba, kurios tuo atveju pritrūko.

Kita grupė priežasčių, susijusių su nusikalstamos elgesenos pasireiškimu – tai užimtumo stoka ir jos pasekmėje susiformuojantis socialinių–ekonominių resursų trūkumas.

Užimtumo tarnybos duomenimis, vidutinis metinis bedarbių skaičius 2014–2016 m. laikotarpiu *Savivaldybėje A* buvo mažesnis nei apskrityje ar šalyje, tačiau iš esmės išliko nepakitęs, kai apskrityje ir šalyje šis rodiklis demonstravo gerėjančias tendencijas. 2017 m., lyginant su 2016 m., bedarbių skaičius tarp darbingo amžiaus gyventojų *Savivaldybėje A* sumažėjo 0,3 proc. punkto ir buvo 0,7 proc. punkto mažesnis nei šalyje.

PAVEIKSLAS 20. VIDUTINĖ METINĖ BEDARBIŲ DALIS NUO DARBINGO AMŽIAUS GYVENTOJŲ, PROC.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis Užimtumo tarnybos duomenimis

Ilgalaikiai bedarbiai *Savivaldybėje A* 2014–2017 m. sudarė vidutiniškai ketvirtadalį (25,6 proc.) visų bedarbių, apskrities mastu apie trečdalį (32,2 proc.), šalies lygiu – apie ketvirtadalį (27,4 proc.). 2014–2017 m. laikotarpiu ilgalaikių bedarbių skaičius tarp visų bedarbių kasmet palaipsniui mažėjo tiek šalyje, tiek apskrityje, tiek ir savivaldybėje.

2015–2016 m. jaunų bedarbių procentas nuo darbingo amžiaus gyventojų *Savivaldybėje A* mažėjo, kaip ir šalyje ar apskrityje. 2017 m. sumažėjo dar labiau ir buvo 0,1 proc. punkto didesnis nei šalyje ar apskrityje.

SITUACINĖS PRIEŽASTYS

Laikoma, kad tam tikros fizinės aplinkos charakteristikos gali paskatinti nusikalstamam elgesiui arba, atvirkščiai, nuo jo sulaikyti²⁰⁸.

Pastebima, kad geresnis gatvių apšvietimas *Savivaldybėje A* turi įtakos mažinant tokių nusikalstamų veikų ar teisės pažeidimų kaip vagystės ar plėšimai pasireiškimą, taip pat mažina chuliganizmo atvejų. Be to, aplinkos saugumui savivaldybėje labai padeda vaizdo kameros, kurios yra įtaisytos kai kuriose viešosiose *Savivaldybės A* centrinio miesto erdvėse²⁰⁹.

2014–2016 m. administracinių teisės pažeidimų skaičius savivaldybėje mažėjo. Dažniausiai fiksuojamas pažeidimas pagal ATPK 178 str., t. y., girtas asmens pasirodymas viešojoje vietoje.

BGI Consulting užsakymu atliktos *Savivaldybės A* gyventojų apklausos duomenys parodė, kad didžioji dauguma (78 proc.) respondentų per pastaruosius 5 metus savo gyvenamojoje vietovėje gatvėje nėra susidūrę su nusikalstamu elgesiu (priekabiavimu, užpuolimu ar apiplėšimu ir pan.) jų pačių ar su jais kartu buvusių asmenų atžvilgiu. 22 proc., kuriems teko susidurti su nusikalstamu elgesiu gatvėje, minėjo, kad tokios situacijos būtų padėję išvengti policijos priežiūra, t. y. nuolatinis ar dažnas patruliavimas (56 proc.), didesnis praėivių dėmesys ir pagalba (31 proc.) ar geresnis apšvietimas (31 proc.).

ESI FONDŲ INVESTICIJOS MAŽINANT NUSIKALSTAMUMĄ

Lyginant *Savivaldybės A* registruotų nusikalstamų veikų dinamiką su bendromis visos šalies tendencijomis matyti, kad šioje savivaldybėje nusikalstamų veikų, tenkančių 10 tūkst. gyventojų, skaičius 2014–2016 m. viršijo šalies mastu registruojamų nusikalstamų veikų skaičių. Latentinio nusikalstamumo lygis *Savivaldybėje A* nėra žinomas. 22 proc. gyventojų apklausoje dalyvavusių respondentų nurodė, kad per pastaruosius 5 metus savo gyvenamojoje vietovėje gatvėje yra susidūrę su nusikalstamu elgesiu (priekabiavimu, užpuolimu ar apiplėšimu ir pan.) jų pačių ar su jais kartu buvusių asmenų atžvilgiu.

Apibūdindami situaciją, kurioje pasireiškė nusikalstamas elgesys, gyventojai dažniausiai minėjo šias aplinkybes, galimai galėjusias sumažinti konkrečios situacijos tikimybę: geresnė policijos priežiūra, t. y. nuolatinis ar dažnas patruliavimas (56 proc.), didesnis praėivių dėmesys ir pagalba (31 proc.), geresnis apšvietimas (31 proc.).

Pastaraisiais metais *Savivaldybėje A* pakankamai daug investuota į viešųjų erdvių tvarkymą, taigi keitėsi ir gatvių apšvietimo, stebėjimo situacija. Vietos teisėtvarkos institucijų vertinimu, tai prisideda prie saugumo viešose erdvėse gerinimo²¹⁰. Tokio pobūdžio investicijos, kai yra kompleksiskai atnaujinamos pasirinktos gyvenamosios vietovės zonos, tęsiasi įgyvendinant projektą pagal 2014–2020 m. VP priemonę Nr. 07.1.1-CPVA-V-902.

Tačiau siekiant iš esmės keisti saugumo situaciją ir mažinti nusikalstamumo lygį, reikalingos labiau kompleksinės ir nusikalstamo elgesio prevenciją nukreiptos priemonės. *Savivaldybėje A*, kaip ir kitose šalies savivaldybėse, teikiant socialines paslaugas rizikos grupėms, pagrindinis dėmesys kreipiamas bazinių socialinių sąlygų palaikymui (pagalba buityje, nakvynės suteikimas, kitų socialinių įgūdžių ugdymas ir panašiai). Ši pagalba yra būtina, bet nepakankama siekiant paskatinti ilgalaikes rizikos grupių individų

²⁰⁸ Clarke R. V. (1997) *Situational Crime Prevention. Successful Case Studies*. Harrow and Heston, Publishers.

²⁰⁹ Remiantis interviu su *Savivaldybės A* vyriausiojo policijos komisariato atstovais metu surinkta informacija.

²¹⁰ Remiantis interviu su *Savivaldybės A* vyriausiojo policijos komisariato atstovais metu surinkta informacija.

požiūrio ir elgesio transformacijas. Šioje srityje 2014–2020 m. VP investicijos atlieka gana svarbią rolę, kadangi leidžia užpildyti bent tam tikras pagalbos rizikos grupėms teikimo spragas. Pagrindinis susijusių VP priemonių tikslas – didinti sunkumus patiriančių asmenų įsidarbinimo galimybes. Tai – aktualus tikslas, kadangi laikoma, jog užimtumo trūkumas bei su tuo susijęs laisvo laiko perteklius, o taip pat būtiniausių resursų trūkumas, yra viena iš svarbių priežasčių, skatinančių nusikalstamumo augimą. Aktualu, kad dauguma *Savivaldybėje A* įgyvendinamų projektų apima ne tik reikalingų darbinių įgūdžių įgijimą ir, kai kuriais atvejais, pagalbą įsidarbinant, bet ir psichosocialinę pagalbą rizikos grupių asmenims. Visapusiška pagalba turi daugiau potencialo iš esmės sprendžiant tikslinių grupių problemas. Tiesa, Užimtumo tarnybos teikiamos paslaugos (finansuojamos VP lėšomis) yra labiau orientuotos į su darbu susijusių problemų sprendimą ir darbo paiešką, o įvairių nevyriausybinių organizacijų įgyvendinamuose projektuose pagal VP priemonę Nr. 08.3.1-ESFA-K-413 (*Savivaldybėje A* šiuo metu įgyvendinami 4 tokie projektai) pirmiausiai akcentuojama psichosocialinė pagalba, realiam veiklų dalyvių įdarbinimui skiriant mažiau dėmesio ir paliekant tai daugiau jų pačių prerogatyvai. Tiesa, esama sistema pilnai leidžia asmenims, gavusiems pagalbą nevyriausybiniuose organizacijose ir įgijusiems motyvaciją ieškoti darbo, dėl šios pagalbos kreiptis į Užimtumo tarnybą. Tokia pagalbos grandinė gali užtikrinti pakankamai gerą sinergiją tarp skirtingų VP priemonių.

Kaip tam tikra konkrečių teritorijų saugumo gerinimo priemonė gali tarnauti ir bendruomeninių ryšių stiprumas. Visgi, kaip rodo įvairių tyrimų ir atliktos gyventojų apklausos rezultatai – *Savivaldybės A* bendruomenė plačiąja prasme nėra labai stipri, nors tarpasmeniniai bendruomeniniuose organizacijose dalyvaujančių gyventojų ar kaimynystėje gyvenančių asmenų ryšiai gali būti pakankamai glaudūs bei stiprūs. Gyventojų apklausos metu, paprašius įsivaizduoti savo galimą elgesį skirtingų, su nusikalstamu elgesiu susijusių situacijų atveju, buvo nustatyta, kad gyventojų reakcija skirtingose situacijose (įtariamai nusikalstamas elgesys gatvėje, mažesnėje bendruomeninėje erdvėje (daugiabučių kieme ar pan.) ir kaimynų bute) šiek tiek skirtųsi, tačiau visais atvejaisi indikuoja sąlyginai silpnesnį pasitikėjimą ar pasikliovimą šalia esančiais žmonėmis, nes gyventojai pirmiausia reaguotų individualiai, pasitikėdami savimi, arba kreiptųsi į policiją. Į bendruomeninių ryšių stiprinimą nėra investuojama tiesiogiai, bet šis tikslas galėtų būti pasiektas kaip šalutinis efektas, įgyvendinant pagal VP 8.6.1 konkretų uždavinį plėtojamas ir įgyvendinamas vietos plėtros strategijas. Pastarųjų tikslas ir, atitinkamai, taikomi rengimo ir įgyvendinimo būdai nėra orientuoti tik į konkrečių probleminių sričių (socialinės atskirties, nedarbo) problemas, bet taip pat ir siekia labiau sujungti bendruomenę, paskatinti vietos institucijų, organizacijų, verslų ir gyventojų geresnę pažintį ir bendradarbiavimą. Aktyvios bendros veiklos ir bendruomenės inicijuoti pozityvūs miesto pokyčiai, galėtų sustiprinti gyventojų pasitikėjimą ir gyvenamosios vietovės (gatvės, kvartalo ar viso miesto) savininkiškumo jausmą, kurie skatintų didesnę atsakomybę ir lojalumą įvairiose srityse, taip pat ir prisidedant prie gyvenamosios aplinkos saugumo.

EISMO ĮVYKIAI, KURIUOSE ŽUVO ARBA BUVO SUŽEISTI ASMENYS

RODIKLIS: EISMO ĮVYKIAI, KURIUOSE BUVO SUŽEISTI ARBA ŽUVO ASMENYS, TENKANTYS 10 TŪKST. GYVENTOJŲ, SKAIČIUS

Savivaldybei A būdingas šiek tiek mažesnis arba artimas šalies vidurkiui sužeistųjų ir žuvusiųjų asmenų skaičius, skaičiuojant 10 tūkst. gyventojų. 2014–2016 m. laikotarpiu *Savivaldybės A* kelių eismo įvykiuose buvo stebima sužeistųjų ir žuvusiųjų nuosaikaus mažėjimo tendencija. Tačiau 2017 m. sužeistų ir žuvusiųjų skaičius, tenkantis 10 tūkst. gyventojų, vėl padidėjo, tačiau išliko mažesnis už šalies vidurkį.

LENTELĖ 42. SAVIVALDYBĖS KELIŲ EISMO ĮVYKIUOSE SUŽEISTŪJŲ IR ŽUVUSIŪJŲ SKAIČIUS, TENKANTIS 10 TŪKST. GYVENTOJŲ, PROC.²¹¹

2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.
13,5	10,8	11,7	12,7

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

2005–2015 m. VRM inicijuotų gyventojų apklausų duomenimis, eismo saugumo problemą gyventojai laikė viena iš keturių svarbiausių šalies viešojo saugumo problemų ir didžiausia grėsme jų gyvenamoje vietovėje. Nuo 2008 m. eismo saugumo aktualumas pradėjo mažėti, tačiau 2011–2015 m. atliktų apklausų duomenimis šios problemos svarba vėl auga.

Apskritis vyriausiojo policijos komisariato duomenimis, *Savivaldybėje A* 2016 m. sužeista 11 vaikų (6 kaimiškose teritorijose, 5 mieste). 2015 m. miesto pėsčiųjų perėjose buvo sužaloti 9 žmonės. 2016 m. sužaloti 7, žuvo 1 žmogus.

Darnaus judumo plane nurodoma, kad *Savivaldybėje A* vyrauja dvi eismo įvykių rūšys – užvažiuavimai ant pėsčiojo ir transporto priemonių susidūrimai. 2013–2016 m. užregistruota 50 užvažiuavimų ant pėsčiojo, 35 susidūrimai, 15 susidūrimų su dviračiu ir 15 kitų rūšių eismo įvykių. Plane teigiama, kad savivaldybės keliuose yra nesaugu visiems eismo dalyviams ir būtina imtis priemonių nelaimingų atsitikimų skaičiumi mažinti, modernizuojant esamą infrastruktūrą.

NEATSAKINGAS PĖSČIŪJŲ ELGESYS

Savivaldybės A Vyriausiojo policijos komisariato duomenimis, pėsčiųjų, dviratininkų, vadeliotojų kelių eismo taisyklių pažeidimų skaičius 2014–2017 m. padidėjo 18,5 proc. (nuo 2 769 pažeidimų iki 3 307). Toks fiksuojamų pažeidimų augimas sietinas ir su policijos darbu, kuri į tokius pažeidimus *Savivaldybėje A* žiūri pakankamai griežtai²¹².

Darnaus judumo plane²¹³ nurodoma, kad 2013–2016 m. savivaldybėje daugiausiai (57 proc.) eismo įvykių buvo susiję su pėsčiaisiais ir dviratininkais. 72 proc. užvažiuavimų ant pėsčiųjų įvyko pėsčiųjų perėjose. 44 proc. eismo įvykių su pėsčiaisiais įvyko tamsiu paros metu.

Eismo įvykiai, susiję su pėsčiaisiais, įvyksta dėl įvairių priežasčių, tačiau nemažai jų lemia ir neatsakingas pėsčiųjų elgesys, kai tamsiuoju paros metu nėra naudojamos šviesą atspindinčios priemonės, automobilių keliai ir gatvės yra kertami tam neskirtose vietose, nepakankamai atidžiai vertinamos atvažiuojančios transporto priemonės galimybės laiku sustoti ir pan.

Neatsakingas pėsčiųjų elgesys neretai yra sąlygojamas ir apsvaigimo. Kaip buvo analizuota ankstesniuose šios studijos skyriuose, pirmiausiai, alkoholio vartojimas, kaip ir visoje šalyje neišimtinai, yra problema ir *Savivaldybėje A*, kurioje dažniausiai fiksuojamas administracinis teisės pažeidimas – girto pasirodymas

²¹¹ Remiantis Lietuvos statistikos departamento pateikiamais Policijos departamento prie VRM duomenimis.

²¹² Remiantis interviu su *Savivaldybės A* vyriausiojo policijos komisariato atstovais metu surinkta informacija.

²¹³ Remiantis *Savivaldybės A* darnaus judumo planu 2017–2018 m.

viešoje vietoje. Apsvaigę asmenys dažnai yra nepajėgūs adekvačiai vertinti eismo situacijos, yra neprognozuojami, todėl labai didina kelių eismo įvykių riziką.

Tai, kad pėstieji yra svarbūs eismo dalyviai ir neretai prisideda prie eismo nelaimės įvykimo, pastebi ir vietos gyventojai. *BGI Consulting* užsakymu š. m. rugpjūčio – rugsėjo mėn. atlikus vietos gyventojų reprezentatyvią apklausą nustatyta, kad kiek daugiau nei pusė (56 proc.) savivaldybės gyventojų gatvėse, kuriose dažnai vaikšto, nemato išskirtinai pavojingų vietų, kad dėl vykstančio transporto eismo kultų didesnis nei įprastai pavojus sveikatai ir gyvybei. Kita vertus, panaši dalis (44 proc.) visgi teigė, kad tokių vietų esama. Pastarųjų respondentų manymu, pagrindinė eismo saugumo trūkumo priežastis yra susijusi būtent su pėsčiais – 56 proc. nurodė, kad pėstieji yra nepakankamai atidūs, nesilaiko eismo tvarkos taisyklių (dažniau šios nuomonės buvo kaimo gyventojai). 35 proc. manymu, savivaldybėje trūksta pėstiesiems skirtos infrastruktūros – saugių pėsčiųjų perėjų.

NEATSAKINGAS VAIRUOTOJŲ ELGESYS

Apskrities vyriausiojo policijos komisariato duomenimis, 2016 m. *Savivaldybėje A* iš viso įvyko 173 eismo įvykiai, iš jų 50 – įskaitinių, kuriuose buvo sužaloti 67 ir žuvo 3 žmonės. 26 eismo įvykius, iš kurių 5 įvykiai buvo įskaitiniai, kai nukentėjo žmonės, sukėlė neblaivūs vairuotojai.

Savivaldybės A vyriausiojo policijos komisariato duomenimis, analizuojamu laikotarpiu neblaivių vairuotojų skaičius savivaldybėje šiek tiek sumažėjo nuo 247 (2014 m.) iki 221 (2017 m.), tačiau padidėjo pavojingo ir chuliganiško vairavimo atvejų nuo 31 (2014 m.) iki 200 (2017 m.), o taip pat ir saugos diržų bei vaikiškų kėdučių reikalavimų nesilaikymo atvejų nuo 1250 (2014 m.) iki 1719 (2017 m.).

Patys *Savivaldybės A* gyventojai apsvaigusiu vairuotojų neišskiria tarp aktualiausių problemų, mažinančių eismo saugumą. Atliktos apklausos duomenimis, apsvaigusius vairuotojus, kaip priežastį, sukeliančią pavojų eismo saugumui, minėjo tik 7 proc. respondentų, teigusiu, kad savivaldybės gatvėse, kuriose dažnai vaikšto, yra išskirtinai pavojingų vietų, jog dėl vykstančio transporto eismo kultų didesnis nei įprastai pavojus sveikatai ir gyvybei.

Kelių eismo pažeidimų *Savivaldybėje A* skaičius, lyginant su bendru savivaldybės gyventojų skaičiumi, vis dar išlieka didelis, tačiau su kiekvienais metais vairavimo kultūra gerėja, t. y. vairuotojai vis labiau laikosi saugaus žmonių vežimo reikalavimų (segasi saugos diržus, vaikus veža saugos kėdutėse). Vairuotojai taip pat atidžiau rūpinasi transporto priemonių techniniu saugumu, o nustatomas susijusių pažeidimų skaičius yra pakankamai mažas²¹⁴.

KELIŲ INFRASTRUKTŪRA

Savivaldybė A yra svarbių logistinių kelių sankirtoje, tad jai būdingas gana didelis eismo intensyvumas. Kasmet savivaldybė sutraukia vis didesnius vidaus, užmiesčio ir tarptautinio transporto srautus. Regionas išsiskiria aukštu automobilizacijos lygiu. Nuo 2014 m. automobilių skaičius, tenkantis 1000 gyventojų, nuolat auga. 2016 m. 1000 *Savivaldybės A* gyventojų teko daugiau automobilių nei vidutiniškai šalyje (9,5 proc. daugiau) ir apskrityje (1,6 proc. daugiau)²¹⁵.

²¹⁴ Remiantis interviu su *Savivaldybės A* vyriausiojo policijos komisariato atstovais metu surinkta informacija.

²¹⁵ Remiantis *Savivaldybės A* 2018–2020 m. strateginiu veiklos planu.

Savivaldybėje A nėra rišlios dviračių takų sistemos, nėra nenutrūkstamo dviračių takų tinklo, jungiančio miesto gyvenamas teritorijas ir poilsio bei aptarnavimo objektus. Infrastruktūra nepakankamai pritaikyta dviratininkams. Rengiant savivaldybės darnaus judumo planą, buvo atlikta gyventojų apklausa, kurios metu buvo prašoma įvertinti ir dviračių takų būklę. Dauguma gyventojų nurodė, kad dviračių takų tinklas mieste nėra pakankamai išvystytas. Kaip pagrindines dviračių takų tinklo problemas gyventojai įvardijo tai, kad ne visur yra dviračių takai²¹⁶. Gatvių ir dviračių tinklo sistema nėra vientisa. Savivaldybės darnaus judumo plane nustatyta, kad dviračių ir pėsčiųjų trasos nesuteikia galimybės saugiai pasiekti traukos objektus, neužtikrina patogių ir saugių kelionių gyvenamųjų rajonų teritorijose.

Rengiant savivaldybės darnaus judumo planą nustatyta, kad eismo dalyvių saugumas yra nepakankamas bei kaip prioritetinga priemonė numatyta eismo saugos ir saugumo priemonių diegimas bei nelaimingų atsitikimų kelyje mažinimas.

BGI Consulting užsakymu atliktos savivaldybės gyventojų apklausos duomenys parodė, kad pagrindinės transporto priemonių keliamo pavojaus saugumui priežastys savivaldybėje – tinkamų šaligatvių trūkumas, dėl ko automobiliai, dviratininkai ir pėstieji naudojami tuo pačiu keliu (48 proc.), eismą reguliuojančių priemonių (reguliuojamų sankryžų, žiedinių sankryžų ir t. t.) nepakankamumas (33 proc.), transporto priemonių greitį ribojančių priemonių trūkumas (38 proc.).

Šios problemos aktualiausias yra senose, nerekonstruotose gatvėse, kurių procentas *Savivaldybėje A* vis dar išlieka didelis. Tačiau dėl nuolatinių investicijų palaiptumui gerėja fizinė kelių infrastruktūra – gatvės rekonstruojamos, gerinamas jų saugumas (diegiamos žiedinės sankryžos, siauriamos gatvės, tvarkomas apšvietimas).

Pastaruoju metu savivaldybėje prie pėsčiųjų eismo saugumo prisideda ir gerėjanti bendra gatvių apšvietimo situacija, kadangi rekonstruota nemažai gatvių, ypač centrinėje miesto dalyje. Kita vertus, poreikis apšviesti bent jau pėsčiųjų perėjas nėra visiškai patenkintas ir šiuo metu vietos policija yra pateikusi savivaldybės administracijai pasiūlymą dėl kai kurių gatvių pertvarkymo, sutvarkant pėsčiųjų perėjų apšvietimą (virš 20)²¹⁷.

ESI FONDŲ INVESTICIJOS MAŽINANT EISMO ĮVYKIŲ SKAIČIŲ

Apibendrinant eismo situaciją *Savivaldybėje A*, svarbu paminėti, kad savivaldybė yra keleto svarbių logistinių kelių sankirtoje, todėl jai būdingas aukštas transporto intensyvumo lygis. Savivaldybėje vyrauja dvi eismo įvykių rūšys – užvažiavimai ant pėsčiojo ir transporto priemonių susidūrimai. Nemažai su pėsčiaisiais susijusių eismo įvykių įvyksta dėl neatidus pėsčiųjų elgesio, reikiamų saugumo priemonių nesilaikymo, kurie neretai yra sąlygoti ir pėsčiųjų eismo dalyvių apsvaigimo. Pėsčiųjų saugumo situaciją taip pat blogina ir nemodernizuotos gatvės, kurioms trūksta infrastruktūrinių saugumo priemonių bei apšvietimo (taip pat ir pėsčiųjų perėjų apšvietimo).

Pastaraisiais metais *Savivaldybėje A*, ypač pagrindiniame savivaldybės mieste, įgyvendinta nemažai ESIF finansuojamų projektų, kurių metu kompleksiskai atnaujintos atskiros miesto zonos, sutvarkant ir susisiekimo infrastruktūrą. Tokio tipo investicijos tęsiamos ir pagal 2014–2020 m. VP priemones. Šiuo metu pagrindiniame savivaldybės mieste tvarkoma dar viena zona, kurioje rekonstruojami šaligatviai, tvarkomi išvažiavimai iš kiemų, atnaujinamas gatvių apšvietimas (priemonė Nr. 07.1.1-CPVA-V-902). Taip

²¹⁶ Remiantis *Savivaldybės A* 2018–2020 m. strateginiu veiklos planu.

²¹⁷ Remiantis interviu su *Savivaldybės A* vyriausiojo policijos komisariato atstovais metu surinkta informacija.

pat pagal priemonę Nr. 06.2.1-TID-R-511 rekonstruojamos dviejų gatvių atkarpos, atnaujinant kelio dangą, įrengiant dviračių takus, išvažiuojamus iš kiemų, pėčiųjų šaligatvius. Tiesa, svarbu paminėti, kad tokios investicijos pagal VP iš esmės yra skiriamos tik centriniam *Savivaldybės A* miestui (rajono centrai), o kaimiškosios savivaldybės gyvenvietės, nors jų sąlyginai yra nedaug, kol kas sulaukia mažiau pokyčių.

Savivaldybę A taip pat kerta geležinkelio linija, kurios vieno lygio susikirtimai su transporto keliais didina su eismo saugumu susijusias rizikas. Palaipsniui mažinant šių pavojingų skirtingo transporto rūšių susikirtimo vietų skaičių, ESIF lėšomis (VP priemonė Nr. 06.2.1-TID-V-508) panaikintos dvi tokio tipo sankryžos, įrengiant dviejų lygių sankirtas.

PRIEDAS NR. 7.SAVIVALDYBĖS B ATVEJO STUDIJS

2018 m. liepos 1 d. *Savivaldybėje B* nuolat gyveno 0,4 proc. šalies gyventojų ir 8,3 proc. apskrities gyventojų²¹⁸. Miesto gyventojai sudarė 49,3 proc., kaimo gyventojai – 50,7 proc. visų savivaldybės gyventojų. Tai – labiau kaimiško tipo savivaldybė, kurioje vyrauja nedidelės gyvenamosios vietovės. Pagrindinis savivaldybės miestas (rajono centras) taip pat yra mažas. Gyventojų tankis, tenkantis km², 2014–2018 metų pradžioje buvo beveik 2 kartus mažesnis lyginant su gyventojų tankumu Lietuvoje.

Nuo 2014 m. iki 2018 m. liepos 1 d. nuolatinių gyventojų skaičius savivaldybėje sumažėjo 7,7 proc.: mieste 9,2 proc., kaime – 6,2 proc.

LENTELĖ 43. NUOLATINIŲ GYVENTOJŲ LIEPOS 1 D. SKAIČIAUS POKYTIS *SAVIVALDYBĖJE B*, PROC.

2014–2015 m.		2015–2016 m.			2016–2017 m.			2017–2018 m.			
Iš viso	Miestas	Kaimas	Iš viso	Miestas	Kaimas	Iš viso	Miestas	Kaimas	Iš viso	Miestas	Kaimas
↓ 1,1	↓ 1,7	↓ 0,5	↓ 1,3	↓ 1,3	↓ 1,2	↓ 2,7	↓ 2,8	↓ 2,6	↓ 2,8	↓ 3,6	↓ 1,9

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Savivaldybėje B stebima neigiama natūrali gyventojų kaita²¹⁹ bei neigiama neto migracija²²⁰. Šios priežastys bendrai lemia spartų gyventojų skaičiaus mažėjimą. Pvz., 2017 m. dėl natūralios gyventojų kaitos nuolat gyvenančių asmenų savivaldybėje sumažėjo 0,8 proc., dėl neigiamos neto migracijos – 1,9 proc. 2014 m. lyginant su 2017 m., beveik 1,5 karto daugiau gyventojų mirė nei gimė ir beveik 3 kartus daugiau išvyko nei atvyko.

2014–2016 m. vidutinis *Savivaldybės B* gyventojų amžius padidėjo vieneriais metais (nuo 42 m. iki 43 m.) ir atitiko bendras šalies gyventojų senėjimo tendencijas²²¹. 2018 m. medianiniam savivaldybės gyventojų amžiui dar padidėjus vieneriais metais, jis viršijo Lietuvos gyventojų vidutinį amžių ir siekė 44 m., tačiau nepralenkė vidutinio apskrities gyventojų amžiaus (45 m.). *Savivaldybės B* gyventojų senėjimo tendencijas, o taip pat šį procesą lydinčius reiškinius, iliustruoja ir demografinės senatvės koeficientas metų pradžioje²²², kuris šioje savivaldybėje 2018 m. viršijo šalies vidurkį: šalies mastu šimtui vaikų teko 131 pagyvenęs asmuo, *Savivaldybėje B* – 13 pagyvenęs asmenys.

²¹⁸ Skaičiavimai atlikti BGI Consulting, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis.

²¹⁹ Natūrali gyventojų kaita – gyvų gimusių kūdikių ir mirusių asmenų skaičiaus skirtumas (Lietuvos statistikos departamento apibrėžimas).

²²⁰ Neto migracija – tarptautinė ir vidaus migracija.

²²¹ Remiantis Lietuvos statistikos departamento rodiklio „Medianinis gyventojų amžius metų pradžioje“ duomenimis.

²²² Remiantis Lietuvos statistikos departamento apibrėžimu, demografinės senatvės koeficientas metų pradžioje – pagyvenusių (65 metų ir vyresnio amžiaus) žmonių skaičius, tenkantis šimtui vaikų (0–14 metų amžiaus).

Išlaikomų žmonių, tiek iki 14 metų amžiaus, tiek ir pagyvenusių asmenų (65 metų ir vyresnių), skaičius *Savivaldybėje B* 2014–2016 m. viršijo bendrą šalies išlaikomų žmonių koeficientą²²³. Šis koeficientas savivaldybėje nuolat didėja: 2018 m. 100-ui darbingo amžiaus gyventojų teko 25 išlaikomi asmenys iki 14 metų amžiaus ir 33 išlaikomi 65 metų ir vyresni asmenys (Lietuvos mastu – atitinkamai 23 vaikai ir 30 pagyvenusių asmenų).

2014–2016 m. pensinio amžiaus gyventojai *Savivaldybėje B* vidutiniškai sudarė 23,2 proc., o darbingo amžiaus gyventojai – 59,9 proc. visų nuolatinių savivaldybės gyventojų²²⁴. Nuo 2014 m. pastebima darbingo amžiaus nuolatinių savivaldybės gyventojų mažėjimo ir pensinio amžiaus asmenų didėjimo tendencijos. 2018 m. pradžioje – pensinio amžiaus gyventojai sudarė 23,5 proc. visų savivaldybės gyventojų, o nuolatiniai darbingo amžiaus gyventojai – 59,6 proc. *Savivaldybės B* pensinio amžiaus gyventojų dalis buvo 0,9 proc. punkto didesnė nei šalyje (22,4 proc.), o darbingo amžiaus gyventojų dalis – 2 proc. punktais mažesnė (61,6 proc.).

2014–2016 m. apie 10 proc. visų savivaldybės gyventojų sudarė asmenys su negalia (iš jų 2014 m. – 71 vaikas, 2016 m. – 79 vaikai)²²⁵.

2014 m. savivaldybėje buvo 70 socialinės rizikos šeimų, kuriose augo 170 vaikų. 2016 m. pradžioje šis skaičius padidėjo iki 83 socialinės rizikos šeimų, kuriose augo 179 vaikai.

Savivaldybėje B socialinės pašalpos gavėjai²²⁶ 2017 m. sudarė 3,5 proc. visų nuolatinių savivaldybės gyventojų.

ŠVIETIMO SRITIES SITUACIJA SAVIVALDYBĖJE B: ATVEJO STUDIJA

Atvejo studijoje analizuojama *Savivaldybės B* situacija pagal visus GKRI švietimo rodiklius, analizuojant jų reikšmes veikiančias priežastis (žr. intervencijų logikos analizę, Priedas Nr. 5. Intervencijų logikos analizė). Analizuojami švietimo aspektai:

- **Dalyvavimas ikimokykliniame ugdyme;**
- **Gyventojų išsilavinimas;**
- **Mokinių pasiekimai;**
- **Mokymasis visą gyvenimą.**

²²³ Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, išlaikomo amžiaus žmonių koeficientas – tai vaikų iki 14 metų amžiaus ir pagyvenusių (65 metų ir vyresnių) žmonių skaičius, tenkantis šimtui 15–64 metų amžiaus gyventojų.

²²⁴ Sudaryta *BGI Consulting*, remiantis Lietuvos statistikos departamento „Nuolatinių gyventojų skaičius metų pradžioje“ duomenimis.

²²⁵ Sudaryta *BGI Consulting*, remiantis Savivaldybės B 2017 m. socialinių paslaugų planu.

²²⁶ Remiantis Lietuvos statistikos departamento apibrėžimu, socialinės pašalpos gavėjai – tai asmenys, gaunantys Lietuvos Respublikos pinigines socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo nustatytą išmoką. Pašalpa mokama šeimoms (asmenims), kurių pajamos vienam šeimos nariui yra mažesnės už valstybės remiamas pajamas (2018 m. – 122 Eur).

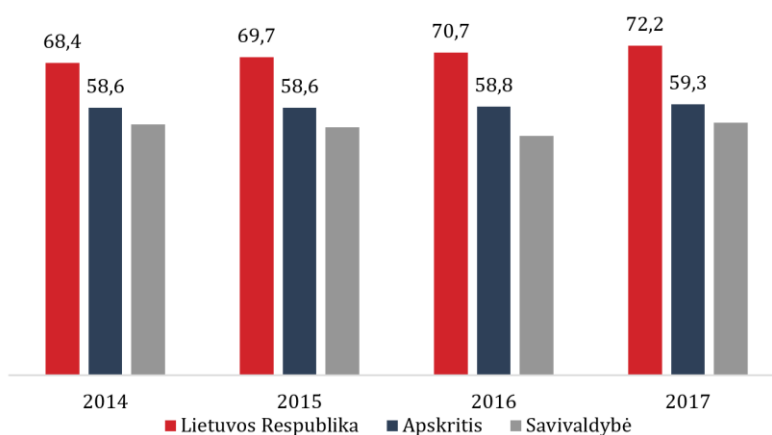
DALYVAVIMAS IKIMOKYKLINIAME UGDYME

RODIKLIS: VAIKŲ IKIMOKYKLINIAME UGDYME DALIS, PALYGINTI SU 1–6 METŲ AMŽIAUS VAIKAIS, PROC.

Pripažįstama, kad ankstyvasis ugdymas yra svarbus faktorius, lemiantis asmens pasiekimus vėlesniais gyvenimo etapais. Tad šio ugdymo prieinamumas ir kokybė yra itin svarbūs vertinant švietimo situaciją savivaldybėje.

Savivaldybėje B, lyginant su šalies vidurkiu, vaikų dalyvavimas ikimokykliniame ugdyme yra pakankamai prastas. Ikimokyklinio ugdymo įstaigos pritraukia tik apie pusę visų šios amžiaus grupės vaikų. Nuo 2014 m. iki 2016 m. ikimokykliniame ugdyme dalyvaujančių vaikų dalis, lyginant su 1–6 metų vaikais, *Savivaldybėje B* dar sumažėjo – 4,5 proc. Tiesa, 2017 m. ši dalis vėl šiek tiek paaugo ir grįžo į 2014 m. lygį. Tokios tendencijos yra priešingos bendroms šalies tendencijomis, kurios rodo stabilų vaikų dalyvavimo ikimokykliniame ugdyme augimą.

Tokia ikimokyklinio ugdymo įstaigas lankančių vaikų dalis, kita vertus, atitinka panašių savivaldybių, kuriose sąlyginai didelė dalis gyventojų gyvena kaimiškose vietovėse, situaciją. Įprastai tai aiškinama mažesniu tėvų užimtumu ir prastesniu (sudėtingesniu) paslaugos prieinamumu²²⁷.

PAVEIKSLAS 21. VAIKŲ IKIMOKYKLINIAME UGDYME DALIS PROC., PALYGINTI SU 1–6 METŲ AMŽIAUS VAIKAIS

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

2014–2017 m. *Savivaldybės B* pagrindiniame mieste veikė viena ikimokyklinio ugdymo tipo įstaiga²²⁸ bei viena pradinio tipo mokykla, teikianti ir ikimokyklinio ugdymo paslaugas (mokykla-darželis). Pastaroji įstaiga taip pat turi daugiafunkcį ugdymo centrą, kuris veikia kaimiškoje vietovėje. Ikimokyklinio ugdymo

²²⁷ Remiantis Savivaldybės B 2013–2020 m. strateginiu plėtros planu.

²²⁸ Remiantis Savivaldybės B 2013–2020 m. strateginiu plėtros planu.

grupė taip pat yra įkurta vienoje kaimiškoje teritorijoje veikiančioje mokykloje. Privačių ikimokyklinio ugdymo įstaigų *Savivaldybėje B* nėra.

Abi ikimokyklinio ugdymo paslaugas teikiančias įstaigas ir ikimokyklinio ugdymo grupes, veikiančias kaimiškose vietovėse, 2017 m. lankė kiek daugiau kaip 200 vaikų²²⁹.

ASMENINIAI-PSICHOLOGINIAI VEIKSNIAI

Tam tikros dalies vaikų ištraukimą į ikimokyklinį ugdymą gali riboti specifiniai poreikiai bei juos patenkinančių sąlygų trūkumas. *Savivaldybėje B* 2014–2017 m. daugėjo vaikų su negalia skaičius (2014 m. – 71, 2015 m. – 74, 2016 m. – 79, 2017 m. – 79), taip pat yra vaikų, augančių socialiai pažeidžiamose šeimose (2014 m. – 187 vaikai, 2015 m. – 163, 2016 m. – 170, 2017 m. – 178 vaikai)²³⁰. Tokiems vaikams bei jų tėvams paprastai reikalinga kompleksiška teikiama pagalba.

Iš 140 lopšelių-darželių lankusių vaikų, 48 vaikams nustatyti specialieji poreikiai, 12 iš jų reikalinga didesnė specialistų (logopedo, psichologo, judesio korekcijos pedagogo) pagalba. Visi vaikai su specialiaisiais poreikiais yra ugdomi integruotai²³¹.

Savivaldybėje B yra patvirtinta tvarka, pagal kurią visi vaikai su negalia į ikimokyklinio ugdymo įstaigas priimami be eilės. Vaikams, turintiems didelių sutrikimų, įsteigta atskira priešmokyklinio ugdymo grupė specialiojoje mokykloje, tačiau vis daugiau vaikų integruojami į bendrąsias grupes. Integruoto ugdymo sėkmę dalinai patvirtina ir tai, kad kol kas nebuvo sulaukta prašymų vaiką iš integruotos grupės perkelti į priešmokyklinio ugdymo grupę, skirtą sunkius sutrikimus turintiems vaikams. Tėvai dažniausiai pageidauja, kad vaikai, turintys įvairių negalių ar sutrikimų, būtų priimami į ikimokyklinio ugdymo grupes, kuriose galėtų socializuotis su bendraamžiais. Mišrios grupės, skirtos integruotam vaikų, turinčių sutrikimų, ugdymui yra įsteigtos ir kaimiškose vietovėse veikiančiuose ugdymo įstaigos padaliniuose. Rūpinantis tinkamu vaikų su negalia ugdymu, *Savivaldybėje B* yra buvę atvejų, kai skirtas privalomas ugdymas, nes tėvams trūko socialinių gebėjimų, jie neturėjo įgūdžių pasirūpinti savo vaikais su specialiaisiais poreikiais²³².

Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centro užsakytame tyrime (2016) apie mokinių ugdymą specialiojo ugdymo įstaigose, respondentai įtraukiojo ugdymo plėtos kliūtis dažniausiai nurodė ne su vaiku, bet su aplinka ir jos pritaikymu bendrosiose mokyklose susijusias kliūtis: emocinis nesaugumas ir patyčios; saviraiškos galimybių stoka; menkas finansavimas, lemiantis materialinių ir žmogiškųjų išteklių stoką; neigiamos mokyklų bendruomenių nuostatos į specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius; pedagogų nerimas, baimės ir kompetencijų stoka ir kt.

Savivaldybėje B kaip priežastys, ribojančios vaikų su negalia integraciją, minimos ir higienos sąlygos, o tiksliau – joms teisės aktais keliami reikalavimai. Mažėjant ikimokyklinio amžiaus vaikų skaičiui, mažėja ir mokyklų infrastruktūros apkrovimas, tačiau higienos reikalavimai išlieka tokie patys, todėl dažniau vaikams su negalia yra teikiamas tik 4 valandų per dieną trukmės ikimokyklinis ugdymas²³³.

Savivaldybės pastangomis nevykdomos papildomos veiklos, siekiant paskatinti kuo daugiau gyventojų leisti savo vaikus į ikimokyklinio ugdymo įstaigas, išskyrus kritinius atvejus, kai nustatoma, kad tėvai nepajėgūs pasirūpinti savo vaiku (-ais). Tam tikrą pagalbą peržengiant asmeninius ir psichologinius

²²⁹ Sudaryta BGI Consulting, remiantis Savivaldybės B ugdymo įstaigų veiklos ataskaitos ir finansinių ataskaitų rinkiniais.

²³⁰ Remiantis Savivaldybės B 2015 m. – 2018 m. socialinių paslaugų planais.

²³¹ Remiantis lopšelio-darželio 2016–2017 m. veiklos planu.

²³² Remiantis interviu su Savivaldybės B švietimo skyriaus atstovu pateikta informacija.

²³³ Remiantis interviu su Savivaldybės B švietimo skyriaus atstovu pateikta informacija.

barjerus, jeigu jie egzistuoja, tikėtina, teikia labiau iš mažos bendruomenės specifikos kylančios iniciatyvos. Kadangi kiekviena savivaldybės ugdymo įstaiga yra suinteresuota vaikų pritraukimu (nuo to priklauso gaunamų lėšų dydis), tiek šių įstaigų, tiek ir pačios savivaldybės darbuotojai asmeniškai kreipiasi į pažįstamas, kaimynų šeimas ir ragina jas, ypač esančias sudėtingesnėje situacijoje, leisti vaikus į ikimokyklinio ugdymo įstaigas²³⁴.

Patys gyventojai psichologinių veiksnių tarp motyvų atsisakyti ikimokyklinio ugdymo neįvardina, tačiau nurodomos tokio sprendimo priežastys visgi rodo atskirų šeimų didesnę pasitikėjimą savo ar asmeniškai samdomų pagalbininkų, bet ne ikimokyklinio ugdymo įstaigų, paslaugomis ugdant vaikus. *BGI Consulting* užsakymu atliktos *Savivaldybės B* gyventojų apklausos metu, 20 proc. respondentų, turinčių vaikų ar anūkų, nurodė, kad jų palikuonys nelanko ikimokyklinio ugdymo įstaigų. Gyventojai nurodė, kad jų šeimų apsisprendimą nesirinkti ikimokyklinio ugdymo labiausiai lėmė įsitikinimas, jog vaikui (-ams) geriausia augti namuose su artimaisiais (71 proc.), bei tai, kad geriau samdyti auklę ar individualiai dirbantį pedagogą (29 proc.). Tarp priežasčių nebuvo minimi komunikaciniai, kultūriniai, kalbiniai skirtumai ar specialieji vaikų poreikiai.

SOCIALINIAI-EKONOMINIAI VEIKSNIAI

Be jau minėtų asmeninio-psichologinio pobūdžio veiksnių, dėl kurių mažiau vaikų lanko ikimokyklinio ugdymo įstaigas, esama ir kitų priežasčių, susijusių su socialiniais-ekonominiais veiksniais: ikimokyklinio ugdymo įstaigos pasiekiamumas, ugdymo kaina, aplikavimo procedūros ir kt.

Savivaldybėje B 2014–2016 m. daugėjo socialiai pažeidžiamų šeimų, turinčių vaikų (2014 m. – 70, 2015 m. – 83, 2016 m. – 83 šeimos)²³⁵. Tokioms šeimoms teikiama finansinė parama (socialinės pašalpos, būsto šildymo išlaidų, geriamo vandens ir karšto vandens išlaidų kompensacijos, išmokos vaikams ir kt.), organizuojamas nemokamas mokinių maitinimas ugdymo įstaigose bei aprūpinimas mokyklinėmis prekėmis.

Savivaldybės B darželiuose ikimokykliniam ugdymui valstybė skiria dalį finansavimo, iš kurio finansuojamas 4 val. ugdymas per dieną. Kitą dalį (ugdymas, maitinimas, ugdymo priemonės ir kt.) finansuoja savivaldybė kartu su tėvais. Vaikui, turinčiam specialiųjų ugdymosi poreikių, valstybė skiria 35 proc. didesnę krepšelį.

Savivaldybėje B mokestį už vaiko išlaikymą ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo grupėse sudaro: mokestis už vaiko maitinimą (100 proc. *Savivaldybės B* tarybos nustatytos vaiko dienos maitinimo normos už kiekvieną lankyta ir nelankyta be pateisinamos priežasties dieną) ir mokestis ugdymo reikmėms (0,75 Eur dydžio mokestis ugdymo reikmėms tenkinti už kiekvieną lankyta ir nelankyta be pateisinamos priežasties dieną). *Savivaldybės B* tarybos sprendimu nustatytos vaikų maitinimo normos dienos įkainiai lopšelio ir grupės vaikams – 2,20 Eur, darželio grupės vaikams – 2,50 Eur, savaitinės grupės vaikams – 3,60 Eur, priešmokyklinio ugdymo grupės vaikams – 2,50 Eur. Taikomos tam tikros lengvatos, pvz., mokestis už vaiko išlaikymą nėra renkamas, jeigu vaikas nelanko grupės, vaikui paskirtas privalomas ikimokyklinis ugdymas, vaikas grupėje praleidžia ne daugiau, kaip 4 val. ir nesimaitina ir kt.; mokestis už vaiko maitinimą neimamas, jeigu 3 paskutinių mėnesių vidutinės pajamos vienam iš bendrai gyvenančių asmenų per mėnesį yra mažesnės kaip 1,5 valstybės remiamų pajamų dydžio; mažinamas 50 proc., jeigu vaikui nustatytas neįgalumo lygis ir kt. Taigi, ikimokyklinio ugdymo kaina yra lanksti atsižvelgiant į šeimų

²³⁴ Remiantis interviu su Savivaldybės B švietimo skyriaus atstovu pateikta informacija.

²³⁵ Remiantis interviu su Savivaldybės B švietimo skyriaus atstovu pateikta informacija.

socialines-ekonomines sąlygas ir neturėtų būti esminis veiksnys, ribojantis šių paslaugų prieinamumą savivaldybės gyventojams.

Tai patvirtino ir *BGI Consulting* užsakymu atliktos reprezentatyvios *Savivaldybės B* gyventojų apklausos rezultatai – nė vienas šios savivaldybės gyventojas nenurodė, jog vaikų ar anūkų neleidžia į ugdymo įstaigą dėl per didelės paslaugų kainos.

Ikimokyklinio ugdymo įstaigų prieinamumas atstumo iki jų prasme galimai yra priežastis, atskiras šeimas sulaikanti nuo vaikų dalyvavimo ikimokykliniame ugdyme. *Savivaldybėje B* yra tik dvi ikimokyklinio ugdymo įstaigos, kurios veikia rajono centre bei turi vieną filialą (daugiafunkcį centrą) kaimiškoje vietovėje, taip pat viena ikimokyklinio ugdymo grupė veikia kaimiškoje teritorijoje įsikūrusioje mokykloje. Kitose kaimiškosiose *Savivaldybės B* vietovėse gyvenančioms šeimoms pasiekti šias ugdymo įstaigas gali būti sudėtinga (laiko ir finansinių kaštų atžvilgiu). Tai patvirtina ir gyventojų apklausos duomenys: 29 proc. savivaldybės gyventojų, kurių vaikai ar anūakai nelanko ikimokyklinio ar priešmokyklinio ugdymo įstaigos, teigė, jog viena nelankymo priežasčių – per toli esanti artimiausia ugdymo įstaiga.

Dalis tėvų leistų vaikus į ugdymo įstaigas, jeigu būtų užtikrinta vaikų pavėžėjimo paslauga. *Savivaldybėje B* beveik visos mokyklos turi mokyklinius autobusus, tad sąlygos pavėžėjimui iki ugdymo įstaigos iš esmės sudaromos, tačiau ši paslauga, dėl teisinių reikalavimų, kad vaikai iki trijų metų turi būti lydimi suaugusiųjų, yra ribota ikimokyklinio ugdymo atveju. Taigi, iš atokesnių kaimiškų vietovių vaikai ikimokyklinio ugdymo įstaigas dažniau lanko tada, kai tėvai ar vienas iš tėvų nuosavu automobiliu vyksta į darbą mieste ar kitoje vietovėje ir pakeliui užveža vaiką (-us) į ikimokyklinio ugdymo įstaigą. Tie asmenys, kurie gyvena ir dirba toje pačioje nutolusioje kaimiškoje vietovėje, dažniau pasirenka vaikus ugdyti namie²³⁶.

STRUKTŪRINIAI-SISTEMINIAI VEIKSNIAI

LR statistikos departamento duomenimis, 2017 m. *Savivaldybėje B* ikimokyklinio ugdymo paslaugų prieinamumas buvo geras – 100-ui vaikų, lankančių ikimokyklinio ugdymo įstaigas, teko 106 vietos.

Tačiau bendra statistika neparodo skirtumų tarp kaimo ir miesto, kurie *Savivaldybėje B* yra aktualūs. Mieste veikiančiose ikimokyklinio ugdymo įstaigose jaučiamas vietų trūkumas (ypatingai vaikams nuo gimimo iki 3 metų amžiaus), o kaimiškosiose vietovėse, priešingai – yra daugiau vietų nei ikimokyklines ugdymo įstaigas lankančių vaikų. Tokia situacija yra nulemta kelių priežasčių, iš kurių svarbiausios yra didesnis mieste gyvenančių vaikų dalyvavimas ikimokykliniame ugdyme, taip pat vaikų iš kaimiškųjų vietovių dalis, lankanti ikimokyklinio ugdymo įstaigas mieste (dažniausiai ugdymo įstaigą pasirenkant arčiau tėvų darbo vietos). Tenkinant didėjančią ikimokyklinio ugdymo paslaugų poreikį mieste, artimiausiu metu planuojama steigti tris papildomas grupes ikimokyklinio amžiaus vaikams²³⁷.

Priėmimo į ikimokyklinio ugdymo įstaigas procedūros nėra sudėtingos ir turėtų būti suprantamos bei prieinamos visiems gyventojams. *Savivaldybėje B* priėmimas į darželius nėra vykdomas centralizuotai, per savivaldybės sukurtą ar panašią priėmimo sistemą. Remiantis savivaldybės nustatyta tvarka, prašymas priimti vaiką pateikiamas darželio administracijai. Prašymą priimti į ikimokyklinio ugdymo įstaigą sudaro du dokumentai – tėvų ar globėjų pasirašytas prašymas ir sveikatos pažyma. Vaikų, priimamų į ikimokyklinio ugdymo grupes, sąrašus sudaro įstaigos direktorius. Paprastai ikimokyklinio ugdymo grupę

²³⁶ Remiantis interviu su Savivaldybės B švietimo skyriaus atstovu metu pateikta informacija.

²³⁷ Remiantis interviu su Savivaldybės B švietimo skyriaus atstovu metu pateikta informacija.

vaikai pradeda lankyti rugsėjo mėnesį, tačiau, jei yra laisvų vietų, darželis gali priimti naujus vaikus bet kuriuo metų laiku.

Kai kuriais atvejais įsitraukimą į ikimokyklinį ugdymą gali riboti ir šių įstaigų darbo valandos. *Savivaldybės B* pagrindiniame mieste (rajono centre) veikiančios ikimokyklinio ugdymo įstaigos turi grupes, kurios dirba iki 21 val., tačiau šiuo metu jos nėra užpildytos. Anksčiau buvo pasiūlytos netgi visą parą veikusios grupės, tačiau jos nebuvo paklausios²³⁸. Kiek kitokia situacija yra kaimiškose vietovėse veikiančiose ikimokyklinio ugdymo grupėse, kurių dauguma dirba tik 4 valandas per dieną. Dalis tėvų, dėl tokio trumpo darbo laiko, nesuderinamo su jų darbo grafiku, vaikų ugdymui pasirenka mieste veikiančias įstaigas²³⁹, o nedidelė dalis galbūt apskritai atsisako ugdymo. Tačiau toks trumpas kai kurių įstaigų darbo laikas neatrodo esantis esmine kliūtimi *Savivaldybės B* tėvams ar globėjams leisti vaikus į ikimokyklinio ugdymo įstaigas – kaip rodo atliktos gyventojų apklausos rezultatai, nė vienas respondentas nepaminėjo, kad priežastis neleisti vaiko į ikimokyklinio ugdymo įstaigą yra jų darbo grafiko ir įstaigos darbo laiko nesutapimas.

ESI FONDŲ INVESTICIJOS GERINANT DALYVAVIMĄ IKIMOKYKLINIAME UGDYME

Apibendrinant, ikimokyklinio ugdymo aprėptis *Savivaldybėje B* yra pastebimai mažesnė už šalies vidurkį ir būdinga kitoms savivaldybėms su vyraujančiomis kaimiško tipo gyvenamosiomis vietovėmis.

Nors *Savivaldybėje B* bendrai 100-ui ugdomų vaikų tenka 106 vietos ikimokyklinio ugdymo įstaigose, situacija nėra vienoda mieste ir kaimiškose vietovėse. Mieste ugdymo vietų trūksta, o kaime jos nėra užpildomos. Be to, jeigu tėvai ar kiti šeimos nariai dažniau nedirba, dirba savo ūkyje ir dėl to turi galimybes ir pasirenka vaikus ugdyti namuose, viena iš galimų priežasčių, kodėl kaimiškose vietovėse ikimokyklinis ugdymas mažiau populiarus – atstumas iki ugdymo įstaigos. Kaimiškose vietovėse veikia tik kelios ikimokyklinio ugdymo grupės, todėl tėvams, ypač tiems, kurie nevyksta į darbą automobiliu, vaikų nuvežimas iki įstaigų, jeigu apskritai tai yra įmanoma, sukuria papildomas laiko ir finansines sąnaudas. Juolab, kad dauguma grupių kaimiškose vietovėse veikia ne visą darbo dieną. Geltonieji autobusai, kuriuos turi dauguma *Savivaldybės B* ugdymo įstaigų, negali vežti vaikų iki nustatyto amžiaus.

Savivaldybėje B yra atvejų, kai vaikams nustatomas privalomas ugdymas, atsižvelgiant į konkrečių šeimų gebėjimą tinkamai atliepti vaikų poreikius. Tačiau tai taikoma ne visoms socialinės rizikos šeimoms, todėl dar labiau išryškėja poreikis padėti tokioms šeimoms spręsti ne tik kasdienes buitines problemas, bet ir skatinti jų psichosocialinį progresą, kitomis priemonėmis gerinti tokiose šeimose augančių vaikų galimybes gauti kokybišką ir savalaikį ugdymą.

Tiesiogiai ikimokyklinio ugdymo prieinamumui ar kokybės gerinimui skirti projektai pagal 2014–2020 m. VP nėra įgyvendinti ar šiuo metu įgyvendinami, tačiau regiono plėtros plane yra numatytas vienos ikimokyklinio ugdymo įstaigos edukacinių erdvių atnaujinimas pagal VP priemonę 09.1.3-CPVA-R-705.

Savivaldybėje B yra įgyvendinamas projektas pagal priemonę „Kompleksinės paslaugos šeimai“ (Nr. 08.4.1-ESFA-V-416), kuris gali prisidėti prie tam tikrų ikimokyklinio ugdymo aprėptį ribojančių veiksnių mažinimo. Pirmiausiai, tai sunkumus išgyvenančių, nepalankioje socialinėje ar psichologinėje būklėje esančių šeimų skatinimas atskleisti savo sunkumus ir sulaukti pagalbos. ESIF bendrai finansuojamo projekto metu šeimoms siūloma psichosocialinė pagalba, pozityvios tėvystės mokymai, šeimos įgūdžių

²³⁸ Remiantis interviu su *Savivaldybėje B* veikiančios ikimokyklinio ugdymo įstaigos vadovu metu pateikta informacija.

²³⁹ Remiantis interviu su *Savivaldybės B* švietimo skyriaus atstovu metu pateikta informacija.

ugdymas ir panašios paslaugos, kurios turi potencialo prisidėti mažinant šeimų, patiriančių sunkumus, neigiamo požiūrio, vertinimo baimes ir paskatinti jas, be kitų, taip pat intensyviau naudotis ir savivaldybės teikiamomis ikimokyklinio ugdymo paslaugomis, suprasti tokių paslaugų naudą. Projektas įgyvendinamas su partneriais, todėl paslaugos yra teikiamos ne tik savivaldybės centre, bet ir mažesnėse gyvenamosiose vietovėse. Tokių ir panašių iniciatyvų poreikį ir paslaugų trūkumą patvirtina šiuo metu įgyvendinamo projekto patirtis – *Savivaldybės B* gyventojai labiausiai naudojami psichologo paslaugomis (pasibaigus projekto apmokamoms konsultacijoms (6 kartai po valandą), dalis gyventojų pratęsia vizitus savo lėšomis), populiarios socialinių darbuotojų organizuojamos stovyklos tėvams ir vaikams, sklandžiai vyksta ir yra paklausūs pozityvios tėvystės mokymai²⁴⁰.

GYVENTOJŲ IŠSILAVINIMAS

RODIKLIS: BENT VIDUTINĮ²⁴¹ IŠSILAVINIMĄ TURINČIŲ 25–64 M. AMŽIAUS ASMENŲ DALIS, PROC.

Apskirtyje, kuriai priklauso *Savivaldybė B*, bent vidutinį išsilavinimą turi 90 proc. 25–64 m. amžiaus gyventojų. Tai yra prastesnis rodiklis negu šalies vidurkis. Be to, jeigu iki 2016 m. apskrities rodiklio augimas daugmaž atitiko bendras šalies tendencijas, tai 2017 m. jis, priešingai bendrai šalies dinamikai, vėl sumažėjo.

LENTELĖ 44. 25–64 M. AMŽIAUS ASMENŲ, TURINČIŲ BENT VIDUTINĮ IŠSILAVINIMĄ, DALIS PROC. NUO VISŲ GYVENTOJŲ, TURINČIŲ IŠSILAVINIMĄ

	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.
Lietuvos Respublika	93,3	93,5	94,6	94,8
Apskritis	91,3	91,8	92,6	91,1

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Vertinant paskutinio visuotinio gyventojų ir būsto surašymo duomenis bei atsižvelgiant į tendencijas šalyje ir apskrityje, tikėtina, kad panašūs pokyčiai matomi ir *Savivaldybėje B*.

ASMENINIAI-PSICHOLOGINIAI VEIKSNIAI

Galimybės įgyti bent vidutinį išsilavinimą gali būti pastebimai apribotos konkrečioms asmenims būdingų savybių ar aplinkos sąlygų. Siekiant mažinti įvairių su asmeniniais ir psichologiniais veiksniais susijusių

²⁴⁰ Remiantis interviu su projekto, įgyvendinamo pagal VP priemonę Nr. 08.4.1-ESFA-V-416, koordinatoriumi metu pateikta informacija.

²⁴¹ Čia ir toliau: remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, vidutinis išsilavinimas – tarptautinio standartizuoto švietimo klasifikatoriaus ISCED 3 ir 4 lygmenys.

priežasčių įtaką gyventojų išsilavinimui, reikalinga įvairių savalaikių pagalbos priemonių visuma, neapsiribojanti švietimo įstaigose teikiamomis paslaugomis.

Nors aptariamas rodiklis „Bent vidutinį išsilavinimą turinčių 25–64 m. amžiaus asmenų dalis, proc.“ pirmiausiai sietinas su prieš 10 ar net keliasdešimt metų buvusiomis sąlygomis, o dabartinės rodiklio reikšmės pastebimiau galėtų būti koreguojamos per suaugusiųjų švietimo priemones (jos aptiriamos poskyryje 14.2.4. „Mokymasis visą gyvenimą“), aktualu kalbėti ir apie esamas sąlygas, nuo kurių priklauso kokias tendencijas analizuojamas rodiklis demonstruos ateityje.

Išsilavinimo prieinamumą gali riboti specialieji asmenų poreikiai, negalia ar tam tikri sveikatos sutrikimai. *Savivaldybėje B* specialiųjų poreikių turinčių mokinių dalis sudaro apie 10 proc.²⁴² Specialiojo pedagogo etatui savivaldybės bendrojo ugdymo mokyklose tenkančių mokinių skaičius išaugo – 11,3 proc., o socialinio pedagogo etatui sumažėjo 25,8 proc.

Savivaldybės B švietimo įstaigose nuo 2013–2014 iki 2017–2018 mokslo metų, t. y. per keturis mokslo metus, logopedų skaičius nekito (viso – 2 specialistai), specialiųjų pedagogų sumažėjo iki 2, socialinių pedagogų – iki 6, neformaliojo (papildomo) ugdymo mokytojų ar pedagogų – iki 5, psichologų padaugėjo iki 4²⁴³.

Lyginant su panašiomis savivaldybėmis, 2014–2017 m. šioje savivaldybėje aukštos kvalifikacijos mokytojų dalis buvo gerokai mažesnė, tačiau vienam specialiąją pagalbą teikiančiam specialistui teko mažesnis specialiųjų ugdymo poreikių turinčių vaikų skaičius.

Savivaldybėje B nepakanka socialinių, už mokyklos ribų teikiamų paslaugų vaikams su negalia (proto ir psichine negalia), vaikams iš socialinės rizikos šeimų. *Savivaldybėje* socialiai pažeidžiamų ir mažas pajamas turinčių asmenų šeimose augančių vaikų priežiūros bei užimtumo dienos metu paslaugos teikiamos mieste ir kaimuose veikiančiuose vaikų dienos centruose, tačiau šių paslaugų pasiūla nepatenkina paklausos. Socialinių paslaugų prieinamumą įvairioms tikslinėms grupėms taip pat mažina netolygus socialinių paslaugų teikėjų teritorinis išsidėstymas, sąlygojantis prastesnę paslaugų prieinamumą kaimo gyventojams. Maždaug trys ketvirtadaliai socialinių paslaugų įstaigų yra susitelkusios mieste (*savivaldybės centre*), o ketvirtadalis įkurtas vietovėse, labiau nutolusiose nuo *savivaldybės centro*²⁴⁴.

Siekiant spręsti tinklo nepakankamumo problemas (dalis socialinių paslaugų įstaigų yra uždaromos – 2015 m. veikė 13 įstaigų, o 2016 m. liko 11), didėja socialinių darbuotojų ir jų padėjėjų skaičius, kadangi vis labiau orientuojamasi į dalies paslaugų teikimą klientų namuose – 2014 m. paslaugas teikė 9 socialiniai darbuotojai ir 15 padėjėjų (viso 24 asmenys); 2016 m. – 21 socialinis darbuotojas ir 18 padėjėjų (viso 39 asmenys)²⁴⁵. Socialinės pagalbos į namus paslaugos yra teikiamos visoje *Savivaldybės B* teritorijoje ir visose seniūnijose, todėl teritoriškai ši paslauga yra prieinama ne tik miesto, bet ir kaimo vietovėse gyvenantiems žmonėms.

Savivaldybėje B vaikams, socialinės rizikos šeimoms trūksta teikiamų paslaugų įvairovės. Sunkesnėje padėtyje esantiems vaikams yra suteikiama tam tikra materialinė pagalba (nemokamas maitinimas, aprūpinimas mokymosi reikmenimis), o kitos pagalbos, kuri labai reikalinga tokiems vaikams (psichologo, specialiojo pedagogo, logopedo), labai trūksta. Tai ypač aktualu kaimo mokyklose besimokantiems mokiniams. Mieste veikia pedagoginė psichologinė tarnyba, kurioje teikiama tokio pobūdžio pagalba

²⁴² Sudaryta *BGI Consulting*, remiantis švietimo valdymo informacinės sistemos duomenimis.

²⁴³ Remiantis švietimo valdymo informacinės sistemos duomenimis.

²⁴⁴ Remiantis *Savivaldybės B* strateginis planu 2013–2020 m.

²⁴⁵ Remiantis *Savivaldybės B* socialinių paslaugų 2015 m., 2016 m. ir 2017 m. planais.

mokiniam, tačiau ši įstaiga ne visuomet yra lengvai pasiekama kaimo vietovėse gyvenantiems mokiniams – pirmiausiai, dėl laiko ir finansinių kaštų, galimybės vaikams savarankiškai ateiti pas specialistą. Ypač probleminių šeimų atveju, tai itin riboja paslaugų prieinamumą ir sutrukdo laiku suteikti kvalifikuotą pagalbą jos reikalingiems vaikams. Tiesa, situaciją kiek lengvina ta aplinkybė, kad pedagoginės psichologinės tarnybos specialistai vizituoja savivaldybės mokyklas ir gali identifikuoti specialistų įsikišimo reikalaujančius atvejus bei suteikti minimalią pagalbą. Tačiau tai yra nepakankama, kai reikalingas tęstinis darbas su sunkumus patiriančiais mokiniais. Mieste šios problemos mažiau ryškios. Pirmiausiai, mieste veikiančios mokyklos turi daugiau socialines ir psichologines paslaugas teikiančio personalo, taip pat, esant poreikiui, mokiniams lengviau pasiekama pedagoginė psichologinė tarnyba ir ten dirbantys specialistai²⁴⁶.

SOCIALINIAI-EKONOMINIAI VEIKSNIAI

Socialiniai–ekonominiai veiksniai, didinantys ankstyvo pasitraukimo iš švietimo sistemos riziką, apima situacijas, susijusias su šeimos finansinėmis galimybėmis ir jų įtaka pilnavertiškai mokinio integracijai į mokyklą ir visuomenę, o taip pat su šeimos gyvenamosios vietos pokyčiais bei to nulemtais integracijos į visuomenę, prisitaikymo prie naujų sąlygų iššūkiais.

Savivaldybėje, lyginant su kitomis, gyvena gana daug asmenų, kuriems reikalinga piniginė socialinė parama. Socialinės pašalpos gavėjai²⁴⁷ 2017 m. sudarė 3,5 proc. visų nuolatinių *Savivaldybės B* gyventojų.

Savivaldybės B ugdymo įstaigose, kaip ir visur šalyje, sunkesnėje padėtyje esantiems vaikams suteikiama socialinė parama, garantuojama pagal LR socialinės paramos mokiniams įstatymą (nemokamas maitinimas ir parama mokinio reikmenims įsigyti). Taip pat moksleiviams, gyvenantiems nuo mokyklos nutolusiose vietovėse, teikiamos pavėžėjimo paslaugos.

Akademinėje literatūroje be šeimos finansinės situacijos, kaip priežastis pasitraukti iš švietimo sistemos, nurodoma ir imigracijos, reemigracijos ar vidinio mobilumo patirtis. 2014–2016 m. laikotarpiu *Savivaldybės B* pasižymėjo visai šaliai būdingomis tendencijomis, kai kasmet emigruodavo vis didesnis skaičius vietos gyventojų. Tačiau jeigu šalies mastu emigracija analizuojamu laikotarpiu padidėjo 37,4 proc., tai *Savivaldybės B* – net 65,7 proc.

2014–2016 m. laikotarpiu iš *Savivaldybės B* išvykusiųjų gyventojų skaičius daugiau nei 2 kartus viršijo į ją atvykusiųjų skaičių. Didėjo tiek vidaus, tiek ir tarptautinė neigiama neto migracija. Tendencijos išlieka ir 2017 m.

Savivaldybės B vykdomoje švietimo stebėsenoje pagal nustatytus rodiklius migracijai faktiškai neskiriamas dėmesys, nors migracijos klausimas yra aktualus įvairiais aspektais, kadangi apima ne vaikų emigraciją, kuri, savivaldybės aspektu, reiškia tiesiog iš savivaldybės švietimo įstaigų išvykusį asmenį. Savivaldybėje yra fiksuojami atvejai, kai šeimos ne tik išvyksta, bet po kažkurio laiko reemigruoja atgal – tokiais atvejais vaikams, ypač jeigu jie mokėsi užsienio valstybėje kita kalba, prireikia integracijos pagalbos. Taip pat yra grupė vaikų, kurie lanko *Savivaldybės B* mokyklas, tačiau jų tėvai yra išvykę, dažniausiai į kitas šalis, o vaikų priežiūra patikėta globėjams ir (arba) artimiesiems. Toks šeimos atsiskyrimas sukelia įvairaus pobūdžio psichologines traumas, kurios kartais pasireiškia ir mokyklos nelankymu, padidėjusia ankstyvo iškritimo

²⁴⁶ Remiantis interviu su Savivaldybės B švietimo skyriaus atstovu metu pateikta informacija.

²⁴⁷ Remiantis Lietuvos statistikos departamento apibrėžimu, socialinės pašalpos gavėjai – tai asmenys, gaunantys Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo nustatytą išmoką. Pašalpa mokama šeimoms (asmenims), kurių pajamos vienam šeimos nariui yra mažesnės už valstybės remiamas pajamas (2018 m. – 122 Eur).

iš švietimo sistemos rizika. *Savivaldybėje B* ši problema buvo aktuali prieš kelerius metus, šiuo metu situacija stabilizuojasi, tačiau tai nereiškia, kad tokios situacijos yra nebesitaikančios²⁴⁸.

STRUKTŪRINIAI-SISTEMINIAI VEIKSNIAI

Ankstyvasis pasitraukimas iš švietimo sistemos, dėl kurio gyventojai neįgyja net vidutinio išsilavinimo, yra nulemtas daugelio faktorių. Vienas iš tokių sisteminių veiksnių – neteisinga mokyklos nelankančių mokyklinio amžiaus gyventojų apskaita, dėl kurios trūkumų gali būti laiku nepastebimas iš švietimo sistemos besitraukiantis nepilnametis. Savalaikis problemos nepamatymas ir neįvardijimas neleidžia imtis savalaikių ir būtinų priemonių, padedančių sustiprinti jauno žmogaus motyvaciją grįžti į mokyklą. Visiškai pasitraukus iš švietimo sistemos ir dar uždelsus kažkiek laiko, asmenį sugrąžinti atgal į mokyklą yra nepalyginamai sunkiau, prie esamų sunkumų, kurie paskatino pasitraukimą, prisideda nauji – grįžimo ir vertinimo baimė, besiformuojanti nauja gyvenimo be mokyklos kasdienybė ir pan.

Savivaldybėje B, kaip ir kitose šalies savivaldybėse, privaloma tvarka vedama mokyklos nelankančių mokinių apskaita. Remiantis oficialiai pateikiama statistika²⁴⁹, *Savivaldybėje B* mokyklos pastaraisiais metais nelanko apie 5 proc. mokyklinio amžiaus vaikų. Vienintelė fiksuojama priežastis – mokiniai išvykę iš šalies. Mokyklos nelankančių asmenų kiekis atitinka šalies vidurkį, tačiau tai, kad tarp nelankymo priežasčių nėra fiksuojamos socialinės, psichologinės ir kitos priežastys, gali kelti tam tikrų abejonių dėl tikslaus mokyklos nelankymo priežasčių nustatymo. Kitose savivaldybėse dažnai yra nustatomos ir kitokios nelankymo priežastys, o skirtumai tarp savivaldybių kartais yra milžiniški (nuo nei vieno dėl socialinių ar psichologinių priežasčių neiškritusio mokinio iki 3 proc. ir daugiau visų mokyklinio amžiaus vaikų). Tai kelia pagrįstas abejones dėl skirtingose savivaldybėse ar net mokyklose taikomų metodų, fiksuojant mokyklos nelankymo faktą ir nustatant mokyklos nelankymo priežastis. *Savivaldybėje B* daugelį metų fiksuojamas nulinis iškritimas dėl socialinių, psichologinių ar panašių priežasčių (su pavienėmis išimtimis atskirais metais) gali rodyti, kad iškritimas iš mokyklos nėra fiksuojamas preciziškai, kas gali nulemti nepakankamą savalaikės pagalbos iš švietimo sistemos besitraukiančiam mokiniui suteikimą ir mažesnius šansus jį išlaikyti ar sugrąžinti.

Siekiant padėti 16 m. ir vyresniems asmenims, kurie kažkada iškrito iš švietimo sistemos ir neįgijo net vidurinio išsilavinimo, atskiros *Savivaldybės B* mokyklos organizuoja suaugusiųjų mokymo klases. Pastebima tendencija, kad nemažai 9 ar 10 klasėje iš mokyklos pasitraukusių asmenų po kelerių metų grįžta baigti mokyklą ir gauti brandos atestatą (skaičiuojama, kad net apie pusę visų tokiu metu iškritusių mokinių grįžta į suaugusiųjų klases, kuriose, esant poreikiui, taikomas lankstus grafikas ir pan.). Paskatinant išsilavinimo neturinčius asmenis grįžti į mokyklą ir įgyti išsilavinimą, prisideda ir Užimtumo tarnyba²⁵⁰.

Patyčios, nepalankus mikroklimatas yra kiti, bene svarbiausi mokyklos nelankymą sąlygojantys veiksniai. Lietuvos mokyklose pripažinus, kad tai yra problema, kryptingos patyčių prevencijos programos pradėtos diegti nuo 2000 m.²⁵¹ *Savivaldybės B* ugdymo įstaigų vadovai bei pedagogai, suprasdami smurto ir patyčių keliamas problemas vaiko raidai ir mikroklimatui, teigiamai vertina prevencinių programų teikiamas galimybes ir dalyvauja jas įgyvendinant²⁵². 2015–2016 m. 60 proc. šios savivaldybės mokyklų įgyvendino

²⁴⁸ Remiantis interviu su Savivaldybės B švietimo skyriaus atstovu metu pateikta informacija.

²⁴⁹ Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis.

²⁵⁰ Remiantis interviu su Savivaldybės B švietimo skyriaus atstovu metu pateikta informacija.

²⁵¹ Patyčių problema mokykloje ir jų prevencija. Vilnius, 2014. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.nmva.smm.lt/wp-content/uploads/2012/12/Patyciu-problema-mokykloje-ir-ju-prevencija.pdf>

²⁵² Remiantis Savivaldybės B rajone atlikto tyrimo rezultatais, pateikiamais vietiniame leidinyje.

bent vieną patyčių prevencijos programą, kuriose dalyvavo 19 proc. mokinių, prevencines programas įgyvendino 20 proc. mokytojų²⁵³.

Pastaraisiais metais mokyklų dalyvavimas patyčių prevencijos programose didėja. Jos yra įvairios, pačių mokyklų specialistai pasirenka, kokias programas įgyvendinti (programos temą ir turinį). Kai kurios mokyklos įgyvendina net keletą tokių programų, o šiais metais dar kelios mokyklos prisijungė prie *Olweus* programos įgyvendinimo. Tiesa, patyčių prevencijos programų įgyvendinimo kokybė gali kažkiek nukentėti dėl kvalifikuotų švietimo pagalbos specialistų stokos – trūksta profesionalaus programos koordinavimo, mokytojai ją įgyvendina patys, todėl galbūt ne visai kvalifikuotai, be specialaus pasiruošimo²⁵⁴.

Lietuvos švietimo ir mokslo profesinių sąjungų federacijos atlikto reprezentatyvaus tyrimo duomenimis, daugumoje šalies ugdymo įstaigų vyrauja prastas mikroklimatas²⁵⁵, kurį didžiąja dalimi lemia santykiai su administracijos atstovais bei kolegomis. Mokyklos mikroklimatas, mokytojų tarpusavio santykiai atspindi visos mokyklos bendruomenės santykius ir psichologinę atmosferą.

Mokyklų mikroklimatas sudėtingas ir *Savivaldybės B* mokyklose. Esminių problemų personalo santykiuose nėra fiksuojama, tačiau įgyvendinamos švietimo reformos, ypatingai apimančios mokytojų darbo laiko apskaitos, darbo užmokesčio klausimus, kuria įtampas, kurios neišvengiamai persiduoda ir platesnei mokyklos bendruomenei, veikia mokinius²⁵⁶.

ESI FONDŲ INVESTICIJOS GERINANT VIDUTINIO IŠSILAVINIMO PRIEINAMUMĄ

Apibendrinant, *Savivaldybėje B* gyventojų išsilavinimas yra kiek mažesnis lyginant su šalies vidurkiu. Prielaidos mokyklinio amžiaus vaikams įgyti bent vidutinį išsilavinimą yra sudarytos – išlaikomas kaimo mokyklų tinklas, užtikrinamos mokinių pavėžėjimo paslaugos. Visgi *savivaldybėje* nėra išspręsti socialinės, psichologinės ir susijusios pagalbos teikimo mokiniui klausimai. Kadangi *Savivaldybėje B* vyrauja kaimiškos teritorijos, o mokyklos jose yra mažos, nėra galimybės čia išlaikyti nuolat dirbančių socialinių darbuotojų, psichologų ir kitų kvalifikuotą pagalbą galinčių suteikti specialistų. Mokyklos yra vizituojamos specialistų iš pedagoginės psichologinės tarnybos, tačiau to nepakanka tais atvejais, kai mokiniams reikalinga skubi pagalba ar tęstinė priemonė. Ši problema dar labiau paaštrėja, jeigu pagalba reikalinga vaikui, augančiam rizikos šeimoje. Tęstinė pagalba galėtų būti teikiama *Savivaldybės B* centre esančios pedagoginės psichologinės tarnybos specialistų, tačiau tam, kad vaikas vyktų į kitą miestą, reikalingas tėvų pritarimas ir pagalba, kurios problemų turinčiose šeimose gali pritrūkti.

Iki 2018 m. liepos mėn. kontraktuotos 2014–2020 m. VP investicijos į švietimo sektorių beveik išimtinai susijusios su mokyklų infrastruktūros ir mokymosi resursų atnaujinimu, taip pat su ugdymo turinio gerinimu. Projektai, susiję išskirtinai su psichologinės mokymosi aplinkos pokyčiais, sunkumus patiriančių mokinių motyvacija, *Savivaldybėje B* nėra įgyvendinami. Tiesa, čia svarbu pabrėžti, kad mokyklos dalyvauja kitų programų finansuojamuose projektuose, diegia nacionaliniu mastu parengtas ir šalies mokykloms pritaikytas programas, todėl VP nėra vienintelis galimas finansavimo šaltinis. *Savivaldybės B* mokyklos tokiose programose dalyvauja pakankamai intensyviai.

²⁵³ <http://www.smm.lt/uploads/documents/kiti/PREVCINIŲ%20PROGRAMŲ.pdf>

²⁵⁴ Remiantis interviu su *Savivaldybės B* švietimo skyriaus atstovu metu pateikta informacija.

²⁵⁵ Tyrimo rezultatai: daugumoje šalies ugdymo įstaigų vyrauja prastas mikroklimatas. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.svietimoprofsajunga.lt/naujienos/?npg.125;nid.1209/>

²⁵⁶ Remiantis interviu su *Savivaldybės B* švietimo skyriaus atstovu metu pateikta informacija.

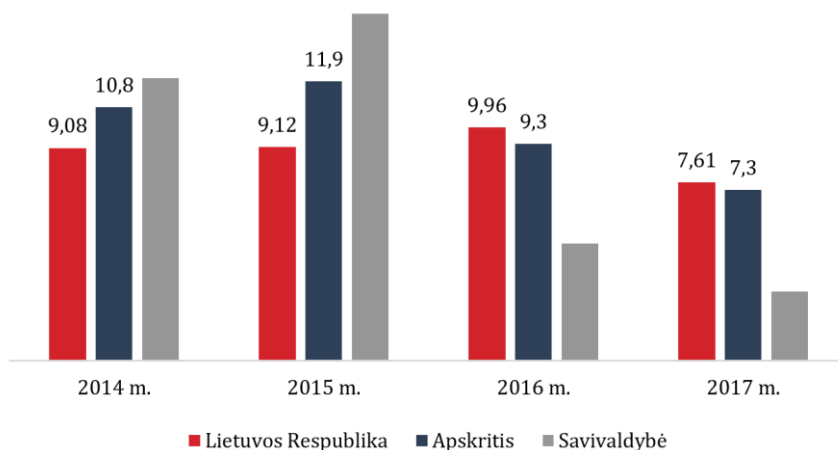
Tikėtina, kad prie geresnės socialinę atskirtį ar psichologines problemas patiriančių jaunų žmonių situacijos *Savivaldybėje B* kažkiek prisidės aukščiau šioje studijoje aptarti projektai pagal VP priemonę Nr. 08.4.1-ESFA-V-416 („Bendruomeniniai šeimos namai“). Tiesa, iki šiol pastebimos tendencijos socialines ir psichologines paslaugas labiau orientuoti į šeimą, tikintis, kad tai pagerins ir jose augančių vaikų būvį. Paslaugų, skirtų tiesiogiai sunkumus patiriantiems mokyklinio amžiaus vaikams, yra mažiau.

MOKINIŲ PASIEKIMAI

RODIKLIS: ABITURIENTŲ, GAVUSIŲ 86–100 LIETUVIŲ KALBOS BRANDOS EGZAMINO ĮVERTINIMO BALŲ, DALIS, PROC.

Vienas iš pagrindinių švietimo paslaugų kokybės rezultatų mokyklos ar savivaldybės lygiu nusakančių rodiklių yra abiturientų pasiekimai laikant valstybinius brandos egzaminus.

2017 m., gavusių 86–100 balų lietuvių kalbos brandos egzamino įvertinimą, dalis *Savivaldybėje B* nesiekė 3 proc. ir buvo išskirtinai prastas, lyginant su šalies vidurkiu. Panašus prastas rezultatas buvo demonstruojamas ir 2016 m., kai tuo tarpu 2014 ir 2015 m. *Savivaldybės B* abiturientų pasiekimai laikant lietuvių kalbos brandos egzaminą buvo nepalyginamai aukštesni ir net žymiai viršijo šalies vidurkį.

PAVEIKSLAS 22. ABITURIENTŲ, GAVUSIŲ 86–100 LIETUVIŲ KALBOS BRANDOS EGZAMINO ĮVERTINIMO BALŲ, DALIS, PROC.

Šaltinis: Nacionalinis egzaminų centras

Tokie dideli skirtumai tarp atskirų metų gali būti nulemti kelių priežasčių. Pirmiausiai, dėl mažo mokinių skaičiaus *Savivaldybėje B* (2017–2018 mokslo metais visose klasėse mokėsi tik kiek daugiau nei 1500 mokinių), pavienių abiturientų rezultatai pastebimai lemia bendrus rezultatus visos savivaldybės mastu. Kita vertus, rezultatų nestabilumas tam tikra apimtimi gali rodyti ir nepakankamą ugdymo kokybę.

2017–2018 mokslo metais *Savivaldybėje B* veikė 11 bendrojo ugdymo mokyklų²⁵⁷, iš kurių ŠMM duomenimis: 3 pradinės mokyklos (vidutinis mokinių skaičius įstaigoje – 129), 5 pagrindinės mokyklos (vidutinis mokinių skaičius įstaigoje – 119), 1 progimnazija (vidutinis mokinių skaičius įstaigoje – 48) ir 2 gimnazijos (vidutinis mokinių skaičius įstaigoje – 237). Bendrojo ugdymo mokyklose viso buvo 1503 mokiniai (įskaitant ir vaikus, bendrojo ugdymo mokyklose ugdomus pagal priešmokyklinio ugdymo programas), kuriems teko 200 dirbančių pedagogų²⁵⁸.

Savivaldybėje B labai ryškios mokinių mažėjimo tendencijos. Bendrojo ugdymo mokyklose 2017–2018 mokslo metais mokėsi 9,8 proc. mažiau mokinių lyginant su 2014–2015 mokslo metais, kai bendrai šalyje šiuo laikotarpiu bendrojo lavinimo mokinių skaičius sumažėjo 2,7 proc²⁵⁹.

SU INDIVIDUALIZUOTA PAGALBA MOKYKLAI IR MOKINIUI SUSIJUSIOS PRIEŽASTYS

Didelę įtaką mokinių pasiekimams, be kitų faktorių, daro mokinio asmeninės savybės, asmenybės augimo laikotarpiu atsirandantys iššūkiai ir jų įveikimo sėkmė.

Savivaldybės B mokiniams, tiek esantiems sunkesnėje padėtyje, tiek ir kitiems, kuriems reikalinga individualizuota socialinė psichologinė pagalba, siekiama ją suteikti. Deja, dėl savivaldybės specifikos (dauguma mokyklų yra mažos, įsikūrusios kaimiškose vietovėse), nėra galimybės užtikrinti nuolatinės savalaikės pagalbos pasiūlą. Socialinės ir psichologinės pagalbos specialistai vizituoja mokyklas, tačiau mokiniams, kuriems reikalinga nuosekli, tęstinė pagalba, ji iš esmės gali būti suteikta tik savivaldybės centre. Tai riboja kokybiškų paslaugų pasiekiamumą (detalesnis būklės *Savivaldybėje B* aprašymas pateikiamas dalyje apie *Gyventojų išsilavinimo* rodiklį veikiančias priežastis).

SU UGDYMO TURINIO KOKYBE SUSIJUSIOS PRIEŽASTYS

Mokinių rezultatai gerėja tada, kai atsižvelgiama į individualius poreikius, kuriuos reikia atpažinti bei gebėti pritaikyti tinkamas priemones jiems tenkinti ir stebėti kiekvieno mokinio pažangą²⁶⁰.

Savivaldybėje B esančios mokyklos ugdymo procese taiko mokinių individualios pažangos ugdymosi procese vertinimą. Savivaldybė dalyvauja projekte *Lyderių laikas 3*. Tobulintina sritimi pasirinkta – savianalizė, tiek mokinio, tiek mokytojo įsivertinimas nuo ikimokyklinio amžiaus vaikų ir baigiant abiturientais (norima, kad būtų išlaikomas nuoseklumas visais amžiaus tarpsniais) bei tobulinami visi dokumentai (kaupiami aplankai, kad informaciją būtų galima perduoti kitai įstaigai). Vertinimas atliekamas visomis kryptimis, rengiami tarpusavio susitarimai su mokyklomis, tėvais ir vaikais, kad tai būtų vieninga sistema visoje savivaldybėje (vieningi susitarimai ir planavimo dokumentai, vieningas vertinimas)²⁶¹.

Visgi, esamas mokytojų kvalifikacijos lygis, mokyklos vadovybės kvalifikacija *Savivaldybėje B* nėra pakankamas. Ryškūs netolygumai tarp miesto ir kaimo mokyklų, kurie pasireiškia gerokai didesniais nei vidutiniškai šalyje mokinių rezultatų skirtumais²⁶².

²⁵⁷ Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis.

²⁵⁸ Lietuva. Švietimo būklės apžvalga 2018. Gera mokykla. Vilnius, 2018.

²⁵⁹ Remiantis Lietuvos statistikos departamento pateikiamais Švietimo informacinių technologijų centro duomenimis.

²⁶⁰ Valstybinio audito ataskaita. Ar gali gerėti Lietuvos mokinių pasiekimai. 2017 m. lapkričio 28 d. Nr. VA-2017-P-50-1-20.

²⁶¹ Remiantis interviu su Savivaldybės B švietimo skyriaus atstovu metu pateikta informacija.

²⁶² Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose 2017. Vilnius, 2017.

2013–2017 mokslo metais savivaldybėje pastebima 1–4 klasių mokytojų ir 5–12 klasių bei gimnazijų I–IV klasių mokytojų mažėjimo tendencija (per keturis mokslo metus jų sumažėjo 16 proc.). Didžiąja dalimi mažėjo mokytojų, turinčių aukštąjį išsilavinimą. Mokytojų, turinčių 15 m. ir didesnę pedagoginio darbo stažą, sumažėjo nuo 147 iki 104, bei turinčių 4–10 metų pedagoginio darbo stažą nuo 29 iki 23 pedagogų; neformaliojo (papildomo) ugdymo mokytojų pedagogų sumažėjo 17 proc.²⁶³ Taigi, *Savivaldybėje B* matomas tiek kvalifikuoto ir patirtį turinčio pedagoginio personalo, tiek personalo, teikiančio papildomo ugdymo paslaugas, mažėjimas.

Švietimo ir mokslo ministerija 2018 m. konstatavo, kad šios savivaldybės socialinis ekonominis kontekstas nėra palankus siekti aukštų ugdymo rezultatų. Todėl, siekiant ugdymo kokybės, ŠMM rekomendavo ieškoti būdų gerinti pradinio ugdymo programos mokinių pasiekimus (visų dalykų), pagrindinio ugdymo programos – matematikos, gamtos ir socialinių mokslų, vidurinio ugdymo programos – lietuvių kalbos, užsienio kalbos, chemijos, geografijos, kryptingai tobulinti mokytojų kvalifikaciją (mokinių mokėjimo mokyti kompetencijos ugdymas, patyčių prevencija)²⁶⁴.

Jau 2015 m. savivaldybėje buvo suremontuota 90 proc. mokyklų, kuriose mokėsi 96,2 proc. mokinių²⁶⁵. Kita vertus, kai kurių tyrimų duomenys rodo, kad nėra statistiškai reikšmingo ryšio tarp mokyklų finansavimo (t.y. vertinant mokinio krepšelio dydį bei savivaldybių skiriamas lėšas aplinkos išlaikymui ir infrastruktūrai) ir valstybinių brandos egzaminų rezultatų²⁶⁶. Infrastruktūros būklė per pastarąjį dešimtmetį žymiai pagerėjo ir nebėra esminė problema. Kur kas aktualesnės tampa tinkamų mokymo priemonių ir kvalifikuoto pedagoginio personalo prieinamumo problemos.

Savivaldybėje yra plėtojamas papildomas ugdymas. *Savivaldybėje B* papildomo ugdymo, neformalaus švietimo, pasiūla gana nemaža. Ji pastebimai pagerėjo atsiradus neformaliojo ugdymo krepšeliui, kurio lėšos gali būti skiriamos vaiko pasirinktoms neformaliojo ugdymo veikloms finansuoti. Kiekvienoje mokykloje yra popamokinės veiklos būrelių. Sudaromos galimybės juos lankyti visiems vaikams, kadangi mokyklos turi geltonuosius autobusus ir gali vaikus parvežti namo po šių užsiėmimų. Gerinant vaikų užimtumą ir plečiant jų ugdymo galimybes, savivaldybė skiria papildomas lėšas ir inicijuoja įvairesnius užsiėmimus, neapsiribojant vaikų gyvenamąją aplinką. Pavyzdžiui, pradinių klasių mokiniai savivaldybės lėšomis yra vežami į gretimų savivaldybių baseinus, teikiamos nemokamos paslaugos savivaldybės sporto centre, į kurį vaikus iš kaimo vietovių vežioja savivaldybės autobusiukas²⁶⁷.

SU UGDYMO APLINKA SUSIJUSIOS PRIEŽASTYS

Mokinių pasiekimams teigiamos įtakos turi vaikų dalyvavimas ikimokykliniame ugdyme, tinkamas mokyklos mikroklimatas (daugiau informacijos apie tai pateikiama aukščiau šioje studijoje analizuojant struktūrines ir sistemines priežastis, veikiančias gyventojų išsilavinimą) ir tėvų įsitraukimas į vaikų ugdymo procesą, mokyklų savarankiškumas ir aktyvumas.

Prie geresnių mokymosi rezultatų prisideda socialinių, ekonominių ir kultūrinių poreikių patenkinimas. Čia svarų vaidmenį atlieka tėvai bei pačių mokyklų savarankiškumas. Bendrojo ugdymo mokykloms suteiktas gana didelis savarankiškumas daugelyje veiklos sričių, tačiau nacionalinio lygmens tyrimai rodo, kad neretai mokyklos nesugeba pasinaudoti joms suteiktomis teisėmis arba jų savarankiškumą riboja

²⁶³ Sudaryta BGI Consulting, remiantis švietimo valdymo informacinės sistemos duomenimis.

²⁶⁴ Lietuva. Švietimo būklės apžvalga 2018. Gera mokykla. Vilnius, 2018.

²⁶⁵ Remiantis švietimo valdymo informacinės sistemos duomenimis.

²⁶⁶ Lietuvos laisvosios rinkos instituto analizė „Švietimo infrastruktūros ir finansavimo netolygumai“. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: www.llri.lt/wp-content/uploads/2017/01/PB-Svietimas_01_11.pdf

²⁶⁷ Remiantis interviu su Savivaldybės B švietimo skyriaus atstovu metu pateikta informacija.

savivaldybė – mokyklos tik iš dalies savarankiškos ugdymo turinio, materialinių ir finansinių išteklių valdymo srityse.²⁶⁸ Mokyklos savarankiškumas *Savivaldybėje B* yra ribotas, pirmiausiai, dėl nuolatinio finansinių išteklių trūkumo. Pastarasis reikalauja net eilinius paprasto remonto darbus derinti su savivaldybės administracija. Ribotos galimybės buitinius, kasdieninius klausimus spręsti savarankiškai, neigiamai paveikia visą mokyklos savivaldą, slopina iniciatyvumą kitose srityse²⁶⁹.

Savivaldybėje B tėvų įsitraukimas į mokyklos bendruomenės veiklą, komunikacija, pagalba, kaip ir daugumoje šalies mokyklų, kone labiausiai priklauso nuo konkrečių tėvų suinteresuotumo. Tie tėvai, kurie natūraliai yra susidomėję vaikų ugdymo procesu, supranta mokyklos svarbą ir ieško galimybių prisidėti prie teigiamų pokyčių, vienu ar kitu būdu dalyvauja mokyklos veikloje. Tačiau priemonių bei labiau konsoliduotų ir kryptingų pastangų trūksta. Iš esmės pagrindinės aktyvios mokyklos priemonės pritraukti tėvus į mokyklą yra orientuotos į atskirų mokytojų ar mokyklos vadovybės pastangas susisiekti su sunkumų patiriančių vaikų tėvais²⁷⁰. Vadinasi, į tėvus kreipiamasi, kai kažkas nesiseka, tėvams siekiama iškomunikuoti problemas, kurių jie galbūt irgi nėra pajėgūs išspręsti, todėl gali natūraliai vengti mokyklos ir su ja susijusių veiklų. Tai iš dalies susiję ir su pagalbos mokiniui specialistų trūkumu, kadangi tokių darbuotojų veikla galėtų būti nukreipta ir į asmeniškiesnio pobūdžio pokalbius su tėvais, pagalba ne tik vaikams, bet ir jų tėvams, paraginimą tėvams dalyvauti mokyklos organizuojamose pozityviose veiklose.

ESI FONDŲ INVESTICIJOS GERINANT MOKINIŲ PASIEKIMUS

Apibendrinant, *Savivaldybės B* teritorinis išsidėstymas, socialinė ir ekonominė aplinka nėra palankūs siekiant aukštos švietimo kokybės. Jeigu daugumos mokyklų bazinė infrastruktūra per paskutinįjį dešimtmetį buvo atnaujinta, tai vis aštrėjantys ugdymo kokybės ir visapusiškos pagalbos mokiniui klausimai yra kone skubiausiai šiuo metu spręstinos problemos. Kaimiškos vietovėse išsidėsčiusios mažos mokyklos nepajėgia užtikrinti pakankamai aukštos kvalifikacijos mokytojų pasiūlos, negali išlaikyti reikalingų švietimo pagalbos specialistų. Mokyklose nuolat mažėja mokinių skaičius. Šios priežastys trukdo pasiekti stabilesnių rezultatų, konkrečios situacijos dažniau sprendžiamos individualiai nei sistemiškai. Savivaldybės administracija ir atskiros mokyklos siekia spręsti problemas, mokykloms padeda nuolat apsilankantys pedagoginės psichologinės tarnybos specialistai, mokyklų pasiekiamumas užtikrinamas naudojant geltonuosius autobusus, kurių kelionės neapsiriboja atvežimu ir parvežimu iš pamokų, geltonieji autobusai taip pat naudojami padedant vaikams lankyti popamokinius neformaliojo ugdymo užsiėmimus. *Savivaldybė B* taip pat skiria papildomas lėšas, išplečiant mokinių ugdymo pasiūlą, naudojantis kitų įstaigų, netgi kitų savivaldybių resursais. Visgi tokios priemonės kol kas nėra pakankamos iš esmės stabilizuoti švietimo situaciją.

Prie šių problemų prisideda ir tinkamo mokyklų psichologinio klimato, mokyklų bendruomenių kūrimo iššūkiai. Pastarųjų trūkumas neleidžia formuoti mokymuisi palankiai aplinkai ir kultūrai, kitomis priemonėmis nei tiesioginis mokymas neskatina mokinių siekti geresnių rezultatų.

Pagal 2014–2020 m. VP nėra įgyvendinami pavieniai į *Savivaldybės B* mokymo institucijų poreikius orientuoti projektai. Kaimiškoje vietovėje esančioje gimnazijoje įgyvendinamas projektas pagal VP priemonę Nr.09.1.3.-CPVA-R-724, kurio metu tvarkomos mokyklos erdvės ir įrengiamas technologijų kabinetas, atnaujinamos sporto ir meniniams užsiėmimams skirtos erdvės.

²⁶⁸ Ar Lietuvos mokyklos (ne)savarankiškos. Vilnius, 2017. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.nmva.smm.lt/wp-content/uploads/2018/02/Ar-lietuvos-mokyklos-savarankiškos_GALUTINIS.pdf

²⁶⁹ Remiantis interviu su Savivaldybės B švietimo skyriaus atstovu metu pateikta informacija.

²⁷⁰ Remiantis interviu su Savivaldybės B švietimo skyriaus atstovu metu pateikta informacija.

Savivaldybės B mokyklas taip pat pasiekia centralizuotai įgyvendinamų projektų metu įsigyjamoms ir šalies mokykloms išdalintoms mokymo priemonėms ar kitas turtas, skirtas pagerinti ugdymo kokybę ir pasiekiamumą.

Pagal VP priemonę Nr. 09.1.3-CPVA-V-704-01-0002 centralizuotai yra įsigyjamoms tikslinės transporto priemonės (geltonieji autobusai), kurie paskirstomi šalies mokykloms. *Savivaldybėje B* iki 2018 m. pabaigos naujus geltonuosius autobusus gaus 4 savivaldybės mokyklos. Du autobusai skirti kaimiškose vietovėse veikiančioms mokykloms, o 2 – veikiančioms mieste. Todėl manytina, kad tokių transporto priemonių įsigijimas pagerins ne tik nutolusiose vietovėse gyvenančių moksleivių susisiekimą su mokykla, bet ir sudarys sąlygas praturtinti ugdymo turinį, kadangi autobusai bus naudojami moksleivių pamokų metu organizuojamoms su mokymusi susijusioms išvykoms, popamokinei veiklai organizuoti.

Trys *Savivaldybės B* mokyklos taip pat yra aprūpinamos gamtos ir technologijos mokslų priemonėmis, kurios centralizuotai yra įsigyjamoms pagal VP priemonę Nr. 09.1.3-CPVA-V-704-02-0001. Be to, mokykloms bus pateiktos naujai sukurtos metodikos, padedančios geriau organizuoti gamtos ir technologijų ugdymą ir juo sudominti daugiau moksleivių. Įsigyjamoms priemonėms ir kuriamoms metodikoms yra skirtos 1–8 klasių moksleiviams.

ESIF lėšomis 2018 m. taip pat finansuojamas neformaliojo vaikų švietimo krepšelis. Nuo 2015 m., kai šis krepšelis buvo įvestas, iki 2017 m. lėšos neformaliajam mokinių ugdymui buvo skiriamos iš valstybės biudžeto.

Gerinant neformaliojo ugdymo kokybę, *Savivaldybėje B* taip pat pagal VP priemonę Nr. 09.1.3.-CPVA-R-725 įgyvendinamas savivaldybės sporto centro atnaujinimo projektas. Šį sporto centrą, kaip jau buvo minėta, lanko ne tik savivaldybės centro mokiniai bei gyventojai, bet taip pat savivaldybės pastangomis organizuojamas vaikų atvežimas iš atokesnių savivaldybės vietovių.

Vėliau šiais ar kitais metais mokyklos taip pat galės teikti paraišką specialiosioms mokymo priemonėms ir techninės pagalbos priemonėms, kurios centralizuotai yra įsigyjamoms pagal VP priemonę Nr. 09.1.3-CPVA-V-704. Šios investicijos padės bent ir dalies spręsti specialiųjų poreikių turintiems mokiniams pritaikytų priemonių trūkumą, todėl tikimasi pagerėjusio švietimo prieinamumo. Ar ir kiek *Savivaldybės B* mokyklų dalyvaus šiame projekte, kol kas neaišku.

MOKYMASIS VISĄ GYVENIMĄ

RODIKLIS: 25–64 M. AMŽIAUS ASMENŲ, KURIE MOKĖSI PER PASKUTINES 4 SAVAITES, DALIS, PROC.

2014–2016 m. apskrityje kasmet per paskutines 4 savaites mokėsi apie 2 proc. 25–64 m. amžiaus asmenų, 2017 m. – apie 3 proc.²⁷¹ *Savivaldybėje B* laikotarpiu nuo 2014 iki 2017 m. gerokai sumažėjo asmenų, po

²⁷¹ Sudaryta BGI Consulting, remiantis Lietuvos statistikos departamento Gyventojų užimtumo tyrimo duomenimis.

pagrindinio ugdymo programos mokymąsi tęsiančių profesinio mokymo įstaigose, bei asmenų, įgijusių vidurinę išsilavinimą ir tais pačiais metais tęsiančių mokymąsi²⁷².

BGI Consulting užsakymu atliktos reprezentatyvios apklausos duomenimis, per paskutinius metus formaliojo švietimo įstaigoje mokėsi, neformalius kursus, viešas paskaitas, privačias pamokas lankė mažiau nei trečdalis (31 proc.) 25–64 m. amžiaus *Savivaldybės B* gyventojų.

ASMENINIAI-PSICHOLOGINIAI VEIKSNIAI

Tyrimai rodo²⁷³, kad suaugusiųjų švietimas susijęs ir su tokiomis problemomis kaip suaugusiųjų motyvacijos mokytis stoka. Tai atspindi ir *BGI Consulting* užsakymu atliktos reprezentatyvios apklausos duomenys. 69 proc. asmenų, pastaraisiais metais nesimokiusių ir nelankiusių jokių kursų ar paskaitų, tarp priešasčių, kodėl per pastaruosius metus nedalyvavo formaliojo arba neformaliojo mokymosi veikloje, dažniausiai minėjo, kad jiems tai neaktualu (45 proc.), kiti manė, kad mokytis jau per vėlu ir bijojo, kad nesugebės (24 proc.). Baimė, kad nesugebės mokytis, dažnai siejama su neigiama ankstesne patirtimi ar jų atžvilgiu galimu neigiamu vertinimu.

SITUACINIAI VEIKSNIAI

Savivaldybė B neturi nei profesinės, nei aukštosios mokyklos (kolegijos). Visoje apskrityje esantis vienintelis profesinio regimo centras, teikiantis ir suaugusiųjų tęstinio mokymosi paslaugas, su penkiais skyriais, bei kolegija, orientuota į aukštojo mokslo teikimo paslaugas, veikia kitose savivaldybėse. Taip pat yra ir keletas privačių mokymo įstaigų, kuriose suaugusieji gali įgyti tam tikrą kvalifikaciją (pvz., kalbos kursai), bet dauguma jų taip pat veiklą vykdo kituose miestuose, dažniausiai regiono centre. *Savivaldybėje B* veikia tik suaugusiųjų mokymo klasės, kuriose užtikrinama galimybė įgyti bendrąją išsilavinimą. Jeigu *Savivaldybės B* gyventojai nori mokytis pagal profesinio mokymo ar perkvalifikavimo programas, jiems tenka vykti mažiausiai apie 30 km (į vieną pusę) iki artimiausios profesinės kvalifikacijos įstaigos, o norint sąlyginai didesnės profesinio tobulėjimo programų pasiūlos, ir toliau, iki didesnių miestų.

Tyrimai patvirtina, kad galimybės mokytis arti gyvenamosios vietos nebuvimas yra svarbi problema regionuose²⁷⁴. Tą dalinai patvirtino ir *Savivaldybės B* gyventojų apklausa – 13 proc. 25–64 m. respondentų, kurie per pastaruosius metus nedalyvavo jokioje formalioje ar neformalioje mokymosi veikloje, minėjo, kad viena iš priešasčių, kodėl jie nedalyvavo jokiuose mokymuose, yra mokymosi galimybių artimoje aplinkoje nebuvimas ir sunkumai pasiekti toliau esančias mokymo įstaigas. Tačiau reikia pastebėti, kad mokymo įstaigų nebuvimas artimoje aplinkoje nebuvo pagrindinė priežastis, kodėl suaugusių asmenų mokymosi motyvacija yra maža.

Dažniausios priežastys, dėl kurių *Savivaldybės B* 25–64 m. amžiaus gyventojai per paskutinius metus nedalyvavo formalioje bei neformalioje veikloje, kursuose, seminaruose ar konferencijose, yra susijusios su laiko stoka: 43 proc. nurodė neturintys laiko dėl darbo, kiti 35 proc. – dėl šeimos išsipareigojimų. Šias, su skirtingais išsipareigojimais susijusias priežastis taip pat sustiprina tai, kad dalis nesimokiusių (9 proc.) asmenų teigė, kad nesulaukia palaikymo iš artimųjų ar darbdavio.

²⁷² Lietuva. Švietimo būklės apžvalga 2018. Gera mokykla. Vilnius, 2018.

²⁷³ Suaugusiųjų švietimo organizavimo būklė savivaldybėse. Vilnius, 2006. 3 lentelė-4 lentelė. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.kpmc.lt/kpmc/wp-content/uploads/2015/08/Suaugusiųjų-švietimo-organizavimo-būklė-savivaldybėse.pdf>

²⁷⁴ Tyrimo „Suaugusiųjų mokymasis Lietuvoje: aprėptis, poreikiai ir pasiūla“ ataskaita. P 38. [interaktyvus]. Prieiga per internetą http://www.kpmc.lt/kpmc/wp-content/uploads/2014/01/9_Suaugusiųjų_mokymasis-Lietuvoje-apreptis-poreikiai-pasiula.pdf

STRUKTŪRINIAI-SISTEMINIAI VEIKSNIAI

Struktūrinių-sisteminių veiksnių, galimai sudarančių priežastines kliūtis suaugusiųjų mokymuisi, gali būti įvairių, pvz., programų pasiūlos trūkumas, tvarkaraščių ar formų nelankstumas, mokymosi kaina ir pan. 2018 m. apskrities profesinio rengimo centras siūlė 42 skirtingos trukmės mokymosi programas²⁷⁵, kurių vidutinė kaina siekė 943,5 Eur, maksimali programos kaina – 1616 Eur, minimali – 173 Eur. 2017 m. savivaldybėje vidutinis bruto darbo užmokestis yra 839 Eur. 2017 m. tęstinio profesinio mokymo metu apskrities profesinio rengimo centre apmokyti 839 asmenys: iš jų darbo biržos lėšomis – 311 (37,1 proc.), įmonių ir organizacijų lėšomis – 16 (1,9 proc.), asmenų lėšomis – 512 (61 proc.)²⁷⁶.

Savo lėšomis mokymo programose dalyvaujančių asmenų dalis yra pakankamai didelė. Tačiau atsižvelgiant į tai, jog apie pusę centro tęstinio mokymo programose dalyvaujančių asmenų sudaro bedarbiai ar kiti asmenys, kuriuos atsiunčia Užimtumo tarnyba, o paskutinius kelis metus įmonių darbuotojai, apmokomi sudarant trišales profesinio mokymo sutartis su darbdaviais²⁷⁷, galima daryti prielaidą, jog daliai privačių asmenų, besikreipiančių savarankiškai, mokymosi kaina visgi gali būti per didelė (ypač jeigu asmuo neturi darbo). Visgi, šios prielaidos nepatvirtina gyventojų apklausos rezultatai – tik 2 proc. *Savivaldybės B* 25–64 m. amžiaus gyventojų, per pastaruosius metus nedalyvavusių jokiaje formalioje ar neformalioje mokymosi veikloje, mokymosi kursų kainą nurodė kaip priežastį (vieną iš priežasčių) nedalyvauti mokymuose. Daug dažniau gyventojai nesimokė dėl to, jog nemato poreikio ar negalėjo rasti laiko.

Mokymąsi visą gyvenimą sunkina ir kiti formalūs veiksniai, pvz., sudėtingos aplikavimo procedūros – t. y. neformalioju būdu įgytų kompetencijų pripažinimas, kuris nors ir laikomas vienu svarbesniu mokymosi visą gyvenimą strategijų sėkmę lemiančiu veiksniu, tačiau susijęs su tam tikromis problemomis, kurios vis dar neišsprendžiamos. Pripažinti tokiu būdu įgytas kompetencijas tenka profesinio mokymo įstaigoms, kurių patirtis ir taikomos procedūros skiriasi. Taip pat kyla sunkumų apmokestinant įgytų kompetencijų pripažinimo paslaugas, tad įstaigos yra nemotyvuotos teikti tokių paslaugų²⁷⁸.

25–64 m. amžiaus savivaldybės gyventojai, kurie per pastaruosius metus nedalyvavo jokiaje formalioje ar neformalioje mokymosi veikloje, tarp priežasčių minėjo, kad nerado mokymosi galimybių, kurios atitiktų interesus (5 proc.), nežinojo ar nerado informacijos apie galimybes mokytis (4 proc.), užsiėmimų, kuriuos norėjo lankyti, laikas nebuvo suderintas su kitais įsipareigojimais (5 proc.).

Regiono profesinio rengimo centro mokymo programų pasiūla diferencijuota atliepiant paklausą. Sujungus šio centro skyrius, istoriškai susiklostė, kad mokymo programos teritoriškai yra suskirstytos pagal paklausą, o kai kurios programos ir dubliuojamos (tos pačios programos siūlomos skirtinguose skyriuose), sulaukus daugiau norinčių pagal jas mokytis. Šiuo metu pereinama prie modulinė programų (ir pirminio, ir tęstinio mokymosi), keičiama mokymo programų kūrimo metodika, mokymo struktūra ir specifika, programų apimtis, laikas, turinys. Tikimasi, kad patvirtinus modulines mokymo programas, atsiras galimybės įgyti specifinių reikalingų žinių nebaigiant visos standartinės mokymo programos, pvz., apdailininko programą sudarys plytelių klojėjo, betonuotojo ir mūrinių moduliai, todėl bus galima baigti tik vieną jų, pvz., išlaikyti plytelių klojėjo kvalifikacinį egzaminą. Tai turėtų labai pagerinti sąlygas dirbančiųjų kvalifikacijos kėlimui, kadangi dažnai darbo rinkoje jau įsitvirtinę asmenys nori ne iš esmės

²⁷⁵ Remiantis apskrities profesinio rengimo centro pateikiama informacija.

²⁷⁶ LR švietimo ir mokslo ministro 2018 m. kovo 29 d. įsakymas Nr. V-305 „Dėl valstybinių profesinio mokymo įstaigų, kuriose švietimo ir mokslo ministerija įgyvendina savininko (dalininko) teises ir pareigas, tinklo vystymo 2018–2020 metų bendrojo plano patvirtinimo“ [interaktyvus]. Prieiga per internetą:

[https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/Patvirtintas%20tinklo%20planas\(Galut\).pdf](https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/Patvirtintas%20tinklo%20planas(Galut).pdf)

²⁷⁷ Remiantis interviu su Savivaldybės B profesinio rengimo centro atstovu metu gauta informacija.

²⁷⁸ Profesinio mokymo būklės apžvalga, 2017. Švietimo ir mokslo ministerija, Vilnius, 2017.

persikvalifikuoti, o tiesiog pagerinti savo žinias ar įgyti naujų labai konkrečiais darbo rinkoje paklausiais aspektais.

Iš mokymosi programų šiais ir praeitais metais populiariausios buvo suvirintojo, motorinių transporto priemonių vairuotojo, virėjo, valytojo, mažiau paklausios – floristo, medžio apdirbimo darbuotojo. Profesinio rengimo centras stengiasi atliepti savivaldybės gyventojų paklausą mokymosi programoms, o taip pat ir sudaryti lankstų mokymosi tvarkaraštį – tad dirba nuo 8 val. iki 20 val.

Dalyje *Savivaldybės B* mokyklų veikia suaugusiųjų mokymo klasės, kuriuose 16 m. ir vyresni asmenys gali įgyti vidurinį išsilavinimą. Šios klasės yra gera galimybė anksti iš švietimo sistemos iškritusiems asmenims sugrįžti ir palankiomis sąlygomis įgyti išsilavinimą.

Mokymąsi visą gyvenimą gali sunkinti ir kiti formalūs veiksniai, pvz., sudėtingos aplikavimo procedūros, savišvietos ar neformaliojo būdu įgytų kompetencijų pripažinimas, kuris, nors ir laikomas vienu iš svarbesnių mokymosi visą gyvenimą strategijų sėkmę lemiančių veiksnių, tačiau susijęs su tam tikromis nacionalinio lygmens problemomis, kurios vis dar neišsprendžiamos. Pripažinti tokiu būdu įgytas kompetencijas tenka profesinio mokymo įstaigoms, kurių patirtis ir taikomos procedūros labai skiriasi. Trūksta vieningos metodinės medžiagos, vertinimo metodikų ir priemonių. Taip pat kyla ir sunkumų apmokestinant įgytų kompetencijų pripažinimo paslaugas, tad įstaigos yra nemotyvuotos teikti tokias paslaugas²⁷⁹. Visgi, kaip parodė apklausos rezultatai, *Savivaldybės B* gyventojams sudėtingos aplikavimo procedūros ar aukšti reikalavimai nėra priežastis nedalyvauti mokymosi veikloje: tik 3 proc. iš visų respondentų, per paskutinius metus nedalyvavusių mokymuose, minėjo šią priežastį kaip svarbią.

Informacija apie galimybes dalyvauti profesinio centro programose yra gana plačiai prieinama: ji skelbiama paties centro internetinėje svetainėje, socialiniuose tinkluose, informacija apie šį centrą skelbiama regioninėje spaudoje, taip pat platinama per asocijuotas verslo struktūras, viešai kabinami skelbimai.

Vienas iš svarbių informacijos apie savivaldybėje ir apskrityje prieinamas suaugusiųjų mokymosi galimybes platintojų taip pat yra Užimtumo tarnyba.

ESI FONDŲ INVESTICIJOS DIDINANT MOKYMOSI VISĄ GYVENIMĄ PRIEINAMUMĄ

Apibendrinant, mokymosi visą gyvenimą poreikį ir galimybes *Savivaldybės B* gyventojai vertina vidutiniškai. Per pastaruosius metus formaliojo švietimo įstaigoje mokėsi, lankė neformalius kursus, viešas paskaitas, privačias pamokas (pvz. sporto klube, mokėsi dainuoti, šokti, kt.), dalyvavo seminaruose, konferencijose mažiau nei trečdalis *Savivaldybės B* gyventojų (31 proc.). Likę du trečdaliai gyventojų tokiose veiklose nedalyvavo dėl įvairių priežasčių. Net 45 proc. su mokymu susijusiose veiklose nedalyvavusių gyventojų kaip vieną iš priežasčių nurodė, kad jiems mokymasis neaktualus. Kitos priežastys, dėl kurių dalis gyventojų nedalyvavo jokiose formalaus ar neformalaus švietimo veiklose, dažniausiai sietos su asmeninėmis ir situacinėmis aplinkybėmis. Iš jų dažniausiai minėtas laiko trūkumas – 43 proc. nesimokiusiųjų minėjo neturintys laiko dėl darbo, 35 proc. – dėl šeimos įsipareigojimų. Mokymosi kaina, mokymosi galimybių trūkumas, atstumas iki mokymo įstaigos minėti kur kas rečiau, kas gali indikuoti, jog daliai gyventojų realus poreikis mokytis nebuvo iškilęs ir jie nesidomėjo suaugusiųjų mokymo paslaugomis. Tokia prielaida gali būti daroma dėl to, jog *Savivaldybė B* yra maža, su vyraujančiomis kaimiško tipo teritorijomis, todėl suaugusiųjų mokymo paslauga čia yra pastebimai

²⁷⁹ Profesinio mokymo būklės apžvalga, 2017. Švietimo ir mokslo ministerija. Vilnius, 2017.

mažesnė ir, pavyzdžiui, į darbui reikalingų kompetencijų ar kvalifikacijų įgijimą orientuoti mokymai gali būti gaunami tik apskrities centre arba netgi didžiuose miestuose.

Šias gyventojų nuostatas bent dalinai patvirtina ir *Savivaldybės A* mokymo įstaigų, teikiančių švietimo paslaugas suaugusiems, patirtis, kai pastebimą dalį jų organizuojamuose mokymuose sudaro asmenys, kuriuos siunčia Užimtumo tarnyba²⁸⁰ ar darbdaviai – tokiais atvejais iš esmės išsprendžiamos pagrindinės kliūtys, trukdančios suaugusiems asmenims mokytis: laiko neturėjimas dėl darbo išsipareigojimų ir mokymų kaina, o taip pat, greičiausiai, ir su šeimos išsipareigojimais susiję apribojimai, kadangi mokymai vyksta darbo (esamo ar pageidaujamo) metu.

2014–2020 m. VP yra pagrindinis šaltinis finansuojant Užimtumo tarnybos organizuojamus mokymus darbo ieškantiems ar persikvalifikuoti norintiems asmenims. Pagal VP 8.3.1 konkretų uždavinį *Savivaldybėje B* taip pat įgyvendinami trys nevyriausybių organizacijų koordinuojami projektai, skirti socialinės atskirties grupių integracijai į darbo rinką. Šie projektai labiausiai orientuoti į psichosocialinę pagalbą įvairius sunkumus patiriantiems ir dėl to sunkiau į darbo rinką besintegruojantiems gyventojams, tačiau minimų projektų metu taip pat numatyta organizuoti, pirmiausiai, bendruosius, o kai kuriais atvejais ir specialiuosius mokymus tikslinėms grupėms. Pagal suplanuotus rodiklius, tokiose ar panašiose veiklose artimiausiais metais turėtų dalyvauti virš 150 *Savivaldybės B* gyventojų.

Gyventojų dalyvavimą seminaruose, paskaitose taip pat bent kažkiek skatina ir kitų projektų, nebūtinai orientuotų į gyventojų švietimą, įgyvendinimas pagal įvairias VP priemones. Pavyzdžiui, bendruomeniniuose šeimos namuose, įkurtuose ir veiklą vykdančiuose įgyvendinant pagal priemonę Nr. 08.4.1-ESFA-V-416 finansuotą projektą, yra numatyti pozityvios tėvystės mokymai, skirti savivaldybės bendruomenei. Mokymo veiklos dažnai taip pat būna ir kitų socialinėse, švietimo srityse įgyvendinamų projektų integrali dalis.

²⁸⁰ Nuo 2018 m. spalio mėn. Darbo biržos prie LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pavadinimas pakeistas į Užimtumo tarnyba prie LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

SAUGUMO SRITIES SITUACIJA SAVIVALDYBĖJE B: ATVEJO STUDIJA

Atvejo studijoje pristatoma *Savivaldybės B* situacija pagal visus GKRI saugumo rodiklius, analizuojant jų reikšmes veikiančias priežastis (žr. intervencijų logikos analizę, Priedas Nr. 5. Intervencijų logikos analizė).

. Analizuojami saugumo aspektai:

- **Nusikalstamos veikos;**
- **Eismo įvykiai, kuriuose žuvo arba buvo sužeisti asmenys.**

NUSIKALSTAMOS VEIKOS

RODIKLIS: UŽREGISTRUOTŲ NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ SKAIČIUS, TENKANTIS 10 TŪKST. GYVENTOJŲ, SKAIČIUS

Registruotų nusikalstamų veikų skaičius²⁸¹ *Savivaldybėje B* 2014–2016 m. laikotarpiu negali būti palygintas tarp skirtingų metų, kadangi nuo 2016 m. pasikeitė nusikalstamumo statistinių rodiklių skaičiavimo tvarka. Tačiau, lyginant *Savivaldybės B* registruotų nusikalstamų veikų dinamiką su bendromis visos šalies tendencijomis, matyti, kad šioje savivaldybėje nusikalstamų veikų, tenkančių 10 tūkst. gyventojų, skaičius 2014–2016 m. laikotarpiu buvo mažesnis už šalies mastu registruojamų nusikalstamų veikų skaičių. Tačiau šis skirtumas mažėja ir *Savivaldybėje B* registruojamas nusikalstamumas artėja prie šalies vidurkio.

2014–2016 m. *Savivaldybėje B* viena aktualiausių problemų išlieka smurtas artimoje aplinkoje. *Savivaldybės* gyventojai taip pat susidūrė su telefoniniais ir elektroninės erdvės sukčiais. Tačiau mažėja nepilnamečių padarytų nusikaltimų skaičius – užfiksuotas vienas toks atvejis (palyginimui 2014 m. – užfiksuoti 25 atvejai, 2015 m. – 5)²⁸².

SU ASMENIU IR PAGALBA JAM SUSIJUSIOS PRIEŽASTYS

Kalbant apie nusikalstamumo lygio mažinimą *Savivaldybėje B* ir apskritai, aktualios yra intervencijos asmens lygmeniu, t. y., individualios prevencinės priemonės, mažinančios sąlygas nusikalstamumui. Svarbus vaidmuo tenka socialinei psichologinei pagalbai. Tokia savalaikė pagalba, pirmiausiai, yra svarbi mažinant sąlygas ateities nusikalstamumui – ankstyva pagalba rizikos grupių vaikams yra veiksmingas būdas mažinant į nusikalstamumą orientuotų asmens savybių formavimąsi. Psichosocialinė pagalba ne

²⁸¹ Sudaryta *BGI Consulting*, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, kuriuos teikia Informatikos ir ryšių departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos.

Nuo 2016 m. užregistruotų nusikalstamų veikų statistiniai duomenys skaičiuojami pagal ikiteisminio tyrimo dėl nusikalstamų veikų pradėjimo datą, ištirtų nusikalstamų veikų – pagal procesinio sprendimo dėl ikiteisminio tyrimo pabaigos priėmimo datą. Pagal anksčiau galiojusią statistinių rodiklių skaičiavimo tvarką, duomenys apie užregistruotas ir ištirtas nusikalstamas veikas buvo skaičiuojami pagal duomenų įrašymo į Nusikalstamų veikų žinybinio registro duomenų bazę datą. 2016 ir vėlesnių metų duomenys apie užregistruotas ir ištirtas nusikalstamas veikas nepalyginami su ankstesnių metų laikotarpiu.

²⁸² Remiantis *Savivaldybės B* policijos komisariato 2015 m. ir 2016 m. veiklos ataskaitomis.

mažiau svarbi ir atskirų rizikos grupių asmenims, kurie dėl savo priklausomybių ar kitų aplinkybių yra didesnėje rizikos nusikalsti zonoje, o taip pat jau nusikaltusiems, teistiems asmenims, mažinant recidyvo riziką.

Savivaldybėje B 2014–2016 m. laikotarpiu daugėjo socialiai pažeidžiamų šeimų, turinčių vaikų (2014 m. – 70, 2015 m. – 83, 2016 m. – 83 šeimos). Atskirais metais vaikų skaičius šiose šeimose svyravo apie 160²⁸³. Tokioms šeimoms teikiama finansinė parama (socialinės pašalpos, būsto šildymo išlaidų, geriamo vandens ir karšto vandens išlaidų kompensacijos, išmokos vaikams ir kt.), organizuojamas nemokamas mokinių maitinimas ugdymo įstaigose bei aprūpinimas mokyklinėmis prekėmis, tačiau tiek suaugusiems, tiek vaikams trūksta tęstinės psichologinės paramos, socializacijos priemonių.

2015–2016 m. laikotarpiu kasmet *Savivaldybėje B* užregistruota po 2 asmenis, paleistus iš įkalinimo vietų, 2017 m. – 3²⁸⁴. Išskirtinės paslaugos, išskyrus tipines rizikos asmenims prieinamas socialines paslaugas, šiems asmenims neteikiamos.

Platesnis psichosocialinių ir panašių paslaugų spektras būtų aktualus ir priklausomybes turinčių asmenų bei jų šeimų narių atžvilgiu (orientuojantis į konkrečiai su priklausomybėmis susijusias problemas). Nusikalstamų veikų įvykdymas neretai yra susijęs su apsvaigimu nuo alkoholio ar narkotinių medžiagų.

2016 m. reprezentatyvaus tyrimo duomenimis, kuriame dalyvavo ir šios savivaldybės gyventojai, kas dešimtas 15–64 m. respondentas teigė bent kartą per savaitę išgeriantis šešis ar daugiau standartinius alkoholinio gėrimo vienetus vienu metu, iš jų, 1,2 proc. tokį kiekį alkoholinių gėrimų suvartoja kasdien arba beveik kasdien. 13,7 proc. respondentų nurodo išgeriantys šešis ir daugiau standartinius alkoholinio gėrimo vienetus vienu metu kiekvieną mėnesį, o 31,1 proc. – rečiau nei kartą per mėnesį. Lyginant su 2012 m. tyrimo duomenimis, išaugo skaičius asmenų, suvartojančių šešis ir daugiau standartinių alkoholinio gėrimo vienetų vienu metu kiekvieną savaitę.

Higienos instituto duomenimis, 2017 m. dažniausiai buvo registruojama su alkoholio vartojimu susijusi diagnozė – priklausomybė (623,2 atv. 100 tūkst. gyventojų), alkoholio toksinis poveikis (179,2 atv.) ir alkoholinė psichozė (105,1 atv. 100 tūkst. gyventojų). Didžiausias kaimo gyventojų ligotumas yra 35–39 m. amžiaus grupėje, o miesto gyventojų – 45–49 m. amžiaus grupėje. 2017 m. 100 tūkst. miesto gyventojų teko 19,6 mirusiojo dėl šių su alkoholio vartojimu susijusių ligų (2016 m. – 22,8), kaimo gyventojų daugiau – 21,9 (2016 m. – 24,5)²⁸⁵. Vertinant alkoholio vartojimo tendencijas, tikėtina, jog *Savivaldybėje B* nėra išimtis.

Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento atlikto tyrimo duomenimis, 11,5 proc. 15–64 m. Lietuvos gyventojų bent kartą gyvenime yra vartoję bent vieną narkotiką. 3,1 proc. teigė narkotiką vartoję per paskutinius 12 mėnesių, o 1,3 proc. – per paskutiniąsias 30 dienų²⁸⁶. Atsižvelgiant į tai, jog tyrimas – reprezentatyvus, manytina, jog *Savivaldybėje B* nėra išimtis.

Savivaldybėje B nėra specializuotų psichologinės bei socialinės reabilitacijos įstaigų paslaugų socialiai pažeidžiamiems asmenims, turintiems ir kitų socializacijos problemų: priklausomybės nuo alkoholio, narkotinių medžiagų ir pan. Socialinės adaptacijos priemonių tinklas, pagal socialinių paslaugų planus, socialiai pažeidžiamų suaugusių asmenų grupei nėra pakankamai išplėtotas, trūksta socialinės adaptacijos priemonės įgyvendinančių institucijų. Paslaugų poreikis pageidaujant asmeniui tenkinamas kitose

²⁸³ Ten pat.

²⁸⁴ Remiantis Savivaldybės B socialinių paslaugų 2015 m.–2018 m. planais.

²⁸⁵ Remiantis Savivaldybės B socialinių paslaugų 2015 m. – 2018 m. planais.

²⁸⁶ Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimas Lietuvoje 2004–2016 metais, Vilnius, 2017. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/GPS%20ataskaita%202004_2016.pdf

savivaldybėse (pvz., skirtingose šalies vietovėse veikia narkomanų reabilitacijos centrai, kuriuose ir nemokamai teikiamos paslaugos asmenims, turintiems priklausomybes)²⁸⁷.

Savivaldybės B gyventojai, kuriems reikalinga specializuota pagalba gydant priklausomybes, yra siunčiami į artimiausiam didžiajame šalies mieste esantį priklausomybių ligų centrą. Šių asmenų skaičius kasmet didėjo. Priklausomybės ligų centre suteiktos paslaugos *Savivaldybės B* gyventojams: konsultacijos (2014 m. – 19, 2015 m. – 24, 2016 m. – 18, 2017 m. – 21 asmuo), individualios ir grupinės psichologinės konsultacijos (2014 m. – 1, 2015 m. – 30, 2016 m. – 90, 2017 m. – 108 asmenys), kodavimasis nuo alkoholio (2015 m. – 20, 2016 m. – 18 asmenys), susitikimai su anoniminių alkoholikų (AA) grupės nariais (2016 m. – 45, 2017 m. – 65 asmenys)²⁸⁸.

BENDRUOMENINĖS, SOCIALINĖS PRIEŽASTYS

Akademinėje literatūroje, be kitų priežasčių, yra išvelgiamas ir ryšys tarp nusikalstamumo pasireiškimo konkrečiose gyvenamosiose vietovėse ir gyventojų bendruomenės stiprumo. Bendruomeninė prevencija atlieka svarbų vaidmenį įveikiant socialinę atskirtį. Be to, tokių organizacijų tikslai atskleidžia, kad jos telkia vietinius gyventojus veiklai, skirtai bendroms problemoms spręsti (pvz., darbas su rizikos šeimomis, rūpinimasis gyventojų saugumu, nusikaltimų prevencija ir pan.) ir apima veiksmus, orientuotus į socialines sąlygas. Kita vertus, pačių gyventojų pasyvumas ar abejingumas tokiai veiklai yra kliūtis. Daugumai (70 proc.) bendruomenių organizacijų per mažas vietinių gyventojų domėjimasis organizacija yra aktuali problema, iš dalies kliudanti jų veiklai²⁸⁹.

Savivaldybėje B šiuo metu veikia 16 kaimo bendruomeninių organizacijų. Jos vienija 894 narius (vienai kaimo bendruomeninei organizacijai šioje savivaldybėje vidutiniškai tenka 55–56 nariai)²⁹⁰. Be kaimo bendruomeninių organizacijų, taip pat veikia savivaldybės bendruomenių asociacija bei miesto vietos veiklos grupė.

Vertinant šios savivaldybės nuolatinių gyventojų skaičiaus santykį su vienai kaimo bendruomeninei organizacijai savivaldybėje tenkančių narių skaičiumi bei *BGI Consulting* užsakymu atliktos apklausos rezultatus, kad esant saugumo atžvilgiu neįprastoms situacijoms, *Savivaldybės B* gyventojai pirmiausia jas bandytų spręsti individualiai ar su policijos pagalba, manytina, jog bendruomeniniai ryšiai nėra itin stiprūs, nors tarpasmeniniai kai kurių organizacijos narių ryšiai ir gali būti pakankamai glaudūs bei stiprūs. Kaip parodė apklausos duomenys, keturi iš dešimties (41 proc.) *Savivaldybės B* gyventojų reguliariai dalyvauja kokio klubo, bendruomenės, bažnyčios ar panašios organizacijos veikloje. Kiti gyventojai dažniausiai nedalyvauja, nes neturi laiko (51 proc.) ar nesidomi jokių organizacijų veikla (38 proc.).

Bendruomeniniai ryšiai, atsakomybė už gyvenamąją aplinką tam tikra prasme atsiskleidžia per gyventojų vertinimus, kaip jie elgtųsi įvairiose su numanomomu pažeidimu, nusikalstamo elgesio demonstravimu susijusiose situacijose. *Savivaldybės B* gyventojų reprezentatyvios apklausos metu buvo prašoma įsivaizduoti tris atvejus (kai savo gyvenamajame rajone pamato sienas teplojantį vandalą; išgirsta neįprastus šūksnius ar riksmus iš kaimyninio namo ar buto; bei bendrame kieme ar greta kaimynų namų

²⁸⁷ Remiantis Savivaldybės B socialinių paslaugų 2015 m. – 2018 m. planais.

²⁸⁸ Remiantis Savivaldybės B socialinių paslaugų 2015 m. – 2018 m. planais.

²⁸⁹ R. Žiliukaitė. Savanoriškų organizacijų veiklos efektyvumas: Lietuvos kaimiškųjų bendruomenių organizacijos [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.mruni.eu/upload/iblock/a83/2_ziliukaite.pdf

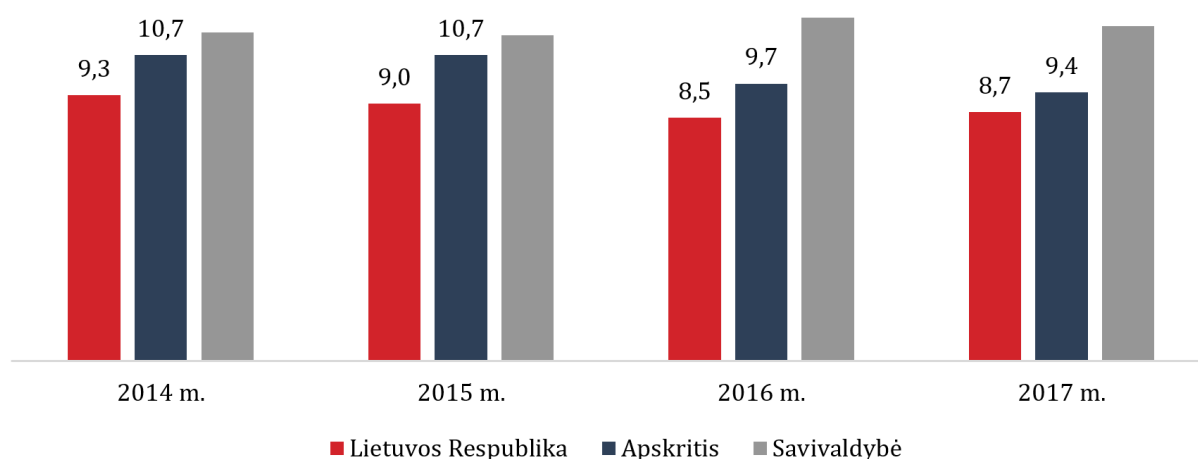
²⁹⁰ Lietuvoje veikiančių kaimo bendruomeninių organizacijų sąvadas (2018-02-05) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.leaderlietuva.lt/uploads/KB/1Lietuvos%20kaimo%20bendruomeniniu%20organizaciju%20savadas%202018%2002%2005.xls.pdf>; 2014–2020 m. veiksmų programoje numatyta parama miestų bendruomenėms, todėl šiai dienai bendruomeninio pobūdžio organizacijų gali būti ir didesnis skaičius.

pamato vaikštinėjančius nepažįstamus įtartinus asmenis) ir atsakyti, kaip pirmiausiai elgtųsi kiekvienu iš šių atvejų. Priklausomai nuo situacijos gyventojų reakcija būtų skirtinga, tačiau gyventojai pirmiausia reaguotų individualiai, pasitikėdami savimi, arba kreiptųsi į policiją. Vandalizmo atveju, kas antras *Savivaldybės B* gyventojas pirmiausia sudrausmintų ir paprašytų nutraukti veiksma (53 proc.), kas ketvirtas skambintų policijai (26 proc.), 15 proc. – pasitelktų į pagalbą praeivius ir kartu sudrausmintų pažeidėją. Triukšmo pas kaimynus atveju, kas trečias gyventojas pirmiausia užeitų ir pasiteirautų dėl pagalbos reikalingumo (39 proc.), tokia pati dalis gyventojų skambintų policijai (38 proc.), 16 proc. pasikviestų į pagalbą kitus kaimynus ir nueitų pasiteirauti dėl pagalbos kartu. Pamatęs nepažįstamus įtartinus asmenis, kas trečias *Savivaldybės B* gyventojas (35 proc.) pirmiausia skambintų policijai, kas ketvirtas asmeniškai pasiteirautų, kas jie tokie ir ką čia veikia (27 proc.), kas penktas pakviestų kitus kaimynus ir kartu nueitų pasiteirauti (22 proc.).

Tai, kad sąlyginai labai nedidelė gyventojų dalis niekaip nereaguotų į įtariamus nusižengimus, rodo, kad gyventojai tikrai nėra abejingi ir pakankamai rūpestingi tiek platesnės gyvenamosios aplinkos (gatvės), tiek ir savo artimos aplinkos (bendro kiemo, kaimynų) atžvilgiu. Į vandališką elgesį gatvėje niekaip nereaguotų 5 proc., šūksnius iš kaimyninio namo ar buto – 8 proc., o po kiemą vaikštančius nepažįstamus asmenis – 15 proc. apklausoje dalyvavusių *Savivaldybės B* gyventojų.

Kita grupė priežasčių, susijusių su nusikalstamos elgesenos pasireiškimu – tai užimtumo stoka ir jos pasekmėje susiformuojantis socialinių–ekonominių resursų trūkumas.

Užimtumo tarnybos duomenimis, vidutinis metinis bedarbių skaičius 2014–2016 m. laikotarpiu *Savivaldybėje B* kito priešinga kryptimi lyginant su bendromis šalies ir apskrities tendencijomis. Jei šalyje ir apskrityje vidutinis metinis bedarbių procentas nuo darbingo amžiaus gyventojų mažėjo, tai *Savivaldybėje B* jis nežymiai (0,5 proc. per visą periodą) didėjo. Tiesa, 2017 m., lyginant su 2016 m., nedarbas sumažėjo, tačiau vidutinis bedarbių skaičius tarp visų darbingo amžiaus gyventojų savivaldybėje išliko 2 proc. didesnis nei šalyje.

PAVEIKSLAS 23. VIDUTINIS METINIS BEDARBIŲ PROC. NUO DARBINGO AMŽIAUS GYVENTOJŲ

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis Užimtumo tarnybos duomenimis

Ilgalaikiai bedarbiai *Savivaldybėje B* 2014–2017 m. laikotarpiu vidutiniškai sudarė beveik pusę (43,2 proc.) visų bedarbių, kai apskrityje apie trečdalis (32,2 proc.) visų bedarbių buvo kvalifikuojami kaip ilgalaikiai, o bendrai šalyje – kiek daugiau kaip ketvirtadalis (27,4 proc.). 2014–2016 m. ilgalaikių bedarbių skaičius tarp visų bedarbių kasmet palaipsniui mažėjo tiek šalyje, tiek apskrityje, tiek ir *Savivaldybėje B*, tačiau 2017 m., lyginant su 2016 m., ilgalaikių bedarbių dalis bendrame bedarbių skaičiuje savivaldybėje vėl padidėjo.

2015–2016 m. laikotarpiu jaunų bedarbių dalis nuo darbingo amžiaus gyventojų tiek šalyje, tiek ir apskrityje mažėjo, o *Savivaldybėje B*, priešingai, – padidėjo iki 7,1 proc. ir žymiai viršijo šalies vidurkį. Visgi 2017 m. jaunų bedarbių skaičius savivaldybėje pastebimai sumažėjo ir beveik susilygino su šalies vidurkiu.

SITUACINĖS PRIEŽASTYS

Laikoma, kad tam tikros fizinės aplinkos charakteristikos gali paskatinti nusikalstamam elgesiui arba atvirkščiai, nuo jo sulaikyti²⁹¹.

Savivaldybėje vyrauja kaimiško tipo teritorijos, todėl gatvių infrastruktūra yra mažiau išvystyta. Vietos policijos vertinimu, tokios sąlygos kaip esamų gatvių apšvietimas yra pakankamos ir nekelia papildomo pavojaus saugumo atžvilgiu²⁹².

2015 m. užfiksuoti 273 administraciniai pažeidimai už alkoholinių gėrimų vartojimą arba girto pasirodymą viešose vietose, 64 – už nedidelį chuliganizmą²⁹³. 2016 m. dažniausiai pasitaikančių administracinių pažeidimų sąrašas nepakito.

Tai, kad *Savivaldybėje B* gatvėje gyventojai retai patiria į asmenį nukreiptą nusikalstamą elgesį, patvirtina ir atliktos gyventojų apklausos rezultatai. Apklausos duomenys parodė, kad didžioji dauguma (90 proc.) respondentų per pastaruosius 5 metus savo gyvenamajame miestelyje gatvėje nėra susidūrę su nusikalstamu elgesiu (priekabiavimu, užpuolimu ar apiplėšimu ir pan.) jų pačių ar su jais kartu buvusių asmenų atžvilgiu. 10 proc. gyventojų, kuriems teko susidurti su nusikalstamu elgesiu, minėjo, kad tokios situacijos būtų padėjusi išvengti policijos priežiūra, t. y., nuolatinis ar dažnas patruliavimas (60 proc.), geresnis apšvietimas (60 proc.).

ESI FONDŲ INVESTICIJOS MAŽINANT NUSIKALSTAMUMĄ

Apibendrinant, lyginant *Savivaldybės B* registruotų nusikalstamų veikų dinamiką su bendromis visos šalies tendencijomis, matyti, kad šioje savivaldybėje nusikalstamų veikų, tenkančių 10 tūkst. gyventojų, skaičius yra mažesnis nei šalies vidurkis, tačiau pastaraisiais metais šis skirtumas mažėja ir *Savivaldybėje B* registruojamas nusikalstamumas artėja prie šalies vidurkio. Latentinio nusikalstamumo lygis *Savivaldybėje B* nėra žinomas. 10 proc. gyventojų apklausoje dalyvavusių repondentų nurodė, kad per pastaruosius 5 metus savo gyvenamojoje vietovėje gatvėje yra susidūrę su nusikalstamu elgesiu (priekabiavimu, užpuolimu ar apiplėšimu ir pan.) jų pačių ar su jais kartu buvusių asmenų atžvilgiu.

Pastaraisiais metais *Savivaldybėje B* pradėta daugiau investuoti į viešųjų erdvių tvarkymą, taigi po truputį gerėja gatvių apšvietimo, matomumo situacija.

²⁹¹ Clarke R. V. (1997) Situational Crime Prevention. Successful Case Studies. Harrow and Heston, Publishers.

²⁹² Remiantis interviu su Savivaldybės B vyriausiojo policijos komisariato atstovu metu gauta informacija.

²⁹³ Remiantis Savivaldybės B policijos komisariato 2015 m. veiklos ataskaita.

Tačiau iš esmės keisti saugumo situaciją ir mažinti nusikalstamumo lygį reikalingos labiau kompleksinės, į nusikalstamo elgesio prevenciją nukreiptos priemonės. *Savivaldybėje B*, kaip ir kitose šalies savivaldybėse, pagrindinis dėmesys teikiant socialines paslaugas rizikos grupėms kreipiamas bazinių socialinių sąlygų palaikymui (pagalba buityje, nakvynės suteikimas, kitų socialinių įgūdžių ugdymas ir panašiai). Ši pagalba yra būtina, bet nepakankama siekiant paskatinti ilgalaikes rizikos grupių individų požiūrio ir elgesio transformacijas. Šioje srityje 2014–2020 m. VP investicijos atlieka gana svarbią rolę, kadangi leidžia užpildyti bent tam tikras pagalbos rizikos grupėms teikimo spragas. Pagrindinis susijusių VP priemonių tikslas – didinti sunkumus patiriančių asmenų įsidarbinimo galimybes. Tai – aktualus tikslas, kadangi laikoma, jog užimtumo trūkumas bei su tuo susijęs laisvo laiko perteklius, o taip pat būtiniausių resursų trūkumas, yra viena iš svarbių priežasčių, skatinanti nusikalstamumo augimą. Aktualu, kad dauguma *Savivaldybėje B* įgyvendinamų projektų apima ne tik reikalingų darbinių įgūdžių įgijimą ir, kai kuriais atvejais, pagalbą įsidarbinant, bet ir psichosocialinę pagalbą rizikos grupių asmenims. Visapusiška pagalba turi daugiau potencialo iš esmės sprendžiant tikslinių grupių problemas. Užimtumo tarnybos teikiamos paslaugos (finansuojamos VP lėšomis) yra labiau orientuotos į su darbu susijusių problemų sprendimą ir darbo paiešką, kai tuo tarpu įvairių nevyriausybinių organizacijų pagal VP priemonę Nr. 08.3.1-ESFA-K-413 įgyvendinami projektai (*Savivaldybėje B* šiuo metu įgyvendinami 4 tokie projektai) pirmiausiai akcentuojama psichosocialinė pagalba, realiam veiklų dalyvių įdarbinimui skiriant mažiau dėmesio ir paliekant tai daugiau pačių dalyvių prerogatyvai. Tiesa, esama sistema pilnai leidžia asmenims, gavusiems pagalbą nevyriausybinese organizacijose ir įgijusiems motyvaciją ieškoti darbo, dėl šios pagalbos kreiptis į Užimtumo tarnybą. Tokia pagalbos grandinė gali užtikrinti pakankamai gerą sinergiją tarp skirtingų VP priemonių.

EISMO ĮVYKIAI, KURIUOSE ŽUVO ARBA BUVO SUŽEISTI ASMENYS

RODIKLIS: EISMO ĮVYKIAI, KURIUOSE BUVO SUŽEISTI ARBA ŽUVO ASMENYS, TENKANTYS 10 TŪKST. GYVENTOJŲ, SKAIČIUS

Savivaldybei B būdingas šiek tiek mažesnis arba artimas šalies vidurkiui sužeistųjų ir žuvusiųjų asmenų skaičius, skaičiuojant 10 tūkst. gyventojų. 2014–2016 m. laikotarpiu *Savivaldybės B* kelių eismo įvykiuose buvo stebima sužeistųjų ir žuvusiųjų nuosaikaus mažėjimo tendencija. Tačiau 2017 m. sužeistų ir žuvusiųjų skaičius, tenkantis 10 tūkst. gyventojų, drastiškai šoktelėjo ir pastebimai aplenkė šalies vidurkį (tais metais eismo įvykiuose *Savivaldybėje B* buvo sužeista beveik 3 kartus daugiau žmonių negu prieš tai buvusiais metais).

LENTELĖ 45. SAVIVALDYBĖS KELIŲ EISMO ĮVYKIUOSE SUŽEISTŲJŲ IR ŽUVUSIŲJŲ SKAIČIUS, TENKANTIS 10 TŪKST. GYVENTOJŲ, PROC.²⁹⁴

2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.
15,1	12,1	9,8	25,1

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

²⁹⁴ Remiantis Lietuvos statistikos departamento pateikiamais Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos duomenimis.

2005–2015 m. VRM inicijuotų gyventojų apklausų duomenimis, eismo saugumo problemą gyventojai laikė viena iš keturių svarbiausių šalies viešojo saugumo problemų ir didžiausia grėsme jų gyvenamoje vietovėje. Nuo 2008 m. eismo saugumo aktualumas pradėjo mažėti, tačiau 2011–2015 m. apklausų duomenimis šios problemos svarba vėl auga.

2006–2015 m. tyrimų duomenimis tarp nerimą keliančių problemų gyvenamoje vietovėje nurodomas eismo saugumas (pavojingas vairavimas, vairavimas išgėrus, automobilių statymas neleistinose vietose ir kt.), kuris tiek šalies, tiek ir vietos lygiu, gyventojų manymu, buvo viena svarbiausių grėsmių. Antroji pagal svarbą buvo narkotikų problema – 28 proc. gyventojų nurodė, kad narkotikus vartojantys ar jais prekiaujantys asmenys kelią didelę grėsmę jų gyvenamoje vietovėje²⁹⁵.

NEATSAKINGAS PĖSČIŪJŲ ELGESYS

Savivaldybės B vyriausiojo policijos komisariato duomenimis, pėsčiųjų, dviratininkų, vadeliotų kelių eismo taisyklių pažeidimų skaičius 2014–2017 m. padidėjo 2,6 karto (nuo 290 iki 759). Situaciją blogina ir neblaivių gyventojų keliamas pavojus. Neblaivių asmenų pasirodymas viešose vietose – dažniausiai fiksuojamas administracinės teisės pažeidimas savivaldybėje. Apsvaigę asmenys dažnai yra nepajėgūs adekvačiai vertinti eismo situacijos, yra neprognozuojami, todėl labai didina kelių eismo įvykių riziką.

BGI Consulting užsakymu atliktos *Savivaldybės B* gyventojų apklausos rezultatai rodo, kad daugiau nei pusė savivaldybės gyventojų (62 proc.) minėjo, kad gatvėse, kuriose dažnai vaikšto, yra išskirtinai pavojingų vietų, kur dėl vykstančio transporto eismo kiltų didesnis nei įprastai pavojus žmonių sveikatai ir gyvybei. Šių respondentų manymu, tam tikros priežastys, nors ir nėra pagrindinės, kad sukeltų pavojų šiose vietose, tačiau yra susijusios su pėsčiaisiais – pėstieji nepakankamai atidūs, nesilaiko eismo tvarkos taisyklių (30 proc.), trūksta saugių pėsčiųjų perėjų (30 proc.).

Tiesa, pastebimas šiek tiek gerėjantis pėsčiųjų elgesys – pėstieji dažniau pradėjo naudoti atšvaitus ir kitas apsaugojimo priemones. Dauguma pagrindinio *Savivaldybės B* miesto gatvių apšviestos, nors kai kur infrastruktūra nusidėvėjus, trūksta apšvietimo ryškumo²⁹⁶. Be to, palapsniui vystoma saugesnė, pėstiesiems pritaikyta infrastruktūra (takai, pėsčiųjų perėjos).

NEATSAKINGAS VAIRUOTOJŲ ELGESYS

2014 m. buvo nustatyta 50 pažeidimų, kai asmenys vairavo automobilį būdami neblaivūs, 2015 m. – 49 atvejai, 2017 m. – 36. 2014–2017 m. laikotarpiu pavojingo ir chuliganiško vairavimo atvejų skaičius taip pat nežymiai mažėjo, taip pat sumažėjo saugos diržų bei vaikiškų kėdučių reikalavimų nesilaikymo atvejų – nuo 101 (2014 m.) iki 85 (2017 m.).

Pastaruoju metu *Savivaldybėje B* daugėja pažeidimų dėl nustatyto greičio nesilaikymo. Tačiau šio tipo pažeidimų didėjimas siejamas ne tiek su pablogėjusia vairuotojų kultūra, kiek su įdiegtų techninių greičio matavimo priemonių kiekio padidėjimu²⁹⁷.

Patys *Savivaldybės B* gyventojai apsvaigusių vairuotojų neišskiria tarp aktualiausių problemų, mažinančių eismo saugumą. Atliktos apklausos duomenimis, apsvaigusius vairuotojus, kaip priežastį, sukeliančią

²⁹⁵ Ataskaita apie viešojo saugumo būklę Lietuvoje 2005–2015. Vidaus reikalų ministerija. Vilnius, 2016. P.33-35.

²⁹⁶ Remiantis interviu su *Savivaldybės B* vyriausiojo policijos komisariato atstovu metu gauta informacija.

²⁹⁷ Remiantis interviu su *Savivaldybės B* vyriausiojo policijos komisariato atstovu metu gauta informacija.

pavojų eismo saugumui, minėjo 16 proc. respondentų, teigusių, kad savivaldybės gatvėse, kuriose dažnai vaikšto, yra išskirtinai pavojingų vietų, jog dėl vykstančio transporto eismo kiltų didesnis nei įprastai pavojus sveikatai ir gyvybei.

KELIŲ INFRASTRUKTŪRA

2018 m. saugaus eismo komisija gavo ne vieną savivaldybės kreipimąsi dėl saugų eismą gerinančių klausimų (tam tikros transporto rūšies ribojimo, susikertančių kelių sankryžos pirmumo ženklų ir kt.), kurie iki šiol nėra išspręsti.

Savivaldybėje B didelė dalis gatvių ir kelių dangų įrengtos iš žvyro, o tai didina saugumo problemas bei blogina susisiekimo sąlygas. Be to, savivaldybėje daug miškingų vietovių. Sprendžiant saugaus transporto srautų judėjimo problemą, mažinant žvyrkelių skaičių bei gerinant susisiekimo infrastruktūros tinklą, *Savivaldybėje B* būtina rekonstruoti gatves plėtojant savivaldybės kelių transporto infrastruktūrą, kelių jungtis su pagrindinėmis magistralėmis ir krašto keliais²⁹⁸.

Saugumo problemų kelia ir tai, kad per savivaldybės teritoriją eina intensyvus TEN-T tinklo kelias. Egzistuojančios vieno lygio sankryžos su rajoniniais keliais, magistralinį kelią kertanti žemės ūkio technika, varomi gyvuliai, taip pat iš miško migruojantys laukiniai gyvūnai kelia nuolatinį pavojų eismo saugumui. Šiuo metu jau įgyvendintos kai kurios infrastruktūrinės investicijos, mažinančios intensyvaus eismo kelio ir vietinių kelių susikirtimus, padedančios vietos gyventojams išvengti magistralinio kelio kirtimo vykdant kasdieninę, ūkinę veiklą ir pan. Šie veiksniai kai kuriais aspektais pablogino prie magistralės įsikūrusių vietos gyventojų susisiekimą su kitomis gyvenamosiomis vietovėmis, kadangi, nelikus nuovažų nuo magistralės, jie turi naudotis šalia magistralės nutiestais jungiamaisiais keliais ar vietinio susiekimo keliais, kol pasiekia įvažiavimą į magistralinį kelią. Tai pailgina jų kelionės laiką, tačiau garantuoja didesnę saugumą.

Siekiant pilnai užtikrinti tranzitinių ir vietinių transporto srautų darnų judėjimą, investicijos turi būti tęsiamos ir ateityje.

Per *Savivaldybę B* praeina 2 dviračių takai. Tad dviračių eismas savivaldybėje yra intensyvus, tačiau dėl netinkamų sąlygų sukelia eismo įvykių ir net žūčių. *Savivaldybės B* teritorijoje esama infrastruktūra nėra pritaikyta dviračių eismui, neintegruota į bendrą eismo sistemą ir nėra saugi. Pastaruoju metu savivaldybės centre – intensyviai naudojamoje zonoje, kurioje sutelktos pagrindinės gydymo įstaigos, valstybinės institucijos, taip pat kai kurios švietimo įstaigos – įrengtas dviračių takas su atitvarais ir kita reikalinga saugos infrastruktūra. Tačiau kitose miesto ir kaimiškų teritorijų vietose dviračių ir automobilių keliai nėra atskirti, infrastruktūra neišvystyta.

Tai, kad trūksta saugios infrastruktūros, pastebi ir vietos gyventojai. *BGI Consulting* užsakymu atliktos savivaldybės gyventojų apklausos duomenys parodė, kad, gyventojų vertinimu, pagrindinės, su eismo saugumu susijusios ir vietos gyventojams keliančios pavojų priežastys yra tinkamų šaligatvių trūkumas, dėl ko automobiliai, dviratininkai ir pėstieji naudojami tuo pačiu keliu (70 proc.) bei transporto priemonių greitį ribojančių priemonių trūkumas (53 proc.). Taip pat buvo minimas ir eismą reguliuojančių priemonių (reguliuojamų sankryžų, žiedinių sankryžų ir t. t.) nepakankamumas (30 proc.).

²⁹⁸ Remiantis Savivaldybės B viešai pateikiama informacija.

Savivaldybė B pasižymi itin intensyviu traukinių eismu. Pavyzdžiui, 2018 m. tyrimo duomenimis, nustatyta, kad vienoje iš pagrindinių šioje savivaldybėje esančių geležinkelio pervažų autotransporto eismas yra intensyvus – važiuoja lengvieji automobiliai, maršrutiniai autobusiukai, autobusai, sunkusis transportas, žemės ūkio technika. Ši geležinkelio pervaža turi su matomumu susijusių problemų, todėl kelia padidintą riziką ją kertančioms autotransporto priemonėms, ypač sudėtinga situacija žemės ūkio technikai. Tyrime nustatyta, kad pervažos matomumas neatitinka Lietuvos pervažų įrengimo ir naudojimo taisyklių reikalavimų²⁹⁹.

ESI FONDŲ INVESTICIJOS GERINANT EISMO SAUGUMĄ

Apibendrinant, *Savivaldybėje B* eismo situacija, vertinant pagal eismo įvykių skaičių, tenkanti 10 tūkst. gyventojų, daugmaž atitinka šalies vidurkį. Tai, kad savivaldybė yra kaimiško tipo, be to, pastebimi eismo įvykių bei juose sužeistų ar žuvusių žmonių skaičiaus drastiški padidėjimai atskirais metais, rodo, jog eismo sąlygos *Savivaldybėje B* yra sudėtingos. Bene pagrindinė to priežastis, išskirianti *Savivaldybę B* iš kitų panašaus tipo nedidelių kaimiškų savivaldybių, – ją kertantis didelio intensyvumo tranzitinis TEN-T tinklo kelias. Šiame kelyje ir su juo besiribojančiuose vietiniuose keliuose kyla didžiausios eismo saugumo problemos.

Savivaldybę B taip pat kerta didelio intensyvumo geležinkelis, kuris netgi centriniame mieste turi vieno lygio sankryžas su vietiniais keliais ir gatvėmis.

Atsižvelgiant į gyvenamųjų vietovių tipą, *Savivaldybėje B* populiarius ir intensyvus dviračių eismas, kuriam tinkamos saugios infrastruktūros yra labai mažai.

Pagal 2014–2020 m. VP priemonę Nr. 06.1.1-TID-V-501 *Savivaldybės B* teritorijoje įgyvendinta minimo TEN-T kelio beveik 10 km ruožo esminė rekonstrukcija, įrengiant papildomas eismo juostas, panaikinant vieno lygio sankirtas su vietiniais keliais, nuvažas į greta kelio esančius sklypus, taip pat įrengtos perėjos, skirtos laukiniams gyvūnams, tunelis žemės ūkio technikos pravažiuojimui ir gyvuliams varyti ir pan.

Miesto gatvių rekonstrukcija yra finansuojama pagal VP priemonę Nr. 06.2.1-TID-R-511. Atliekama *Savivaldybės B* centrinio miesto kelių pagrindinių gatvių rekonstrukcija, kurios metu gerinama važiuojamoji danga, atnaujinamas apšvietimas, tvarkomi pėsčiųjų šaligatviai, diegiamos įvairios saugumo priemonės.

2014–2020 m. VP lėšomis taip pat gerinamas dviračių ir pėsčiųjų susisiekimas centriniame *Savivaldybės B* mieste (priemonė Nr. 04.5.1-TID-R-516). Intensyviai naudojamoje miesto zonoje, kurioje veikia įvairios socialines ir švietimo paslaugas teikiančios įstaigos, kelios valstybinės institucijos, taip pat sveikatos priežiūros įstaigos, nutiestas pėsčiųjų ir dviračių takas, saugiai atskirtas nuo važiuojamosios kelio dalies.

²⁹⁹ A.Razomnaitis. Matomumo geležinkelio pervažose tyrimas. Kaunas, 2018: [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://epubl.ktu.edu/object/elaba:28911313/28911313.pdf>

PRIEDAS NR. 8. NAUDOTI ŠALTINIAI

2007–2013 m. ES struktūrinės paramos poveikio Lietuvos miestams ir miesteliams vertinimas, UAB „ESTEP Vilnius“, atlikta LR finansų ministerijos užsakymu, 2016.

Anand P., Durand M., Heckman J. (2011) Editorial: the measurement of progress – some achievements and challenges. *J.R. Statist. Soc. A*, 851-855.

Barriers to Active Participation in Early Childhood Education and Care, FKA Children’s Services, Info sheet, 2017.

Bertolini K., Stremmel A., Thorngren J. (2012). Student Achievement Factors.

Brajša-Žganec A., Šverko I., Merkaš M. (2011). Quality of Life and Leisure Activities: How do Leisure Activities Contribute to Subjective Well-Being?, *Social Indicators Research*, Vol. 102, No. 1: 81-91.

Brown J. L., MacDonald R., Mitchell R. (2015). Are People Who Participate in Cultural Activities More Satisfied with Life?, *Social Indicators Research*, Vol 122, No. 1: 135-146.

Council Recommendation of 28 June 2011 on Policies to Reduce Early School Leaving.

Dube S. R., Anda R. F., Felitti V. J., Edwards V.J. and Croft J. B. (2002). Adverse childhood experiences and personal alcohol abuse as an adult. *Addictive Behaviour*. 27(5): 713-725.

E. Greenberg, G. Adams, M. Michie (2016). Barriers to Preschool Participation for Low-Income Children of Immigrant in Silicon Valley, *Research Report*, 2016.

E. Nairz–Wirth (2015). Understanding and preventing early school leaving.

Early School Leaving: Lessons from research for policy makers, NESSE, 2010.

Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programa, 2014-09-08 patvirtinta Europos Komisijos sprendimu ir vėlesni pakeitimai.

Europos Sąjungos struktūrinės paramos poveikio žmogiškųjų išteklių plėtrai vertinimas, LR finansų ministerijos užsakymu atliko UAB „BGI Consulting“, 2015.

Farrington D. P., Loeber R. and Ttofi M. M. (2012). Risk and Protective Factors for Offending, In *The Oxford Book of Crime Prevention*: 46-69.

Farrington D. P., Ttofi M. M. and Piquero A. R. (2016). Risk, promotive, and protective factors in youth offending: Results from the Cambridge study in delinquent development. *Journal of Criminal Justice* 45: 63–70.

Final report of the expert group on quality of life indicators, Eurostat, 2017.

Gyönös E. Early School Leaving: Reasons and Consequences. *Theoretical and Applied Economics*, Volume XVIII, No. 11(564): 43–52E.

Harb N. (2006). Factors Affecting Student’s Performance.

Hope T. (1995). Community crime prevention. *Crime and Justice*, Vol. 19, Building a Safer Society: Strategic Approaches to Crime Prevention Clarke R. V. (1997) Situational Crime Prevention. Successful Case Studies. Harrow and Heston, Publishers.

Ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas: situacija Lietuvoje ir ugdymo ankstinimo sprendimas, CIVITTA, 2017.

Javsejeviėnė J., Paurienė V. (2014). Kaip pagerinti mokinių pasiekimus? PISA tyrimo išvalgos ir Europos šalių patirtis. *Švietimo problemos analizė*, 2014 m. spalio, Nr. 8 (113).

Kiškis A. (2008). Nusikalstamumas Lietuvoje: ko neparodo oficialioji statistika? *Jurisprudencija*, 11(113): 114–123.

Kiškis A., Uscila R., Justickaja S., Justickis V. (2014). Nusikalstamumas Lietuvoje ir jo prevencijos perspektyvos. Mykolo Romerio Universitetas.

Krutulienė S. (2012). Gyvenimo kokybė: sąvokos apibrėžimas ir santykis su gero gyvenimo terminais. *Kultūra ir visuomenė*, 3 (2), 117-130.

Lelkes, O. (2006). Knowing what is good for you. Empirical analysis of personal preferences and the “objective good”. *The Journal of Socio-Economics*, 35: 285–307.

Luthar, S. S., Cichetti, D. and Becker, B. (2000), The construction of resilience. A critical evaluation and guidelines for future work. In *Child development*, 71, p. 543.

Luthar, S. S., Cichetti, D. and Becker, B. (2000). The construction of resilience. A critical evaluation and guidelines for future work. In *Child development*, 71, p. 543.

Monitoring Early Leavers, CEDEFOP, 2018.

Nordhaus, W. D. and Tobin, J. (1972). Is growth obsolete? *Economic growth, national bureau of economic research*, No. 96, New York.

Norkus Z. (2004). Ar galime gyventi geriau? Velfarizmas ir jo alternatyvos. *Politologija*, 2004/4 (36).

Parker R. N. (2004). Alcohol and Violence: Connections, Evidence and Possibilities for Prevention. *Journal of Psychoactive Drugs*, SARC Supplement 2: 157-163.

Pocius A. (2010). Padėties darbo rinkoje pokyčiai, užimtumo ir nedarbo rodiklių taikymo metodiniai ypatumai. *Lietuvos statistikos darbai*, 2010 (49): 26-33.

Rokicka E. (2014). The Concept of ‘Quality of Life’ in the Context of Economic Performance and Social Progress. In D. Eissel, E. Rokicka, J. Leaman (Eds.) *Welfare State at Risk. Rising Inequality in Europe*. Springer.

Roosmaa, E. Saar (2011). Barriers To And In Participation In Lifelong Learning. Country report on Estonia. *LLL2010 subproject 2*, 2011.

Sakalauskas G. (2016). Nusikaltimų prevencijos programų Lietuvoje nuostatos: tarp absurdo ir kokybės. *Kriminologijos studijos*, 2016/4: 72-97.

Sakalauskas G., Dobrynina M., Justickaja S. [et al.]. (2011). Registruotas ir latentinis nusikalstamumas Lietuvoje: tendencijos, lyginamieji aspektai ir aplinkos veiksniai. *Teisės instituto mokslo tyrimai*, t. 7. Vilnius: Eugrimas.

Sen A. (1989). Development as Capability Expansion. *Journal of Development Planning* 19, 41-58.

Stiglitz J. E., Sen A., Fitoussi J. P. Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress, September 2009.

Stiglitz, J. E., Sen, A. & Fitoussi, J. P. (2009). *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*. Paris: Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress.

Tahir Hijazi S., Raza Naqvi S. M. M. (2006). Factors Affecting Student's Performance.

Tonry, M., and Farrington D. P. (1995). Strategic Approaches to Crime Prevention. *Crime and Justice Vol. 19*.

Tremblay, Richard E., and Wendy M. Craig (1995). Developmental Crime Prevention. *Crime and Justice, Vol. 19, Building a Safer Society: Strategic Approaches to Crime Prevention (1995): 151-236*.

Trenberth, L., & Dewe, P. (2002). The importance of leisure as a means of coping with work related stress: An exploratory study. *Counselling Psychology Quarterly, 15(1): 59-72*.

Vandenbroeck M., Lazzari A., Accessibility of early childhood education and care: a state of affairs, *European Early Childhood Education Research Journal, 2014, Vol. 22, No. 3, 327-335*.

Veenhoven, R. (2006). The four Qualities of life. Ordering concept and measures of the Good life. In: M. McGillivray & M. Clark (Eds.) *Understanding Human Well-being*. United Nations University Press. Tokyo-New York-Paris.